Fatiha Suresi Tefsiri

YEDİ AYET YEDİ ŞAHSİYET

YASİN PİŞGİN

YEDİ AYET YEDİ ŞAHSİYET YASİN PİŞGİN

TİMAŞ İNANÇ

iyi ki kitaplar var...

TİMAŞ YAYINLARI
İstanbul 2024
timas.com.tr

YEDİ AYET YEDİ ŞAHSİYET

Fatiha Suresi Tefsiri

Yasin Pişgin

TİMAŞ YAYINLARI | 6252
Din Kitaplığı - Din İnceleme Araştırma | 71

YAYINA HAZIRLAYAN
Yasemin Muş

KAPAK TASARIMI
Tarık Akın

İÇ TASARIM
Nur Kayaalp

1. BASKI
Ekim 2024, İstanbul

ISBN
ISBN: 978-625-94242-7-9

TİMAŞ YAYINLARI
Bahçelievler Mah. Zübeyde Hanım Cad. No: 8
Üsküdar / İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT
Mega Basım
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3
Baha İş Merkezi
Avcılar / İstanbul
Telefon: (0212) 412 17 00
Matbaa Sertifika No: 44452

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

YEDİ AYET YEDİ ŞAHSİYET

Fatiha Suresi Tefsiri

Yasin Pişgin

Yayına Hazırlayan: Yasemin Muş

TİMAŞ İNANÇ

Prof. Dr. Yasin Pişgin

1976 yılında İskenderun'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini İskenderun'da tamamladı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1999 yılında mezun oldu.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim dalında, "Kur'an'a Göre Hz. Peygamber'in Beşerî ve Nebevî Konumu" adlı tez çalışmasıyla 2002 yılında yüksek lisansını tamamladı.

2001-2003 yılları arasında Ankara'da İmam-Hatip olarak görev aldı. 2004 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Konya Selçuk Dinî Yüksek İhtisas Merkezi'nde Müftülük/Vaizlik eğitimi gördü.

2010-2011 yılları arasında "Bitlis ili Adilcevaz İlçe Müftüsü" olarak görev yaptı.

Eskişehir ili Sivrihisar ilçesinde 2005-2007 yılları arasında "Vaiz" olarak görev yaptıktan sonra Kayseri Dinî Yüksek İhtisas Merkezi'nde 2007-2010 yılları arasında "Eğitim Görevlisi" olarak çalıştı. Bu süre zarfında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim dalında "Kur'an'a Göre Akıl ve Akılcılığın Kur'an Tefsirine Etkisi" adlı tez çalışmasıyla 2008 yılında doktorasını tamamladı.

2011-2023 yılları arasında Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde "Öğretim Üyesi" olarak görev yaptı.

2018 yılında Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim dalında "Doçent" oldu.

2023 yılında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne intisap eden Yasin Pişgin aynı yıl "Profesör" unvanını almaya hak kazandı.

Halen Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan yazar, yurt içi ve yurt dışında çok sayıda konferans, bilimsel kongre, radyo ve TV programına katılmış, yoğun bir şekilde katılmaya devam etmektedir.

Yayınlanmış Eserleri

- Kur'an'ın Kalbine Yolculuk
- Kur'an'da Karakter İnşası
- Hz. Peygamber'i Yeniden Düşünmek
- Mısır'a Sultanı Kuyudan Gelir
- İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed (sav)
- Kalbe Karışık (şiir)

Bu kitapta, Yasin Pişgin'in Fatiha suresiyle ilgili olarak yaptığı çeşitli konferanslar esas alınmıştır.

Bu çalışmada ayet meallerinde çoğunlukla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an Meali'nden, hadislerin tercümesinde ise Hadislerle İslam Ansiklopedisi'nden yararlanılmıştır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
Kulluk Hayatın Ruhudur / 7
Namaz Kulluğun Ruhudur / 20
Fatiha Namazın Ruhudur / 43
Kovulmuş Olan Şeytanın Şerrinden
Allah'a Sığınırım / 51

BİRİNCİ BÖLÜM
YEDİ AYET

Birinci Ayet / 77
İkinci Ayet / 87
Üçüncü Ayet / 112
Dördüncü Ayet / 116
Beşinci Ayet / 126
Altıncı Ayet / 133
Yedinci Ayet / 145

İKİNCİ BÖLÜM
YEDİ ŞAHSİYET

1. Peygamber Şahsiyeti / 159
2. Sıddîk Şahsiyeti / 185
3. Şehit Şahsiyeti / 198
4. Salih Şahsiyeti / 213
5. "Mağdûb Aleyhim" Şahsiyeti / 218

6. “Dâllîn” Şahsiyeti / 225

7. “Biz Şahsiyeti” / 229

Sonuç / 296

GİRİŞ
Kulluk Hayatın Ruhudur

İşte doğmuşuz, işte yaşıyoruz, işte öleceğiz. Bir gün bu hayat rüyasını böleceğiz. Doğumumuz ve yaşamımız ne kadar büyük bir gerçek ise ölüm de o denli büyük bir hakikat. Doğduğumuz gibi öleceğiz. Öldüğümüz gibi de diriltileceğiz.

Anne karnından canlı bir şekilde doğan bebek öldükten sonra dirilecek olan insanın adeta anıtı.

Yok iken var edilmiş olmamız, ölümle birlikte bedenen yok olduktan sonra yeniden diriltileceğimizin en büyük kanıtı.

Her canlının ve dahi bizim benliğimize, içimize, iliğimize kodlanmış ebedî yaşama isteği ve sonsuzluk talebi, ölümden sonra sonsuz bir hayat var mı sorusunun en büyük yanıtı.

Akademisyen dostlarımdan biri sosyal medya üzerinden metaforik bir anlatımla bir mizansen paylaşmıştı. Anne karnındaki ikizlerin arasında şöyle bir konuşma geçiyor:

"Acaba doğumdan sonra bir hayat var mı?"

"Hiç zannetmiyorum. Doğumdan sonra bir hayat nasıl mümkün olabilir? Göbek kordonundan besleniyoruz. Doğarken göbek kordonu kopuyor, bu kordon olmadan yaşam

nasıl olabilir? Nasıl beslenir, nasıl soluk alırız? Sonra biz bir sıvının, bir plasentanın içindeyiz. Bu sıvı bizi koruyor, hayatiyetimizi sağlıyor. Doğduğumuzda bu sıvıdan ayrılacağız. Plasenta olmadan biz nasıl yaşarız!"

"Evet göbek kordonumuz parçalanıyor ama nereden biliyorsun belki ağzımızla yiyip içeriz, ciğerlerimizle soluk alıp veririz, dışarıda uçsuz bucaksız ovalar, denizler, dağlar, vadiler vardır belki. Oralarda ayaklarımızla yürüyüp gezeriz, nereden biliyorsun? Belki de doğumdan sonra bir hayat vardır ve biz anneyi de görürüz."

"Anneyi görmek mi? Sen 'anne' diye bir varlığın olduğuna inanıyor musun gerçekten? Etrafına dikkatlice bak, gözün hiçbir yerde anneye ilişiyor mu? Ona dair bir iz, bir emare görüyor musun? Anne diye bir şey olamaz. Bu çok saçma..."

Paylaşım burada bitiyor. Paylaşımı yapan arkadaşım altına şöyle bir not düşmüş: "İşte bu dünyada yoktan var edilen, doğumu, yaşamı ve ömrünün cemi cümle merhaleleri, yaratıcısının izni ve iradesiyle gerçekleşen, O'nun verdiği nimetler sayesinde hayat bulan ve hayatta kalan bir insanın böylesine nimetlerle donatılmış şu alemde yaratıcısını inkâr etmesi adeta bir bebeğin annesinin karnında annesinin etinden, kanından, canından beslenip de can bulduğu halde onun varlığını inkâr etmesine benziyor."

Gerçekten de anne karnındaki bir bebek için anne nasıl ki her yerde ve onu bütün yönleriyle kuşatmışsa, bir insan da bu dünyada -lâ teşbih ve lâ temsil- Yaratıcı tarafından bütün yönleri ve boyutlarıyla öylece kuşatılmıştır. Bebek doğduğunda, insan da öldüğünde anlayacak hakikati.

İnsan "Mars'ta hayat var mı?" sorusunun peşine düştüğü kadar "Ölümden sonra hayat var mı?" sorusunun peşine

düşseydi, hakikat toprağını bu sorunun cevabını bulmak için eşseydi, İslam'ın bu soruya verdiği cevabı derinlemesine idrak etseydi insanlığın bugün yaşadığı travmaların pek çoğu yaşanmazdı. İnsan insanın kurdu olmazdı. Dünya dar-ı felaket değil, dar-ı saadet olurdu.

Bebeğin gözü doğumla, mevtanın gözü ölümle açılır. Ölüm gözden perdeyi, kulaktan sağırlığı, kalpten mührü ve ağırlığı söküp atar. Biraz önceki metaforda ifade edildiği gibi her ne kadar inanamasa da bebek doğduğunda kendini annesinin kucağında bulur, ona mülaki olur. İnsan da öldüğünde Rabbine râci olur, kendisini O'nun huzurunda bulur, O'na döner, yaratıcısıyla tanışır. En yüce hakikati karşısında bulur. Dünya hayatında iken imana konu olan gaybi hakikatleri ayne'l yakîn ve hakka'l yakîn olarak bizzat yaşar, tecrübe eder.

Çok etkileyicidir: Kur'an'da Allah'la konuşan ölülerden ya da ölmek üzere olan kimselerden bahsedilir: "Nihayet onlardan birine ölüm gelip çatınca, 'Rabbim! Beni geri gönder de geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım.' der. Hayır! Onun söylediği bu söz boş laftan ibarettir. Önlerinde, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır." (Mü'minun, 99-100) Yani ölüm, insanı inkâr ettiği hakikatlerle böyle yüzleştirecek. İnsan Rabbiyle konuşacak, yeniden bu dünyaya dönmek isteyecek, hatalarını telafi etmek isteyecek, inkâr ve isyan ettiği, karşısında diklendiği Allah'ın önünde diz çökecek, insafa gelecek, hizaya gelecek ama ne fayda!

Bu sebeple en güçlü basiret, en derin feraset, en büyük saadet ölmeden önce ölebilmek, ölürken değil yaşarken görebilmek, ölümle Allah'a dönmeden önce hayattayken O'na dönebilmek, O'nu bilebilmek, O'nu bulabilmektir.

Bir hükümdar düşünün: Gücü olsun, akla hayale sığmayan imkanları, adamları, orduları, saltanatı olsun. O kadar çok şeyi olsun ki bu kimse, varsın kendisini hiçbir şekilde Rabbine muhtaç hissetmesin ve bundan sebep tuğyana, hadsizliğe, azgınlığa düşsün. Düşer de düşmüştür de. Çünkü bir insan kör olduğunda önce kendisini, kendi varlığını, kendi acziyetini, Allah'a ne kadar muhtaç olduğunu gözden kaçırır. Böyle bir gafletin içine düştüğünde ise kendisini bir şey zanneder; Allah'a kul olması gerektiğini, bu dünyaya O'na kulluk etmek için gönderildiğini yok sayar. Üstüne üstlük bir de kendisini ilah zanneder: "Hayır! Gerçek şu ki insan, kendini kendine yeterli gördüğü için çizgiyi aşar, tuğyana düşer, tağut olur." (Alak, 6-7)

Ama olsun; ölüm kendisini bir halt zanneden böylesine bir zorbaya bile diz çöktürür, tövbe ettirir, hizaya getirir. Bizim Yunus ölümün ezici, kahredici etkisinden bahsederken şöyle diyor:

"...Hani onun sadık yâri
Kıl taatin arı yürü
Derviş Yunus söyler sözü
Ejderhalar ezer ölüm..."

Firavun'u kastediyorum, Firavun'dan bahsediyorum. Saltanatına güvenip Allah'a baş kaldıran, O'nun peygamberine saldıran Firavun'un Kızıldeniz'de boğulmasını anlatırken Allah buyurdu ki: "Derken İsrailoğulları'nı denizin öteki yakasına geçirdik. Firavun ve ordusu da haksız yere onlara saldırmak üzere peşlerine düşmüştü. Sonunda Firavun boğulmak üzereyken şöyle dedi: 'İsrailoğulları'nın iman ettiğinden başka ilah olmadığına ben de iman ettim. Ben de artık Müslümanlardanım.' Şimdi mi? Halbuki daha önce hep baş

kaldırmış ve bozguncular arasında yer almıştın. İşte bugün senin cesedini kurtaracağız ki, senden sonra gelenler için bir ibret olsun! İnsanların pek çoğu gösterdiğimiz delillerin bilincinde değildirler." (Yûnus, 90-92)

İşte Firavun'un ve Firavun gibilerin hali budur. Ejderhaları ezen ölüm, her zorbaya, her zalime, her gaddara diz çöktürür; her acımasızı acınacak hale düşürür. Yunus suresinin bahsettiğim ilgili ayetlerinde bir şey dikkatimi çeker: Firavun, bir faninin gıpta edeceği her türlü nimete sahipti. Ama Kızıldeniz'in dibinde, son nefesini alıp son nefesini verdiğinde "*Âmentü*/iman ettim" ve "*Ene mine'l müslimin*/ben Müslümanlardan oldum" dedi. Firavun'un bu ifadelerinde insan için en büyük iki nimetin ikrarı ve ilanını saklıdır. Bu iki nimet iman ve İslam'dır. Diğer bütün nimetler bu iki nimetle anlamlıdır, güzeldir, hoştur. Eğer bu iki nimet elden gitmişse diğer bütün nimetler anlamsızdır, hükümsüzdür, boştur. Ondan sebep çokça tekrarladığım ve bu bahsettiğim hakikati en özlü şekilde ifade ettiğini düşündüğüm bir beyti burada zikretmezsem mesele eksik kalacak:

"Gam değildir gide dünya kala din,
Gam odur ki kala dünya gide din."

Demem o ki: Bebek doğumla anne karnından bambaşka bir dünyaya intikal ettiği gibi insan da ölümle bambaşka bir aleme adım atar. Anne karnı dünya hayatının, kabir de ahiret yaşamının ana rahmidir. Mevlâna hazretlerinin dediği gibi, "Bu dünyada gözünü yumdun mu öteki dünyada açarsın." Doğum ne kadar büyük bir mucize ise ölüm ve sonrasındaki diriliş de öyle büyük bir mucizedir. Ölüm bir son değil, hayat da bu dünya yaşamından ibaret değildir. Zaman bizi ölüme, ölüm bizi Allah'a taşıyor. Her ne kadar şair;

"Yaşam bir gemi, ölüm bir liman.
Ve her an bir su damlası sanki,
Beni o limana taşıyan."

... dese de kabir son liman, son durak; ölüm de bir yok oluş, bir toprak oluş, bir fena buluş makamı değil. Kabir Peygamberimizin ifadesiyle ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur. Bir müminin nazarında kabrin en sade ve özlü anlamı budur. Kabir ve ölüm bir son değil, yeni bir başlangıçtır.

Ölü tohumu ölü topraktan diri bir şekilde filizlendiren Allah, günü geldiğinde; etlerimiz, kemiklerimiz, sinirlerimiz toprak olduktan sonra bizi de kabirlerimizden capcanlı, dipdiri bir şekilde parmak ucumuza, parmak izimize varıncaya kadar, tıpkımızla, aynımızla çıkartacak, huzurunda el pençe divan durduracak ve bu dünya hayatında yaptıklarımızın ve yapmadıklarımızın hesabını santimine kadar soracak.

Ve bu dünya hayatında yapılanlar, yapanları ya mutlu edecek ya da onların başına çorap örecek. Kaçarı yoktur her insan bu hakikati mutlaka görecek: "Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görecek. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görecek." (Zilzâl, 7-8) Ama mutlaka görecek.

Denmiştir ki: "Kabir amelin sandığıdır/kumbarasıdır." Sen Allah'ın sevdiği ve razı olduğu amelleri işleyerek kabre yatırım yapmaya bak. Bir kimse çok zengin olabilir, malının mülkünün hesabı ölçüye, tartıya sığmayabilir. Bu kimse ne kadar zengin olursa olsun bilmelidir ki malından üç şey kendisinin, bunların dışındakiler varislerinindir. Bu üç şey giyip eskittiği, yiyip tükettiği ve Allah'ın yolunda O'nun rızası için infak ettiğidir.

Bir insan öldüğünde onu soyarlar ve kefene bürürler. Böylece giyip eskittikleri gardıropta kalır. İnsanın yiyip tükettikleri de kabirde toprak olur. Hasılı insanın ahiret alemine götürdüğü tek şey Allah'ın rızasını gözeterek bu dünyada yaptığı harcamalardır. Peygamber Efendimiz (sav) böyle buyurmuştur: "Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey âdemoğlu! Yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın mı var ki?" (Müslim, Zühd 3-4)

Ezcümle; kabir, insanın bu dünyada iman ve amelleriyle inşa ettiği manevî bir yapı; ölüm öte âlemlere açılan bir kapıdır. Herkes o kapıdan geçecek ve herkes önünde sonunda ektiğini biçecek: Rüzgâr eken fırtına, isyan eken cefa, kulluk eken sefa...

İnsan Allah'a kulluk için yaratılmıştır. İnsan hakkında elimizdeki en büyük gerçek budur. Bu, genelde her peygamberin ve kutsal kitabın, özelde de Peygamber Efendimiz'in ve Kur'an'ın insanla ilgili bildirdiği temel hakikattir: "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben, onlardan bir rızık istemiyorum. Bana yedirmelerini de istemiyorum. Şüphesiz Allah rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir." (Zâriyât, 56-58)

İnsanlık bu hakikatten yüz çevirdiği için tarifi imkansız bir muammanın, bir cehaletin, bir dalaletin, bir kaybolmuşluğun içine düşmüştür. Ve böylece doğumun, yaşamın ve ölümün anlamının ne olduğu meselesi tarih boyunca insanlığın en büyük sorusu ve sorunu olmuştur. İnsan, varlık sahasına çıktığı andan itibaren bu soruya cevap bulmaya çalışmış; Allah'ın kelamına ve peygamberlerin mesajına burun kıvırdığında, sırtını döndüğünde bu sorunun doğru

cevabından fersah fersah uzaklaşmış, bu soru ve 'sorun'un oluşturduğu travmaların altında ezilmiş, hayatın anlam ve amacını kaybetmiş, hayatı hayvanlardan daha da aşağı bir şekilde yaşamış, dünyayı kendisine, diğer insanlara ve hatta bütün canlılara zindan etmiş, yeri ve göğü fesada uğratarak bozgunculuk çıkartmıştır.

Evet. Kulluk, yaşamın anlam ve amacıdır. Bu amacı idrak ve onun gereklerini ifa etmek yaşamın ruhudur. Bu amacı kaybeden insan, kendisine sürekli olarak kötülüğü emreden nefsinin, verdiği vesveselerle aklını ve gönlünü bulandıran şeytanın ve onu madde âleminin bataklığında boğmak isteyen dünyanın süfliyatının çapraz ateşi altında yürüyen bir ölüye, canlı bir cenazeye, teneşirdeki bir mevtaya dönüşür. Çünkü iman ve itaatin kalbe dönen bir nuru, inkâr ve isyanın da kalpte peyda olan bir karanlığı ve bir lekesi vardır.

İman ve itaatten doğan nur insanın kalbini ve ruhunu diriltirken inkâr ve isyandan doğan karanlık insanın kalbini ve ruhunu anbean, günbegün bitkisel hayata sokar. Ve en nihayetinde göz kararır ve hakkı göremez, kulak tıkanır ve hakkı işitemez, akıl tutulur ve hakkı tefekkür edemez, kalp mühürlenir ve hakkı idrak edemez, ona iman edemez hale gelir.

Aslında inkâr bir tür zulüm, zulüm de bir tür ölümdür. Her zalim de bir tür ölüdür. Üstad Necip Fazıl bu kimseye "hayat süren leş" der.

İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.

Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?

Kaf dağını assalar, belki çeker de bir kıl!
Bu ifritten sualin, kılını çekmez akıl!

Üç beş damla sudan ibaret olan insan ölümlü yalanı, ölümsüz gerçeğe tercih ettiğinde, dünyayı ahirete üstün kıldığında, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in emir ve tavsiyelerinin değil de kendi heva ve hevesinin peşinden gittiğinde; nefsinin ve şeytanın telkinlerini ve dünyanın süfliyatını Allah'ın rızasından üstün görmeye başladığında hayat süren bir leşe dönüşür. Böyle bir kimse kendine pusu kurmuş, yaşarken kendi kendinin katili olup intihar etmiş, kendi kendine en büyük kötülüğü yapmış, Kur'an'ın ifadesiyle kendi kendine zulmetmiştir: "İşte sana anlatmakta olduğumuz eski beldelerin haberleri böyle. Kiminin izleri hâlâ ayakta, kimi de biçilip yere serilmiş. Onlara biz zulmetmedik; onlar kendi kendilerine zulmettiler. Rabbinin hükmü geldiğinde Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları onlara hiçbir şey sağlamadı; ziyanlarını artırmaktan başka bir işe yaramadı." (Hûd, 100-101)

Kur'an'a göre her inkârcı bir tür ölü, her inkâr ediş de bir tür ölümdür. Bundan dolayı Peygamberimizin davetini inkâr eden kafirlerden bahsederken Allah Peygamberimize hitaben şöyle buyuruyor: "Şüphesiz sen ölülere duyuramazsın. Arkalarına dönüp kaçarlarken sağırlara da çağrıyı işittiremezsin. Körleri sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola getiremezsin. Ancak ayetlerimize inanıp da Müslüman olmuş olanlara duyurabilirsin." (Neml, 80-81) Yani gözü olduğu halde hakkı görmeyen, kulağı olduğu halde hak söze kulak vermeyen, dili olduğu halde hak sözü söylemeyen, haksızlığın karşısında şeytan-ı ahraz kesilen, aklı olduğu halde düşünmeyen, kalbi olduğu halde iman etmeyen, Allah'ın insana en büyük nimetlerinden biri olan iradesini kullanmayan kimse maddeten

canlı olsa da manen ölüdür. Onun inşa ettiği hayat sistemi de bir medeniyet değil, bir behimiyet ve denaet, yaşadığı yer ise bir şehir değil, bir kabir; bir şehristan değil, bir kabristandır.

Yine Üstad Necip Fazıl bu hakikati, "Bir şehir ki orada insan ayaküstü leş" diye ifade eder. Bundan dolayı Allah Yasin suresinin 70. ayetinde "(Aklen ve fikren) diri olanları uyarması ve (aklen ve fikren diri olmayı reddeden) kâfirler hakkındaki o sözün (azabın) gerçekleşmesi için Kur'an'ı indirdik." buyuruyor. Yani iman ve kulluk hayatın ruhudur. Bu ruhu elde eden diri, bu ruhu elinin tersiyle iten de ya ölü ya da delidir. Böyle bir kimse, adeta açmadan solmuş, gelmeden gitmiş, yaşamadan ölmüş sayılır. Gerçekten de kendisinin ve Allah'ın insana bahşettiği en büyük nimetlerden biri olan hayatın mana ve mertebesini anlayamadan ölüp gitmek ne kadar acı! Ne kadar hazin! Ne kadar büyük hüzün!

Allah'ım sen bizi böyle bir duruma düşmekten muhafaza eyle! Bize Seni anlayabileceğimiz bir marifeti, kendimizi ve hayatı idrak edebileceğimiz bir basiret ve feraseti ihsan eyle! Âmîn!

Hayat, kâinattaki eşsiz düzen ve ritmin ardındaki büyük sırra ermesi, yaratıcısının rızasına ulaşıp ebedî mutluluğu, cenneti kazanabilmesi için insana bahşedilen tek sıkımlık baruttur. Bir defa doğuyorsun, bir defa yaşıyorsun, bir defa ölüyorsun. Müstakim yaşamayı bilen için hayat büyük bir nimet, büyük bir maharet, hayat Allah'ın rızasına talip olan bir kul için paha biçilmez bir saadettir.

Gerçek bir kul olarak yaşamak, ölümden zordur. Onun için bütün canlılar ölümü ama sadece bazı canlılar yaşamı tadarlar. Çünkü yaşamak bir hüner. Ama ölmekte maharet yok. Nasıl olsa öleceğiz, havaya atılmış bir taşın yere düşmeye

mahkûm olduğu gibi, havalanmış bir kuşun eninde sonunda bir dala konmaya mecbur olduğu gibi. Ölüm zaten mukadder. Ama insan gibi, kul gibi yaşamak kıldan ince, kılıçtan keskince bir mevzu, ateşten bir gömlek. Emrolunduğumuz gibi dosdoğru bir hayat sürmek acımsı, buruk bir ilacı yutmak, elde ateşten bir kor tutmak misali. Efendimiz (sav) buyurmuş ki: "İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki, dininin gereklerini yerine getirmek için azmeden, avucunda ateş tutan kimse gibi olacaktır." (Tirmizî, Fiten,73; Ebu Davud, Melahim, 17)

Demem o ki; yaşam tek sıkımlık bir barut... Ve har vurup harman savurup, es geçip, yan çizip, sırf gününü gün edip, "En Sevgili"yi reddedip, en sevimsizi seçip, gelip geçip, doğup ölecek kadar hedefsiz, sebepsiz, kıymetsiz değil. Kulluk sebeb-i hayattır. Kulluk, insan izzetine yakışan bir hayatın ruhudur. Kulluk ruh dünyasının sürurudur. Kulluk Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır.

Hz. Peygamber bir gün Muâz b. Cebel'e, "Ey Muâz! sen Allah'ın kulları üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. O da "Allah ve Resulü daha iyi bilir." dedi ve sustu. Ve derin bir dikkatle Peygamber Efendimiz'in vereceği cevaba odaklandı. Bunu üzerine Efendimiz buyurdu ki: "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kulların O'na kulluk ve ibadet etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır." Sonra Peygamberimiz yine "Ey Muâz!" diye seslendi. Muâz, "Buyur ey Allah'ın Resulü!" dedi. Peygamberimiz, "Peki kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Muâz, "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedi ve yine susarak Efendimizin vereceği cevaba odaklandı. Resulullah, "Allah'a kulluk etmesi ve O'na ortak koşmaması hâlinde kuluna azap etmemesi ve onu cennete koymasıdır." buyurdu. (Müslim, Îmân, 48) Yani Efendimizin ifadesiyle kulluk

Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Çünkü Allah insanları yaratan, yaşatan ve cemi cümle nimetleri onlara bahşedendir.

İnsanın Allah'a kulluğu, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Hak, "inkârı imkansız olan yüce gerçek" demektir. En yüce gerçek, yücelerin yücesi hakikat, Allah'tır. O, "*el-Melikü'l-Hakku'l-Mübîn*/ Apaçık, gerçek hükümdar"dır. Allah haktır ve O'ndan gelen her şey haktır. Kur'an haktır, Peygamberimiz haktır; zerreden kürreye İslam'ın her emri ve yasağı haktır, en büyük hakikattir. Bu hakikatlerin tamamının idrak ve ifası ise kulluktur. Hak olan kulluğa sırt çeviren bir kimsenin varlığı yalandır; düşünceleri, duyguları, inançları, sevgileri, ilgileri, sözleri, davranışları, vaatleri, hüzünleri, ağıtları, öğütleri, övgüleri, yergileri, kaygıları, saygıları sahtedir, sanaldır, ikirciklidir, hakikat dışıdır, usulsüzdür, asılsızdır.

Allah'ın hakkı olan kulluk bağını koparan kimse hak ve hakikat algısını kaybeder. Dalından düşen yaprağın akıbetini rüzgârın belirlediği gibi haktan sapan bir kimsenin akıbetini de masiva tayin eder. Böyle bir kimse, içinde nefsin, şeytanın ve dünyanın süfliyatının bulunduğu bir şeytan üçgeninin ortasında kalakalır. Onun gerçeklik algısı da nefsi ve şeytanı tarafından ifsat edilir. Böyle bir kimse, yalanın peşinden koşar durur. Ömrünü Allah katında hiçbir kalıcı karşılığı olmayan sahte hedefler ve kaygılar uğruna heder eder. Çünkü batılı hak, düşmanı dost, zehri şifa, ihaneti vefa, mihneti sefa, şerefi zül, kargayı bülbül, kurdu kuzu, batılı hak, gölgeyi hakikat zanneder.

Mevlâna, Mesnevi'nin 413. beytinde böyle bir kimseyi gölge avcısına benzetir ve yalana benzettiği gölgeye olumsuz bir anlam yükler. Onu hakikati olmayan hayal, huri kisvesindeki şeytan, hakikatten uzak, aldatıcı ve insanı uhrevi ve

ulvi gayelerden alıkoyan yalan dünya gibi olumsuz durumlara simge yapar. Onun bu yorumuna göre gölge, hakikatin bir yansıması olmayıp, aksine insanın ona ulaşmasının önündeki en büyük engeldir. Mevlâna hazretleri bu konuda diyor ki: "Kuş havadadır, gölgesi yerde kuş gibi uçar görünür. Ahmağın biri, o gölgeyi avlamaya kalkışır, takati kalmayıncaya kadar koşar. O gölge havadaki kuşun yansıması olduğundan; o gölgenin aslının nerde bulunduğundan haberi yok! Gölgeye doğru ok atar, okluk bomboş kalır. Ömrünün okluğu boşaldı. Ömür gitti; gölge avı ardında koşarak yandı, eridi!"

Mevlâna bu ifadelerinde, en büyük gerçeklik olan Allah'a kulluktan yüz çeviren ve fani dünya ile meşgul olup bâkî hakikatten gafil olan bir insanı, bir hayal ve gölge avcısı olarak nitelemiştir. Böyle bir insanın gerçeklik algısı yok olmuştur. O, adeta bir ölüm uykusundadır ve Peygamberimizin ifadesiyle öldüğünde uyanır. Ama heyhat! Ne kadar geç! Ne kadar acı! Ancak ecel geldiğinde uyanacak biri için ölüm ne büyük bir sancı!

Onun için can bedende iken olgunlaşmak ve olmak, ölmeden önce ölmek, hesaba çekilmeden önce kendimizi hesaba çekmek boynumuzun borcudur. Bu dünyada yaşayan gerçek hayat sahipleri ölümün ve onun sonuçlarının farkında olanlardır. Gerçek diriler onlardır. Onlar ölmeden önce ölenler, görmeden önce görenler, buna göre anlayıp, buna göre yaşayanlar, Allah'ın rızasını kazanmak gibi bir derdi olanlardır. Onlar unutmaksızın bu derdi her daim ananlar, bu dert ile kavrulup yananlardır. Ateşle yanan odun kül, bu dertle yanan insan kul olur. Ezcümle, kulluk hayatın ruhudur.

Namaz Kulluğun Ruhudur

Allah insanı kendisine kulluk etmesi, güzel ve salih ameller ortaya koyması için yaratmıştır. İnsan hakkındaki en büyük gerçek budur. Bu, bizim dünyaya gönderiliş maksadımızdır. Allah öyle bildiriyor: "O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı konusunda sizi imtihan için, henüz Arş'ı su üstünde iken gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratandır. Böyle iken "Ölümden sonra şüphesiz diriltileceksiniz." desen, inkârcılar, "Mutlaka bu, apaçık bir büyüdür." derler." (Hûd, 7)

Bu dünyaya gelişimizin maksadı işlevsiz, eylemsiz, kuru bir iman değildir. Bu dünyaya gönderilişimizin amacı sadece iman edip öylece kalakalmak değildir. İman bir araçtır. İman Allah'ın razı olduğu ahlakın ve iyiliklerin kaynağıdır, özüdür. Ondan sebep Kur'an'da pek çok ayette Allah, "iman edip salih amel işleyenler..." buyurur. İman etmek insanın kulluğunun bir boyutu, Allah'ın razı olduğu işleri yapmak ise diğer boyutudur. İnsan ancak ve ancak bu iki boyutu sağlamakla varoluşunun anlam ve amacını yerine getirmiş olur. Amel olmadan iman âtıl, iman olmadan amel bâtıldır.

Amel davranış; davranış ise tutum, tavır, eğilim ve hareket tarzı demektir. Bir hareketi davranış yapan şey o hareketin, insan iradesinin, bilgi, düşünce ve niyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmasıdır.

Davranış insanın sadece gözle görülen hareketlerinden ibaret değildir. İnsanın iç dünyasındaki birtakım inanç, duygu, düşünce ve niyetler de bir tür davranıştır. Davranış bir buz dağı gibidir. Duygular, düşünceler, niyetler buzdağının suyun altında kalan kısmıdır. Bunlara "bâtınî ameller" denir. İnsanın kıldığı namaz, verdiği zekât, yaptığı hac; hasılı cemi cümle ibadet ve iyilikler zahiri ameldir. Demem o ki amelin

şeklî ve ruhi, maddî ve manevî yönleri vardır. Bu sebeple gerçek kul hem duygu ve düşünceleriyle hem de davranışlarıyla Allah'ın emrine uyan kimse demektir.

Kur'an, insanın önce düşüncesini harekete geçirir. İnsanı hem kendi varlığı hem de kâinat üzerinde düşündürür. Öncelikle ve özellikle insanı kendi varlığı ve benliği üzerinde düşündürür. Çünkü Kur'an'a göre insan içi lebaleb ayet dolu bir kitap gibidir. Bunlara "enfüsi ayetler" denir. Akıl bir ayettir, irade bir ayettir; vicdan, nefis, ruh, duygular ve düşünceler birer ayettir. Ve insan bir damlacık sudan merhale merhale, halden hale geçerek; gören, işiten, tefekkür eden, kendi varlığının farkında olan, hisseden, idrak eden muhteşem bir varlığa dönüşür. Her eserin bir müessiri, her sanatın bir sanatkârı olmalıdır. Bu aklen bir zorunluluktur. Mantıkta Yeter-Sebep İlkesi denilen çok önemli bir kanun vardır. Bir sonuç varsa o sonucu ortaya çıkartma potansiyeline sahip bir de sebep olmalıdır. Bir mevcut varsa ona vücut veren bir de mucit olmalıdır. Sebep olmadan sonuç, mucit olmadan vücut ve mevcut mümkün değildir. Yani insanın yokluktan varlığa çıkışının bir sebebinin olması akli bir zorunluluktur. Bu sebep insanın ya kendisidir ya da değildir. İnsanın yokluktan varlığa çıkış sebebinin kendisi olması aklen mümkün değildir. Çünkü insan yok iken kendi yokluğunun farkına varabileceği bir bilince ve bunu fark ettikten sonra kendisini yokluktan varlığa çıkartacak bir güce sahip değildir. Kendi yokluğunun bile farkında olmayan bir insanın kendi yokluğuna son verip kendi kendisini var ettiği iddiası bir ütopyadan, bir hurafeden, bir efsaneden başka bir şey değildir. O halde bizi yokluktan varlığa çıkartan, bize görmek için göz, işitmek için kulak, düşünmek için akıl, idrak ve iman etmek için kalp lütfedecek güç, irade ve ilim

sahibi bir yaratıcı olmalıdır. İşte o yaratıcı Azîz ve Celîl olan Allah'tır. Arayış halinde olan bir kimse için bu derin tefekkür bile Allah'ı bulmak ve O'na bağlanmak için yeterlidir. Ama samimi bir şekilde arayan, aradığının ve bulduğunun farkında olanlar için...

Kur'an, bizi çepeçevre kuşatan kâinat üzerinde de düşündürmek istiyor. Çünkü kâinat tepeden tırnağa, iğneden ipliğe, en küçük parçasından devasa kozmik bütünlükle kadar muhteşem bir insicam, muhteşem bir intizam, ritim, uyum, ahenk içinde akıp duruyor. Kur'an'a göre bütün kâinat tıpkı insan gibi içi lebaleb ayet dolu bir kitaptır. İnsan Kur'an'ın rehberliğinde hem kendisi hem de kendisini kuşatan varlık üzerinde düşündüğünde, kendisini ve alemi var eden Allah'ı kalbinin derinliklerinde bir anda hissediverir. O'nun kendisine şahdamarından bile daha yakınında olduğunu fark ediverir.

Kur'an'ın talimatları doğrultusunda gereği gibi düşünen insan, hem Allah'ın bütün varlığı yarattığını hem de Kur'an'ı indirdiğini, Kur'an'ın gerçekten O'nun kelamı olduğunu anlar ve iman eder. Bir kimse aklını Kur'an'a açarsa Kur'an da onun kalbini imana açar. Yani insan, aklını gereği gibi kullanıp Kur'an'ın kılavuzladığı şekilde tefekkür ettiğinde Kur'an; insanı ve kâinatı yaratanın ve kendisini indirenin aynı güç, aynı irade, aynı ilim olduğunu insana gösterir; insan da bunu görür.

Görmek ya da görmemek... İşte bütün mesele budur. Görmenin Arapçası "şehadet"tir. İnsanın ifade edebileceği en büyük hakikat Allah'ın varlığını, birliğini ve Hz. Muhammed'in (sav) O'nun kulu ve elçisi olduğunu ikrardır. Yani "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Hz.

Muhammed O'nun kulu ve elçisidir." İnsan kelime-i şehadeti söylediğinde en büyük hakikate erer ve imanını deklare eder. Kelime-i şehadet bir iman deklarasyonudur. Bu deklarasyon düşüncesiz ve derinliksiz bir şekilde öylesine dilde oluşan bir terennüm ve telaffuzdan ibaret değildir. Bir insan tefekkürü kılavuzlayan Kur'an ayetlerine kulak verdiğinde ve gereği gibi düşündüğünde; ilkin kâinat ile onu yaratan Allah arasındaki bağı görür. Kur'an insana bu bağı gösterir.

İkinci olarak da insan Hz. Muhammed'in O'nun gerçek elçisi, O'nun getirdiği kitabın da O'nun gerçek sözü olduğu konusunda bir yakîn, delil, kanıt, karine elde eder. Öyle ki insan hakkı ve hakikati gözüyle görüyormuş gibi olur. Bundan dolayı imanın ilanı olan kelime-i şehadetin ilk ifadesi "*Eşhedü...*" diye başlar. Eşhedü, "görüyorum" demektir. Bu şu demektir: Kur'an'ın öğütlediği gibi tefekkür eden bir kimse öyle yakini bir imana kavuşur ki bu imanın ilanı "zannediyorum, tahmin ediyorum, bana öyle geliyor ki..." gibi ihtimal belirten bir ifade ile değil, adeta bizzat görmeyi ifade eden "*Eşhedü*" ile başlar ve şekten, şüpheden uzak bir kesinliği, her türlü kalbî hastalıktan uzak bir esenliği belirtir. Bu noktadan hareketle şu tespiti yapabiliriz:

Sağlıklı bir imanın temelinde güçlü bir tefekkür yatar. Bir insan Kur'an'ın yönlendirdiği şekilde akıl ve düşünce gücünü ne kadar sağlıklı kullanırsa o kadar sağlıklı bir iman sahibi olur. Bizim imanımızı diğer dinlere inanan kimselerin imanından ayıran en temel özellik budur. Yani bizim imanımız dogmatik usullü kör bir teslimiyete dayanmaz, bizim imanımızın temelinde derin bir idrak, üstün bir düşünce ve varlıkla var edici arasındaki ilişkiyi kavramaya dayalı nitelikli bir tefekkür vardır.

Gerçek anlamda vahyin rehberliğinde ifa edilmiş bu tefekkür, imanla sonuçlanır. İman aklın ve kalbin dahli ile insanın, ruhi kuvvetlerinin tamamını kullanarak Allah'a iz'an ve îkân üzere yönelmesi demektir. En genel anlamıyla iman Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in getirdiği her şeyi şek ve şüpheden uzak bir şekilde kabul etmek ve ona inanmak, gerekleri ile amel etmek demektir. Kadim ulema imanı tanımlarken, "Dil ile ikrar, kalp ile tasdik ve erkan ile amel etmektir." demişlerdir.

Yaptığımız buzdağı benzetmesine uygun bir şekilde imanın hem insan ruhunun derinliklerinde hem de insanın gözlemlenebilir davranış dünyasında bir etkisinin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Yani iman sadece bir kalp aksiyonu değil aynı zamanda görünen ve görünmeyen bütün salih amellerin de kaynağıdır. Allah adıyla yapılan meşru her iş, O'nun rızasına aracı olan her hareket, insanı hakka yönelttiği müddetçe salih ameldir. Kur'an tefekkürü imana, imanı iradeye, iradeyi amele, ameli de ahlaka ve karaktere dönüştürür.

Amelin zahir olanı ve olmayanı, görüneni ve görünmeyeni, fiilî ve kalbî olanı vardır, demiştik. İşte iman insanın öncelikle kalbinde öyle ya da böyle, büyük ya da küçük, güçlü ya da zayıf mutlaka bir salih ameli oluşturur. Mesela Allah'ı sevmek, Allah için sevmek, sadakat, samimiyet, hüsn-ü zan, iyi niyet, ihlas, merhamet ve vefa gibi duyguların tamamı imanla oluşan birer kalp fiilidir. İnsanın iç dünyasındaki yüksek düşünceler ve temiz duygular imandan kaynaklanır ve imanın insan benliğinde oluşturduğu salih amellerden kabul edilir.

İman dış dünyada da salih amellerin kaynağıdır. En öz ifadesiyle bu davranışlar namaz, oruç, hac ve zekât gibi iba-

detlerle başlar ve insanlara eza veren bir şeyi yoldan kaldırmaya kadar giden, adına "ubudiyet" denilen ve adeta bir sinir ağı gibi insan hayatının bütün alanlarını kapsayan ahlaki erdemlerle devam eder.

Güzel ahlak Allah'ın rızasına uygun bir ibadetten, ibadet de gerçek bir imandan beslenir. İbadetler, imanı koruyan ve güçlendiren özel davranışlardır. İbadet, bir insanın kalbindeki imanın varlığının en somut kanıtı ve sonucudur. Kalbî bakımdan iman, ihlâs, sevgi, saygı, samimiyet, sadakat ve tevazu birer ibadettir. Kavlî bakımdan hamd, şükür, zikir, tesbih, tenzih ve dua birer ibadettir. Fiilî bakımdan da namaz, oruç ve hac ile başlayan ve Allah rızası için yapılan her güzel ve iyi iş birer ibadettir.

İnsan ilişkisel bir varlıktır. Yani insan tek başına var olan, çevresinden bağımsız izole bir varlık değildir. O, içinde yaşadığı çevreden, topraktan, sudan, havadan, yerden, gökten, çevresinde bulunan diğer insanlardan etkilenir. İnsanı en fazla etkileyen, insanın en fazla etkilendiği şeylerin başında bizzat kendi amelleri gelir. Yani insan en fazla kendisiyle ve kendi davranışlarıyla ilişkili bir varlıktır. Çünkü Peygamber Efendimiz, insanın yaptığı bir hatadan dolayı onun kalbinde siyah bir lekenin oluşacağını, hataların devam etmesi halinde günahtan dolayı oluşan lekelerin onun kalbinin tamamını kaplayacağını bildirilmiştir. Yine Peygamber Efendimiz bunun tam tersi olarak bir iyilik yaptığında bir insanın kalbinde bir nur oluşacağını da belirtmiştir. Yani insanın bilinçli olarak yaptığı iyilik ve kötülüklerin en büyük etkisi adeta bir bumerang gibi yine insanın kendisine döner. Bu temel prensip üzerinden düşündüğümüzde insan, bilinçli bir şekilde işlediği bir kötülük sebebiyle kalbinde doğan olumsuz durumu, yine bilinçli bir şekilde gerçekleştireceği bir iyiliğin

onun kalbinde oluşturacağı bir nur ve feyiz ile ancak telafi ve tamir edebilir. Tam da bu sebepten Peygamber Efendimiz özelde ashabına genelde de bütün ümmetine; "Bir kötülük yaptığında hemen peşinden bir iyilik yap o iyilik o kötülüğü yok eder." buyurmuştur. (Tirmizî, Birr, 55) Azîz ve Celîl olan Allah da Hud suresinin 121. ayetinde "İyilikler kötülükleri yok eder..." buyurmuştur.

İnsan bu gerçeği dikkate almadan olgunlaşamaz, kemale eremez. İnsan hataya meyilli bir varlık olarak yaratılmıştır. Her günah işlediğinde, insanın bu günahın onun kalbinde oluşturduğu lekeyi, yine onun kalbinde bir nur oluşturacak davranışlarla yok etmesi gerekir. Bu açıdan ibadetler, kötülüklerin kalbi ifsat edici etkisine karşı kalpte asayişi ve istikrarı sağlayan manevî bir güç, kul ile Allah arasında birer köprüdür. İbadet sayesinde insan, başka hiçbir davranışla elde edemeyeceği manevî bir tecrübeyi elde eder. Bu manevî tecrübeden bir feyiz ve feraset hali doğar. Ve insan böylece hem işlediği günahların kalpteki tahribatını tamir eder hem de yeniden günahlara düşmeme konusunda bir istikrar ve iradeye kavuşur. İbadet rutini kırar. Zihin, kalp ve davranış dünyasını yeniden yapılandırır.

Allah'ın sevdiği ve razı olduğu ahlaki yapıya kavuşmak isteyen kimse zorlana zorlana da olsa ibadet etmek zorundadır. Çünkü denmiştir ki; "Her davranışın bir ruhu; her ruhun da bir davranışı, davranış dünyasında bir karşılığı vardır." Başka bir deyişle, bir davranış ekilirse bir alışkanlık, bir alışkanlık ekilirse bir karakter, bir karakter ekilirse bir kader biçilir.

Bugün psikologlar, insanın bilinç ve bilinçaltından oluşan bir varlık olduğunu ifade ediyor. Bilinç ve bilinçaltı birbirle-

rinden bağımsız müstakil alanlar değildir. Başka bir deyişle bilinç ve bilinçaltı arasında çok kuvvetli bir bağ ve etkileşim söz konusudur. Yani bir taraftan bilinçli yapılan iyilik ve kötülükler, bunların bilinçaltındaki köklerini beslerken diğer taraftan bilinçaltındaki bu kökler iradeye bağlı yeni fiillerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Daha sade bir ifadeyle iradeli ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirdiğimiz bir iyilik, bilinçaltımızdaki iyilik temayüllerini besleyip güçlendirir. Bu temayül de bize daha olumlu ve güzel davranışların kapısını aralar. Yani bilinç alanında gerçekleşen ve devamlılık sergileyen olumlu bir durum, bilinçaltındaki bu olumlu duruma zıt bir durumu onarabilir ve yeniden inşa edebilir. Dolayısıyla bilinç sahasında ifa edilen ibadetler bilinçaltının yapılandırılmasına olanak tanır. Bunun tam tersi olarak ibadetlerin terk edilmesi ve insanın günahlara müptela olması; duygu, düşünce ve davranış dünyasını organize eden iyilik iradesini ve bunun bilinçaltındaki köklerini felç eder. Bu da kötülük iradesini bir kısır döngüye çevirir ve insan bu sarmaldan çok zor kurtulur. Bundan dolayı ibadetler kötülük döngüsünü kırar, insana iyi işlerin feyzini ve manevî lezzetini tattırır, insanı içine düştüğü bataklıktan çekip kurtarır. İnsan ibadette istikrar sağladığı oranda şahsiyette terakki sağlar.

Allah azze ve celle Ankebut suresinin 69. ayetinde şöyle buyurur: "Bizim uğrumuzda mücâhede edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza ileteceğiz. Şüphesiz Allah, mutlaka iyilik yapanlarla beraberdir." Ayette "mücâhede yani kulluk konusunda ortaya konulan gayret" ile "ihsân" arasında kurulan bağ da bu açıdan oldukça dikkat çekicidir. Ayette geçen mücâhede yalnızca Allah yolunda savaşmak anlamında değildir. Mücâhede aynı zamanda Allah korkusu sebebiyle nefsi ve hevasıyla mücadele eden, Allah'ın rızasına ulaşmak

için O'nun emirlerine uyan, günahlarına tövbe eden her insana izafe edilen bir fiildir. Bundan dolayı Peygamberimiz gerçek mücahidi, nefsinin arzularıyla mücadele eden ve onları Allah'ın rızası doğrultusunda kontrol altına almaya çalışan kimse olarak tanımlamıştır.

Mücâhedenin temel unsuru, ıslah edilmek istenen olumsuz karakter özelliğinin zıddını yapmak suretiyle olumlu karakter özelliği elde etmektir. Yani cehalete karşı bilgiyi, bid'ate karşı sünneti, gaflete karşı zikri, kötü niyete karşı iyi niyeti, namussuzluğa karşı iffeti, cimriliğe karşı cömertliği, ihanete karşı sadakati, vefasızlığa karşı vefayı, cefaya karşı sefayı, bencilliğe karşı diğergamlığı, riyaya karşı ihlası, gazaba karşı hilmi elde etmek için ortaya konulan mücadele cihadın ta kendisidir. İbadetler bu cihadın askerleridir. Günahların kalpte bıraktığı her iz birer zehir, ibadetler ise birer panzehirdir.

İbadetin ruhu ihlas ve samimiyettir. İhlas ve samimiyetten uzak bir şekilde yapılan ibadet mekanikleşir, sekülerleşir ve alışkanlığa dönüşür. İbadet alışkanlığa dönüştüğünde hem bilinci hem de bilinçaltını inşa etme kabiliyetini kaybeder. Bundan dolayı her ibadet öncesinde Allah rızasına niyet etmek gerekir. Mesela her namazın başlangıcında Allah rızası için niyet edilir. Bu şekilde her niyet ediş insanın kalbiyle ibadetin amacı arasındaki bağı yeniden kurar ve insanın kulluk bilincini tazeler. Bu niyet yapacağımız her iyiliğin Allah için yapılması gerektiğini her daim bize telkin eder. Dolayısıyla ihlas ve samimiyet amelin ruhudur.

İbadet kibir, gurur, bencillik, mal ve dünya tutkusu gibi olumsuz özellikleri insan karakterinden tasfiye ederken; irade, vicdan, azim, sabır, metanet, şükür, cesaret, merhamet,

sebatkâr olmak, yaşama sevinci, sorumluluk, diğergamlık, cömertlik ve yardımseverlik gibi erdemleri inşa eder. İbadetler Allah ile kul arasında kurulan canlı rabıtalardır, insanı Allah sevgisine ulaştırır ve ona maddî olanı aşma ve manevî olanı tecrübe etme imkânı verir. İbadet daimî bir yaşam tarzıdır.

Allah azze ve celle Hicr suresinin 99. ayetinde, "Ölüm sana gelene kadar Allah'a kulluk etmeye devam et." buyurmuştur. Şu hâlde mademki insan bir imtihandadır; mademki insanın kötülükleri emreden bir nefsi ve onun üzerinde egemenlik kurmaya çalışan bir şeytanı vardır ve mademki nefsin ve şeytanın insan üzerindeki telkin ve tazyikleri insan ölene kadar devam edecektir; şu hâlde kulluğun da insan son nefesini verene kadar devam etmesi akli ve fıtri bir zorunluluktur. Bu sebeple diyebiliriz ki ibadet bir yaşam tarzıdır.

İbadetlerin insan hayatında en çok yer tutanı ve insan hayatına en çok etki edeni namazdır. Namaz kulluğun ruhudur. Kur'an'da Peygamber Efendimiz'e, "Şüphesiz benim namazım da kurbanım da hayatımda ölümüm de âlemlerin Rabbi olan Allah içindir." (En'âm, 162) demesi emredilmiştir. Hz. İbrâhim de "Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle." diye dua etmiştir. (İbrahim, 40) Hz. Lokman ise "Yavrucuğum! Namazı dosdoğru kıl." diye tavsiyede bulunmuş; (Lokman, 17) Allah, Hz. Musa'ya, "Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl." (Tâhâ, 14) diye emretmiş; Hz. İsa da "Nerede olursam olayım yaşadığım sürece Allah bana namazı emretti." demiştir. (Meryem, 31)

Peygamberimizin de ifade ettiği gibi namaz, İslam'ın üzerine bina edildiği temel esaslardan biridir. İslam ise sadece Hz. Peygamber'e indirilmiş ilahi kanunun adı değildir. İslam bütün çağlar boyunca bütün peygamberlere indirilmiş

ilahi kanun olan dinin adıdır. Bundan dolayı İslam'ın temel rükünlerinden biri olan namaz da geçmiş peygamberlere ve onların ümmetlerine de bize olduğu gibi farz kılınmıştır. Çünkü Hz. İbrahim Müslüman'dır, Hz. Musa, Hz. İsa, hasılı; cem-i cümle peygamberler Müslüman'dır. Namazın tarihi insanlık tarihine eştir.

Şeklî, ruhi ve ahlaki esaslarına sadık kalınarak kılınmış olan bir namaz Allah'a kulluğun en güçlü ifadesidir. Böyle bir namaz o namazı kılan kimseyi her türlü günahı işlemekten muhafaza eder. Adeta insanın namazı kıldığı gibi namaz da insanı kılar; dövemez kılar, sövemez kılar, vuramaz kılar, kıramaz kılar. Çünkü Allah Ankebut suresinin 45. ayetinde namazın insanı kötülükten ve fuhşiyattan alıkoyduğunu ve namazın en büyük zikir olduğunu ifade eder. Dolayısıyla namaz bir insan için zeval ile kemalin, isyan ile itaatin ayrıştığı kavşak noktasında durur. Başka bir ifade ile insan namazı kıldığında kemale, onu zayi ettiğinde ise zevale, ahlaki bir çöküşe, Allah'ın rızasından ve erdemlerden kopmaya doğru seyreden bir yola girmiş olur.

Namaz özelde bir insanın genelde de bir toplumun Allah'a bağlılığının kıstası sayılır. Nesillerin istikameti namazın ikamesiyle ölçülür. Namaz bir kıstas, bir mihenk taşıdır. Bundan sebep Allah Meryem suresinin 59. ayetinde şöyle buyurur: "Nihayet onların (Nuh, İbrâhim, Yakub) peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar, nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler."

Kur'an-ı Kerim'de Allah müminlerin namazlarını huşû içinde kıldıklarını, düzenli kılmak suretiyle namazlarını muhafaza ettiklerini ifade eder. (Mü'minûn 2, 9; Meâric, 23) Daha önce de

ifade ettik: İhlas yani namazı sırf Allah için kılmak namazın özüdür, ruhudur, adeta manevî bir rüknüdür. Bu rüknün yıkılması, bu özün zedelenmesi sadece namaza zarar vermez, aynı zamanda namazı kılan kişinin namazın dışında yaptığı iyilikleri sırf Allah rızası için yapması duygusuna da zarar verir. Yani namazın ikamesi hayatın ikamesidir; namazın doğru kılınması hayatın dosdoğru yaşanmasıdır. Namazı doğru kılmak hayatı doğru bir şekilde yaşamanın ana ilkesidir.

Namazın üç ikamesi vardır. Bunlardan bir tanesi fiilî ikamedir. Fiilî ikame; altısı içinde, altısı dışında olmak üzere namazın on iki farzıdır. Mesela abdestsiz namaz olmaz. Zaruret yoksa kıyam olmadan namaz olmaz; kıbleye dönmeden namaz olmaz. Tadil-i erkan yani namazın her bir farzının; kıyamın, kıraatin, rükûnun ve secdenin usulüne uygun yapılması önemlidir. Namazın bu rükünlerindeki eksiklikler Peygamber Efendimiz tarafından adeta bir hırsızlığa benzetilmiş, bir hadisinde, "Hırsızlıkların en fenası bir insanın kendi kıldığı namazından çalmasıdır." buyurmuştur. (Muvatta', Kasru's-salât, 23) Bunlar namazın fiilî ikamesidir. Ve son derece önemlidir.

Namazın bir de psikolojik ikamesi vardır. Namazın insan psikolojisinde durduğu bir yer, namazın sahih olabilmesi için gerekli olan birtakım ruhi şartlar vardır. Mesela ihlas olmadan namaz olmaz. İhlas namazın on üçüncü farzıdır. Nasıl ki abdest olmadan namaz olmaz ise ihlas olmadan da Allah bir namazı kabul etmez. Onun için Allah celle ve a'lâ Mâûn suresinde ihlas olmadan riyakârlıkla namaz kılanlar için, "Yazıklar olsun o namaz kılanlara." buyurur.

Bir de özelde namazın, genelde de bütün ibadetlerin bir ikamesi daha vardır. O da "ahlaki ikame"dir. Bu ikame "Kuşkusuz namaz hayasızlıktan ve kötülükten men eder." (Ankebut,

[45] ayetinde zikredilen ahlaki sonuçtur. Sen gerçekten namazı kılmışsan, namaz seni değiştirir, dönüştürür. Selam verdikten sonra namazın bittiğini düşünürüz. Öğle namazının son sünnetini kıldın, ikinci rekatta tahiyyata oturdun; salli-barik dualarını okudun, sonra selam verdin. Böylece namaz bitiyor gibi gelir insana. Ama selamla birlikte namaz fiilde bitse de hakikatte bitmez. "*Esselamu aleyküm ve rahmetullah*" diyerek sağa ve sola selam verdiğimizde yeni bir namaz, daha doğrusu namazın yeni bir boyutu başlar. Selam namazın boyut değiştirmesidir. Selam namazı bitirmez, namazı hayata taşır. Yeni bir ortama girerken selam veririz. Namazın sonundaki selam da aslında namazdan çıkışı değil, namazla hayata girişi ifade eder. Selam bütün varlığa bir selamet deklarasyonudur. Yani "Ben namaz kıldım, selamete erdim, bundan böyle benden korkmayın, benden size ancak selamet gelir, felaket gelmez." demektir. Selam namazı bitirmez. Selam namazı hayata taşır. Selam ile hayata taşınmamış bir namaz yarım kalmış demektir. Belki de bundan dolayı Allah celle ve a'lâ hazretleri Hac suresinin 77. ayetinde, "Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz." buyurur ve rükû ve secdenin gerçek anlamının işlenilen hayırlar ile kemale ereceğini ve insanın ancak bu şekilde kurtulacağını belirtir. Öyle görünüyor ki namaz insana, Allah'a kulluğunu hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan yaşama imkânı veren kilit bir ibadettir.

Bir Müslüman'ın namazı omuzunda bir yük, sırtında bir kambur olarak görmesi düşünülemez. Namaz mümini esfel-i safilînden eşref-i mahlukat mertebesine yükselten bir miraç, Allah'a ulaştıran bir köprüdür. Namaz müminin ibadet hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. Mümin ile namaz etle tırnak gibidir. Namaz kulun, Rabbiyle buluşması olduğu

için mümin, bir namazı kıldığında diğer namazın vaktini adeta iple çeker, çekmelidir. Çünkü namaz müminin bir karakter özelliğidir.

Bir şeyin karakter özelliğimiz olup olmadığının bir kıstası, bir ölçütü vardır: Gönül hoşnutluğu içerisinde yaptığınız şey sizin karakter özelliğiniz olmuş demektir. Yani biz bir vakit namaz kıldığımızda diğer vaktin namazını dört gözle bekliyorsak, iple çekiyorsak, ezanı duyduğumuzda yeniden namaz kılacağımız için içimizde bir neşe ve mutluluk beliriyor ise namaz bizim karakter özelliğimiz olmuş demektir. Karakter özelliği haline gelmiş olan namaz, sahibinin onu ikame ettiği oranda sahibini güzelleştirir, yüceltir, Allah'ın hoşnutluğunu kazandırır ve dosdoğru bir kul haline getirir.

Bütün bu sebeplerle müminler namazı severler, namazı bir çile ve angarya olarak görmezler. Bu bakış açısı bir münafık ile müminin ayrıştığı kavşak noktalarından biridir. Çünkü Allah Kur'an'da münafıkların namaza kalktıklarında ağırdan aldıklarını, tembelce hareket ettiklerini, insanlara gösteriş yaptıklarını ve Allah'ı çok az andıklarını ifade eder. (Nisâ, 142)

Namazla kurduğumuz psikolojik ilişki; başka bir ifadeyle namazın bizim nazarımızdaki değeri, bizim Allah katındaki değerimizin bir ifadesidir. Belki de bundan dolayı Peygamber Efendimiz en üstün amelin, vaktinde kılınan namaz olduğunu ifade etmiş (Buhârî, Tevhîd, 48) ve bir farz namazı bilerek geçiren kimsenin adeta ailesini ve malını kaybetmiş gibi ziyanda olduğunu belirtmiştir. (İbn Hanbel, V, 429) Namaz müminin önceliğidir, imandan sonraki en önemli görevidir, imanın amel sahasında ortaya çıkan en güçlü tecellisidir. Namazın imandan sonraki en mühim mesele olması sebebiyle Peygam-

ber Efendimiz kıyamet günü insanın ilk hesaba çekileceği şeyin namaz olduğunu belirtmiştir. (Tirmizi, Mevâkît, 188)

Şeklî ve ruhi şartlarına uygun bir şekilde ikame edilmiş bir namaz insanın bilinçaltı ve bilinç alanlarını temizler, insanın benliğindeki kötü duygu, düşünce, dürtü ve kaynağı belirsiz içsel reflekslerini tasfiye ve tedavi eder. Mesela namaz insandaki hırs, sabırsızlık, tahammülsüzlük, şikayetçilik ve cimrilik gibi Allah'ın rızasına aykırı pek çok olumsuz karakter özelliğini insanın ruh dünyasından temizler. Meâric suresinin 19 ila 22 ayetleri arasında Allah celle ve a'lâ hazretleri şöyle buyurur: "İnsan çok hırslı ve sabırsız yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokunduğu zaman sızlanır, ona bir hayır dokunduğunda da eli sıkıdır; ancak namaz kılanlar müstesna."

Peygamberimiz namazın bu konumunu bir nehre benzetmiş ve bir gün ashabına şöyle sormuş: "Birinizin kapısı önünde günde 5 defa yıkandığı bir nehir olsa, o kimsede kir namına bir şey kalır mı?" Sahâbe, "Hiç kir kalmaz." şeklinde cevap vermiş. Bunun üzerine Peygamberimiz, "İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah bu namazlarla günahları yok eder." (Buhârî, Mevâkîtü's-salât, 6)

Namaz bir insanın Allah'a ulaşması, onun varlığını hissetmesi, onun kendisine şahdamarından bile daha yakın olduğunu fark etmesinin en muazzam, en pratik ve en etkili yoludur. Namaz insanı içerden olgunlaştırır. Namaz insana başka hiçbir yolla elde edilemeyecek manevî imkanlar sağlar. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, "Kulun Rabbine en yakın olduğu (an) secde hâlidir. Öyleyse (secdede iken) çokça dua ediniz." buyurur. (Müslim, Salât, 215)

Namaz, yaşanan manevî tecrübelerin hayatın bütün alanlarına taşınmasında kilit rol oynar. Namazı gereği gibi

kılmayan bir kimsenin iyi bir baba, iyi bir anne, hayırlı bir evlat, iyi bir yönetici, iyi bir öğretmen ve iyi bir öğrenci olması mümkün değildir. Belki de bundan dolayı Hz. Ömer, valilerine yazdığı tavsiye mektubunda, "Bana göre en önemli vazifeniz namazdır. Onu vaktinde kılan, dinini korumuş olur. Namazlarını ihmal eden, diğer vazifelerini de ihmal eder." demiştir. (Muvatta', Vukût, 17/1)

Peygamber Efendimiz bir hadisinde de şöyle buyurur: "Bir Müslüman, vakti geldiğinde güzelce abdest alıp, kendisini Allah'a vererek rükû (ve secdesiyle) farz namazı kıldığında, -büyük günah işlemedikçe- bu onun önceki günahlarına kefaret olur. Bu, her zaman için böyledir." (Müslim, Tahâret, 7) Yine başka bir hadis-i şerifinde de büyük günah işlemedikçe beş vakit namazın ve iki cuma namazının, aradaki günahlara kefaret olduğunu belirtmiş, (Müslim, Tahâret, 14.) onu düzenli kılan bir kimse için kıyamet günü bir nur, bir delil, bir kurtuluş vesilesi olduğunu bildirmiştir. (İbn Hanbel, II, 169) Namaz adeta cennetin anahtarıdır. (Tirmizî, Tahâret, 1) Rükûlarına, secdelerine, abdest ve vaktine riayet ederek beş vakit namaza devam eden ve bu beş vakit namazın Allah katından gelen bir emr-i hak olduğunu kabul eden kimse cennete girer. (İbn Hanbel, IV, 266) Namaz dinin direğidir. (Tirmizî, Îmân, 8)

Peygamber Efendimiz bir hadis-i kutside Allah'ın namaz hakkında şöyle buyurduğunu belirtmiştir: "Senin ümmetine beş vakit namazı farz kıldım ve onları, vaktinde ve hakkını vererek kılanları cennete koyacağımı kendi katımda vaat ettim. Namazları düzenli kılmayanlar için ise katımda böyle bir vaat yoktur." (Ebû Dâvûd, Salât, 9) Bundan dolayı Hz. İbrahim'in şöyle dua ettiği Kur'an'da ifade edilir: "Rabbim! Beni ve neslimi namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamı kabul buyur." (İbrahim, 40)

Namaz insana kendi eksikliklerini fark ettirir. Namaz sayesinde insan şükür, hamd ve takdir duyguları içinde Allah'a yönelme imkânı bulur. Böylece hem kendisinin eksikliğini hem de Allah'ın yüceliğini tarif edilemez bir şekilde en derinden hisseder. İnsan namaz sayesinde Allah'a karşı gönül dünyasının derinliğinde muhteşem bir muhabbet ve güven duymaya başlar. Namaz insana Allah'ı sevdirir. Namaz insanı Allah'a sevdirir. Namaz insanı Allah'a dayandırır.

İnsanın namaz sayesinde elde ettiği sevgi ve güven onun diğer insanlara duyacağı güven ve sevginin temelini oluşturur. Bu sevgiye ulaşamamış insan diğer insanları küçük görür, onlara karşı kaba ve yıkıcı davranışlar sergiler. Günde 5 defa insanla Allah arasında kurulan canlı ve güncel bir ilişki olan namaz ile insan, bütün nimetlerin sahibinin Allah olduğunu fark eder; bundan dolayı sahip olduğu nimetlerle kibre ve gurura kapılmaz; mütevazı olur. Namaz insana tevazuyu öğretir. Namazda tevazunun zirvesi secdedir. Allah'ın Hz. Adem'e secde emrine karşı gelen İblis'in Kur'an'da küfür ve kibir ile vasıflanması da bu açıdan oldukça manidardır.

Demem o ki namazın insanı kötülük ve fuhşiyattan alıkoyması sadece görünen zahiri amelleri için değil aynı zamanda insanın bilinçaltı ve bilinç düzeyindeki bâtınî amelleri için de söz konusudur. Namaz sayesinde insan, başkalarına verilen nimetlere karşı kin, haset, nefret, haksız rekabet ve tatminsizlik gibi duygulardan da korunmuş olur. Bu bağlamda namaz insana sadece kendisini değil aynı zamanda Rabbini ve Rabbinden ötürü diğer insanları ve hatta bütün canlıları sevmeyi öğretir. Bu durum Yunus Emre'nin "Yaratılanı severiz Yaradan'dan ötürü" dediği makamdır. İnsan bu makamı namaz sayesinde elde eder. Aynı şekilde namaz insanın sadece kendisine güvenmesini değil, aynı zamanda

Rabbine ve diğer insanlara da güvenmesini sağlar, namaz insanın yaşam enerjisini yeniler, musibetlere karşı dirençli olmasını temin eder.

Başı ve sonu ile öncesi ve sonrasıyla namaz, insan için tam anlamıyla arınmak demektir. Namaz öncesi alınan abdest insanı hem maddî hem de manevî açıdan ak pak eder. Peygamber Efendimiz abdestin bu fonksiyonunu ifade ederken şöyle buyurmuştur:

"Kul abdest alırken ağzını çalkaladığında, ağzıyla işlediği günahları çıkar. Burnuna su çektiği zaman, burnundan işlediği günahlar çıkar; yüzünü yıkadığı zaman, yüzünden günahlar çıkar. Hatta gözlerinin kirpiklerinin altından da günahlar çıkar. Ellerini yıkadığı zaman ellerinden günahlar çıkar. Hatta ellerinin tırnakları altından da günahlar çıkar. Başını mesh ettiği zaman, başından da günahları çıkar, hatta kulaklarından da günahları çıkar. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayaklarından günahları çıkar; hatta ayaklarının tırnakları altından da günahları çıkar. Sonra mescide yürümesi, orada namaz kılması artık onun için (fazladan sevap kazanma) vesilesi olur." (Nesâî, Tahâre, 85) Bu itibarla Efendimiz (sav) pek çok hadiste, alınan güzel bir abdestin akabinde kılınan namazın, -adeta güz mevsiminin, ağaçların yapraklarını döktüğü gibi (Ahmed, Müsned, V, 179) insanın geçmiş günahlarını temizleyeceğini bildirmiştir. (Müslim, Tahâret, 5)

Alak suresinin son ayetinde Allah, "Secde et ve yakınlaş" buyurur. Namazı bir miraç olarak düşünürsek secde adeta bu miracın kâb-ı kavseyni gibidir. Bütün rükünleriyle insanı Allah'a yaklaştıran namazın zirvesi, secde halidir. Secde kulun, Rabbine en yakın olduğu noktadır. Peygamberimiz de bir hadisinde secdeyi böyle ifade etmiştir. (Müslim, Salât, 215)

Bu yakınlaşma halinde insan Allah'ın zatını ve sıfatlarını hisseder. Şeklî ve ruhi şartlarına uygun bir şekilde ifa edilmiş olan namaz insanın gönül dünyasında irfanı ve ihsanı inşa eder. Yani insan namaz aracılığıyla Allah'ı tanıyarak marifetullah sahibi olur, her ne kadar Allah'ı göremese de Allah'ın kendisini gördüğünü namazda hisseder. Adına ihsan dediğimiz bu duygu hayatın içerisinde insanın duygu, düşünce ve davranışlarına yön veren bir feyiz kaynağına dönüşür. Namazla elde edilen bu manevî tecrübeden akıl ve gönül pek çok yönden nasibini alır. Bu nasiplerden birisi de vicdandır. Namaz vicdani gelişimin can suyudur. Vicdan sayesinde insan yaptığı kötülükler sebebiyle mutsuz, iyilikleri sebebiyle de mutlu olur. Dolayısıyla diyebiliriz ki namazın insanın gönül dünyasına bıraktığı en önemli armağanlardan birisi de vicdandır.

Vicdan sahibi bir insan her ne kadar yer yer bazı kötülükler işlese de vicdan onu içerden hesaba çeker, insanı yaptığına pişman eder. Bu, vicdan azabı dediğimiz şeydir. Bu vicdan insanın nefsini, sürekli kötülüğü emreden nefs-i emmareden ayıracak ve insanı kemale taşıyacak yolu açar. Bu bağlamda Kıyame suresinin ikinci ayetinde Allah'ın, üzerine yemin ettiği nefs-i levvame, bu vicdanın bir ürünüdür. Vicdan insanın içindeki yargıçtır. İmanın ve ibadetlerin olumlu etkisi kalpte tecelli ettiği gibi vicdanın da mekânı ve makarrı kalptir. Belki de bundan dolayı Peygamber Efendimiz (sav), "Fetva verenler sana her ne kadar fetva verseler de sen kalbine danış." buyurmuştur. (Darimi, Büyû, 2)

Namazın sağladığı en önemli manevî tecrübelerden biri Kur'an'da "huşû" olarak ifade edilir. Allah Mü'minûn suresinin ikinci ayetinde şöyle buyurur: "Namazlarında derin saygı içinde olan müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir."

Huşû, insanın namazda iken Allah'ın huzurunda olduğunun farkında olması ve bu farkındalığı bir bilinç olarak her daim benliğinde muhafaza etmeye çalışmasıdır. Huşû duygusu; insana, Allah'ın bizzat yaşamın içinde gözlemci, yönlendirici, destekleyici ve çözümleyici olduğu şuurunu verir.

Yine Taha suresinin 14. ayetinde Azîz ve Celîl olan Allah, "Beni anmak için namaz kıl!" buyurur. Yani namazla Allah'ı anma arasında çok güçlü bir ilişki söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında namaz Allah'ı anmanın, O'nun varlığını, birliğini ve eşsizliğini sürekli olarak hatırda tutmanın en önemli yoludur. Bu hatırlama hali sorumluluk bilincinin esasını teşkil eder. Çünkü insan namazdaki zikir aracılığıyla Allah'ın, kendisini gördüğü ve isyan nitelikli fiilleri sebebiyle onu hesaba çekeceği şuuruna erer. Bu şuur ise insanın amellerini Allah'ın sevdiği ve razı olduğu bir noktaya çekmesi; hırs, sabırsızlık ve şikâyetçilik gibi kötü huyları tasfiye etmesi açısından müstesna bir ibadettir.

Bu itibarla Allah buyuruyor ki: "Şüphesiz insan çok hırslı ve sabırsız olarak yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokunduğu zaman sızlanır. Ona bir hayır dokunduğunda da eli sıkıdır. Ancak, namaz kılanlar başka. Onlar, namazlarına devam eden kimselerdir. Onlar, mallarında; isteyenler ve (isteyemeyip) mahrum kalanlar için belli bir hak tanıyan kimselerdir. Onlar, ceza gününü tasdik eden kimselerdir. Onlar, Rablerinin azabından korkan kimselerdir. Çünkü Rablerinin azabından emin olunamaz." (Meâric, 70/19-28)

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi insan maddî ve manevî boyutlardan oluşan çift yönlü bir varlıktır. Onun maddî boyutu, zaman ve mekânla vücut bulur. Maddî varlığının zamanla olan ilişkisinin bir gereği olarak insan; periyodik

yaşamaya, belirli zaman aralıklarında belirli davranışları gerçekleştirmeye ihtiyaç duyar. Kur'an'da zaman mefhumunun farklı boyutlarıyla ele alındığı pek çok ayet, insanı; genelde zamanın özelde de ömrün önemini fark etmeye ve dolayısıyla da bir vakit bilinci oluşturmaya davet eder.

İnsan, zamanla ilişkisi bakımından periyodik davranmaya ihtiyaç duyduğu gibi, mekânla ilişkisi bakımından da "yön"e ve "yöneliş"e muhtaçtır. Onun maddî âlemle olan ilişkisi; varlığını, belirli bir zaman ve yönde konumlandırmayı zorunlu kılar. İnsanın vakit ve yönle olan bağlantısının hakiki manada kesilmesi maddî varlığının da sona ermesi; yani onun vücutsuzlaşması, başka bir deyişle ölmesi anlamına gelir. Bu bağlamda bedenin ölmesi; zaman ve mekânla ilişkisi bakımından insanın vücutsuzlaşması demektir. İnsanın bir zaman ve bir mekân ile vücut bulmasının ifade ettiği anlam onun sorumlu bir varlık olduğudur.

İnsanın maddî ve manevî boyutu birbirleriyle kesintisiz bir ilişki ve etkileşim içindedir. Bundan dolayı zaman ve mekân mefhumu yalnızca maddî varlığımızı değil, varlık bilincimizi de inşa eder. Varlık bilincimiz ise manevî boyutumuzun bir eylemi olmakla beraber maddî bağlarımızdan azade bir özerkliğe sahip değildir. Bu itibarla yönün ve yönelmenin mahiyeti, bilincin mahiyetini de tayin eder. Yön ve zaman duygusunun kaybı ise aynı zamanda varlık ve sorumluluk duygusunun kaybı anlamına gelir. Nasıl ki, maddî bakımdan yön duygusu kaybolduğunda insan düzenli ve bilinçli davranış kabiliyetini kaybeder (ve en üst düzey kayıp halinde ölür) ise manevî anlamda yön duygusunu kaybettiğinde de faziletli davranma yeteneğini zayi eder.

Manevî bakımdan en üst düzey yön kaybının yaşandığı merhale de Kur'an'a göre bir tür ölümdür. Küfür, inkâr ve dalâlet olarak isimlendirilen bu yön kaybına düşen kimse Kur'an'da (manevî bakımdan) ölü olarak isimlendirilir. Allah'ı ve Kur'an'ı inkâr ederek Hz. Peygamber'e karşı gelen herkes; kâfirler, müşrikler, zalimler, hainler; yani Allah'ın kendilerine gazaplandığı bütün ehl-i dalâlet Kur'an'a göre şuursuz olup manen ölü sayılır. Çünkü onlar dirilişin ruhu olan vahyin nuruna sırt çevirmişlerdir:

"Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine, insanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, hiç, karanlıklar içinde kalmış, bir türlü ondan çıkamamış kimsenin durumu gibi olur mu? İşte kâfirlere, işlemekte oldukları çirkinlikler böyle süslü gösterilmiştir." (En'âm, 122) "Diriler ile ölüler de bir olmaz. Allah, dilediğine işittirir. Sen, kabirde bulunanlara işittirecek değilsin." (Fâtır, 22) "(Aklen ve fikren) diri olanları uyarması ve kâfirler hakkındaki o sözün (azabın) gerçekleşmesi için Kur'an'ı indirdik." (Yâsîn, 70)

Ayetlerde Allah, Peygamberin tebliğine kulak vermeyeni ölüye benzetir. Yani küfür bir tür ölüm, kâfir de bir tür ölüdür. Bu bağlamda insan, maddî yön için bir pusulaya muhtaç olduğu gibi manevî yön için de bir hidayet rehberine ihtiyaç hisseder. Kur'an'da insan için sayılan hidayet rehberlerinden biri de Kâbe'dir: "Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe'dir." (Âl-i İmrân, 96) Kur'an'a göre Kâbe, insanın istikamet bilincini inşa eden bir hidayet kaynağıdır. Bu kaynağa ulaşmamızı sağlayan vasıta ise her gün 5 defa kendisi sayesinde Kâbe'ye yöneldiğimiz namazdır.

Aşkın bir varlık olan Allah ile engin bir âlemde yaşayan insanın arasındaki ontolojik fark, insan-Allah ilişkisinin, birtakım semboller üzerinden gerçekleştirilmesini zorunlu kılmıştır. Semboller maddî olmasına rağmen manevî olanı çağrıştıran ve insanı varlığın iç gerçekliğine taşıyan nota anahtarlarıdır. İnsan, sembolik bir yapıya sahip olan ibadetler aracılığıyla enginden aşkına terakki eder ve böylece ruh dünyasının derinliklerinde Allah'ın tecellisine mazhar olur. İşte namaz aracılığıyla kendisine yöneldiğimiz Kâbe; uzunluğu birbirinden farklı olan ve hiçbir yöne tam olarak bakmayan duvarlarıyla ve ne tam kare ne de tam dikdörtgen olan geometrik yapısıyla tevhidin ve tenzihin sembolüdür. Bu sade haliyle o, Allah'ın varlığını, birliğini, zaman ve mekândan münezzeh olduğunu simgeler. Bu bağlamda namaz aracılığıyla Kâbe'ye yönelmenin amacı; tüm yönlerin üzerine çıkarak Allah'ın her an ve her yerde hâzır ve nâzır olduğu şuuruna yani "ihsan" duygusuna ulaştırmaktır.

Ezcümle, namaz; beden, dil ve kalp ile Allah'ın anıldığı en büyük ibadettir. İnsan, namaz sayesinde iç âlemiyle temas kurar. İnsanı günlük hayatta meşgul eden, üzen ve dünyaya bağlayan alâkalar, insanın ruhî sağlığını bozar; şuurunu daraltır ve şuuraltını karıştırır. İşte namaz, şuurda genişleme, şuuraltında denge ve derinlik sağlar. Ruhi açıdan insanın tekâmülü insanın Allah'a yakınlaşması, O'nu içinde duyması, O'nun isim ve sıfatlarını içselleştirerek şuuruna yerleştirmesiyle gerçekleşir. Bu içselleştirme ve yakınlaşma hali ise en hızlı, en güçlü ve en etkili şekilde namaz aracılığıyla vücut bulur. Bundan dolayı kulluk hayatın; namaz da kulluğun ruhudur.

Fatiha Namazın Ruhudur

Kur'an'daki bazı surelerin birtakım özellikleri vardır. Bunlar Allah'ın Peygamber Efendimiz'e bildirmesi, Efendimiz'in de bize tebliği sayesinde bildiğimiz birtakım özelliklerdir. Örneğin Peygamber Efendimiz (sav) Yasin suresi ile ilgili olarak "Yasin Kur'an'ın kalbidir." buyurmuştur. (Tirmizî, Fedailu'l-Kur'an, 7) Yine Peygamberimiz, "Onu ölülerinize (veya ölmek üzere olan kimselere) okuyunuz." buyurmuştur. (Müsned, 5/26) Kur'an'daki bazı surelerin sahip oldukları kendilerine has bu özelliklere "Fedâilü'l-Kur'an" veya "Fedâilu's-suver" diyoruz. Fatiha suresinin de kendisine has faziletleri vardır.

Fatiha suresi, Mekke'de Peygamber Efendimiz'in peygamberliğinin ilk yıllarında indirilmiştir. Hatta tefsir alimleri Fatiha suresinin iniş sırası bakımından 5. sure olmakla birlikte bütünsel olarak indirilmiş ilk sure olduğunu söyler. Yani Kur'an-ı Kerim'in nüzul keyfiyetine, iniş mahiyetine baktığımız zaman; bir surenin inmeye başladığını, o tamamlanmadan başka bir surenin de inmeye başladığını ve birkaç surenin aynı anda tamamlanma aşamasına geldiğini görebiliyoruz. Örneğin Alak suresinin ilk 5 ayeti indiriliyor fakat bu sure tamamlanmadan Kalem, Müzzemmil ve Müddessir sureleri inmeye başlıyor.

Peygamber Efendimiz (sav) kendisine inen her bir ayetin hangi sureye ait olduğunu vahiy katiplerine ifade ediyor ve böylece inen ayetler bir anda birbirinden farklı surelere; belli ayetlerin sonrasına ya da öncesine yerleştiriliyor ve mushaf tertibi oluşuyor. Daha sonra Peygamber Efendimiz ve Ashab-ı Kiram Kur'an'ı okuduklarında bu mushaf tertibini esas alıyorlar. Şüphesiz ki bu uygulama bizzat Allah'ın emri doğrultusunda gerçekleşiyordu. Çünkü Allah Kıyame

suresinde, "Kur'an'ın cem'inin yani kompozisyonunun ve Hz. Peygamberin Kur'an'ı ezbere okumasının ilahi bir inayet olduğunu ifade etmiştir. (Kıyâme, 17)

İlk ayetinden son ayetine kadar, yekpare olarak indirilen ilk sure Fatiha'dır. Peygamber Efendimiz'in nübüvvetinin ilk yıllarında nazil olmuştur. İniş sebebi ile ilgili herhangi bir hadise zikredilmez. Normalde surelerin veya ayetlerin tamamının olmasa da bir kısmının inişi ile ilgili birtakım sebepler söz konusudur. Buna "esbab-ı nuzül" denir. Kur'an ayetlerinin veya surelerinin indirilmesine sebep olan herhangi bir soru, olay ya da durum bir ayetin, ayetlerin veya bir surenin inmesine sebep olabilir. Fakat Fatiha suresinin inişiyle ilgili herhangi bir sebep zikredilmez. Allah celle ve a'lâ hazretlerinin bu sureyi indirmeyi murat etmesi, bu surenin iniş sebebidir, Allah Peygamber-i Zişan Efendimiz'e bu sureyi mushafın girişine koymasını emretmiştir. Mushafın ilk suresi olduğu ve mushafı açtığı için adı "Fatiha" olmuştur.

Bu surenin Fatiha olarak isimlendirilmesinin sebebi, sadece mushafı açması değil, aynı zamanda insanı açması, insanı açıklaması ve insanı tanımlamasıdır. Fatiha, insanın kim olduğunu, kimle olması ve kimlerle olmaması gerektiğini, Allah'ı nasıl tanıması, nasıl bilmesi ve bu bilgi ile nasıl amel etmesi, bu hayatı nasıl yaşaması, nasıl kulluk etmesi ve nasıl bir ahlak-ı hamideye sahip olması gerektiğini açıklar. Fatiha suresi bizi günde 40 defa yeniden tanımlar, yeniden açıklar, yeniden izah eder. Aslında Fatiha meçhul olan bize, bizi tarif edip malum hale getirir; bize bizi açar, açıklar. Bütün bu sebeplerle bu sure Fatiha olarak isimlendirilmiştir.

Fatiha, ilâhî kitabın bütün amaçlarını; getirdiği mana, bilgi ve hükümleri özet halinde ihtiva eder. Bu sure Kur'an'ın

inanç, ibadet ve ahlaka dair esaslarının öz bir şekilde ifadesidir. Dolayısıyla Fatiha'yı anlamak ve yaşamak Kur'an'ın ahlakıyla ahlaklanmak demektir. Bu sureyi günde beş vakit, kırk rekatta namazlarımızda okuyoruz. Çünkü Efendimiz, "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur." buyuruyor. (Müslim, Salât, 34) Bundan dolayı namazlarda Fatiha'yı okumak bazı alimlere göre farz, bazılarına göre ise vaciptir.

Ebu Said b. el-Mualla (ra) diyor ki: "Ben bir gün mescitte namaz kılıyordum. Peygamber Efendimiz'in (sav) beni çağırdığını işittim. Namazda olduğum için Onun davetine hemen icabet edemedim, daha sonra namaz bitti, yanına gittiğimde Peygamberimiz, 'Ben sana mescitten çıkmadan Kur'an'daki en büyük sureyi öğreteceğim.' buyurdu." Aradan biraz zaman geçti, belki o aradaki vakitte namaz kılındı, ibadetle meşgul olundu... Ebu Said bin Mualla (ra) diyor ki: "Baktım ki Peygamberimiz mescitten çıkmaya meyletti, hemen yanına gittim ve 'Ya Resulallah bana Kur'an'daki en büyük sureyi öğreteceğinizi söylemiştiniz. O sure nedir?' diye sordum. Peygamberimiz de ellerimi avuçlarının içerisine aldı ve Kur'an'daki en büyük sure, '*Bismillahirrahmanirrahim, Elhamdülillahi rabbi'l âlemin.*' dedi ve sonuna kadar Fatiha suresini okudu.'" (Buhârî, Tefsîr, 1)

Tefsir kaynaklarımızda şeytanın dört yerde ah ederek inlediği ve kahr-u perişan olup sarsıldığı ifade edilir. Birincisi Hz. Adem'e secde etmemesi sebebiyle Allah'ın huzurundan kovulduğunda, ikincisi dünyaya indirildiğinde, üçüncüsü Peygamber Efendimiz peygamberlikle müşerref olup da Kur'an inmeye başladığında, dördüncüsü de Fatiha suresi nazil olduğunda.

Peygamber Efendimiz Fatiha suresinin kul ile Allah arasında çok özel bir konuşma olduğunu ifade etmiş şöyle buyurmuştur: Fatiha suresi, namazda kişi ile Rabbi arasında bir konuşma niteliğindedir. Fatiha'yı okuyan kişi öncelikle hamd ve senâ ederek Rabbi ile konuşmasına başlar:

Kul, "*Elhamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn. (Hamd (övgü), âlemlerin Rabbine mahsustur.)*" dediğinde Allah Teâlâ, "*Bak, kulum bana hamd etti.*" buyurur.

Kul, "*Er-Rahmâni'r-Rahîm. (O, Rahmân ve Rahîmdir.)*" dediğinde, Allah, "*Kulum bana senâ etti. (Beni övdü, yüceltti, methetti.)*" buyurur.

Kul, "*Mâliki yevmi'd-dîn. (Hesap ve ceza gününün (âhiret gününün) sahibidir.)*" dediğinde, "*Kulum beni yüceltti.*" buyurarak Fatiha'nın bu ilk bölümünü okuyan kulunun kendisine hamd ü senâ etmesi karşısındaki memnuniyetini ifade eder.

Fatiha'nın ikinci bölümünde ise kul, isteklerini Rabbine arz eder:

Kul, "*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn. (Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.)*" dediğinde Allah, "*Bu, kulum ile benim aramdadır. Kulum ne istiyorsa onundur.*" buyurarak kulunun ibadetlerini kabul edeceğini ve ona yardım edeceğini belirtir.

Kul, "*İhdina's-sırâta'l-müstakîm, sırâta'llezîne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn. (Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapmışlarınkine değil.)*" dediğinde, Allah Teâlâ, "*İşte bu, kuluma aittir. Kulum ne istiyorsa onundur.*" buyurarak kulunun kendisine yönelmesi karşısında onu taltif edeceğini bildirir. (Müslim, Salât, 38) Belki de Fatiha suresinin insanı açan ve açıklayan yönünü ifade ediyor aslında bu hadis-i şerif.

Namaz müminin miracıdır. Bir Müslüman'ın namazda Fatiha'yı okuması Allah ile konuşması demektir. Bu, insanın, etkilerini benliğinde bizatihi müşahede ettiği gerçek, manevî bir tecrübedir. Biz namaza durduğumuz zaman iftitah tekbiri ile birlikte bir alemin kapılarını kapatıyoruz, başka bir alemin kapılarını aralıyoruz. Ve biz orada Allah'a mülaki oluyoruz, tıpkı Peygamber Efendimiz'in (sav) miraçta mülaki olduğu gibi. Öyle ki namaz bizim için bir miraç, secde de adeta bir kab-ı kavseyn; Necm suresinde ifade edildiği üzere, Allah'a iki yay arası kadar, belki de daha fazla yaklaşmak demek. Çünkü kulun bu dünya hayatında rabbine en çok yaklaştığı yer Efendimizin ifadesiyle secdedir. Namazda Fatiha okumak da Allah'la bir konuşma tecrübesidir. İnsanı açması, insanın iç dünyasındaki o manevî tohumları harekete geçirip onlar için bir can suyu olması ve insanları kemale erdirmesi sebebiyle Kur'an'ın ilk suresine "Fatiha" ismi verilmiştir.

Ayrıca biz Peygamber Efendimiz'in hadislerine baktığımız zaman bu surenin "el-Esas" olarak da isimlendirdiğini görüyoruz. Çünkü bu sure Kur'an'ın bütününde anlatılan inanca, ibadete ve güzel ahlaka dair Kur'an'ın ana mesajını ve İslam'ın özünü içeren bir suredir. Bundan dolayı Peygamberimiz bu sureye aynı zamanda "Ümmü'l Kitap" diyor. Yani Fatiha suresi Kur'an'ın temelidir, ana temasıdır, özüdür, iliğidir. Fatiha Kur'an'ın diğer surelerine nispetle adeta onların annesi gibidir. Diğer sureler de sanki Fatiha'dan doğmuş kabul edilir. Nitekim İslam alimleri hayatın ve eşyanın hakikatinin Kur'an-ı Kerim'de, Kur'an'ın hakikatinin Fatiha'da özetlendiğini söyler. Belki bu açıdan bakıldığında Kur'an'ın diğer surelerinin, özü itibariyle Fatiha suresinin bir açılımı ve açıklaması olduğunu ifade edebiliriz.

Fatiha'nın isimlerinden bir tanesi de "Vâfiye"dir. Yani bir insanın hidayete gelmesi, hakikati bulması, kendisine çekidüzen vermesi, varoluşunun anlam ve amacını yerine getirmesi için ihtiyaç duyduğu her şey özlü bir şekilde, adeta bir hap gibi bu surede bulunur. Vâfiye'dir bu sure. Başka bir yoruma göre de Vâfiye'nın manası, bölünmeyi kabul etmeyendir. Bu surenin iki ayrı rekata bölünmesi caiz değildir.

Fatiha aynı zamanda, "Kâfiye"dir; okuyup gereğiyle amel edene yetecek, Allah'ın rızasına sevk edecek, ona dünyanın ve ahiretin mutluluğunu kazandıracak, onu olgunlaştıracak bir suredir. Peygamberimiz bu surenin "Kenz" olduğunu da ifade eder. Yani bu sure Allah'a, Allah-insan ve Allah-âlem ilişkisine dair içerdiği temel hakikatler bakımından bir hazine gibidir.

Bu surenin Şâfî olduğunu ifade ediyor Peygamber Efendimiz. Bu sure manevî (belki de aynı zamanda maddî) pek çok hastalık için bir şifadır. Allah celle ve a'lâ hazretleri bize Kur'an'ın tamamının bir şifa olduğunu İsrâ suresinin 82. ayetinde şöyle ifade ediyor: "Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki, o müminler için bir şifa, rahmettir; zalimlerin ise sadece ziyanını artırır." Yüce Rabbimiz aynı şekilde Yunus suresinin 57. ayetinde de şöyle buyuruyor: "Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerdeki dertlere şifa, müminlere doğru yolu gösteren bir rehber ve tam bir rahmet olan Kur'an geldi." Yani Kur'an hastalıklı gönüller için şifadır.

Fatiha, kulun Allah'a nasıl şükretmesi gerektiğini ifade ettiği için "Şükür Suresi" olarak da isimlendirilir. Bu sure Allah'ın insana bahşettiği maddî ve manevî nimetler üzerinde insanı düşündürür, insanda bu nimetlerin sahibine karşı bir şükür duygusu oluşturur. İnsana temel gerekçeleri

ile birlikte şükrü öğretir. Şükür ise mümin şahsiyetinin temel özelliklerinden biridir. Genelde bütün peygamberlerin özelde de Peygamber Efendimiz'in kulluk şahsiyetinin temel umdesi şükürdür. Kendisine niçin bu kadar çok ibadet ettiği sorulduğunda Peygamber Efendimiz şükreden bir kul olmak istediğini ifade etmiştir. İnsan şükürden uzak kaldığında nimetlerin değerini ve sahibini unutur. Bu durum Allah'ın çokça gazap ettiği nankörlüğün sebebidir. Nankörlük yani şükürsüzlük ise insanı cehenneme götüren yolun eşiği, cehenneme açılan kapının kilidi gibidir.

Daha önce de ifade etmiştik: Peygamber Efendimiz farz veya nafile olarak kıldığı her namazda mutlaka bu sureyi okumuş ve Fatiha okunmayan bir namazın eksik olacağını ifade etmiştir. Yani Fatiha suresi aslında namaz ile özdeşleşmiştir. Fatiha suresi adeta namazın simgesidir. Bundan dolayı bu sure aynı zamanda "Namaz Suresi" olarak da isimlendirilmiştir. Namazın, kulun Allah'a bütünsel yönelişi olduğunu düşündüğümüzde Fatiha suresinin adeta Allah'a yöneliş suresi olduğunu söyleyebiliriz.

Allah bu surede insana Kur'an'daki ilk duayı öğretir ve "Bizi sırat-ı müstakime ilet" şeklinde kullarının kendisine niyaz etmelerini emreder. Eğriliklerin kol gezdiği, sapla samanın, kurt ile kuzunun, mert ile namerdin, ak ile karanın, bülbül ile karganın hak ile batılın harmanlandığı ve batılın sureti haktan görünmek için maske üstüne maske taktığı, imaj üstüne imaj yaptığı bu dünya hayatında insanın en çok muhtaç olduğu dua "Bizi sırat-ı müstakime ilet." niyazıdır. Dolayısıyla bu sure aynı zamanda "Dua Suresi" olarak da anılır.

Bu dua Kur'an'ı açıp okumaya başlayan bir Müslüman'ın yapması gereken ilk ve en acil duadır. Bu duanın sırrına ermek hayatımızın anlamıdır. Sırat-ı müstakim üzere olmak, sırat-ı müstakim üzere ölmek şu dünya hayatında bizim için bir hayat memat meselesidir. Emrolunduğumuz gibi dosdoğru olabilmek varlığımızın anlam ve amaçları içinde nirengi noktasıdır. Belki de bundan dolayı Hud suresindeki, "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." ayeti Peygamber Efendimiz'in saçına ve sakalına ak düşürmüş ve adeta onu kocatmıştır. Duygusunda, düşüncesinde, davranışlarında, sözünde ve özünde hâsılı cem-i cümle varında dosdoğru olabilmek ne büyük bir, sorumluluk ne ağır bir yüktür!

Ve Kur'an-ı Kerim'de Fatiha suresinin ismi "Seb-i Mesânî" olarak geçer. Hicr suresinin 87. ayetinde Allah buyurur ki: "Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur'an'ı verdik." Bu sure, namazlarda her gün beş vakitte kırk rekatte sürekli tekrarlanan yedi anlamına gelen seb-i mesânîdir. Peygamber Efendimiz (sav) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki bu surenin benzeri ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne Zebur'da, ne de Kur'an'da vardır. Tekrarlanan yedi ayetli (seb-i mesânî) bu sure ve azim olan Kur'an bana geldi." (Tirmizi, Sevâbu'l-Kur'an, 1)

Bütün bu özellikleriyle Fatiha suresi adeta Kur'an'ın bir mukaddimesidir, bir girişidir. Mukaddimeler muhteşem sarayların muhteşem girişleridir. Kur'an'ın ilerleyen kısımlarında bizi nasıl bir ihtişamın, nasıl ilahi tecellilerin beklediğini Fatiha suresinden keşfedebiliyoruz. Bu yönüyle Fatiha, Kur'an'ın ilerleyen kısımlarında bizi bekleyen füyuzatın ve manevî inşirahların da habercisidir. Fatiha suresi Kur'an'ın hem bir mukaddimesi hem de bir özeti gibidir.

Ezcümle kulluk hayatın, namaz kulluğun, Fatiha da namazın ruhudur.

Kovulmuş Olan Şeytanın Şerrinden Allah'a Sığınırım

Nahl suresinin 98. ayetinde Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: "Kur'an okuyacağın zaman kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığın." Yüce Rabbimiz böyle buyurduğu için Peygamber Efendimiz (sav) Kur'an okumaya her başladığında "*Euzu billahi mineşşeytanirracim*/Kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım." der ve Kur'an tilavetine öyle başlarmış. Bu ifadeye istiaze diyoruz. İstiaze, "sığınmayı istemek" ve sığındığınız kimseden sizi muhafaza etmesini talep etmektir. İstiaze "Allah'ın huzurundan kovulmuş ve rahmet-i rahmandan uzaklaştırılmış olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım." ifadesinin adıdır.

Aslında biz Kur'an'ı açtığımız zaman Besmele'nin öncesinde "*Euzu billahi mineşşeytanirracim*" diye bir ifade görmüyoruz. Kur'an-ı Kerim, besmele ile başlıyor. "*Euzu billahi mineşşeytanirracim*" Kur'an metnine dahil olmayan, Allah'ın özelde Peygamberimize, genelde de bütün ümmetine emrinin bir gereği olarak Peygamberimizin Kur'an okumadan önce zikrettiği bir ifadedir.

Biz istiazeyi niçin Kur'an'ın anlamına ulaşmak için başlattığımız bu yolculuğun evvelinde ilk ifade olarak söylüyoruz? Yani bir Müslüman, Kur'an'ı açtığında, Kur'an okumak istediğinde mutlaka bu cümleyi söyler, söylemelidir. Bazı İslam alimlerine göre bu ifade ile kıraatine başlaması farz, bazılarına göre vacip, bazılarına göre ilki farz, sonrakiler müekked sünnettir. Bu mesele çok önemlidir. Çünkü Allah celle ve

a'lâ hazretleri Nahl suresinde buyuruyor ki: "Kur'an okuyacağın zaman Allah'ın huzurundan kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığın." (Nahl, 98) Ayet-i celile bu sığınmanın anlamını temellendirirken buyuruyor ki: "Gerçek şu ki o şeytanın, iman etmiş olanlar ve rablerine dayanıp güvenenler üzerinde bir hâkimiyeti olamaz." (Nahl, 99)

Şeytanın insan üzerinde bir etkisi, insanı varoluşunun anlam ve amaçlarından uzaklaştırmaya, onu kulluk amacından caydırmaya yönelik bir tesiri vardır. Ama bu etki Allah'a iman eden ve O'na dayanan kimseler için söz konusu değildir. Yani bir insan mümin ise, bir insan Allah'a gereği gibi dayanmış, güvenmiş, O'na tevekkül etmiş ise şeytanın, o insan üzerinde bir etkisi söz konusu değildir. Rabbimiz bunu açık bir şekilde ifade etmiştir.

Kur'an-ı Kerim okurken hayatımızın her ânında ve alanında, bizim için görünmeyen metafizik/gaybi bir tehlike olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınmış oluyoruz. İstiaze insanın, şeytanın şerrinden Allah'a sığınması, O'na iltica etmesi ve şeytana karşı O'nun yardımını dilemesidir. Bu sığınma bir Müslüman'ın hayatının ayrılmaz unsurudur. Çünkü biz özelde Fatiha suresini genelde de Kur'an-ı Kerim'i okurken mutlaka istiaze çeker ve şeytanın bilip bilmediğimiz, farkında olup olmadığımız bütün saptırıcı eylemlerinden, hilelerinden, aklımızı ve gönlümüzü bulandırmasından ve her çeşit vesvesesinden Allah'a sığınırız.

Kur'an okuyan, camiye giden, vaaz dinleyen her Müslüman, şeytan ile Hz. Âdem babamız ve Hz. Havva annemiz arasında geçen ibret yüklü mesajlarla dolu o kıssayı hayatında en az birkaç kez dinlemiştir. Bildiğimiz meseledir. Allah celle ve a'lâ hazretleri Hz. Adem'i yarattığında, ona ruhundan

üflediğinde bir ferman buyurdu, meleklere şöyle emretti: "Hz. Adem'e secde edin." "Hepsi secde ettiler, iblis secde etmedi." Ve Allah ona niçin secde etmediğini sordu. O da emir açık olduğu halde, Allah'ın hükmü, fermanı ayan beyan ortada olduğu halde, batıl bir kıyas, kendi aklınca rasyonel bir çıkarım yaptı, "Sen onu çamurdan, beni ateşten yarattın." (Sa'd, 76) Yani demek istedi ki: "Ateş çamurdan üstündür. Ben üstün olduğum halde ona niçin secde edeyim?"

Şeytan Allah'ın huzurunda, ulvi bir alemde, Allah ile konuşma imkânına sahipti. Belki de bulunduğu ortam itibarıyla Allah'ın en büyük ayetlerini müşahede etme imkânı elindeydi. Cinlerden olmasına rağmen bir şekilde meleklerin arasına girecek bir ilgi ve imtiyaza mazhar olmuştu. Ve Allah aralarında şeytanın da bulunduğu meleklere, "Hz. Adem'e secde edin." diye emretti. Melekler bu emrin gereğini yerine getirmek için hemen secdeye kapandı ama şeytan Allah'ın, kendisine lütfettiği bu kadar nimete rağmen büyüklenmiş, nankörlük etmiş ve kendi uydurduğu bir gerekçe ile Allah'ın emrine uyumaktan, Hz. Adem'e secde etmekten imtina etmişti.

İlgili ayetlerin sonunda Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Meleklere, 'Âdem'e secde edin' dediğimizde İblis dışındakiler derhal secde ettiler; o direndi, büyüklendi ve kâfirlerden oldu." (Bakara, 34) Evet, şeytan Allah'ın emrine sırtını döndü, burun kıvırdı, kibirlendi ve kafirlerden oldu. Şeytan kibirlenmenin faturasını ağır ödedi.

Büyüklenmesi sebebiyle şeytanın içine düştüğü bu durum, kibirlendiği takdirde insanın da akıbeti hakkında ikaz yüklü mesajlar içerir. Kibir, insanın gözünün önünde onun hakkı, hakikati görmesini engelleyen bir perde, hak söze

kulak vermesini engelleyen bir sağırlık, onun aklını ve kalbini, duygularını ve düşüncelerini mühürleyen bir ağırlıktır. Kibirlenmek gözde bir körlük, kulakta bir sağırlık, yürekte tarifi imkansız bir ağırlıktır.

Kibri sebebiyle şeytan Allah'ın emrine uymadı, uymadığı için o yüce alemden defedildi, uzaklaştırıldı. Allah imtihanın devam eden sürecinde Hz. Âdem babamıza buyurdu ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin cennette oturun, orada istediğiniz yerden rahatça yiyip için ve şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz..." (Bakara, 35)

Evet, Allah cennetteki bütün nimetleri Âdem babamızın ve Havva annemizin emrine amade kılmıştı ama onları bir ağaç ile imtihan etti. Bu ağacın ne ağacı olduğunu bilmiyoruz, özelliklerini bilmiyoruz, bilmemiz de gerekmiyor. Asıl mevzu Allah'ın yasakladığı bir ağaç var ve insan bu ağaçtan uzak durmak zorunda. Şeytan, Hz. Âdem'i, Allah'ın huzurundan kovulmasının müsebbibi olarak gördü. Ona secde etmemesi sebebiyle Allah'ın huzurundan kovulmasının intikamını almak istedi. Bu sebeple Hz. Âdem ve Hz. Havva'ya şöyle bir vesvese verdi ve dedi ki: "Allah niçin bu ağaca yaklaşmanızı yasakladı, biliyor musunuz? Çünkü bu ebedîlik ağacıdır. Siz bu ağaçtan, bu ağacın meyvesinden yediğiniz zaman ölümsüz olacaksınız. Allah sizin ölümsüz olmanızı istemiyor. Ben size ebedîliğin yolunu göstereyim mi? Bu ağaçtan yerseniz sizin için artık ölüm olmayacak, siz ebedî bir hayat yaşayacaksınız." (Tâhâ, 120)

Ve Âdem babamıza ve Havva annemize o ağacın meyvesinden yedirdi. Bunun üzerine Allah, onları şeytanla birlikte yeni bir imtihan için yeryüzüne indirdi ve şöyle buyurdu: "Şüphe yok ki şeytan sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman

bilin. Çünkü o kendisine uyacaklara yakıcı ateşin mahkûmlarından olsunlar diye çağrıda bulunur." (Fâtır, 6) Böylece hem Hz. Âdem'i ve ademoğullarını hem de Hz. Havva'yı ve havvakızlarını uyardı. Allah, çağlar boyunca gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplar aracılığıyla insanlara şeytanın ne kadar azılı bir düşman olduğunu, onları istikametten uzaklaştırmak için elinden geleni ardına koymayacağını ayan beyan izah edip insanlara şeytanın şerrinden kendi Zatı'na sığınmalarını emretti. Mesela Allah bir ayet-i celilede Peygamber Efendimiz'in şahsında bütün müminlere şöyle buyurur: "Eğer şeytandan sana bir fitleme gelirse hemen Allah'a sığın! Allah işitendir, bilendir." (Fussilet, 36)

Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmaya dair bütün ayetler ve hadisler onun ne kadar büyük bir tehlike olduğunun da altını çizmiş oluyor. Mesela Nas suresinde, Allah azze ve celle buyuruyor ki: "De ki: Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden insanların rabbine, insanların mâlik ve hâkimine, insanların mâbuduna sığınırım!" Yani şeytan, insanın göğsünün içerisine Allah'ın razı olmadığı duyguları, düşünceleri zerk edecek ve kendisi ile gereği gibi mücadele edilmediği takdirde insanın hâl ve hareketlerini değiştirecek kadar tehlikeli bir varlık.

Ashab-ı kiram diyorlar ki: "Bir gün Peygamber (sav) Efendimiz kavga eden iki kişinin yanından geçti. Bir tanesinin yüzü öfkesinden kıpkırmızı olmuş adeta kan çanağına dönmüştü. Peygamber Efendimiz adamın o halini görünce, 'Ben bir söz biliyorum. Eğer bu kişi o sözü söylerse şu üzerine karabasan gibi çökmüş olan halet-i ruhiye ondan uzaklaşır.' buyurdu ve "*Euzu billahi mineşşeytanirracim*" dedi. Peygamber Efendimiz'in yanında bulunan sahabeden bir zat hemen o şahsın yanına gitti, "Allah Resulü böyle böyle

söyledi, istiaze çek." dedi. O kişi bu tavsiyeye kulak vermedi, 'Ben deli miyim ki!' dedi. (Buhârî, Bed'ü'l-halk, 11) Bu kimse belli ki içine düştüğü o öfke halini tam olarak teşhis edememiş ve bu öfkenin kaynağının şeytan olduğunu idrak edememişti. Belki de bundan dolayı Peygamberimizin tavsiyesine o anda kulak veremedi. Bu olay, insanın şeytan tarafından istila edilebileceğini, şeytanın, insanın duygularına nasıl hükmedebileceğini göstermesi bakımından oldukça önemli bir misal olarak karşımızda duruyor.

Bir insan iman etmek, İslam'a girmek veya tövbe etmek ister. Günahın içerisinde kulaç atıyordur, cirit atıyordur da günahtan kurtulmayı arzu eder. Şeytan ona sokulur, "Tövbe etme, Müslüman olma. Şimdi Müslüman olacaksın, namaz kılacaksın, zekât vereceksin, yeri gelecek cihat edeceksin, Müslüman olma, İslam'a girme!" diyerek onun aklına, fikrine ket vurur, set vurur ve onun hakka ve hayra yönelmesine engel olmaya çalışır.

Peygamber Efendimiz (sav) buyuruyor ki: "Şeytan, her fırsatta âdemoğlunun karşısına çıkar. İslam'a giden yolda da önüne çıkar ve "Sen şimdi Müslüman olup dinini, babanın ve atalarının dinini terk mi edeceksin?" der. O kişi şeytanı dinlemez ve Müslüman olur. Şeytan hicret için yola koyulan kişinin karşısına dikilir ve der ki: "Sen şimdi yurdunu ve (altında gezindiğin) göğü ardında bırakarak çekip gidecek misin? Üstelik hicret için yola çıkan kimse, dizginlere vurulmuş at gibi çok sıkıntı çeker." O kimse şeytanı yine dinlemez ve hicret eder. Şeytan cihat yolunda da onun önüne çıkar ve der ki: "Sen şimdi cihat edeceksin ancak bu iş hem bedeni hem de malı kaybettirir. Çünkü savaşıp öldürüleceksin, hanımını başkaları nikâhlayacak, malın da paylaşılacak." Adam şeytanı yine dinlemez ve cihada katılır. Bu şekilde davranırsa,

o kimseyi cennete koymak Allah üzerine bir borç olur. Savaşta öldürülse de boğularak ölse de hayvanın sırtından düşüp ölse de Allah onu mutlaka cennetine koyacaktır." (Nesâî, Sünen, 19)

Şeytanın bu denli tehlikeli oluşu, hayırlar ve iyilikler karşısında insanı ayartmak için onun aklına ve fikrine bu ölçüde müdahale etmesi, insanı cennete ve Allah'ın rızasına giden yoldan uzaklaştırma konusunda bu düzeyde etkili olması onun vesveselerine karşı dikkatli olmayı, ondan sakınabilmeyi ve korunabilmeyi hayati bir mesele haline getiriyor. Bundan sebep Kur'an'ın önemli bir kısmı, Peygamber Efendimiz'in hadislerinin önemli bir yekunu insanın şeytana karşı nasıl tedbir alması gerektiği konusuna odaklanır.

Şeytan o kadar tehlikeli bir varlıktır ki bir insan Kur'an okurken bile şeytanın şerrinden emin olamaz. Şeytan, kıraat esnasında bile onun aklına, kalbine müdahalede bulunabilir. İşte bundan dolayı Azîz ve Celîl olan Allah, "Kur'an okuduğun zaman, kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığın." (Nahl, 98) buyurmuştur. Yani insanın şeytanın şerrinden Allah'a sığınmaya ihtiyacı olmayan bir yaşam alanı ve aralığı söz konusu değildir. Çünkü şeytan her an insanın peşindedir, onu Allah'ın rızasından uzaklaştırmak için pusudadır ve insanın boşluğunu, gafletini, zayıf anını dört gözle bekler. İnsanın, yanı başındaki bu tehlikenin farkında olması gerekir. Belki de bundan dolayı Kur'an-ı Kerim şeytanın hilelerine ve saptırmalarına karşı ikaz ve öğütlerle doludur.

İnsan Allah'ın yardımı olmadan şeytanla baş edemez, onun hakkından gelemez. İnsanın bir gerçeği var. Bu gerçeği bilen hiç kimse kendisini Allah'a karşı, dine karşı, peygambere karşı, vahye karşı müstağni göremez, "Benim bunlara ihtiyacım yok, ben kendi ayaklarımın üzerinde dururum."

diyemez. İnsan bir boyutuyla kemalat ve olgunluk ile yükselmeye, terakkiye, erdemlere elverişlidir. Diğer boyutuyla aşağıların aşağısına, esfel-i safilin diye ifade edilen süfli bir noktaya meyillidir. Bu noktaya düşen bir insan Araf suresinin 179. ayetinde ifade edildiği üzere hayvan gibi hatta daha da aşağı bir konuma düşer.

İnsanın iki yönü, iki boyutu var: "Allah ona kötü ve iyi olma yeteneklerini yerleştirdi..." (Şems, 8) Şems suresinde Allah bu hakikati bu şekilde ortaya koyar. İnsan bir boyutuyla yücelerin yücesine yükselmeye, meleklerin kendisine secde ettikleri sırra ulaşmaya namzettir, çünkü insanda Allah'tan bir esinti, ilahi bir nefha vardır: "Onun şeklini tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit siz de hemen onun için secdeye kapanın." (Hicr, 29) Allah, meleklere "Adem'e secde edin." diye emretmeden önce, Hz. Adem'i eşref-i mahlukat yapan hususiyete işaret ediyor. Yani bizde yücelerin yücesinden gelen bir şey; Allah'a dair bir esinti, bir ruh, bir işaret, bir alamet var. Bir boyutuyla belki çamurdan yaratıldığımız, belki mayamızda çamur olduğu için aşağıların aşağısına düşmeye bir meyil var. Bu hakikatin farkında olan hiç kimse, "Benim Allah'ın inayetine ve hidayetine ihtiyacım yok.", "Allah'ın yönlendirmesine, Allah'a sığınmaya muhtaç değilim." diyemez. "Ben şeytanla kendi kendime baş ederim." diyemez.

Niçin diyemez, bunun kanıtı nedir?

Vahyin kesildiği ya da ulaşmadığı veya insanların vahyi ve peygamberi inkâr ettiği cahiliye devirlerine bakalım. Peygamber Efendimiz'in risaletinden önceki cahiliye karanlığına ve ondan daha eski cahiliye devirlerine; mesela Âd kavmine, Semud kavmine, Medyen ahalisine, Sodom ve Gomore'ye bakalım. Allah'ın elçisi gelmeden önce insanların kendi aklı

ile kendi nefsi ile kendi şeytanı ile baş başa kaldığında şeytanın, nefsinin, heva ve hevesinin, dünyanın azdırıcı süfliliğinin insanı nasıl kuşattığını, nasıl baştan çıkarttığını, insanın şeytanın ve nefsinin elinde nasıl bir oyuncağa dönüştüğünü, Allah'ın rızasından nasıl uzaklaştırdığını ve ne hale düşürdüğünü açık bir şekilde görmek mümkündür. Bunu tarihin derinliklerinde, karanlık sayfalarında aramayı bir yana bırakıp modern cahiliyeye baktığımız zaman da görebiliriz. Bugün insanın içerisinde kıvrandığı medeniyet krizinin, insanlığın yaşadığı ahlaki travmanın temel sebebinin Rönesans ve Reform ile birlikte ortaya çıkan kutsalın hayat saflarının dışına sürgün edilmesiyle birlikte, kutsalı kaybetmiş, aşkın gayesini, uhrevi kaygısını zayi etmiş şu profan dünyada da vahiysiz, peygambersiz, hikmetsiz yaşamanın insanlığın başına bela ettiği travma olduğunu çok net görebiliyoruz.

Belki dünya, tarihin hiçbir kesitinde şu modern zamandaki kadar büyük bir bedbahtlık, haktan, hakikatten, özünden kopuş süreci yaşamadı. Dünyanın her yeri perişan; dünyanın her yerinde belalar, musibetler, savaşlar var... Son yüzyılda, iki dünya savaşında ve onlara bağlı dolaylı savaşlarda ve olaylarda 250 milyona yakın insan en feci şekilde öldü, öldürüldü. Nefsinin ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınmadığında insanın içine düşeceği durum budur.

Onun için serlevha bir cümle zikretmemiz gerekiyorsa o da şudur: "Sığınması olmayanın savunması yoktur." Bir insan Allah'a sığınmadan nefsinin ve şeytanın şerrinden korunamaz. Ve şu hakikatin de çok net bir şekilde bilinmesi gerekir: Eşya boşluk kaldırmaz, tabiat boşluk kaldırmaz, insanın aklı ve gönlü boşluk kaldırmaz. Hikmet ehli bir zat demiş ki: "Akıl ve gönül bir değirmen gibidir. Ya içine bir şey koyarsın onu öğütür ya da boş bırakırsın kendi kendini

öğütür, seni öğütür, yer bitirir." Bundan sebep aklı ve gönlü her daim yüksek düşünceler, Allah'ın rızasına uygun duygularla meşgul ve mücehhez kılmak lazım.

Biz niçin yaratılmıştık? Allah'a kulluk için. Biz Allah'ın kuluyuz, kölesiyiz; Kur'an'a göre insan abddir. Abd, köle demektir. Ve Allah, efendidir. Kur'an'a göre Allah Rab'dir. İnsanın asıl varlık amacı, Allah'a köle olmak; aklını, fikrini, duygusunu, düşüncesini, davranışını Allah'ın verdiği emir, indirdiği kitap, gönderdiği peygamber, insana biçtiği rota dahilinde inşa etmektir. Bütün amacımız, varoluş gayemiz budur. İnsan bundan sarf-ı nazar ettiğinde, yan çizdiğinde, zannetmesin ki kendisi için bir hürriyet söz konusu olacak. Yani insan Allah'a iman ve itaate sırtını döndüğünde, inkâr edip isyana düştüğünde zannetmesin ki kulluktan ve dolayısıyla da kölelikten kurtulacak. İnsan sözüm ona özgürleşmek için kulluk bağını parçaladığında aslında yağmurdan kaçarken doluya tutulmuş, kaş yapayım derken kendi parmağı ile kendi gözünü oymuş olur.

Allah'ın rabliğine burun kıvıran insana her şey rab kesilir, insan adeta yedi kocalı hürmüze döner, Allah'ın gayrısına köle olur. Onun için insan ya Allah'a ya da Allah'ın dışındaki varlıklara köle olur. Mesela insan ya Allah'a köle olur ya şeytana! Yasin suresinde, Allah şöyle buyuruyor: "Ey Âdemoğulları! Size 'Şeytana kulluk etmeyin, o sizin için apaçık bir düşmandır; bana kulluk edin, doğru yol budur.' dememiş miydim?" (Yasin, 60)

Bir insan Allah'ı inkâr ettiğinde mutlak özgür olacağını zannetmesin. "Ben Kur'an'ı elimin tersiyle ittim, namaz benim için söz konusu değil, ibadet, zekât, hiçbir ahlaki kayıt benim için söz konusu değil ve ben artık mutlak hü-

rüm." diyen bir insan hür değil, kölelerin kölesidir. Çünkü o, şeytana kulluk derekesine düşmüştür. İnsan şeytana kulluk etmekle kalmaz bir de nefsine, heva ve hevesine kul olur. Allah azze ve celle bir ayette buyuruyor ki: "Bayağı arzularını tanrılaştıran kişiyi gördün mü?" (Furkân, 43)

İnsan bir tercihte bulunmak için bu dünyaya gelmiştir. Ya Allah'a kulluk edecek ya da nefsine ve şeytana... Onun için tabiat boşluk kaldırmaz. Bu boşluk ağzınızdaki dişinizin düşen dolgusunun boşluğu bile olsa, siz o boşluğu hak dolgu ile doldurmazsanız batıl yemek artığı gelir orayı bile işgal eder. Bundan sebep insanın aklı ve kalbi boş bırakmaya gelmez. İnsan aklını ve gönlünü ya hak ile meşgul eder ya da akıl ve gönül nefsin ve şeytanın talan sahası haline gelir.

İmam Şafi hazretlerine atfedilen çok güzel bir söz vardır: "Zaman keskin bir kılıçtır. Ya sen onu kesersin ya da o seni keser. Nefsin senin en büyük düşmanındır. Ya sen onu hak ile meşgul edersin ya da o seni batıl ile meşgul eder." Onun için bir insanın Allah'a muhtaç olduğu hakikatini sümenaltı etmesi, masanın altına süpürmesi, bu hakikati yok sayması, "Ben tamım, ben gerçekten muktedirim." demesi kadar büyük bir yanılgı, büyük bir çuvallama söz konusu değildir.

İnsanın bütün eksikliklerine rağmen nefsini, Allah dahil hiçbir varlığa ihtiyaç duymayan bir yetkinlikte görmesi istiğna olarak ifade edilir. İstiğna, Kur'an'a göre bütün azgınlıkların kökenidir. Alak suresinde, Allah buyuruyor ki: "Hayır! Gerçek şu ki insan, kendini kendine yeterli gördüğü için çizgiyi aşar." (Alak, 6) Demek ki insan kendisini Rabbine karşı, Kur'an'a karşı, onun gönderdiği ilahi talimatlara, peygambere karşı yetkin ve yeterli gördüğü an, "Ben böyle iyiyim, peygambere ihtiyacım yok, hayatımda peygamber

istemiyorum, Kur'an'ı da istemiyorum, Allah'ı da istemiyorum, ben böyle bu dünyada kendi kendime yeterim." iddiasında bulunduğu an tarihin en büyük çuvallamasını yaşıyor, baltayı taşa vuruyor, demektir. Çünkü insan, zayıf bir varlıktır, insan sınırlı bir varlıktır ve insan özü itibariyle kendisini yaratanın yönlendirmesine, irşadına, hidayetine muhtaç ve mahkûm bir varlıktır. Aksi takdirde insanı bekleyen esfel-i safilindir. Esfel-i safilin; dünya, şeytan, heva-ü heves, toplumun vahye dayanmayan ve hatta vahiy ile çatışan, Hz. Peygamberin sünnetine uymayan yargılarının, an'anelerinin, örflerinin tamamından oluşan bir bataklıktır. Tîn suresinin 6. ayetinde de ifade edildiği üzere bu bataklıktan "Ancak iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlar" kurtulabilirler. Aksi takdirde insan bu bataklığın içerisinde debelene debelene mahv u perişan olur, gider.

Kur'an-ı Kerim bize bu bataklıktan kurtulmak için gerekli olan iman ve salih amelin nasıl yapılması gerektiğini açıklıyor. Onun için Kur'an bir habl-i necat, bir kurtuluş ipidir. Bundan dolayı Allah وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعاً (Âl-i İmrân, 103) "Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın." diyor. Adeta insan bir kuyunun içerisindedir. İnsanı bu kuyudan çıkartacak tek şey Allah'ın ipi olan Kur'an ve Kur'an'ın ete kemiğe bürünmüş hali olan Peygamber Efendimiz'in sünnet-i seniyesidir.

"Yol varsa budur,
Bilmiyorum başka çıkar yol."

Varlığımızın sebebi O'dur, velinimetimiz O'dur, bizi yokluktan varlığa çıkartan O'dur. İnsan mukayyet bir varlıktır. İnsan neyden yaratıldığına bir baksın! "İnsan biz onu bir hücreden yarattığımızı görmeden, karşımıza apaçık bir hasım olarak dikildi de "Bu çürümüş kemikleri kim diriltecek?"

dedi. (Yâsîn, 77-79) Sen nasıl bu dünyaya geldin, varlık sahasında nasıl vücut buldun; ona bir bak diyor, Allah azze ve celle.

Başlangıcı düşün, sonu daha iyi anlarsın. İnsan zihninden kendisine mutlak nitelikli bir imaj atfediyor... Kendisini neredeyse hiç ölmeyecek gibi görüyor. Bu dünya ahiretin tarlasıdır. Mal ise insanın ahireti kazanmasını sağlayacak ve bu dünyada şerefli bir şekilde yaşamasına vesile olacak Allah'ın nimeti. İnsan, imanın hakikatinden uzaklaştığında onun zihninde bir kırılma gerçekleşir. Hem kendisinin hem de sahip olduğu nimetlerin hakikatinden ve amaçlarından uzaklaşır. Kendisini her yönden yetkin görüp tuğyana düştüğü gibi malını da dünyada Allah'ın verdiği bir nimet ve ondan infak ettiği takdirde ahiret mutluluğunu kendisi ile kazanacağı bir vesile olarak görmek yerine, onu kendisini bu dünyada ebedî yaşatacak bir put olarak algılamaya başlar.

Bu durum, insanın bütün feraset mekanizmasını tepetaklak eden büyük bir kırılmadır. Allah bu hakikate Hümeze suresinin 3. ayetinde şöyle işaret etmiştir: "O, malının kendisini sonsuza kadar yaşatacağını zanneder." (Hümeze, 3) Akıl ve gönül dünyasında meydana gelen bu kırılma sebebiyle insan malının kendisini ebedî kılacağına inanır. İnsan imandan koptuğunda ne aklı istikamet üzere işler, doğruyu düşünür; ne duygularını ne de öfkesini kontrol edebilir. Evet, Allah insana düşünmesi için akıl, hissetmesi için gönül, erdemli yaşaması için irade nimetini bahşetmiştir. İman, insanın bütün bu nimetleri sağlıklı bir şekilde kullanılabilmesi konusunda kurucu güçtür. Dolayısıyla imanın kaybedilmesi yani insanın inkâra düşmesi aklı, gönlü ve iradeyi felç eder. İnsan bu nimetlere sahip olmaması sebebiyle mazur olan hayvanların bile daha altında olan esfel-i safiline düşer.

Yeryüzünde fesat kol geziyor, insanlar birbirlerini, kendi hemcinslerini mahvediyor. Şu anda dünya üzerinde bulunan silahların, nükleer başlıklı füzelerin dünyayı birkaç kez yok edecek güçte olduğunu ifade ediyor uzmanlar. Bu beklenen bir sondur. İnsan kendi eli ile kendi mezarını kazıyor. İnsanlık hazin bir sona doğru anbean yaklaşıyor. Çünkü bir insanın Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'in sünnetinden ayrılması sağlıklı düşünce, duygu ve davranışın özünü ve cevherini kaybetmesi anlamına gelir.

Bugün modern çağ bu kaybı yaşayan birey ve toplumların ibretlik manzaralarıyla doludur. Gerçekten de insan bulutların üzerinde kuşlar gibi uçmayı, suların altında balıklar gibi yüzmeyi öğrendi ama Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'in aydınlık yolundan uzak kaldığında, bu yeryüzünde "insan gibi" yürümeyi unuttu. İnsan, insan gibi yürümeyi unuttuğunda yeryüzünün en tehlikeli varlığı haline geldi.

Bütün bunlar insan nefsinin imtihanın bir cilvesi olarak doğuştan getirdiği ve ıslah edilmesi gereken, ıslah edilmediği takdirde de insanı şeytanın oyuncağı yapan nefsinin terbiye edilmemesinden kaynaklanır. Hem modern zamanda hem de geçmiş çağlarda dünyayı zindana çeviren insan tiplerine bakıldığında bunların, nefsine tapan ve şeytana kulluk eden kimseler olduğu görülür. Şeytan konusunda tetikte olmak, onun hile ve vesveselerine kanmamak, Allah'a yönelip Hz. Peygamber'e uyarak nefsini ıslah etmek Kur'an'ın insana vermek istediği en önemli düsturdur.

O zaman şeytanın şerrinden korunmamız için nasıl bir tedbir almamız gerekiyor? Kur'an bize bu konuda ne söylüyor?

Bir tanesinden kısmen bahsettik. Allah buyuruyor ki: "Kur'an okuduğunuz zaman kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığın." Yani "*Euzu billahi mineşşeytanirracim*" demek bir tedbirdir. Şeytanın isimlerinden birisi Kur'an'da "Ğarûr" olarak geçer. Ğarûr çokça aldatan, dolandıran demektir. Şeytan Âdem babamızı ve Havva annemizi aldattı. Hz. Adem'e secde etmemesi sebebiyle Allah'ın huzurundan kovulduğunda ise şöyle yemin etmişti: "...Senin kudretine andolsun ki Rabbim, içlerinden samimi kulların hariç, insanların topunu kesinlikle yoldan çıkaracağım..." (Sâd, 82-83)

Bu dünya hayatı cennete ne kadar da benziyor. Allah'ın insana lütfettiği nimetlerle dolu olan bu dünya hayatı bir nebze de olsa cenneti andırıyor. Ve tıpkı cennette olduğu gibi bu dünya hayatında da birtakım yasak ağaçlar karşımıza çıkıyor. İçki bir yasak ağaçtır; zina, kumar, gıybet, iftira, yetim malı yemek, insanlara itibar suikastı yapıp nefret objesi haline getirmek birer yasak ağaçtır. Ve şeytan tıpkı cennette büyük babamıza ve büyük annemize yaptığı gibi bize de her biri bir günahı temsil eden bu yasak ağaçlardan yedirmek ve Allah'a isyan ettirmek için elinden geleni yapmaya çalışıyor. Yani şeytan insanın bu dünyada da peşindedir. Şeytan Allah'ın haram kıldığı bu yasak ağaçlardan ona yedirmek, günahları işletmek için bin bir hile ile bin bir desise ile yine insanın peşindedir.

Peygamber Efendimiz (sav) bir defasında Mescid-i Nebevi'de itikaftadır. Safiye annemiz onu ziyarete gelmiştir. Peygamberimiz onu uğurlarken sahabeden bazı zatlar Peygamber Efendimiz'i görürler ama onunla konuşan hanımefendinin kim olduğunu anlayamazlar. Bu durumun bir suizan doğurabileceği ihtimali üzerine Peygamber Efendimiz onları çağırır ve der ki: "Bu benim eşim Safiyye'dir." Bunun üzerine olaya

şahitlik eden sahabiler derler ki: "Ya Rasulallah! Biz senin hakkında suizan etmeyiz, edemeyiz ki bize niçin böyle bir açıklama yapıyorsun?" Peygamber Efendimiz orada şeytan denilen görülmeyen tehlikenin boyutlarını, insan üzerindeki etki düzeyini belirtmek için çok mühim, kulağımıza küpe, gönlümüzde sada olması gereken şu ifadeyi kullanır: "Şeytan insanın damarlarında kanın gezdiği gibi gezer." (Tirmizî, Radâ, 17)

Şeytanın insana müdahale imkânı var mıdır? Evet, müdahale imkânı vardır. Kur'an'ı ilk okuduğumuz zaman, ondan Allah'a sığınmamızın sebebi budur. Kur'an akar, 114 sure olarak akar ve en son Nas suresi ile biter. Allah bu surede buyuruyor ki: "De ki: Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden insanların rabbine, insanların mâlik ve hâkimine, insanların mâbuduna sığınırım!" Şeytan insanların göğüslerinin içerisine vesvese verecek, birtakım duyguları, düşünceleri, Allah'ın rızasına aykırı fikirleri insanın iç dünyasına bırakacak kadar insan üzerinde bir etki icra edebilir. Şeytanın böyle bir özelliği, böyle bir yönü vardır.

Bazı ayetlerde, mesela Kehf suresinde Hz. Musa ile Yuşa'nın Hızır'ı bulmak için yaptıkları yolculuktan bahsedilir. Hz. Musa, Yuşa'ya bir balık emanet eder. Ve der ki: "Bu balığın canlanıp hareket ettiği, suda hareket edip kaybolduğu yer bizim Hızır ile buluşacağımız yerdir." O yolculuk esnasında bir yerde dururlar. Hz. Musa biraz uyur, istirahat eder. Bu esnada Yuşa zembilin içerisindeki balığı orada bulunan bir su birikintisinin içerisine koyar. O esnada balık gider. Yuşa, Hz. Musa'yı uyandırmaya kıyamaz, "Balığın gittiğini uyandıktan sonra söylerim." der. Hz. Musa uyanır, yolculuğa devam ederler, bir müddet gittikten sonra Hz. Musa acıkır ve balığı sorar. Yuşa der ki: "Ben unuttum; o balık istirahat ettiğimiz

yerde sen uyurken o suyun içerisinde hareket etti, canlanıverdi ve gitti." Ve şunu ekler, "Sana bundan bahsetmeyi şeytan unutturdu." Bunu bir paranteze alalım. Benzer bir ifadeyi biz Hz. Yusuf zindanda iken duyuyoruz. Hz. Yusuf'un iki tane arkadaşı vardır. O iki arkadaşı rüya görür, Hz. Yusuf o rüyaları yorumlar. Bir tanesine, "Sen hapisten çıkacaksın, Kral'ın yanına gidecek, ona şarap sıkıp ikram edeceksin. Kral'ın yanına gittiğinde beni unutma, ona benden bahset." der. Öyle de olur. Hz. Yusuf'un arkadaşı zindandan çıkar, Kral'ın yanına gider fakat Kral'a Hz. Yusuf'tan bahsetmeyi unutur. Kur'an'da Hz. Yusuf'u unutturanın şeytan olduğu ifade edilir. (Yusuf, 42)

"Unutmak" dediğimiz olayın iki yönü vardır: Bir yönü, insanın bilerek bir şeyden sarf-ı nazar etmesidir. Bu iradi ve kastidir. "Bugünlerde sen beni unuttun." deriz. Bu unutma, yüz çevirme, ilgiyi-alakayı kesme anlamındaki unutmadır. Bir unutma daha vardır ki bu da nörolojiktir. Bu unutma, "Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma!" (Bakara, 286) ayetinde ifade edilen unutmadır. Bu unutma nörolojiktir. Yani o an hafızanızda, o bilginin bilinç düzeyinizin dışında kalmasıdır, bir olayı ya da bilgiyi hatırlayamamanızdır. Hem Hz. Musa hem Hz. Yusuf kıssası üzerinden aktardığımız bu iki örnek bize şeytanın insan üzerinde, onun sinir sistemine, nörolojisine, onun bir şeyi unutmasına veya hatırlamasına bile etki edebildiğini gösterir.

Bunların hepsini bir araya getirdiğimizde şeytanın insan üzerinde bir etki, bir tesir icra etmesinin söz konusu olduğunu anlarız. Bu sebeple Kur'an'da onlarca ayet şeytan konusunda bizi uyarır: "Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler." (A'râf, 27) Yani o ve onun zürriyeti, onun kabilesi, onun adamları bizim onları görme-

diğimiz bir yerden bizi görüyorlar. Onların bize bir konum üstünlüğü de söz konusudur. Biz onları göremiyoruz ama Kur'an-ı Kerim onların bizi gördüğünü ifade ediyor.

Bütün bunları alt alta koyduğumuz zaman şöyle bir tablo çıkıyor karşımıza: "Şeytan" adında bir düşmanımız var. Bu düşman, Allah'ın bizi gönderdiği bu imtihan dünyasında deneniyor oluşumuzun unsurlarından biri. Peygamber Efendimiz'in ifadesiyle şeytan, kalbimize müdahale ediyor, damarlarımızda geziyor, göğsümüzün içerisine Allah'ın sevmediği, razı olmadığı birtakım duyguları, düşünceleri aktarıyor ve bize fısıldıyor. Onun için bu noktada şeytandan nasıl korunmamız gerektiği üzerinde durmamız gerekiyor.

Kur'an'ı incelediğimizde şeytandan korunma ile ilgili bazı prensiplerin Allah celle ve a'lâ hazretleri tarafından bize bildirildiğini görüyoruz. Mesela şeytan, "Ben onların hepsini senin yolundan kaydıracağım, saptıracağım." dediğinde Allah buyurdu ki: إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ (Nahl, 99) "Gerçek şu ki o şeytanın, iman etmiş olanlar ve rablerine dayanıp güvenenler üzerinde bir hâkimiyeti olamaz." Şeytanın iman edenler üzerinde bir etkisi, bir icbarı, bir tesiri söz konusu değildir. Şeytandan korunmanın en temel unsuru, ilk adımı imandır. İman bir kalkandır. İman, Allah'ın bizi şu anda gördüğü, bize şah damarımızdan bile daha yakın olduğu, Allah'ın varlığının, birliğinin, ilminin, kudretinin üzerinde hiçbir şeyin olmadığına, isim, sıfat ve fiillerinde O'nun eşinin ve ortağının bulunmadığına inanmak demektir.

Biz Allah'a ve meleklere iman ediyoruz. Meleklerin bizi gördüğünü, amellerimizi yazdığını Allah azze ve celle İnfitar suresinde ifade ediyor: "Oysa sizi gözetleyen muhafızlar, değerli yazıcılar var. Onlar yaptığınız her şeyi biliyorlar." (İnfitâr,

[10-12] Çok kıymetli yazıcı melekler vardır sizin etrafınızda, civarınızda, üzerinizde; yaptıklarınızı yazarlar. Biz meleklere iman ederiz, biz peygamberlere iman ederiz. Biz bir peygamberin terbiyesine girmeye gönüllüyüz. Efendimiz'in şahsiyetinde, hayatında, ahlakında bir örnek görüyoruz. Biz kitaplara inanıyoruz. Kur'an bize şeytandan haber veriyor, onun nasıl tehlikeli bir varlık olduğunu anlatıyor, insanı adım adım günaha nasıl sevk ettiğini, daha sonra insanı nasıl küfre düşürdüğünü açıklıyor. "Tıpkı şeytanın durumu gibi: Hani o insana "İnkâr et" der; o inkâr edince de, "Bilesin ki benim seninle ilgim yok, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" der. [Haşr, 16] En sonunda şeytan insana "kafir ol" der. Biz bunu Kur'an'dan öğreniyoruz. Biz kitaplara iman etmişiz, biz Kur'an'a iman etmişiz. Biz ahirete iman etmişiz. Yani bir gün var ki insan bu dünyada yaptığı iyiliklerin de ve kötülüklerin de karşılığını görecek. İlahi bir mahkeme kurulacak. Büyük bir dava var orada. Bu çok muazzam bir şeydir. Biz ahirete iman ediyoruz. Ve biz Allah'ın bilgisinin, iradesinin ve kudretinin dışında ne gökyüzünde ne yeryüzünde hiçbir zerrenin olmadığına, olmayacağına inanıyoruz; kaza ve kadere iman ediyoruz. Neye iman ettiğimizi idrak ettiğimizde imanın bizatihi kendisi bir kalkan olur. Yani şeytan gelip insanı zinaya teşvik eder, adam öldürmeye teşvik eder, ormanları yakmaya teşvik eder. Masum hayvanların hepsini yakarak öldürmeye teşvik eder, eder de eder; küfre düşürene kadar, insanı cehennemin dibine götürene kadar, şeytan insan üzerindeki ümidini kaybetmez. Allah'a iman etmemiş bir insanın şeytanın telkinlerine, vesveselerine maruz kaldığı zamanki ruh haliyle, Allah'ın her yerde kendisini gördüğünü, bildiğini, duyduğunu, bu dünyanın ahiretin tarlası olduğunu, bu dünyada rüzgâr ekenin ahirette fırtına

biçeceğini, bu dünyada isyan ekenin ahirette azap biçeceğini bilen, ölümden sonraki dirilişe inanan bir insanın şeytanın telkinlerine, iğvalarına, vesveselerine maruz kaldığı zamanki ruh hali aynı olmaz. İman şeytanın vesveselerine karşı kalkandır.

Evet, şeytan sürekli insanın üstüne üstüne gelecek ve insana vesvese verecek. Ama şunu bilmeliyiz ki bizim şeytanla asıl mücadelemizin, savaşımızın, ona galip gelişimizin zemini, sahası kendi nefsimizdir. Şeytanla mücadelenin gerçek sahası insanın nefsidir, benliğidir. İnsanın, Allah'ın rızasına aykırı olarak iç dünyasında beslediği her olumsuz duygu ve düşünce, şeytanın insan üzerinde kuracağı hakimiyetin bir aparatı olarak işlev görür. İnsan duygu ve düşüncelerini ıslah ederek şeytanın nefse nüfuz yollarını kapatmadan şeytanla yapacağı mücadeleyi kazanamaz. İnsanın benliğinde hem nefsine hem de şeytanın vesveselerine karşı yürüttüğü bu mücadele, İslam'da cihad-ı ekber olarak isimlendirilir.

Bir gerçeğin altını yeniden çizip aklımızda mıh gibi tutmakta fayda var: Bizim içimizde bir nefis var. Bu nefsin iki boyutu var; bir boyutuyla nefis fısk-u fücura kaymaya meyillidir. Allah bu nefse hem takvayı hem de fısk-u fücuru ilham etmiştir. (Şems, 8) Eğer insanın benliğinde, varlığında fısk cephesi, günah boyutu güçlenirse, insan imandan yüz çevirirse, Kur'an'ın ifadesiyle insan nefsi, nefs-i emmâre olur. Nefs-i emmâre şeytanın piyonudur. Şeytan bu nefis üzerinden insana tesir etme, kalbine girme konusunda çokça imkân elde eder. Başka bir deyişle benliğimizde Allah'ın rızasına aykırı olarak bulunan kin, nefret, haset ve öfke gibi aklımıza gelebilecek bütün olumsuz duygular şeytanın insanın benliğine müdahalesi konusunda ona bir imkân sağlar, bir kapı açar. Fakat bir insan, nefsini iman ve ibadetle terbiye eder

ve böylece iradesini ıslah eylerse bu doğrudan şeytana karşı manevî bir kalkan olur. Demem o ki şeytana karşı yürütülecek mücadelenin başlangıç noktası insanın kendi nefsidir.

Nahl suresinin 99. ayetinde Allah azze ve celle buyurmuştu ki: "Gerçek şu ki o şeytanın, iman etmiş olanlar ve rablerine dayanıp güvenenler üzerinde bir hâkimiyeti olamaz." Aynı zamanda Allah'a dayananlar, Allah'a tevekkül edenler üzerinde de şeytanın bir etkisi yoktur.

İnsan Allah'a nasıl dayanır?

Bir insan Allah'a yaklaşmadan O'na dayanamaz. Burada maddî bir temsil verelim. Mesela yoruldunuz ve bir yere dayanmanız gerekiyor ama dayanacağınız yerle aranızda boyunuzu aşan bir mesafe var. Bulunduğunuz yerden dayanmaya kalkarsanız boyunuzu aşan bir işe girişmiş olursunuz ve yere yıkılırsınız. Dayanacağınız yere yaklaşmanız gerekir. Yaklaşmayı sağlayacak temel unsur ibadetlerdir. Çünkü Allah celle ve a'lâ hazretleri Alak suresinde, (Alak, 19) "Secdeye et ve Allah'a yakınlaş." buyuruyor. İbadetler insanı şeytandan uzaklaştıran ve Allah'a yaklaştıran birer vasıtadır. İbadetleri terk eden insan Allah'tan uzaklaşır, şeytana yaklaşır.

Peygamberimiz buyurmuş ki: Sizden birisi yola çıktı, bir biniti vardı. Mesela devesinin üzerinde yola çıktı, hızlıca gitti, devesini yordu. Buyuruyor ki Peygamberimiz : "Sizden birisi devesini yorduğu gibi ibadetler vasıtasıyla şeytanını yorar." (İbn Hanbel, II, 380) Bir Müslüman'ın yaptığı her ibadet, işlediği her hayır, Allah'a kulluk namına, takva maksadıyla ortaya koyduğu her iyilik ve güzellik -bu ister kalbî ister fiilî bir eylem olsun fark etmez- şeytanı bitap düşürür. Mesela bazen dursunuz, diliniz damağınıza yapışmıştır, içinizden bir kere "Allah" dersiniz, Allah'ı düşünürsünüz, hüzünlenirsiniz; bu

da salih ameldir. Buna "âmâl-i batına" denir, bu görülmeyen bir ameldir. İster böyle bir amel yapın, isterseniz insanlara eza verecek bir şeyi ortadan kaldırın yaptığınız her iyilik şeytana vurulmuş bir darbedir. Peygamber Efendimiz böyle buyuruyor. Onun için şeytana karşı en önemli tedbir her daim kendimizi hak ile meşgul etmektir. Bütün ibadetler, bütün hayırlar şeytana karşı bir kalkandır.

Hz. Ömer'in şöyle bir ifade aktardığı bize nakledilir: "Abdest şeytanı senden uzaklaştırır." Hz. Ömer bir defasında sahabeden, tabiinden bazı zatlara böyle nasihatte bulunmuş: "Abdest bir kalkandır, namaz bir kalkandır, oruç bir kalkandır." Hatırlayalım, Peygamberimiz oruçla ilgili olarak ne buyurmuştu: "Şeytan insanın damarlarında kanın gezdiği gibi gezer, oruç tutarak onun yolunu daraltın." Oruç tuttuğumuz zaman yeme, içme ve cinsel birtakım istek ve arzularla aramıza mesafe koyarız. Aslında hesabımız kendimizle, cihadımız kendimizle, mücadelemiz kendimizle; nefsimizi tezkiye ve terbiye ediyoruz. Nefsimizle yaptığımız bu mücadele aynı zamanda şeytana karşı vurulmuş bir darbedir.

Kur'an'da zikredilen şeytandan korunma yollarından biri de zikirdir. Kur'an'ı incelediğimizde bizatihi Kur'an'ın, ibadetlerin, tefekkürün ve salih amellerin "zikir" kavramıyla ifade edildiğini görürüz. Zikir, dil ile Allah'ı anma, O'na hamd edip O'nu tesbih etme ile başlayan, namaz, oruç ve hac gibi ibadetleri içine alan, bize Allah'ı hatırlatan her şeydir. İnsan zikirden yüz çevirdiği oranda Allah'tan uzaklaşır, şeytana yaklaşır: "Allah'ın zikrinden yüz çeviren kimseye bir şeytan tahsis ederiz; artık bu onun arkadaşıdır." (Zuhruf, 36)

Bütün boyutlarıyla ifa edilen zikir sayesinde insan Allah'ı anma ve şeytanın vesveseleri esnasında Allah'ı hatırlama

bilinci inşa eder. Bu bilinç, zikirle meşgul olma oranında güçlenir, insanda takva bilinci oluşturur ve adeta insanda bir refleks haline gelir. Takvaya bağlı olarak vücut bulan bu refleks Kur'an'da "tezekkür" olarak isimlendirilir. Ayette Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Takvâ sahipleri, içlerine şeytandan gelen bir saptırıcı fikir doğduğunda tezekkür edip/ Allah'ı düşünüp hemen gerçeği görürler." (A'râf, 201)

Tezekkürün bir anlamı da düşünmektir. İnsan günlük olarak kendisini etüt etmeli, o günün envanterini çıkarmalı. Bugün ne yaptım, bugün kaç defa aldattım, bugün kaç defa şeytan tarafından aldatıldım, bugün kaç defa kalp kırdım? Şeytan bana nereden yaklaşıyor, zafiyetlerim neler? Tezekkür, her günün sonunda insanın günah envanterini çıkartması, zafiyet noktalarını tespit etmesidir. Çok öfkeliyim, öfke kontrolü problemim var, şeytan sürekli oradan beni günaha düşürüyor. Cinsellikle ilgili birtakım günahları bana devamlı çağrıştırıyor, şeytan oradan geliyor. Madde bağımlılığım var, görevimi savsaklıyorum, insanları aldatıyorum, yalan söylüyorum. Her ne kusur işlemişsem günün sonunda bunların üzerinde düşünüp bir tespitte bulunmam, muhasebe yapmam gerekiyor: Bugün Allah için ne yaptım? Şeytan için ne yaptım? Kârda mıyım, zararda mıyım?

Evet... Fatiha'yı ve Kur'an'ı okumaya ve anlamaya, istiazeyle, şeytanın şerrinden Allah'a sığınmayla başlıyoruz. Ve Allah'ın bizi şeytandan himaye etmesini niyaz ediyoruz... Sadece Kur'an'ı okurken değil, aynı zamanda onu yaşarken de...

BİRİNCİ BÖLÜM
YEDİ AYET

Birinci Ayet

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Rahmân, Rahîm Olan Allah'ın Adıyla"

Müminle Kur'an arasında çok yönlü bir okuma ilişkisi vardır. Mümin Kur'an'ı diliyle okur ki bu kıraattir, aklıyla okur ki bu tefekkürdür. Sonra mümin Kur'an'ı kalbiyle okur, duygularını ona açar, onunla duygularını inşa eder ve Kur'an'ı uzuvlarıyla, davranışlarıyla okur ki bu da güzel ahlaktır, salih ameldir.

Allah celle ve a'lâ Kur'an'ı okumaya başlamadan evvel istiaze çekmemizi emr-i ferman eylemişti ve "Kovulmuş olan şeytanın şerrinden bana sığının." buyurmuştu. Şeytanın benliğimiz, aklımız, kalbimiz, duygularımız, düşüncelerimiz üzerindeki etkisini silme konusunda Allah'ın adını anmak ve O'nu zikretmek en etkili yollardan biridir. Bir önceki bölümde bundan bahsettik. Bundan sebep Allah'a iman edip O'na dayanan takva sahiplerine şeytandan bir iğva, bir vesvese geldiği zaman onlar hemen Allah'ı hatırlarlar.

Zikrullah nefsin ve şeytanın insan benliğine bulaştırdığı bütün hastalıklar için muhteşem bir şifadır. Bu sebeple Kur'an'da pek çok ayette Allah, kullarına kendisini çokça

zikretmelerini emretmiştir. O'nun azze ve celle adı ve rızası için yaşamak hayatımızın, bu dünyaya gönderilişimizin maksadıdır. Bu maksat adeta bir sinir ağı gibi hayatımızın tamamını kuşattığı gibi Kur'an'la ilişkimizi de belirler. Bundan dolayı Kur'an'da Tevbe suresi hariç bütün sureler Besmele ile başlar. Süleyman Çelebi hazretleri diyor ki:

"Allah adın zikredelim evvela
Vacib oldur cümle işte her kula
Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsân eder Allah ona.
Allah adı olsa her işin önü
Herkiz ebter olmaya ânın sonu
Her nefeste Allah adın de müdâm
Allah adıyla olur her iş tamam"

Yani "Sen Allah'ın adını anmadan bir işe başlama. Yaptığın işin evveliyatında Allah'ın adını andığında, 'Allah'ın adıyla' dediğinde işler hall-ü âsân olur, menzil-i maksuda vasıl olursun." diyor.

Yine şairin dediği gibi;

"O'nun adıyla olur cümle işlerimiz habire
O'nun adıyla konur naaşımız kabire
Her ne var ise elimizde O'ndandır, O'nadır
İtibarımız, iltifatımız, daim O'ndan yanadır."

Peygamber Efendimiz, "Yüce Allah'ı anarak başlanmayan her anlamlı söz veya iş, bereketsizdir/sonuçsuzdur." buyuruyor. (İbn Hanbel, II, 360) Bütün hayırlı işler, besmele ile başlamıştır. İnen ilk ayet "Yaratan rabbinin adıyla oku.." (Alak, 1) ifadesiyle Peygamber Efendimiz'e ve bütün müminlere, okumaya Allah'ın adı ile başlamalarını emretmiştir. Hz. Süleyman'ın

Sebe' kraliçesi Belkıs'a yazdığı mektup da besmele ile başlar. Peygamberimizin zamanın hükümdarlarına yazdığı mektuplar yine besmele ile başlar. Hz. Nuh'un gemisinin yüzmesi ve demir atması da yine Allah'ın adıyladır. Geminin akışı Allah'ın adıyla, hayatın akışı da Allah'ın adıyla, olayların akışı Allah'ın adıyla, bizim doğumumuz, büyüyüp serpilmemiz, soluk alıp vermemiz, göğüs kafesimizin içinde kalbimizin atması Allah'ın adıyla, kâinatın deveranı Allah'ın adıyla, cemi cümle harekat ve sekenat O'nun adıyladır.

Bundan sebep Allah celle ve a'lâ bize Kur'an'da, surelerin başında "*Bismillahirrahmânirrahîm*" dedirterek Rahmân ve Rahîm olan Zatı'nın adı ile yaşamamızı, O'nun adıyla adım atmamızı, O'nun adıyla yatmamızı, O'nun adıyla kalkmamızı öğütlüyor. Kur'an'ın ahlakıyla ahlaklanmış Efendimiz'in hayatına bakarsanız O'nun yemesinin, içmesinin, oturmasının, kalkmasının, binitine binmesinin, ondan inmesinin, uyumasının, uyanmasının, elbisesini giymesinin, elbisesini çıkarmasının, her faaliyetinin Allah'ın adıyla olduğunu görürüz. Peygamberimiz besmeleyi diline pelesenk etmiştir. Çünkü Peygamberimizin perspektifinde besmele her türlü iş için hayra açılan kapının anahtarıdır. Efendimiz besmeleyi kendi hayatında tatbik ettiği gibi ashabına da bunu önermiştir. Efendimiz bir hadisinde şöyle buyurur: "Biriniz yemek yiyeceği zaman '*Bismillah*' (Allah'ın adıyla) desin. Eğer yemeğin başında besmele çekmeyi unutursa, '*Bismillâhi fî evvelihî ve âhirihî* (Başında da sonunda da Allah'ın adıyla)' desin." (Tirmizî, Et'ime, 47) Bu açıdan bakıldığında yemek yerken besmele çekmek yemeğin bereketlenmesi ve yemek yiyen kimsenin doyuma ulaşmasında manevî bir rol oynar. Hz. Aişe annemiz Peygamberimizin bir gün altı kişiyle yemek yediğinden bahsederken bir köylünün geldiğini ve yemeği

iki lokmada yiyip bitirdiğini anlattıktan sonra Efendimiz'in şöyle dediğini nakleder: "Şayet bu kimse besmele çekmiş olsaydı, bu yemek hepimize yetecekti." (Tirmizî, Et'ime, 47) Yine başka bir hadisinde de Peygamberimiz yemek yedikleri halde doymamaktan şikâyet eden bazı kimselere yemeği toplu halde yemelerini ve Allah'ın adını anarak yemeğe başlamalarını, böylece yemeğin bereketleneceğini söyler. (Ebû Dâvûd, Et'ime, 14)

Allah'ın adını anmak ve her işe O'nun adıyla başlamak o kadar kapsayıcıdır ki Peygamberimiz bir kimseye evine girerken ve yemek yerken besmele çekmesini tavsiye etmiş ve bunun şeytandan korunmasına nasıl vesile olduğunu şöyle ifade etmiştir: "Bir kimse evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan (arkadaşlarına), 'Burada sizin için geceleme (imkânı da) yok, akşam yemeği de yok.' der. Eğer o kimse evine besmele çekmeden girerse şeytan (arkadaşlarına), 'Burada geceleme (imkânınız) var.' der. Bir de besmele çekmeden yemek yerse, şeytan o zaman (arkadaşlarına) 'Geceleme ve akşam yemeği (yeme) imkânına kavuştunuz.' der." Peygamberimiz sahabeden Cabir'e (ra) de şu tavsiyede bulunmuştur: "(Evine girdiğin zaman) besmele çekerek kapını kapat. Çünkü şeytan (besmeleyle) kapanan bir kapıyı açamaz. Besmele çekerek lambanı söndür. Besmele çekerek, (enine koyacağın) bir tahta parçası ile de olsa kabını(n ağzını) ört. Yine besmele çekerek su kabını(n ağzını da) ört." (Ebû Dâvûd, Eşribe, 22)

İslam alimleri diyorlar ki; "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla..." cümlesi özellikle tamamlanmamış bir ifadedir. Besmelede Arap dilindeki ifadesiyle mahzuf bir kelime vardır. Bu kelime, besmele hangi işten önce çekiliyor ise o işi Allah'ın adıyla yapmaya delalet eder. Yani yemeğe başlamadan evvel besmele çekmek "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

yiyorum." demektir. Okumaya başlamadan evvel besmele çekmek, "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla okuyorum." demektir. Böylece hangi hayırlı işin öncesinde besmele çekilmiş ise besmelenin başında hazfedilen fiil o yapılan iş üzerinden takdir edilir ve yapılan işin Allah celle ve a'lâ adına gerçekleştirildiği ifade edilmiş olur.

Besmelenin "be"si üç manayı ifade eder. Birincisi "istiane" yani Allah'tan yardım talebidir. Yani siz "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla" dediğiniz zaman Allah'tan yardım istiyorsunuz, hangi işin öncesinde besmele çekmişseniz o işte başarılı olabilmeniz için Allah'tan yardım talep ediyorsunuz, demektir. Bir çaba ortaya koyarken Allah'a dayanmak ve gerçek başarının ve bereketin O'nun yardımı sayesinde olduğunu bilmek özelde Peygamber Efendimiz'in genelde de bütün peygamberlerin değişmez düsturudur. Bundan dolayı Kur'an'da Hz. Şuayb'ın şöyle söylediği ifade edilir: "Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir. Ben sadece O'na tevekkül ettim ve sadece O'na yöneliyorum." (Hûd, 88) Yani bir işin öncesinde çekilen besmele o işin hayırla tamamlanması konusunda Allah'tan bir istimdat, bir yardım dilemedir.

Besmelenin "be"si bir de "maiyet" anlamına gelir. Maiyet "beraberlik" demektir. Bir insan yaptığı işten önce besmele çektiğinde Allah'ın kendisiyle birlikte olduğunu kendisine telkin eder; bu da insanda bir farkındalık oluşturur. Besmele Allah'ın bize şah damarımızdan bile daha yakın olduğunu yeniden fark ettirir. Besmele Allah'la birlikte olduğumuzu, O'nun maddî ve manevî, ruhi ve bedenî, görünen ve görünmeyen her türlü amelimize vakıf olduğunu insana öğütler.

Besmelenin "be"sinin ifade ettiği bir mana daha vardır ki o da "hilafet"tir. Yani insan yeryüzüne Allah'ın halifesi olarak

gönderilmiştir. Allah, insanı bu dünyaya maddî ve manevî bakımdan yeryüzünü kendi Zat-ı kibriyası adına mamur kılması için göndermiştir. İnsan halife-i rû-yi zemindir. Bu misyon imtihan hayatında insanın asla unutmaması gereken en büyük gerçeklerden biridir. Hayırlı her işin öncesinde çekilen besmele, insanın yaptığı işi Allah'ın adına, O'nun namına yaptığını ve insanın, ortaya koyduğu her amelinde bu misyonun, dünyaya gönderiliş gayesinin ve onu bu dünyaya gönderen yüce yaratıcısının farkında olduğunu gösterir. Besmele, varoluşumuzun anlam ve amacını bize her daim telkin eden bir kulluk deklarasyonudur.

Şurası bir gerçektir ki Allah celle ve a'lâ ölümü ve hayatı hangimizin daha güzel amel edeceğini ortaya çıkartmak için yaratmıştır. İnsanın akil ve baliğ olduktan sonra ölene kadarki hayatı bütünüyle Allah'a kul olma amacı taşımalıdır. İnsan irili ufaklı, ruhi ve bedenî her amelinde Allah'ın rızasını gözetmeli, bu amaçtan kopmamalı ve her işin başlangıcında bu şuur içerisinde olmalıdır. Besmele haram olmayan ve içine haramın bulaşmadığı her işin öncesinde, bu işin Allah'ın rızası için yapıldığını tespit ve tayin anlamı taşır.

Derler ki insanın bütün yapıp etmeleri fiil ve amel olmak üzere ikiye ayrılır. Fiiller insanların ve diğer canlıların benzer şekilde yaptıkları birtakım aksiyonlardır. Mesela yemek, içmek, üremek, uyumak gibi pek çok fiil insanla diğer canlılar arasında benzer bir mahiyet taşır. Amel ise insanın iyi ya da kötü bir niyetle gerçekleştirdiği maksatlı işlerdir. Dolayısıyla amellerin salih olanları ve olmayanları vardır. İnsanın Allah rızası ekseninde gerçekleştirdiği, var oluşunun anlam ve amacına katkı sağladığı ve ahirette ebedî mutluluğu elde etmek için ortaya koyduğu bilinçli davranışlar amel-i salihtir. Başka bir deyişle bir fiili amel yapan temel husus ihlas ve samimi-

yettir. Yani bir insan yemek, içmek, giyinmek, dinlenmek ve uyumak gibi zorunlu bazı fiillerin öncesinde Allah'ın rızasını hedeflediğinde bu fiiller birer amele dolayısıyla da ibadete dönüşmüş olur. Bu fiillerin öncesinde Allah'ın rızasını inşa eden en önemli unsur besmeledir. Besmele çekilerek yapılan bir iş sıradan biyolojik bir zorunluluğa dayanıyor olsa bile besmele, o fiili bir amele dolayısıyla da bir ibadete dönüştürmüş olur. Uyumadan önce besmele çeken kimse uyanana kadar ibadet halindedir; yemeden önce besmele çeken kimse doyana kadar ibadet halindedir; yürümeden önce besmele çeken kimse durana kadar ibadet halindedir. Besmele fiili amele dönüştürür. Bu da besmeleyle ilgili hatırda kalması gereken önemli hakikatlerden birisidir.

"*Bismillahirrahmânirrahîm*"in "be"sini "*Euzu billahi mineşşeytanirracim*"de geçen "be" ile birlikte değerlendirdiğimizde; Kur'an'ı okumaya başlayan bir Müslüman'ın önüne işin başında iki tane "be"nin çıktığını görüyoruz. Bu "be" harflerinin ilki istiazenin be'sidir. Bu "be", şeytan da dahil olmak üzere içinde nefsin, hevâ-ü hevesin ve dünyanın her türlü süfliyatının bulunduğu Allah'ın rızasına aykırı her şeyden yani masivadan Allah'a, O'nun rızasına doğru bir aksiyonu ifade eder. Bu Allah'ın gayrısından Allah'a sığınmak demektir. Besmelenin "be"si ise Allah'tan, başka bir ifadeyle marifetullahtan bütün varlığa, hayatın tamamına doğru Allah celle ve a'lâ rızasını merkeze alarak ortaya konulan bir hareketi ifade eder.

Kur'an; hayatı ve cemi cümle varlığı anlamlandırır. Hayatın anlamı ancak Kur'an ile idrak edilebilir. Onun için denmiştir ki hayatın anlamı Kur'an'ın içindedir. Kur'an'ın anlamı besmelenin, besmelenin anlamı "be" harfinin, "be" harfinin anlamı da altındaki noktanın içinde gizlidir. Do-

layısıyla bir Müslüman besmele çekerek Kur'an okumaya başladığında noktadan harfe, harften kelimeye, kelimeden ayete, ayetten sureye, sureden kitaba, kitaptan hayata doğru yol alan bir akışın içinde bulur kendisini.

Biz Kur'an okumaya başladığımız zaman önce istiaze, sonra besmele çekeriz. İstiaze ile şeytanın şerrinden Allah'a sığınırız. Besmele ile de adeta bu sığınma talebini fiiliyata dönüştürürüz. Başka bir deyişle besmele çekmek en belalı düşmanımız olan şeytandan Allah'a sığınma tatbikatıdır. Ve bu boyutuyla besmele aslında istiazenin devamı gibidir. Çünkü biz her besmele çektiğimizde Allah'la beraber olduğumuzu, yaptığımız işi Allah adına yaptığımızı ve yaptığımız işte şeytanın aklımızı, fikrimizi, istikametimizi bulandırmasına, benliğimize galebe çalmasına, bizi Allah'ın rızasının dışına çıkartmasına karşı Allah'tan yardım talep ediyoruz.

Besmele şeytana karşı bir aksiyondur, tavır alıştır, müdahaledir ve şeytanla bir mücadeledir. Besmele şeytana karşı bir silahtır. Bundan sebep "Besmele görmüş şeytan gibi" tabiri vardır. Tabiat boşluk kaldırmaz, demiştik. Bundan sebep Müslüman'ın hayatında bir boşluğun, ölü bir noktanın olmaması gerekir. Müslüman bilmelidir ki gaflet ve dalalet ile ömründe boş bıraktığı her an ve her alan, şeytana bırakılmış bir sahadır, şeytanla yaptığı mücadelede kaybettiği bir cephedir. Müslüman kendisini her an hak ile meşgul eden insan demektir. Müslüman bilir ki o kendini hak ile meşgul etmezse nefsi ve şeytanı onu batıl ile isyan ile nisyan ile tuğyan ile meşgul eder. Peygamberimizin "Allah'ım! Bir göz açıp kapayıncaya kadar bile beni nefsimin eline bırakma!" duasında çok büyük hikmetler ve öğütler saklıdır. Allah bizi bu duanın sırrına eren bahtiyarların arasına dahil eylesin.

Maalesef bugün modern psikoloji şeytanı insanın benliğindeki, iç dünyasındaki ne idüğü belirsiz, şerre meyil kabiliyeti gibi psikolojik bir vakıa olarak tanımlayadursun, Kur'an şeytanın müstakil, manevî ve gerçek bir şahsiyet olduğunu açık bir şekilde gözler önüne seriyor. Ve bu varlık insan hakkında asla iyi düşünmüyor. İnsan hakkında kötü düşünüyor. İnsanı yenmek, onu varoluşunun amacından, yaratılış maksadından uzaklaştırmak istiyor. Ve biz Kur'an'ın başına oturduğumuz zaman bile onun şerrinden azade değiliz. Kur'an'ı okumaya başladığımız zaman şeytanın aklımızı ve gönlümüzü bulandırarak Kur'an'ı yanlış anlamamıza sebebiyet vermemesi için Kur'an'ı okurken bile onun şerrinden Allah'a sığınmamız gerekiyor. O zaman Kur'an'ı sağlıklı anlamak dediğimiz şey, Kur'an'ı okuyan ile Kur'an'ı indirenin arasında kurulan bir iltica ve ittiba ilişkisi sonucu, Kur'an'ı indirenin yani Allah'ın, Kur'an'ı okuyana yani mümine, lütfettiği ilahi bir mazhariyettir. Dolayısıyla da Kur'an'ı anlamak dediğimiz şey herhangi bir akli faaliyet değildir. Kur'an'ı doğru anlamak iman ister, irfan ister, insaf ister, iltica ister, ittiba ister, istiaze ister, besmele ister.

Ashab-ı Kiram diyorlar ki: Peygamber Efendimiz (sav) yatağına girdiğinde şöyle dermiş; "*Allahümme bismike ahya ve bismike emût*" "Allah'ım senin adınla yaşarım ve senin adınla ölürüm." (Buhârî, Deavât, 8; Müslim, Zikir, 59) Bizim doğumumuz, bizim yaşamımız Allah'ın adıyladır. Biz ezanı duymasak nevrimiz döner, biz Kur'an'ı dinlemezsek aşkımız söner, biz namaz kılmazsak yaşayamayız, ölürüz. Doğduğumuzda duyduğumuz ilk kelam Allah sözü olmalıdır. Bizim sağ kulağımıza ezan, sol kulağımıza kamet okunmuştur. Bize verilen isim benliğimize kazınmadan evvel bizi yaratan Allah'ın ism-i şerifi benliğimize kazınmıştır.

Bizim hayatımızın başlangıcı Allah'ın adıyladır, bizim ölümümüz Allah'ın adıyladır. Şimdi bize bir Müslüman olarak sorsalar, deseler ki, ölmeden önce son bir şey söylemeye hakkın var, ne dersin? Biz "*La ilahe illallah Muhammeden Resulullah*" böyle deyip ölmeyi dileriz. Müslüman, hayatı boyunca bunun için dua eder. Bizim ölümümüz de Allah'ın adıyladır. Ve bizim kabre konuluşumuz bile, Allah'ın adıyladır. Peygamberimiz, vefat ettiklerinde ashabını kabre koyarken "*Bismillahi ve alâ milleti rasulullahi*/Allah'ın adıyla ve Rasulullah'ın dini üzere" der ve öyle defnedermiş.

Allah kelamını anlayabilmeyi, O'nun adıyla yaşayabilmeyi, O'nun adıyla son nefesimizi verebilmeyi nasip eylesin.

Âmîn Yâ Muîn!

İkinci Ayet

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Hamd Âlemlerin Rabbi Olan Allah'a Aittir."

Şükür kavramı gibi, takva kavramı gibi, ubudiyet kavramı gibi, hak kavramı gibi Kur'an'ın en şumüllü kavramlarından bir tanesi "hamd"dir. Kelime anlamı olarak övmek ve yüceltmek demektir. Etimolojik yapısı itibarıyla kemal sıfatlarını, güzellik ve mükemmellik ifade eden vasıfları zikretmek, tenkit etmemek, tahkir etmemek, tezyif etmemek, hakaret etmemek, aksine sena etmek, yüceltmek demektir.

Kavramsal olarak ise hamd, Allah'ı övmek demektir. Allah'ı yüceltecek kavramları, O'nu medh ü sena edeceğimiz kelimeleri, kemal ifadelerini, güzel isimleri, güzel sıfatları Allah için kullanmamız ve Allah'ı yerecek, haşa Allah'ı tahkir edecek, tezyif edecek kavramları onun için kullanmamız, bizi isyana götürecek, Allah'ın razı olmadığı bir noktaya itecek sözleri, ifadeleri, sıfatları, üslupları Allah için kullanmamak demektir. En net anlamıyla hamd etmek, övmek demektir.

Kur'an'a baktığımız zaman insanı çepeçevre kuşatan alemin dahi Allah'a hamd ettiğini görüyoruz. Bunu bize Kur'an söylüyor. Bu sebeple hamd külli bir kavramdır. Varlık ile

var edici arasındaki en külli ilişkiyi ifade eder. Mesela Allah bir ayet-i celilede buyuruyor ki: "Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder; O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız. O Halîm'dir, bağışlayıcıdır." (İsrâ, 44) Etrafımızda madde olsun, mana olsun, canlı olsun, cansız olsun, bitki olsun, hayvan olsun, bütün varlık Allah'ı hamd ile tesbih eder, buyuruyor Kur'an-ı Kerim. Rad suresi vardır. Rad, gök gürültüsü demektir. Allah ayet-i celilede buyuruyor ki: "Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler." (Rad, 13) Gök gürültüsü de dahil varlık sahasındaki her şey bizim bilmediğimiz bir lisan ile -bilemiyor, göremiyor, işitemiyor, idrak edemiyor olsak da- Allah'ı hamd ile tesbih ediyor. Ve bize Rad suresinden bir örnek verdi, Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder, melekler de aynı zamanda Allah'tan duydukları korku sebebiyle O'nu hamd ile tesbih ederler, dedi.

Hamd, etrafımızdaki bütün varlığın Allah'a ibadet şekli, Allah'a yöneliş üslubudur. Allah bunu bizden de istiyor. Onun için kitabında ilk sure, "Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah içindir." diye başladı. Beş vakitte, kırk rekat namaz kılıyoruz. Bu kırk rekat içerisinde kırk defa Fatiha suresini okuyoruz. Fatiha olmadan namaz olmaz. Peygamberimiz "Fatiha'sı olmayan kimsenin namazı yoktur." buyuruyor. (Müslim, Salât, 34) Namaz kıla kıla Fatiha okuyoruz, Fatiha okuya okuya Allah'a hamd ediyoruz ve hamd adeta bizim kişiliğimiz, kimliğimiz, karakterimiz haline geliyor.

Takva, şükür, hamd, sabır, rüşt, hak, adalet gibi bütün dinî kavramların gerçek anlamını ve ideal kıvamını Peygamber Efendimiz'in (sav) hayatında buluruz. Biz Peygamber Efendimiz'in hayatına baktığımız zaman şunu tespit ediyo-

ruz: Peygamberimiz önemli, mühim, ciddi bir işe başlamadan önce besmele çekiyor. O işi afiyetle bitirdiğinde, o işi bir başarı ile neticelendirdiğinde de Allah'a hamd ediyor. Peygamberimiz bir hastalıktan iyileştiğinde hamd ediyor, bir yolculuk neticesinde sağ salim evine, ocağına, yurduna, Medine'ye döndüğünde hamd ediyor, bir savaş olumlu bir şekilde zaferle neticelendiğinde hamd ediyor. Peygamber Efendimiz'e (sav) "Nasılsınız?" diye sorulduğunda hamd ediyor. Hamd Efendimizin hayatında etle tırnak gibidir ki aksırdığında, hapşırdığında bile Peygamber (sav) Efendimizin hamd ettiğini biliyoruz. Müslümanlar olarak biz de bunu bir sünnet olarak uyguluyoruz. Karşımıza hamd ile ilgili şöyle bir tablo çıkıyor: Fatiha suresi, "*ve leddâllîn. âmîn*" dediğimiz o son ifadeye kadar, adeta hamdin niçin Allah'a ait olduğunun tefsiri gibidir. Çünkü hamd bütün varlığın Allah'a yakarış, Allah'a niyaz, Allah'a ibadet dillerinden bir dil; yönelişlerinden bir yöneliştir.

İbrahim suresinin 39. ayetinde Hz. İbrahim'in oğulları Hz. İsmail ve Hz. İshak doğduğunda, "Yaşlılığıma rağmen bana İsmâil'i ve İshak'ı armağan eden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz rabbim duaları kabul edendir." dedi. Ayette Hz. İbrahim'in o evlat nimeti sebebiyle Allah'a hamd ettiğini görüyoruz. Nimet sonrasında yapılan hamd, şükür manasındadır. Bu bakımdan hamd ile şükür arasında bir benzerlik vardır. Daha dar bir anlama sahip olan şükür nimet karşılığında olurken her hâl ve her durum üzere Allah'a hamd ederiz. Verilen nimetlere karşı hamd ettiğimiz zaman bu şükür anlamını içerirken bir beladan, musibetten sonra hamd ettiğimiz zaman bu şükür manasında değildir. Buradaki hamd "evet bu musibet bana geldi, bu bela bana geldi, ben şimdi bu beladan sonra Allah'a isyan etmeyeceğim, ben yine kulluk

bilincimi koruyacağım. Allah'ım sen yücelerin yücesisin. Sen Sübhan'sın, sen eksik ve noksan sıfatlardan uzaksın. Ben sana iltica ediyorum, bu musibetin sonunda Allah'ım bana yardım et." anlamındadır. Bu boyutuyla hamd, şükrü de içerisine alır. Sadece nimet zamanı değil, musibet ve felaket zamanı da hamd söz konusudur.

Peygamberimiz bir hadis-i şerifte buyuruyor ki, bir insanın evladı, oğlu, kızı vefat edince Allah meleklere sorarmış: "Benim kulumun gönlünün meyvesini, gözünün nurunu aldınız mı?" Allah her şeyi bildiği halde sorar. Melekler de der ki: "Aldık ya Rabbi!" Peygamberimiz şöyle buyurur: "Allah sorar, kulum nasıl tepki verdi?" Melekler derler ki: "Ya Rabbi! Sana hamd etti, 'Doğrusu biz Allah'a aitiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz.' dedi." (Bakara, 156) Yani veren de O, alan da O. Evimi almış, arabamı almış, bir musibet olmuş, bir felaket olmuş, evladü iyalim gitmiş, veren de O, alan da O, bizim sahibimiz Allah ve biz O'na dönmekteyiz, dedi. Peygamber Efendimiz (sav) buyurdu ki: "Bu söz üzerine Allah celle ve a'lâ buyurur ki: O kimse için cennette bir köşk inşa edin, o köşkün adı 'hamd köşkü' olsun ve o kulumu vefat ettikten sonra o köşke yerleştirin." (Tirmizî, Cenâiz, 36)

Bu hadisi her işittiğimde şehit yakınları gelir aklıma. Onlara, "Evladın bu vatan için, bu ezan dinmesin, bu bayrak inmesin diye şehit oldu." denildiğinde onların sabırları, metanetleri, teslimiyetleri, Allah'a isyana düşmeden bu büyük acıyı, bu devasa matemi göğüslemeleri, "vatan sağ olsun" demeleri hamdin bir başka gerçek tecellisidir. Ve benim hüsn-ü zannım o dur ki evlatlarının, ciğerparelerinin şehadet haberlerini isyana düşmeden sabr-ı cemil ile karşılayan bu müstesna insanlar zikrettiğimiz hadis-i şerifteki müjdeye nail olmuşlardır. Peygamberimiz başka bir hadisinde de buyuru-

yor ki: "Kıyamet koptuğunda insanlar cennete davet edilecek ve insanların cennete ilk davet edilenleri musibetlerden sonra Allah'a hamd eden, yani kulluk bilinçlerini kaybetmeden, bir musibet geldiğinde Allah'a isyan etmeden, Allah'ın büyüklüğünü, ululuğunu, yüceliğini yine ikrar eden kullarım olacak." (Ramuz el-Ehadis, 2. hadis)

Hamd hayatımızın kilit kavramlarından bir tanesidir. Hamd bu dünya hayatında kulluk bilincimizle çelişkiye düşmeden huzurlu bir şekilde yaşayabilmemizin ve ahirette Allah'ın rızasına ulaşarak ebedî mutluluğu kazanmamızın da en güçlü vesilelerinden biridir.

Ölüme kadar hamd bizim kişiliğimizin, kimliğimizin ayrılmaz parçasıdır. Hicr suresinin 98. ayetinde Allah "Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol." buyuruyor. Yani Allah'a hamd ederek O'nu eksik ve noksan sıfatlardan tenzih etmek bir kulluk görevi, müminin boynunun borcudur. Allah'a hamd etmek kulluğun en önemli unsurlarından biridir. Hicr suresinin 99. ayetinde de "Ölüm sana gelene kadar Rabbine kulluk et." buyurulur. Dolayısıyla hamd yaşamımızın tamamını kapsayan bir olgudur.

Cennette de bütün müminlerin en önemli tesbihatlarından bir tanesi hamd olacak. Çünkü Kur'an-ı Kerim cennettekilerin cennet nimetlerine nail oldukları zaman şöyle hamd edeceklerini bize aktarılıyor, Araf suresinin 43. ayetinde: "Hamd, bizi buna eriştiren Allah'a mahsustur. Eğer Allah'ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz bu nimetlere erişemezdik." buyurulur. Yani cennetlikler cennette bile hamd edecekler, hatta onların dualarının hamd ile biteceği Kur'an'da bildiriliyor. "Orada onların duaları, "Sen bütün noksan sıfatlardan uzaksın Allah'ım!"; karşılıklı iyi dilekleri

de "selâm" şeklinde olacaktır. Duaları da "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" diyerek son bulur." (Yûnus, 10)

Allah'ın isimlerinden bir tanesi Hamîd'dir. Hamîd, çokça övülen ve öven demektir. İki farklı anlama sahiptir bu kelime; hem "övülen", gerçek övgünün sahibi olan, "gerçekten övülen" demektir hem de "kimin övgüye layık olduğunu belirleyen, öven" demektir. Allah Peygamber Efendimiz'i övmüştür. Övdüğü için de Peygamberimizin adı Mahmud'dur. Mahmud, çokça hamd edilen, çokça övülen demektir. Peygamberimizi Allah övmüştür.

Allah, bütün peygamberlerden, "Ben size bir peygamber göndereceğim, -Efendimiz'i kastederek- o geldiğinde siz Ona yardım edeceksiniz, Onu teyit edeceksiniz." diye söz almıştır. (Âl-i İmrân, 81) Ondan dolayı bütün peygamberler ümmetlerine Peygamber Efendimiz'in ismini bile bildirmişlerdir. Hz. İsa'nın (as) İncil'de, "Ben, benden sonra gelecek olan ve ismi Ahmed olacak olan bir peygamberi size müjdeliyorum." (Saff, 6) dediğini Kur'an bize aktarıyor.

Allah Peygamberimizi övmüştür. Peygamberler de Efendimiz'i (sav) övmüşlerdir. Peygamberimizin diğer adı Muhammed'dir (sav), o da "çokça övülmüş" demektir. Peygamberimizin (sav) bir adı Ahmed'dir. O da hem "Allah'ı çokça öven ona hamd eden, hem de Allah tarafından çokça övülen, Allah'ın çokça övdüğü kimse" demektir.

Hamd konusunda karşımıza şöyle bir perspektif çıkıyor: Ben Allah'a hakkı layıkıyla hamd etmeden ve Allah'ın övdüğü Hz. Peygamber'in (sav) yani Ahmed-i Mahmud-i Muhammed Mustafa olan, Allah tarafından çokça övülen, Hz. Peygamberin yoluna girmeden hamd etmenin hakikatine ermem ve hamd eden bir kul olmam mümkün değil-

dir. Hamd eden bir kul olmadan da yarın kıyamet günü mahşerde Peygamber Efendimiz'in hamd sancağı altında Peygamberimiz'le, Onun ashabıyla, salihlerle, sıddîklarla, şehitlerle, sevdiklerimizle buluşmamız, haşrü cem olmamız da mümkün değildir. Yine Allah'ın Peygamberimiz'e lütfettiği Makam-ı Mahmud'un, övülmüş olan makamın, o şefaat yetkisinin muhatabı ve mazharı olmam için de aynı şekilde hamdin hakikatine ermem gerekir.

Hamd, müminin en temel kavramlarından biridir. kırk rekat namaz kılıyoruz, kırk rekatta kırk kez Fatiha okuyoruz, 40 defa hamd ediyoruz. Namaz bittikten sonra Ayete'l Kürsiyi okuyoruz, 33 defa "*Elhamdülillah*" diyoruz. Bu da yaklaşık olarak bir günde bir Müslüman'ın hayatında 200 defa Allah'a hamd etmesi demektir. Biz günde asgari 200 defa Allah'a hamd ediyoruz. Bu hamdin açılımı nedir?

Hamd, şükür, takva, zikir gibi bütün temel kavramlar Müslüman'ın varlığında, benliğinde dört şekilde vücut bulur.

Birincisi, dil ile hamd. Bu övgüdür. Dilimizle اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ dememiz bir övgüdür, Allah bunu seviyor, Allah bunu istiyor. Peygamberimiz buyuruyor ki: "Bir insan اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ dediğinde bu mizanda en ağır basan sözlerden birisidir." (Buhârî, Daavât 65; Müslim, Zikir 31) Dil ile hamd etmek bir övgüdür.

Akıl ile hamd edeceğiz. Bu bir yargıdır ama bu bir önyargı değildir. Bu bir kötü yargı değildir. Hamd edilmeye değer bir varlık olan Allah'ın bizim üzerimizdeki nimetlerini düşünmemiz, O'nun sıfatlarını, yüceliğini, kudretini, ilmini, kâinatı nasıl muhteşem bir şekilde yarattığını, bizim bizzat kendi varlığımız, kendi benliğimiz, kendi mevcudiyetimiz üzerindeki tecellilerini tefekkür etmek, her daim bunları

idrak ederek kendimizi bilmek, alemi bilmek ve kendimizden ve alemden hareket ederek bizi ve cemi cümle mahlukatı ve mevcudatı yoktan var eden rabbimizi bilmek aklın hamdidir. Tefekkür ile hamd, bu bir yargıdır.

Kalp ile hamd, bu bir sevgidir. Yani yaratılışımızı, Allah'ın bize verdiği nimetleri gerçekten göz kepenklerimizi indirip, sosyal medya ile aramıza mesafe koyup kendi iç dünyamıza döndüğümüz zaman kendi varlığımızın enstantanelerini temaşa ettiğimizde, Allah'a karşı içimizde derin bir sevgi hissetmememiz mümkün değil. Bu da hamdin bir boyutudur.

Dildeki hamd övgü, akıldaki hamd yargı, kalpteki hamd sevgi, davranış dünyasındaki hamd ise saygıdır. Yani, الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ayetinin anlamını hayatımda inşa edebilmem, manasını tamamlayabilmem için Allah'ın emirlerine uymam, yasaklarından sakınmam gerekir.

Bir insan Allah'ı ne kadar iyi bilirse, Allah ile ilgili malumatı yani marifetullahı ne kadar güçlenirse o oranda kalbindeki duygular değişir, aklındaki düşünceler değişir, davranışları değişir, eylemlerinin tabiatı değişir. Müşrikler için Allah celle ve a'lâ hazretleri Kur'an'da şu ifadeyi kullanıyor: "Allah'ı gerçek manası ile takdir edemediler." (Zümer, 67) bilemediler, yanlış tanıdılar, yanlış bildiler. Bilemedikleri için de ona göre bir ibadet, ona göre bir halet-i ruhiye, ona göre bir psikoloji, ona göre bir davranış dünyası ortaya koydular. Yani ölçü, kıstas, kriter yanlış olduğunda ona bağlı olarak oluşturulan inanç, ibadet ve davranış dünyası da her yönüyle yanlış oldu. İlk düğmeyi yanlış iliklemeye gör. Ondan sonraki bütün düğmeler yanlış düğmelenir. Bundan sebep Allah'ı doğru bilmek, O'nu doğru tanımak ve böylece oluşturulmuş

marifetullahın üzerine bir mefkure ve aksiyon inşa etmek hayati önem taşır.

Yer yer Yahudiler Peygamber Efendimiz'e gelip Allah hakkında bazı şeyler söylerlermiş. Mesela Tevrat'ta Allah celle ve a'lâ hazretlerinin bir insan kılığına girdiği, Yakup (as) ile -haşa- güreştiği ve o güreşi kaybettiği anlatılır. Şüphesiz ki bu, Allah hakkında bir iftiradır. Sonra Kur'an Yahudilerin Allah hakkındaki başka yalanlarından ve isnatlarından bahseder: وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ (Mâide, 64) "Yahudiler, 'Allah'ın eli bağlanmış!' dediler." Yani Yahudiler haşa Allah'ın cimri olduğunu iddia ediyorlar. Onların Allah bilgilerinin yanlışlığı, batıllığı, haktan ve hakikatten sapmışlığı bununla da kalmıyor. Onlar Allah'ın âlemi 6 günde yarattığını, sonra yorulduğu için yedinci gün istirahate çekildiğini iddia ederler. Bu tür sapkın örnekler hem Yahudiler ve Hıristiyanlar hem de diğer dinler için çoğaltılabilir. Bu konuda yığınla örnek vardır. Yüce Yaratıcı hakkında bu şekilde düşünen, kutsalları gerçekten kutsal olmayan, Allah'a gerçek anlamıyla hamd etmeyen bir toplumun ahlakı, diğer insanlara ve varlığa muamelesi ve müdahalesi nasıl olur? Başka bir ifadeyle Halıkına vefası olmayanların, mahlukuna sefası olabilir mi? Elbette olamaz, olmamıştır da olmayacaktır da.

Yıl: İki bin yirmi dört. Bu batıl inanca saplanmış olan Yahudilerin kurdukları terör ve işgal devleti İsrail'in Gazze'deki Müslümanlara yaptıkları izahtan varestedir. Yukarıda bahsettiğimiz hakikati doğrularcasına rablerine sefaları, sadakat ve itaatleri olmayan bir güruh hayvanlara bile reva görülemeyecek bir zulüm ve işkenceyi Gazzeli Müslümanlara reva görüyor. Bu satırları kaleme aldığımız an itibariyle Gazze'de şehit olan Müslüman sayısı kırk bine dayanmış durumda. Ve zulmen öldürülenlerin çoğu çocuk ve kadınlardan oluşuyor.

Allah'ı doğru bilmek, O'na doğru bir şekilde hamd edebilmenin, O'na doğru bir şekilde hamd edebilmek de şu alemde insan gibi doğup insan gibi ölebilmenin özüdür, temelidir, gereğidir. Çünkü Allah'ı doğru bilmek doğru düşünmenin, doğru düşünmek doğru hissetmenin, doğru hissetmek de doğru yaşamanın kökü, kök hücresidir. Tam da bu sebeple Fatiha suresinin ilk cümlesi, "*Elhamdülillah*/hamd Allah'a aittir." diye başladı.

Sonra gelen bütün ifadeler Allah'ın niçin hamde layık olduğunu açıklıyor. Dolayısıyla Allah'a hakkı layıkıyla hamd edebilmemiz için bizi marifetullah sahibi kılıyor, bize Allah'ı tanıtıyor. Bu çok önemlidir. Çok güzel bir söz vardır: "Neyi aradığını bilmeyen, aradığını bulsa da bulduğunu anlayamaz." Bulduğunun değerini bilmek için bulduğunun mahiyetini bilmek gerekir. Bilmeden arayanlar bulmuş olsalar bile ne bulmuş ne de bilmiş sayılırlar. Ve ne de bulduklarını muhafaza edebilirler.

Onu bulmak için evvela bilmek gerektiğinden marifetullah bilincine ermemiz için Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz'in hadisleri bize rehberlik ediyor. Allah azze ve celle Kur'an'da zikredilen pek çok ayette kendi zatından, isim, fiil ve sıfatlarından bahsediyor. Böylece bizim kendi zatı hakkında doğru bir bilgi ve inanç sahibi olmamızı ve bu bilgi ve inancın kendi hakikatiyle örtüşmesini murat ediyor. Kalbine Kur'an indirilen Peygamber Efendimiz de sözleri ve ahlakıyla rabbimizi bize tanıtıyor ve bizi marifetullah sahibi kılıyor. Ez cümle Yüce Yaratıcı hakkındaki bilgilerini O'nun indirdiği kitaba ve gönderdiği peygambere dayandırmayan bütün toplumlar ve onların inşa ettikleri dinler hakkı ve hakikati ifade etmekten uzaktır.

Bunun en bariz örneği cahiliye dönemidir. Müşriklere "Yeri ve göğü kim yarattı diye sorsan 'Allah yarattı' diyecekler. (Ankebut, 61) Peki "Bu putlara niçin tapıyorsunuz?" diye sorsan "Bizi Allah'a yaklaştırmaları için" diyecekler. (Zümer, 3) Ne kadar arızalı, sakat bir uluhiyet anlayışı çıkıyor ortaya. Onun için Kur'an-ı Kerim bize Allah'ı tanıtıyor. Bir insan duygularının, düşüncelerinin, davranışlarının, ibadetlerinin kemal noktasına ulaşmasını istiyorsa Allah'ı doğru tanıyacak. İşin çekirdeği odur.

Onun için Kur'an'dan sahih bir Allah bilgisini çıkartmamız gerekiyor. Mesela قُلْ "Kul: De ki" هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ (İhlas, 1) "Allah tektir, ikincisi yoktur." İkincisi olan ilah olamaz. اَللّٰهُ الصَّمَدُ "Bütün varlık Allah'a muhtaç olduğu halde Allah yarattıklarının, mahlukatının zerresine muhtaç değildir."

"Ol dedi bir kerre var oldu cihan

Olma derse mahvolur ol dem heman."

"Allah tektir, Allah Samed'dir." لَمْ يَلِدْ "Allah doğurmamıştır." Doğuran Rab olamaz, Meryem'e tapamazsın, ineğe tapamazsın. وَلَمْ يُولَدْ "Doğan da Rab olamaz" İsa'ya tapamazsın.. وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً اَحَدٌ "Ve Allah'ın eşi, emsali, yedeği, benzeri, mümasili, dengi olmaz." Güneşe de tapamazsın, yıldıza da tapamazsın. Bu madde alemindeki her şey çift olarak yaratılmıştır, diyor Yasin suresinde. Çifti, dengi, benzeri olan Allah olamaz, ilah olamaz. Çünkü "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu." (Enbiyâ, 22) Allah'ın dışında yerde ve gökte ikinci bir uluhiyet merkezi olsaydı başınızı kaldırdığınızda mikrodan makroya, zerreden küreye varlığın her noktasında gördüğünüz şu intizamı, şu insicamı, şu ritmi, şu ahengi

göremezdiniz. Onun için Allah'ı doğru bilmek doğru kulluğun kilit taşıdır.

Çocukluğumuzda yaz tatillerinde Kur'an kurslarına giderdik, orada bize Allah'ın sıfatlarıyla ilgili çok kısa, net, sistematik bilgiler verilirdi. Derlerdi ki: Allah'ın sıfatları vardır, bunların üzerine düşünelim. Yani elbette ki namaz bu tefekkürün yeri değildir, namazın dışında da biz Fatiha suresinin anlamı üzerinde düşünelim, bu kalbimizde bir duygu, bir marifet olarak biriksin, bu birikimle namaza durduğumuz zaman namazımız değişecek, namazla alışverişimiz değişecek. Biz Allah'ı nasıl tanıyoruz? Allah'ın zati sıfatları var. Bunlardan biri vücut sıfatıdır. Allah vardır ve Allah'ın varlığı hiçbir varlığın mevcudiyetine benzemez. O vacibu'l vücuttur; yokluğu düşünülemez. Allah'ın kıdem sıfatı var. Allah'ın evveliyatı yoktur, Allah hep vardı. Allah'ın beka sıfatı var. "Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir. Azamet ve kerem sahibi Rabbinin Zâtı ise bâki kalır." (Rahmân, 26-27) Her şey helak olacak, Allah'ın celal ve ikram sahibi olan Zâtı hariç. Allah'ın beka sıfatı var. Allah'ın vahdaniyet sıfatı var, Allah tektir. Allah'ın muhalefetün li'l havadis sıfatı var yani Allah hiçbir yaratığa benzemez ve Allah kıyam bi nefsihi'dir. Yani bir şey var olmak için başka bir şeye muhtaç iken Allah hiçbir şeye muhtaç olmayandır. Bunlar Allah'ın zati sıfatlarıdır.

Allah'ın bir de subuti sıfatları vardır. Mesela hayat sıfatı için Ayete'l Kürsiyi okuyalım. İhlas suresi ve Ayete'l Kürsi sürekli okuduğumuz surelerdendir. Yani "O Allah ki kendisinden başka hiçbir ilah yoktur ve o diridir ve o (her şeyi) yönetendir. Onu ne uyku hali ne de uyuklama hali alır." (Bakara, 255) Bu ayetler üzerinde düşündüğümüz zaman yani seni gören, bilen bir Allah'ın olduğunu; uyumayan, uyuklamayan bir Rabbinin olduğunu, her vakit seninle olduğunu

bildiğinde, daha az uyumak ve daha çok O'nunla olmak, geceleyin teheccüde kalkmak konusunda mana alemimizde bir iç itilim hissedeceğiz. Bu, marifetullahla olacak. Allah hayat sahibidir. Subuti sıfatlarının ilki budur. Allah ilim sahibidir. Ne bilir, ne kadar bilir, neyi bilir? Her şeyi bilir, sonsuz şekilde bilir. "Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin." (Enam, 59) Gaybın anahtarları Allah'ın katındadır, denizde ne var karada ne varsa hepsini bilir. Dalından düşen bir yaprak hayal edin. Trilyonlarca ağaç hayal edin, ormanları hayal edin, ormanlarda milyarlarca kere milyar dalları hayal edin. O dallardaki sonsuz sayıdaki yaprakları hayal edin. Ve bir güz mevsiminde yaprakların düştüğünü hayal edin. Allah düşen her yapraktan haberdardır. Allah'ın bilmesi böyledir. Sonra Allah'ın iradesi vardır, "Dilediğini yapan yalnız O'dur." (Burûc, 16) İstediği şeyi yapacak bir iradeye sahiptir. Allah Semî'dir, her şeyi işitir. Allah Basîr'dir, her şeyi görür. Allah kudret sahibidir, "Şüphesiz Allah her şeye kadirdir." (Bakara, 148) Ve Allah'ın kelam sıfatı vardır, Allah peygamberleri aracılığıyla insanlarla konuşmuştur, insanlara emir ve yasaklarını inzal etmiştir, irsal etmiştir. Ve Allah'ın tekvin sıfatı vardır, Allah yaratır: "Allah her şeyin yaratıcısıdır." (Zümer, 62)

Onun için şunu tavsiye ediyorum: Allah ismi bizim zihnimizde bir boşluğu ifade etmemeli, bunun altını doldurmayı başarabilmemiz gerekiyor. Bunun da en önemli yolu, vasıtası Kur'an'dır. Allah celle ve a'lâ hazretleri Kur'an'da kendisini tanıtıyor. İhlas suresini bu gözle yeniden okuyalım, Ayete'l Kürsi'yi bu gözle yeniden okuyalım: "O, kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır; duyularla ve akılla idrak edilemeyeni de edileni de bilir." Haşr suresinin akşam namazlarından

sonra okuduğumuz ayetlerini yeniden düşünelim. Ve gönlümüzdeki, aklımızdaki, fikrimizdeki değişimin marifetullaha, Allah'ı daha iyi bilmeye bağlı olduğunu yeniden ve en derinden fark edelim.

Elhamdülillah/ Hamd, her türlü övgü Allah içindir, dedik. Elbette bu övgümüzün bir gerekçesi var. Yani bütün övgüler, medh ü senalar Allah içindir, evet ama Allah'ın her türlü övgüye layık olmasının sebebi nedir? Yani Allah celle ve a'lâ hazretleri ben övdüğüm için, gök gürültüsünün, meleklerin, yerin ve göğün O'na hamd etmesi sebebiyle övgüye layık değildir. O bizatihi Zâtının, sıfatlarının ve fiillerinin mükemmelliği ve namütenahiliği sebebiyle hamde layıktır. Fatiha suresinin ilk ayetinde "*Elhamdülillah*" dedikten sonra Rabbimiz hamdin niçin kendisine ait olduğunu ifade ediyor. Kendisinin en kuşatıcı özelliklerini zikrederek bize hem kendisini tanıtıyor hem de kendi zatının hamde niçin layık olduğunu belirtiyor.

رَبِّ الْعَالَمِينَ "Allah âlemlerin Rabbidir." O'nun hamde layık olmasının ilk sebebi budur. Rab, terbiye eden, eğiten demektir. Yaratan, yaşatan ve öldüren; sahip olan, elinde bulunduran demektir. A'lâ suresinde, ilk ayette Allah celle ve a'lâ hazretleri Peygamberimize ve bütün müminlere buyuruyor ki: "En yüce olan Rabbinin adını noksanlık ve yetersizlik ifade eden bütün sıfatlardan tenzih et." Devamında da Allah'ın "Rab" olmasının manasını açıklıyor: "O, yaratıp şekillendiren, âhenk veren ve düzene koyandır." O, her şeyin yaratıcısıdır. Bütün alem hâdistir, sonradan, yok iken var olmuştur. Bütün mevcudat Allah tarafından yaratılmıştır. Bu yaratma gelişi güzel, özensiz, düzensiz, kaotik bir yaratma değildir. Varlıkta muhteşem bir düzen, ritim, uyum, insicam var. Allah varlığa muhteşem bir düzen koydu.

Bugün bilim adamları inceledikçe hayranlıkları artıyor, bizim de hayranlığımızı artırıyorlar. Bunun için çok profesyonel, bilimsel, akademik yayınları incelemeye gerek yok, bir belgesel kanalını açıp izlemek yeterli. Şu kâinata, şu aleme bir bakın, hayvanlar alemine bir bakın, madde alemine bakın, gök cisimlerinin alemine bir bakın; tesbihiniz artar, hamdiniz artar, imanınız artar. Çünkü dış dünya müminin gözünün önünde lebaleb ayet dolu bir kitaptır.

Evet "Rab" olan Allah bütün varlığı en güzel şekilde yarattı. Her varlığa bir takdirde bulundu, bir ölçü, bir hedef, bir görev verdi. Mesela bugün tabiat sistemi, ekolojik sistem diyoruz, ekolojik dengeden bahsediyoruz. Kâinat hakkında farkında olmadan kullandığımız bu kavramlar aslında bütün kâinatın bu denge ve sistemi var eden Allah tarafından yaratıldığının bir ifadesi, bir itirafıdır. Hem bir denge, düzen ve sistemden bahsedip hem de varlığın kendi kendine vücut bulduğunu iddia etmek imansızlıktır, insafsızlıktır, vicdansızlıktır.

Hem "denge ve sistem var" diyeceğiz hem de bir dengeleyici ve sistem koyucu bir gücün, iradenin ve ilmin yani Azîz ve Celîl olan Allah'ın varlığını inkâr edeceğiz; sebebi olmayan bir sonuçtan, mucidi olmayan bir mevcuttan, yaratıcısı olmayan bir yaratılıştan, var edicisi olmayan bir varlıktan bahsedeceğiz. Bu bir akılsızlıktır. Bir odaya tahtaları koyalım, çekici de koyalım, testereyi de koyalım, çivileri de koyalım, milyarlarca yıl bekleyelim. Kapalı bir odada, o testerenin, tahtaların çivilerin bir araya gelip bir masa oluşturması mümkün mü? Bir marangoz olmadan bir masanın bile kendiliğinden oluşamayacağını kabul eden akıl bu kâinatın kendiliğinden oluştuğunu iddia ettiğinde münkir olur, en yüce hakikatin varlığını örtbas ettiği için küfre düşer, kâfir olur.

Bütün kâinata varoluşsal bir bütünlük içinde bakıldığında her varlığın, varlığın her zerresinin üzerinde bir kaderin, bir takdirin varlığını görmemek için kör olmak gerekir. Her varlığın gâi bütünlük içinde bir vazifesi, Allah tarafından belirlenmiş bir görevi var. Ayette bu, "takdir etti/*kaddera*" şeklinde ifade edilir. Mesela "Ay için de menziller belirledik." (Yâsîn, 40) Aya menzilleri görev olarak verdi. O belli menzilleri belli zaman içerisinde dolaşır. Güneşe bir görev verdi, rüzgâra, buluta bir görev verdi, varlık sahasında organik veya inorganik her varlığın bir hedefi, amacı ve bir görevi var. "Ve yolu gösterdi" ifadesiyle de Allah'ın her varlığa varoluşunun anlam ve amacını yerine getirmesi için yol gösterdiği, kabiliyet ve yetenek verdiği ifade ediliyor.

Allah âlemlerin Rabbi, onları sadece yaratmakla kalmamış, onları en güzel şekilde var etmiş, kâinatın bütünlüğünde onlara bu bütünlüğü tamamlayacak şekilde vazifeler takdir etmiş, bu vazifeleri yerine getirmeleri konusunda canlı ve cansız, akil ve gayri akil bütün varlıklara neyi, niçin ve nasıl yapmaları gerektiğini öğretmiş, bu konuda onları bir eğitimden geçirmiştir. A'lâ suresinde "rab" kavramı oldukça özlü ve kuşatıcı bir şekilde açıklanır. Allah bütün varlığın rabbidir. O, bütün varlığı yoktan var eden, yaratan, yaşatan, varoluşun anlam ve amaçlarına göre onları eğitendir. Ayetin devamında şöyle buyuruyor: "O, yeşil bitki örtüsünü çıkaran, sonra da onları çürüyüp kararmış çör çöpe çevirendir." (A'lâ, 4-5) Yani varlık Allah sayesinde var olduğu gibi, yokluk da yok oluş da ancak O'nun izni ve iradesiyledir. Otu yeşerten de O'dur, kurutup yok eden de O'dur.

İlk insandan bugüne kadar tarihi incelediğimizde, insanın varlığı anlamlandırma sorununun olduğunu görürüz. İnsanlar ontolojik olarak hem kendilerini anlamlandırmada

hem kendilerini çepeçevre kuşatan madde dünyasına bir anlam belirlemede birtakım problemler yaşıyorlar. Bazıları şöyle diyor: "Etrafımızda bir madde dünyası var; biz varız, siz varsınız, elimiz, gözümüz, kulağımız, saçımız, bedenimiz var; etrafımızı kuşatan bir dünya var. Evet dünya vardır, madde alemi vardır. Ama bunu yaratan bir varlık söz konusu değildir." Bir kısım böyle bir kanaat getirmiş. Belki de buna tepki olarak bunların tam karşısında bir grup çıkmış demiş ki: "Hayır, var olan tek özne yaratıcıdır. Bizim varlık olarak gördüğümüz her şey bir yanılsamadan, bir gölgeden, bir hayalden ibarettir." Onlar da tam ters bir şey söylemiş: Tanrı vardır, alem yoktur. Sonra şüpheciler, septikler, nihilistler çıkmışlar demişler ki: "Ne Tanrı var ne de alem." Kendi varlıklarına bile şüphe ile bakmışlar. "Aslında biz bile gerçek anlamda var olmayabiliriz." demişler ve şüpheci bir yaklaşım ortaya koymuşlar.

Peki Kur'an ne söylüyor? Yani varlık, var edici ve bizim içinde bulunduğumuz bu varlık üçgeni ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim ne söylüyor? Kur'an-ı Kerim'e göre elbette ki varlığı üzerinde hiçbir şüphe olmayan Azîz ve Celîl olan Allah yokluğu düşünülemeyecek bir şekilde vardır; O vacibu'l-vücuttur. Ve O'nun varlığı konusunda hiçbir şüphe yoktur. "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var?" (İbrahim, 10) Allah vardır, alem de vardır. Çünkü alem mevcuttur. Allah onun mucididir. Asıl ona vücut veren Allah'tır. Bu varlık dünyasının içerisinde insanın kendisine özel bir konumu vardır.

İnsan kendisinin farkında olan bir varlıktır. Ama insan sadece kendisinin değil, kendisini çepeçevre kuşatan madde dünyasının da farkındadır. Ve o, belki de hiçbir varlığa nasip olmayan akletmek, düşünmek, meçhul ile ilgili malumlardan

hareketle meçhulün bilgisine ulaşmak, çıkarım yapmak, eser ile müessir, sanat ile sanatkâr, hareket ile muharrik yani bir iş ile o işi yapan fail, bir sebep ile o sebebin meydana çıkarttığı sonuç arasında bir münasebet, bir bağ, bir rabıta kurmak gibi birtakım özel kabiliyetlere sahip bir varlıktır. Ve insan başını kaldırıp şu madde alemine baktığında, bu madde aleminde muhteşem bir düzen, muhteşem bir ritim, muhteşem bir ahenk görür. İnsan aklıyla, deneyimiyle, gözlemiyle, tecrübesiyle etrafını çepeçevre kuşatmış şu madde alemini inceledikçe, her gün yeni bir keşif yaptıkça, yeni bir kanunu buldukça bu alemin her zerresinde var olan üç temel şey görür: 1-Muhteşem bir ilim. 2-Muhteşem bir irade. 3-Muhteşem bir kudret...

Biz varız ve varlığımızın, var olmadan önce yok olduğumuzun, yok iken yokluğumuzu kendisiyle fark ettiğimiz ve var olmaya karar verdiğimiz bir irademizin, bilincimizin ve gücümüzün olmadığının da farkındayız. Her sonuç için bir sebep lazım ve biz de kendi kendimizin sebebi değiliz.Şu hâlde bizim sebebimiz, bizi mevcut kılanımız, var edicimiz bizim dışımızda muhteşem bir bilgi, irade ve kudret sahibi olan biridir. Bizim varlığımız O'nun varlığının bizim için en önemli delilidir.

Biz bir de şunun farkındayız; bizim etrafımızı kuşatan, içinde yaşadığımız ve kendisinden istifade ettiğimiz bir dünya var. Bu dünyanın, bu varlığın, bizim de içinde bulunduğumuz bütün madde dünyasının görünen ve görünmeyen boyutlarıyla, bilinen ve bilinmeyen boyutlarıyla, hayvanların yaşadığı varlık seviyesi bakımından, uzay cisimlerinin vücut bulduğu varlık seviyesi bakımından, mikropların, deniz hayvanlarının... Hasılı ontolojik açıdan aklınıza ne kadar varoluş sahası gelirse gelsin, bunların tamamının adı

Kur'an'a göre "âlem"dir. Kur'an bütün varlık sahasını, insanın da içinde bulunduğu bu varlık sahasının tamamını "âlem" olarak isimlendirir. Aslında inanmayan bir insanın gözünde varlık öylesine, etrafımızda duran, statik, işlevsiz, durağan, rutin bir varoluşu ifade eder. Fakat Kur'an bize kozmolojik bir bakış açısı kazandırarak kozmolojik bir idrak veriyor. Ve Kur'an'a göre bütün varlık, "kâinat" gibi işlevsiz bir kelime ile ifade edilmiyor. Çünkü "kâin ya da kâinat" var olan, öylesine mevcut bulunan şey anlamına gelir. Etimolojik yapısı itibariyle bu kelimede bir yaratıcının varlığı doğrudan hissedilemeyebilir. Oysaki Kur'an bizi çepeçevre sarmalayan madde alemiyle, mana anlamıyla, gaybi alemle, şehadet alemiyle, bütün varoluş sahasının tamamını tek bir kelime ile ifade ediyor: Âlem...

Niçin böyle ifade ediyor? Âlem kelimesinin etimolojik tahlilini yaptığımız zaman Arap dili açısından kelimenin iki kökten gelebileceğini görüyoruz. Bir, "ilim" kökünden gelmiş olabilir. Biz varlığımızın farkındayız; göğsümüzün içinde bir ciğer var. Burnumuzun ucunda bir hava, bu havanın içinde bulunduğu bir atmosfer, bu atmosferin içinde bulunduğu bir dünya, bu dünyanın içinde bulunduğu bir güneş sistemi, güneş sisteminin de içinde bulunduğu bir galaksi, bu galaksinin içinde bulunduğu bir uzay boşluğu var. Kadrajı ne kadar genişletirseniz genişletin, Kur'an bütün her şeyi "âlem" olarak ifade ediyor. Bütün varlık, her şeyiyle; önüyle arkasıyla, zerreden küreye, mikrodan makroya, en küçük parçasından devasa kozmik bütünlüklere kadar bir ilmin tecellisi olduğu için bütün varlık sahasında yeknesaklık arz eden bir kanunlar sistemi görürsünüz. Bütün kâinatın "âlem" diye isimlendirilmesinin bir sebebi budur. Çünkü bütün varlık, kendisini var eden Allah'ın ilminin bir

tecellisidir. Âlemin ilim kökünden gelmesinin bir anlamı da şudur: Âleme baktığımızda her varlığın neyi, niçin ve nasıl yapması gerektiğine dair bir ilme sahip olduğunu görüyoruz. Örneğin bunu kendi vücudunuzda da gözlemleyebilirsiniz. Bunu kendi dışımızdaki madde dünyasında, bitkilerde, hayvanlarda da gözlemleyebilirsiniz; bir yazılım vardır. Bütün varlığın âlem olarak isimlendirilmesinin bir yönü de her varlıkta tecelli eden bu ilimdir. Bu ilim varlığa kodlanmıştır. Her varlıktaki bu kodlama onu belli bir hareket tarzına iter ve içinde bulunduğu varlık sisteminde belli bir fonksiyonu yerine getirecek tarzda yazılımlanmıştır. Dolayısıyla bu ilim sebebiyle bütün varlık âlem diye isimlendirilmiştir.

Bazı alimler de âlem kelimesinin "alamet" kökünden geldiğini söyler. Çünkü gerçekten doğru yerden bakarsanız, gereği gibi tefekkür ederseniz, üzerinde düşünürseniz bu varlığın bir var ediciye, bir yaratıcıya bir nişane, bir delil, bir kanıt, bir karine olduğunu fark edersiniz. İbret nazarıyla bakıldığında böyledir. Fakat Yusuf suresinde de Allah celle ve a'lâ hazretlerinin ifade ettiği gibi, "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki onlar bu delillerden yüz çevirerek geçip giderler." (Yûsuf, 105) Yani insan nasıl da gördüğü halde kör gibi, duyduğu halde sağır gibi, idrak ettiği halde, deli divane gibi bir tavır takınır da kendisini Allah'ın varlığına ve birliğine taşıyacak delillerden, ayetlerden yüz çevirir; ibret almaz. İbret almak duyguyu, düşünceyi dolayısıyla da davranışı değiştirmek demektir. Kelimenin etimolojik yapısında bu anlam vardır. Çünkü Arapçada bir yerden başka bir yere intikal eden yolcu "âbir", intikal yolu da "ma'ber" olarak isimlendirilir. İbret ya da aynı kökten türeyen "itibar" kelimesinin temel yapısı daha iyi bir düşünceye, daha iyi bir duyguya, davranışa ve dolayısıyla da ahlaka ulaşmaktır. İbret almak

bu demektir. Kâinat bu açıdan bir ibret levhası gibidir. Âlem ibretle doludur. Tapduk Emre'nin dediği gibi, "Âlemden ibret almayan âleme ibret olur."

Ezcümle bütün varlık Allah'ın sonsuz ilminin tecelligahı olduğu için her varlık, neyi, niçin ve nasıl yapması gerektiğini Allah'ın onlara bahşettiği bir ilim sayesinde gerçekleştirdikleri için ve Allah bütün varlığı kendi uluhiyetinin ve rububiyetinin bir alâmeti kıldığı için âlem olarak isimlendirilir. İster akil, ister gayr-i akil, ister organik ister inorganik olsun fark etmez, bütün varlık Kur'an'a göre tesbih halinde bir müsebbihtir; Azîz ve Celîl olan Allah'ı tesbih eder. Bütün varlık, gök gürültüsünün de içinde bulunduğu topyekûn bütün alem, Allah'a hamd eden, O'nu hamd ile tesbih eden bir hâmid ve müsebbihtir. Bütün varlık Allah'a secde eden bir sacittir. Hasılı bütün kâinat, alem olarak isimlendirilen bütün varlık Allah'ın karşısında ubudiyet halinde bir abd, ibadet halinde bir âbiddir. Ve Allah Fatiha suresinin ilk ayetinde kendisinin de "Rabbu'l âlemin" olduğunu ifade eder. Yani Allah celle ve a'lâ hazretleri görünen ve görünmeyen, bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün varlık aleminin yaratıcısıdır, yaşatıcısıdır ve onları yöneten, yönlendiren ve vakti geldiğinde de onları yok edecek yegâne malik, yegâne güç ve kudret sahibidir.

"Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." ayetinin hayata akan yönü nedir? İçinde hiçbir yerginin, kınamanın, alçaltmanın olmadığı bütün övgüler Allah içindir, Allah Rab'dir ve Allah âlemlerin Rabbidir, bütün varlığın Rabbidir, dedik. Allah âlemlerin Rabbi ise bu alemde Allah'ın rububiyetin bir tecellisinin olması lazım. Bunun görülebilir, gözlemlenebilir bir olgu olması lazım. Yani Allah âlemlerin Rabbidir. Kur'an haktır. Allah celle ve a'lâ hazretleri bütün insanlığın, bütün varlığın ilahıdır, Rabbi'dir. Kur'an hak ise ve

Kur'an'ın bildirdiği bu hakikat yani Allah'ın âlemlerin Rabbi olması ve bizim bundan dolayı O'na hamd etmemiz görülebilir, gözlemlenebilir bir olgu olmalı. Şu hâlde bu ayet, Allah'ın alem üzerindeki rububiyetinin izlerini tespit etme konusunda mümini müşahedeye, gözleme, tefekküre, düşünceye sevk eder. "Varlık üzerinde düşün!" diyor. "Korkak alıştırma bakışını bak gökyüzüne." diyor. "Yedi göğü birbiriyle tam bir uygunluk içinde yaratan O'dur. Rahmân'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; (kusur arayan) göz aradığını bulamadan bitkin olarak sana dönecektir." (Mülk, 3-4) Ayıplı mal satan bir tüccar malının öyle didiklenmesini istemez, "karıştırma" der. Bir pazarda bir çuval buğdayın içerisine elimizi soktuğumuzda eğer içi ıslak dışı kuruysa, malı ayıplı olduğu için gazaplanır.

Azîz ve Celîl olan Allah âlemlerin Rabbi olduğu için ve bütün varlığı kendi varlığının, Zâtı'nın, uluhiyetinin, yaratıcılığının delilleri ile donattığı için diyor ki: "İnceleyin, bakın." Referans gösteriyor. Başını çevir, korkak alıştırma, bakışını korkak alıştırma, bak gökyüzüne, çatlak görüyor musun? Bir daha bak, bir daha bak, gözün bitap düşene kadar bak. "Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." Bir mümin bu ayeti okuduğunda Allah'ın âlemlerin Rabbi olduğunu müşahede edecek ve bundan dolayı onun hamde layık olduğunu gönül dünyasında, akıl dünyasında tespit edecek, test edecek. Müminlerin en önemli özelliği Al-i İmran suresinin 190. ayetinde şöyle anlatılıyor. Allah celle ve a'lâ buyuruyor ki: "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün peş peşe gelişinde akl-ı selim sahipleri için elbette ibretler vardır." Yerin ve göğün yaratılışında, gece ve gündüzün peş peşe gelişinde, muhteşem bir matematik var,

önümüzdeki sene bugün bu saatte yine gece şu kadar dakika şu kadar saniye şu kadar salise gündüz de bu kadar saniye bu kadar salise... Muhteşem bir matematik işliyor. Dünyanın kendi ekseni ile 23 derece 27 dakikalık açısına baksana. Böyle muhteşem bir matematik var. Yer ve göğün yaratılışında, gece ve gündüzün peş peşe gelişinde "Akıl sahipleri için ayetler var." dedikten sonra Allah celle ve a'lâ bizi tanımlıyor; ne yapmamız gerektiğini, o ayetleri idrak konusunda nasıl bir metot takip etmemiz gerektiğini Al-i İmran suresinin 190. ayetinde ifade ediyor. Buyuruyor ki: "Onlar ayakta dururken hep Allah'ı anarlar." O müminler, o akıl sahipleri öyle kimselerdir ki ayaktayken Allah'ın zikrinden gafil olmazlar. Dilleri ile Allah'ı anarlar, kalpleri ile Allah'ı anarlar, Allah'ı tefekkür ederler, Allah'ı zikrederler. "Otururken ve yatarken yerin ve göğün yaratılışı üzerinde düşünürler." Muhteşem bir şey bu. Gerçekten Müslüman, mümin bunu düşünmeli. Bir kitabımız var ve bize diyor ki: Öyle bir insan olacaksın ki yerin ve göğün yaratılışı üzerinde düşüneceksin, gece ve gündüzün peş peşe gelişi üzerinde düşüneceksin. Peki düşündük, alemin varlığından bahsettik, keşfettik; "Bütün varlık Allah'ın uluhiyetine, rububiyetine bir delildir." dedik. Neyi elde ettik? Nereye ulaştık? O anda ne elde etmiş olmaız gerekiyor? Ne söylememiz gerekiyor? Allah azze ve celle bunu Al-i İmran suresinin 191. ayetinde ifade ediyor, buyuruyor ki: "Ve müminler şöyle derler: "Rabbim sen bu kadar muhteşem alemi, bu kadar muhteşem kâinatı, boşuna yaratmış olamazsın." Yani "*Elhamdu lillahi rabbil alemîn*" dediğinde bu ayet mümine etrafındaki bütün varlığı gözlemlemesini, bu varlığı bir eser olarak görüp o eserden müessire, Allah'a ulaşmasını, hayran olmasını, "*Sübhanallah*" demesini, ama

en sonunda şunu söylemesini istiyor: "Ya Rabbi sen bunu boşuna yaratmadın."

Varlık bizi etkiliyor. Bu etkilenmişlik haliyle ne yapacağımızı kestiremiyoruz. Herkes varlığı bir şekilde görüyor ve anlamlandırıyor. Allah celle ve a'lâ hazretleri Kur'an'la, bu ayetlerle bize bu varlığı doğru bir şekilde okumamızı, doğru bir şekilde anlamlandırmamızı ve varlığın içerisindeki bu gaye birlikteliği ile kendi varlığımızın anlam ve amacını doğru bir şekilde tanımlamamızı istiyor.

Ey insan! Sen boşuna yaratılmış olamazsın. Niçin yaratıldın? Bunda bir amaç var, bir gaye var. Bütün varlık Allah'a secde eden bir sacid, Allah'a ibadet eden bir âbid, Allah'ı eksik ve noksan sıfatlardan tenzih eden bir müsebbih. Allah azze ve celle, Kur'an-ı Kerim'de varlığı, Kur'an'ın kendisine ait kozmolojisi içerisinde böyle tanımlıyor. Peki ben varlıkla kurduğum ilişkide nerdeyim? "Arşı, su üzerinde iken hanginizin daha güzel davranacağını denemek için gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur." (Hûd, 7) Gökler insan için, bu dünya insan için, içi tıka basa nimet dolu olan şu alem insan için. Peki insan niçin? İnsan kulluk için... Âlemet âlemin anlamıdır. Âlem üzerinde düşünerek anlamı keşfeden mümin kendi anlamını da elde eder.

Bir ressam hiçbir eser ortaya koymadan "beni övün" dese, övülmek istese, övülmeyi talep etse bu abesle iştigal olur. Siz önce eseri görürsünüz, esere hayran olursunuz. Ve bu eserin sahibini sorarsınız. Güzel bir bina gördüğünüzde o binanın mühendisini sorarsınız. Muhteşem sevk ve idare edilen bir sürü gördüğünüzde bu sürünün sahibini, çobanını sorarsınız. Muazzam bir mekanik, muazzam bir makine gördüğünüzde makinenin mühendisini sorarsınız. İnsanın fıtratında böyle

bir merak söz konusudur. Güneş ışınlarını süzen harika bir gözlük gördüğümüz zaman hayran olacağız, evet. Bu gözlüğü tasarlayan mühendisi merak edeceğiz, evet. Sonrasında bunun peşine düşüp fabrikasını, bunun nasıl üretileceğini takip edeceğiz, evet. Ama bu gözü var eden yaratıcıyla hiçbir ilişkimiz olmayacak, öyle mi? Bu çok büyük bir insafsızlık, bu çok büyük bir vicdansızlıktır. Belki de yolların ayrıldığı kavşak burasıdır. İnsan bu sorgulamayı yaptığı an, hidayete ve imana doğru yaklaşır. Bütün alem bir işaret parmağı gibidir. Allah'ın varlığını, yaratıcısını işaret eder. Bazı insanlar işaret parmağına meftun oluyor ama bu parmağın işaret ettiği gerçekten gafil oluyor. Çok yazık.

Fatiha suresinin ilk ayeti bize, "Hamd edeceğimiz Zât'ın bütün yergilerden münezzeh, bütün övgülerin gerçek sahibi olduğunu, O'nun âlemlerin Rabbi olduğunu, rububiyetinin bu alemde tecellileri olduğunu ve bu tecellileri düşündüğümüz zaman Allah'ın rububiyetinin bu alemde gözlemlenebilir, müşahede edilebilir, fark edilebilir, idrak edilebilir bir nitelik taşıdığını ve bu idrakimiz ve bu tefekkürümüz sayesinde gerçek hamde ulaşabileceğimizi söyler.

Üçüncü Ayet

اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"O Rahmân ve Rahîm'dir."

Rahmân ve Rahîm kelimeleri, rahmet ve merhamet kökünden türemiştir. Rahmet ve merhamet; esirgemek, bağışlamak, acımak, yardım etmek, acıdığı için korumak, kol kanat germek, insaflı davranmak, yumuşak muamele etmek, himaye etmek demektir.

Tefsir alimler rahmet kökünden türemiş olan "Rahmân" ve "Rahîm" kelimelerinin, aynı manayı ifade etmiş olamayacağını söyler. Rahmân kelimesinin manası daha geniştir. Rahmân, Allah'ın rahmet sıfatının, acımasının, esirgemesinin, bağışlamasının, merhametinin bu dünyadaki tecellisini ifade eder. Yani Allah'ın Rahmân olması bu dünyada ister insan ister hayvan olsun, ister bitki olsun, ister mümin olsun, ister münkir olsun, ister zalim olsun, ister mazlum olsun, bu dünyada Allah'ın bütün varlığa rahmetiyle eşit şekilde tecelli ettiğini ifade eder.

Bu tecelli Allah'ın bütün varlığı yaratmasını ve onlara varlıklarını devam ettirecek imkânı lütfetmesini ve inayetini ifade eder. Bu açıdan bakıldığında Allah celle ve a'lâ hazretle-

rinin bu dünyada Rahmân oluşu adeta bir güneş gibidir. Her şeyin üzerine eşit doğar. Tam da burada gerçekten Mevlâna hazretleri geliyor aklımıza. O öyle diyordu: "Güneş her şeyin üzerine eşit doğar, ama gül başka leş başka kokar." Allah'ın rahmeti bütün varlık üzerine eşit bir şekilde tecelli ediyor ama kafir küfrünün, mümin de imanın gereğini yapıyor.

Allah'ın رَبِّ الْعَالَمِينَ "*Rabbi'l âlemîn*" olması alemde gözlemlenebilir bir hakikattir. Allah'ın bu dünyada Rahmân olması da gözlemlenebilir. Bütün insanlarda bir acıma duygusu vardır; insan doğduğunda bu acıma duygusunu içinde bulur. Başka bir deyişle insan bu acıma duygusuyla dünyaya gelir. Yani biz doğduğumuzda bazı duyguları içimizde fıtri bir şekilde hazır bulduk. İster mümin ister kafir olsun, hangi milletten olursa olsun, hangi zamanda yaşarsa yaşasın, insanın fıtratındaki bu acıma duygusu Allah'ın Rahmân oluşunun bir tecellisidir. Her insana ve hatta her canlıya yerleştirilen bu duygu, bütün canlıların tek bir kaynaktan varlık bulduğunun en önemli göstergelerinden biridir. Yani hem insanda hem de hayvanda görülen merhamet duygusu onları var eden ve kendisi de Rahmân olan Allah'ın bir izi, emaresi, işareti ve ayetidir.

Hz. Zeynep'in bebeği vefat ettiğinde Peygamber Efendimiz çok üzüldü, çok ağladı. Sa'd bin Ubade (ra) Peygamber Efendimiz'i ilk defa ağlarken görmüştü, şaşırdı: "Ya Resulallah! Siz ağlıyor musunuz?" dedi. Peygamber Efendimiz de gözyaşını göstererek: "Bu Allah'ın kullarının kalbine koyduğu bir duygudan doğar." buyurdu. (Buhârî, Merdâ, 9) Önünüze farklı farklı maddeler geliyor, her birinin üzerinde aynı mühür var. Ne düşünür insan? "Demek bu maddenin üzerine bu mührü basan bir irade var. Mühürlerin hepsi aynı." İnsanlar doğduklarında ve tekâmüllerini tamamladıklarında rahmet

duygusuyla, acıma duygusuyla tekâmül ederler. Sadece insan için değil, hayvanlar için de aynı durum söz konusudur. Çünkü Allah celle ve a'lâ hazretleri rahmetini bütün varlığa tecelli ettirir. Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyuruyor: "Bir at doğum yapar, yavrusu onun memesinden süt emmek ister, o at, yavrusu memesinden süt emsin diye ayağını kaldırır. O atın ayağını kaldırması Rahmân olan Allah'ın rahmetinin bir tecellisidir." (Buhârî, Edeb,19) Rahmân sıfatı Allah'ın rahmetinin bu dünyaya bir güneş gibi akan, bir güneş gibi bakan kesitidir.

Rahîm ise Allah'ın rahmetinin, esirgemesinin, bağışlamasının ahirette müminlere bakan kısmıdır. Çünkü "O, müminlere karşı çok merhametlidir."(Ahzâb, 43) Allah azze ve celle sadece müminler için Rahîm'dir ama bütün varlık için Rahmân'dır. Peygamber Efendimiz (sav) bir hadisinde buyuruyor ki: "Allah celle ve a'lâ hazretleri rahmetini yüz parçaya böldü. Bunun bir tanesini âleme tecelli ettirdi, işte ondan dolayı vahşi hayvanlar yavrularına merhametiyle muamele eder. Doksan dokuzunu ise ahirette müminler için sakladı."(Buhârî, Edeb, 19)

Biz âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd ettik ve O'na hamd etmemizin ikinci gerekçesi ortaya çıktı: Allah Rahmân'dır. Bütün varlığa vücut veren, bütün varlığa varlığını devam ettirmeleri için o imkânı sağlayan Allah'tır. Allah Rahmân'dır ve Allah kendisine iman eden, O'na asi olmayan kulları için de kıyamet günü merhametlidir, Rahîm'dir. Rahmân ve Rahîm arasında böyle bir anlam farkı vardır.

Kur'an'ı açtığımız zaman ilk üç ayette; ikisi besmelede ikisi de Fatiha'nın üçüncü ayetinde olmak üzere toplamda dört defa Allah'ın kendisini rahmet ve merhamet kökünden türemiş sıfatlarla tanıttığını görüyoruz. Bu, Allah'ın rahmetinin gazabını geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Peygamberimiz bir hadis-i kutside Allah'ın, "Rahmetim gazabımı geçti." (Buhârî, Tevhîd, 22) buyurduğunu bildiriyor. Peygamberimizin, soyut hakikatleri somutlaştırarak ashabına öğretmesi oldukça meşhurdur. Efendimiz (sav) Allah'ın rahmetinin genişliğini bir defasında şöyle ifade etmişti: Bir gazve sonrasında esirler getirilir, onların içinden bir kadın tarifi imkansız bir telaş içinde bebeğini aramaktadır. O kadın, çocuğunu bulduğunda onu kucaklayarak bağrına basıp emzirmeye başlar. Durumu ashabıyla birlikte izleyen Peygamberimiz, "Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına inanır mısınız?" diye sorar. Onlar da "Hayır." diye cevap verirler. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurur: "Bilin ki, Allah'ın, kullarına olan rahmeti, bu kadının çocuğuna olan şefkat ve merhametinden çok daha fazladır." (Buhârî, Edeb, 18)

Allah celle ve a'lâ hazretleri rahmet sahibidir, Rahmân ve Rahîm'dir ve Allah'ın rahmetinin, Rahmân oluşunun bu dünyadaki en güçlü tecellisi, İbrahim'in niyazı, Musa'nın duası, İsa'nın müjdesi, bütün peygamberlerin gıptası, habib-i edip, Raufu'r Rahîm, alemlere safa Hz. Muhammed Mustafa'dır. Çünkü Allah Kur'an'da hiçbir peygamber için, başka hiçbir varlık için kullanmadığı en üst düzey onore edici terkibi, tabiri, kavramı Peygamberimiz (sav) için kullanıyor. Ve buyuruyor ki: "Ve biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ, 107)

Peygamberimiz âlemlere rahmettir. Kur'an âlemlere rahmettir. Ve bir insanın Allah'ın rahmetine etmesi, Allah'ın bir kimseye Rahmân ve Rahîm sıfatıyla dünya ve ahirette muamele etmesi o insanın ancak Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e itaat etmesiyle mümkündür. Kur'an ve sünnete ittibadan yüz çeviren kimse hem dünyada hem de ahirette Allah'ın sonsuz rahmetinden mahrum kalır.

Dördüncü Ayet

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

"(O) din gününün sahibidir."

Ayetlerin içerisinde kilit kavramlar vardır. Bu ayetteki kilit kavram da "din"dir. "Din" kelime anlamı olarak boyun bükmek, borç vermek, borcun hesabını görmek, hesabını sormak, demektir. Kavramsal olarak Kur'an-ı Kerim'de geçtiği haliyle Allah'ın indirdiği kitaplarla, gönderdiği peygamberlerle insanlara emir ve yasaklarını bildirmesi; bu emir ve yasakların bütünü demektir.

Fatiha suresinde, Allah'ın âlemlerin Rabbi olduğu, Rahmân ve Rahîm olduğu ve din gününün sahibi olduğu ifade edilir. Bu ifadelerin tamamı hamdin yani bütün övgülerin niçin Allah'a ait olduğunu ifade eder. Evet, Allah din gününün sahibidir. Din günü Allah'ın insana kulluk için verdiği nimetleri, veriliş amacına uygun şekilde kullanılıp kullanılmadığını sorgulayacağı gündür; hesap günüdür. Dolayısıyla bu kavram mükafat günü, dolayısıyla da ceza ve ikab günü anlamlarını ifade eder.

İnsana dair şöyle bir gerçeklik var. İnsan, Allah'a kulluk için yaratılmıştır. Bildiğimiz, bilmediğimiz, farkında

olduğumuz, olmadığımız bütün nimetler insana tek bir sebepten verilmiştir. Yani kendisiyle gördüğümüz gözümüz, işittiğimiz kulağımız, düşündüğümüz aklımız, idrak ve iman ettiğimiz kalbimiz ve etrafımızı çepeçevre kuşatan malımız, mülkümüz, evladımız, vatanımız, milletimiz, bayrağımız, soluk aldığımız hava, dünyamız, atmosferimiz, güneş, hasılı aklınıza gelen ne kadar nimet varsa bunların hepsini Allah celle ve a'lâ hazretleri insan kulluk görevini yerine getirsin diye insana lütfetmiştir.

Tekasür suresinde Allah celle ve a'lâ hazretleri, "Nihayet o gün nimetlerden elbette sorguya çekileceksiniz." (Tekâsür, 8) buyurur. Allah insana gençlik verdi; insan bu gençliği nerede harcadığının hesabını Allah'a verecek. Allah insana mal verdi; insana bu malı nerede infak ettiğinin, nasıl harcadığının hesabını soracak. Allah insana sağlık verdi; kudret verdi, güç verdi. İğneden ipliğe insana bahşedilen bütün nimetlerin insan tarafından nasıl kullanıldığının hesabı sorulacak. Bu sorgulamanın yapılacağı gün imanın en önemli unsurlarından biri olan ahiret inancına tekabül eder. Yani biz öleceğiz, öldükten sonra toprak olacağız. Biz toprak olduktan sonra Allah celle ve a'lâ hazretleri bizi topraktan diriltecek, bir mahkeme kuracak, o mahkemede bizim bu dünya hayatında yaptığımız bütün işlerin hesabını soracak. Bu, imanın en temel unsurudur ve bu hakikate iman etmek de müminin en temel şahsiyet özelliklerinden biridir.

Müslümanlar Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Peygamber Efendimiz de daha sonra Medine'ye hicret edince Habeşistan'daki ashab-ı kiram, Medine'ye, Peygamber Efendimiz'in yanına geldiler. Peygamberimiz onlarla sohbet etti, hasret giderdi ve onlara Habeşistan'da ne yaşadıklarını sordu. Ashab-ı kiramdan bir tanesi çok etkilendiği şu hadiseyi anlattı. Dedi

ki: Bir gün yaşlı, âbid ve zahid, ibadet ile meşgul olan kendisini Allah'a vakfetmiş yaşlı bir kadın omzunda bir yük olduğu halde giderken, bir genç arkadan ona bir çelme taktı veya onu itti. O da tepetaklak gitti, elindeki yük de darmadağın oldu. Kadın doğruldu, o gencin gözüne baktı ve ona şöyle dedi: "Yarın mahkeme kurulduğunda, biz öldükten sonra dirildiğimizde, hâkimin Azîz ve Celîl olan Allah olduğu o mahkemede seni benim hışmımdan, gazabımdan, sendeki hakkımı almaktan ne engelleyecek? Sen Allah'tan korkmaz mısın? Sen ahiretten korkmaz mısın?" Sahabe-i kiram bu hadiseden çok etkilenmişti. Hadiseyi dinleyen Peygamberimiz şöyle buyurdu: "O kadın doğru söylemiş." (İbn Mâce, Fiten, 20)

Ayette insanın sorgulanacağı gün, "yevm" olarak ifade ediliyor. "Yevmi'd dîn", karşılık günü, bu dünyada yaptığımız işlerin karşılığını göreceğimiz gün, demektir. Gün deyince 24 saatlik bir zaman dilimi de anlaşılmasın. Dünyada yaşadığımız hayat için de ahiret zamanını ifade etmek için de "yevm" ifadesi kullanılır. Yevm, mutlak anlamda zaman demektir. Peygamber Efendimiz'in ahiret gününü dünya ile kıyasladığı ve çok enteresan bir benzetme yaptığı bir ifadesi vardır. Yani Müslümanların yaşadığı dünya hayatı ile gidecekleri ahiret hayatının mukayesesi olsun diye Peygamber Efendimiz canlı bir tasvir ortaya koymuş ve şöyle buyurmuştur: "Gidin bir denize, parmağınızı o denize sokun ve çıkartın. Parmağınızdaki ıslaklık, o rutubet dünyadır. Dünyanın hacmi, kabı, dünyanın kendisi bu kadardır. Deniz ise ahirettir." (Müslim, Cennet, 55) İşte bu günün adı "*yevmi'd dîn*"dir. Allah celle ve a'lâ hazretleri de *mâliki yevmi'd dîn*'dir. O, din gününün yani mükafat ve cezanın insanlara takdim edileceği günün sahibidir.

Allah azze ve celle her şeyin sahibi, biz Kur'an'da muhtelif şekillerde yerin ve göğün mülkünün Allah'a ait olduğuna dair ifadeleri okuruz. Mesela "Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. " (Âl-i İmrân, 189) "Mutlak hükümdarlığı elinde bulunduran Allah mübarektir, cömerttir, her türlü bereketin kaynağıdır ve O'nun her şeye gücü yeter." (Mülk, 1)

Hakikat böyle olduğu halde niçin ahiret hayatı, ceza ve mükafat yurdu için, özellikle Allah celle ve a'lâ hazretleri kendisini Malik olarak ifade ediyor? Halbuki Allah bu dünyada da maliktir. Onun murat etmediği bir şey bu dünyada da gerçekleşmez. El-Cevap: Allah celle ve a'lâ hazretlerinin mülkiyeti, egemenliği, hakimiyeti bu dünyada vesileler, olaylar, olgular yoluyla, tecelliler aracılığıyla gerçekleşir. Eğer insan bu dünya üzerinde yeteri kadar tefekkür etmezse, etrafında dönüp dolaşan olgulara, hadiselere ibret nazarıyla bakmazsa Allah celle ve a'lâ hazretlerinin yerin ve göğün Malik'i olduğunu, göğün ve yerin mülkünü elinde bulundurduğunu tam olarak idrak edemeyebilir. Fakat ahiret alemi için böyle bir şey söz konusu değil. Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Cuma için ezan okunduğunda alışverişi bırakın." (Cuma, 9) Eğer çok ciddi bir mazeretiniz, biyolojik bir zaruretiniz, bir hastalığınız, bir tutukluluk haliniz yoksa Allah'ın davetine icabet edin. Bir insan bu dünyada ezan okunduğunda Cuma namazı için o davete icabet edebilir de etmeyebilir de. Allah bir yasak koymuştur, o yasağı işleyebilir de işlemeyebilir de. Allah azze ve celle bir emir vermiştir, o emrin gereğini yerine getirebilir de getirmeyebilir de. Bu dünya imtihan yurdudur ve insan muhayyer bırakılmıştır; iradesi vardır; yapabilir de yapmayabilir de. Allah'ın malikiyeti, mülkiyeti, melik oluşu bu dünyada tecelliler yoluyladır.

Fakat ahiret alemi öyle değil. Ahiret aleminde dirildiğimiz andan itibaren, "Sûra üflenmiştir. Artık onlar kabirlerinden kalkıp rablerine doğru koşmaktadırlar." (Yâsîn, 51) Allah azze ve celle sûra üflenmesini emredecek, İsrafil (as) sûra üfleyecek, insanlar kabirlerinden kalkacak ve ondan sonraki bütün süreç, mahşerde Allah'ın huzurunda dikilmemiz, hesaba çekilmemiz, mizanda amellerimizin tartılması, Efendimizin ifadesi ile sırat köprüsünden geçmemiz, cennete veya cehenneme girmemize kadar giden süreçte insanın kendi başına buyruk davranması söz konusu değildir. O kapı tamamen kapanmıştır. Hatta öyle ki Allah azze ve celle Nebe suresinde, mahşerin, hesabın, yevmi'd din'in tasvirini yaparken ve meleklerin durumunu anlatırken şöyle buyuruyor: "Ruh ve meleklerin saf saf olup durduğu o gün, ancak Rahmân'ın izin verdikleri konuşur ve konuşan da doğruyu söyler." (Nebe, 38) Yani o gün öyle bir gündür ki Cebrail (as) ve melekler bir ip gibi saf tutmuş, el pençe divan durmuşlardır. Onların bile çıtı çıkmaz, Allah izin vermeden o gün hiç kimse konuşamaz. Onun için "*mâliki yevmi'd dîn*" ifadesi bu ayette özellikle kullanıldı. Allah celle ve a'lâ elbette ki sadece ahiret alemi için Malik değildir, Melik değildir. Aynı zamanda dünya için de Malik ve Melik'tir; O'nun istemediği hiçbir şey vuku bulmaz. Bu dünyada Allah'ın malikiyeti tecelliler yoluyla olduğu için insan eğer o basireti ve feraseti kuşanmamışsa bunu idrak edemeyebilir. Ve Allah'ın varlığından, kudretinden, hakimiyetinden, hükümranlığından gafil bir şekilde bu dünyadan geçer gider.

Mademki Allah "*Mâliki yevmi'd dîn*" "din gününün sahibidir" o halde müminin bütün yaşamını, yemesini içmesini, oturmasını kalkmasını, uykusunu uyanıklığını, bütün ticari tasarruflarını, hasılı tepeden tırnağa, iğneden ipliğe

ortaya koyduğu her şeyin, yaptığı her işin hesabını vereceği duygusuyla yapmasını istiyor. Bu ayetin insana vermek istediği temel duygu, temel karakter özelliği budur. Peygamber Efendimiz'in pek çok hadisi "Kim Allah'a ve ahiret gününe iman etmiş ise..." diye başlar. Bu nokta çok önemlidir. "Allah'a ve âhiret gününe iman eden kişi misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kişi komşusunu rahatsız etmesin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kişi ya hayır söylesin yahut sussun." (Ebû Dâvûd, Edeb, 122, 123) İnsanlar eski zamanlarda sıklıkla hamamlara giderlerdi, hem erkekler hem de kadınlar bir cahiliye adeti olarak hamamlarda tesettüre riayet etmeden peştemalsiz dolaşırlardı. Peygamber Efendimiz (sav) buyuruyor ki: "Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa umumi hamamlarda peştemalsiz dolaşmasın." (Tirmizi, Edeb 42) Ahiret inancı, komşuluk hukukundan, misafire iyi davranmaktan, zina etmemekten, büyük günahlardan hamamda peştemalsiz gezmemeye kadar müminin hayatının tamamını sinir sistemi gibi kuşatır. "Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa..." ifadesini Allah'ın her emir ve yasağının önüne koyabiliriz. Yani O'nun emirlerine uyma ve yasaklarından kaçınma konusunda ahirete iman en önemli itici güç ve motivasyon kaynağıdır. Ahirete iman duygusu, yaptığı her işin hesabını mutlaka Allah'a vereceği bilincini bir duygu olarak, temel bir şahsiyet özelliği olarak insanın iç dünyasına yerleştirir.

Peygamber Efendimiz'in hadislerinden ve Kur'an'dan anladığımız kadarıyla ceza gününde insanı bekleyen iki durum, insanın bu dünyada yaptıklarına nispetle onu bekleyen iki karşılık söz konusudur. Bunlardan biri akılların idrak etmekten acze düşeceği, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı bir azap yani cehennem; diğeri ise gözlerin görmediği, ku-

lakların işitmediği, kalplerin idrak etmekten acze düşeceği bir nimet yani cennet. Ahirette iki durum bizi bekliyor. Böyle bir durum söz konusu olunca insanın ruhbanlaşası; dünyadan tasını tarağını toplayası ve bir köşeye çekilip bütün teşekkürünü, duygusunu ve gayretini sadece ahiret yurduna vakfedip inzivaya çekilesi geliyor. Bazı insanlar bunu geçmiş zamanda yapmışlar. Peygamberlerin ümmetleri, peygamberlerinin rehberliğini bıraktıklarında ruhbanlaşmışlar, münzevileşmişler. Allah وَرَهْبَانِيَّةٌ ابْتَدَعُوهَا (Hadîd, 27) buyuruyor. Yani bir bid'at, sonradan dinin özüne karıştırılmış bir hurafe olarak uydurdukları asılsız bir şey olarak ruhbanlığı tanımlıyor. Bu sebeple ruhbanlık bid'attır; İslam'da ruhbanlık yoktur.

Bir gün Peygamber Efendimiz ölüm ve ahireti ashabına o kadar çok anlattı ki ashab-ı kiramdan üç kişi bir eve çekildiler. Bir tanesi dedi ki: "Bundan sonra hiçbir şekilde gündüzleri oruçsuz geçirmeyeceğim, her daim oruç tutacağım." Diğeri dedi ki: "Ben bekarım ve bundan sonra hiç evlenmeyeceğim, benim için evlilik bitti." Öteki dedi ki: "Ben geceleri bundan sonra asla uyumayacağım, bütün gecelerimi ibadetle geçireceğim." Peygamberimiz bu durumu haber alınca onları çağırdı ve şöyle buyurdu: "Ben sizin Allah'tan en çok korkanınızım. Ben bile gecenin bir kısmında uyurum, bir kısmında uyanık kalırım. Bazı günler oruç tutarım, bazı günler tutmam. Benim eşlerim vardır, ben onlarla ilgilenirim. Size ne oluyor?" (Buhârî, Nikâh, 1) Mümin, ahiretin kendisi için öncelikli mevzu olduğunu ve oranın sonsuzluk yurdu olduğunu bilecek, fakat bu dünyada ahiretin tarlası olarak yapması gereken işleri, görevleri, vazifeleri terk etmeyecek. Bu, Kur'an'ın ve Hz. Peygamberin sünnetinin bize kazandırdığı bir denge halidir.

Bir namaz çıkışında ashabı, Peygamber Efendimiz'e, "Ya Resulallah! Çok hasta bir sahabeniz var. Çok sıkıntılı, onun

ziyaretine gitsek de onun için dua etseniz." deyince Peygamber Efendimiz o zatı ziyaret etti. Olayı rivayet eden sahabi o hasta kimse için diyor ki: "O kadar zayıflamıştı ki adeta bir kuş yavrusu gibi kalmıştı." Peygamberimiz onu görünce o zatın durumunda bir anormallik sezdi: "Bu ne hal? Sen Allah'a nasıl dua ettin de bu hale düştün?" diye sordu. "Ya Resulallah! Ben Allah'a şöyle dua ettim: Allah'ım ben eğer ahirette azap çekeceksem bunu ahirete bırakma. Günahlarımdan dolayı bana vereceğin azabı, sıkıntıyı bana bu dünyada ver." Peygamberimiz bunu duyunca, "*Sübhanallah*" demiş, "Sen neden böyle dua ettin? Sen buna takat getiremezsin ki! Sen niye Allah'tan bunu istedin!" Allah Resulü böyle dua etmemesi konusunda onu uyardı ve ona, "*Allâhümme âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fil-âhireti haseneten ve gınâ azâbe'n-nâr*." (Allahım, bize dünyada iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru!) diye dua etmesini tavsiye etti. Tavsiyeye uyan hasta, bir süre sonra iyileşti. (Müslim, Zikir, 23)

Günde beş vakit namaz kılıyoruz, kırk rekatta 40 defa Fatiha suresini okuyoruz. En yakın arkadaşımızı günde 40 defa hatırlamaz, günde 40 defa ismini anmayız. Çok güzel bir hatıramız olsa bile günde 40 defa o hatırayı zikretmeyiz. İnsan en çok kimi sever? Annesini, babasını, kardeşini, eşini, çocuğunu. Onlarla günde 40 defa konuşmazsınız. Fakat bizim için o kadar büyük bir ihtiyaç ki Allah bize günde 40defa Fatiha suresini namazlarda okutarak, huzurunda adeta bizi tezkiye ve tedavi ediyor. Çünkü günde en az 40 defa bozuluyoruz, eğriliyoruz. Günde beş vakit namaz kılıyoruz çünkü günde en az 5 defa düşüyoruz; namaz bizi kaldırıyor. Peygamber Efendimiz'in şu tasvirini çok severim. Namaza bu gözle baktığımız zaman, namaz bizim için yük olmaktan çıkıyor. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: "Siz bir evde

yaşıyorsunuz ve bu ev bir nehrin kıyısında yer alıyor. Ve siz günde 5 defa o nehrin içerisine girip çıkıyorsunuz. Üzerinizde hiç kirden iz, emare, işaret, bir alamet, bir kalıntı olur mu?" "Olmaz." Efendimiz buyuruyor ki: "İşte namaz böyledir." (Buhârî, Mevâkît, 6) Namaz insanı ak pak yapar. Fatiha suresi böyle derinlikli bir suredir.

Fatiha suresinin faziletlerini ifade ederken, "İnsan Fatiha'dan bir ayet okuduğunda Allah ona hemen bir karşılık verir." demiştik. Hamd ettiğinde "Kulum beni övdü." der. "Rahmân" ve "Rahîm" dediğinde, "*mâliki yevmi'd dîn*" dediğinde "Kulum benim yüceliğimi anladı, benim din gününün sahibi olduğumu bildi." der. Kul, "*iyyâke na'budu ve iyyâke nestaîn*" dediğinde "Bu benimle kulum arasındadır." der. Kul "*ihdinassırata'l müstakim*" diye dua etmeye başladığında, "Kuluma istediği verilmiştir." buyurur. Biz farkında olalım ya da olmayalım, namazda Allah'la konuşuyoruz. Bu çok önemli bir noktadır. Süfli alemdeki, madde dünyasındaki bir varlık olarak, namazla ve namazda okuduğumuz Fatiha suresiyle en üst düzeyde ulvî bir tecrübe yaşıyoruz.

Halbuki Hacı Bektaşi Veli ne demişti:

"Bir şişeyi alsanız içine şarabı koysanız, sonra o şişenin ağzını şöyle bir tıkasanız, o şişeyi bir denizde kırk yıl yıkasanız. Kırk yıl sonra o şişeyi o denizden çıkarsanız. Sorsanız bana "Bu şişe temiz midir?" Size derim ki: "Bu şişe necistir." Siz bana deseniz ki: "Bu şişe kırk yıl bu denizde yundu ama." Ben de derim ki: "Ağzı tıkalıydı içine su girmedi ama."

Kur'an'ın dilden kalbe inmesi dediğimiz süreç, bir boyutuyla aklın tefekkürüdür ki bu en azından okuduğumuz ayetlerin manasını bilmektir. Bir boyutuyla kalbimizde okuduğumuz şeyi hissedecek kadar, "*mâliki yevmi'd dîn*"

dediğimizde içimizde bir ürperti, bir haşyet, bir huşû, bir korku duyacak ve bunu hayata taşıyacak kadar uzuvlarımızın, eylemlerimizin, amellerimizin Kur'an'ı okuyacağı bir süreci inşa etmektir. Mevlâna Celaleddin Rumi hazretlerinin verdiği bir örnek vardır. Der ki: "Bir yolcu bir hana geldi, devesini hancıya teslim etti ve istirahate çekildi. Uzun zamandır da kıtlık vardı. Hancı deveyi kesti, arkadaşlarıyla birlikte kazana koyup kaynattılar ve güzel bir ziyafet tertip ettiler. Devenin sahibini de ziyafete davet ettiler. Yemekler yendi, karınları doyunca keyifleri yerine geldi. Sonra kalktılar halay çekmeye başladılar, kol kola girdiler ve "Deve öldü, deve öldü, deve gitti." diye bir türkü söylemeye başladılar. Bu türküyü devenin sahibi de söylüyordu. Diyor ki Mevlâna hazretleri; "Devenin sahibi kesilen devenin kendi devesi olduğunu bilseydi böyle oynayabilir miydi?" Kur'an okuyoruz. Okuduğumuz Kur'an'ın ne söylediğini idrak edebilmiş olsaydık bundan azami düzeyde müteessir olmamız gerekirdi. Onun için problemlerimizin ilacı Kur'an'dır, deva Kur'an'dır; inşa kaynağımız, ihya kaynağımız, bengisuyumuz Kur'an'dır. Fatiha da Kur'an'ın özüdür, özetidir.

Ölüm bize gelene kadar Rabbimize kulluk etmeye devam edeceğiz. Öyle görünüyor ki günde beş vakit namazı ölene kadar kılacağız. Çünkü ölene kadar kirleneceğiz, ölene kadar nefsimiz ve şeytanımız peşimizi bırakmayacak ve ölene kadar şeytan bizi Allah'ın yolundan, istikametten kaydırmak için kıyamete kadar ümidini kaybetmeyecek. Onun için ölene kadar namaz, onun için ölene kadar Kur'an, onun için ölene kadar Fatiha.

Beşinci Ayet

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Sadece sana kulluk ederiz ve sadece senden yardım dileriz."

Evet, mademki;

İstiazeyle, kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığındık; Besmeleyle, Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, O'nun adına, O'nun yardımıyla ve O'nun rızası için her türlü hayırlı işimizi yapmaya azmettik. "*Elhamdülillahi Rabbi'l âlemîn*" diyerek Allah'ın âlemlerin Rabbi olduğunu ve O'nun her türlü övgünün ve medh ü senanın sahibi olduğunu; O'nun sonsuz rahmetiyle kainattaki her varlığa Rahmân sıfatıyla nasıl tecelli ettiğini ve Rahîm sıfatıyla bu sonsuz merhametini ahirette Müslümanlara nasıl lütfedeceğini; O'nun izni ve iradesi olmadan meleklerin bile çıtını çıkartamayacaklarını; O'nun dehşetli bir zamanın, ödül ve cezadan yana bir karşılık gününün mutlak muktedir hükümdarı olduğunu; Fatiha suresinde iliklerimize kadar hissedince bir kul olarak ifade etmemiz gereken bir hakikat aklımızda, kalbimizde, dilimizde ve davranışlarımızda tecelli ediverdi.

Bu hakikat iki cümledir: إِيَّاكَ نَعْبُدُ / "Sadece ve sadece sana kulluk ederiz"; ilki budur. İkincisi ise وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ / "Sadece senden yardım dileriz."

نَعْبُدُ ifadesi bir fiildir ve fiiller mek-mak anlamı veren mastarlardan türer. Bu fiilin biri "ibadet", diğeri "ubudiyet" olmak üzere iki mastarı vardır. İbadeti yapana "âbid", ubudiyeti yapana da "abd" derler.

İbadet nedir? Âbid kimdir? Âbid, ibadeti yerine getiren kimsedir. İbadet Allah'a bağlılığın bir ifadesi olarak belli zamanlarda, belli şekillerde yapılan işlerdir. Namaz bir ibadettir. Namazı kılan kimse âbiddir. Zekât bir ibadettir. Zekâtı veren kişi âbiddir. Hac bir ibadettir, haccı yapan kimse âbiddir. Örnekleri çoğaltabiliriz. Fakat âbid olmak abd olmanın aracıdır, âbid olmak dolayısıyla da ibadet etmek nihai amaç değildir. Nihai amaç ubudiyettir. Ubudiyet ibadetin insanı ulaştırmak istediği hedef yani salih amel ve güzel ahlaktır. Mesela namaz bir ibadettir ve namazın insanı ulaştırmak istediği bir ubudiyet hedefi vardır. O da insanı, Allah'ın rızasına aykırı her türlü duygu, düşünce ve davranıştan uzak tutmaktır. Namazın bu ubudiyet hedefi Kur'an'da, "Kuşkusuz namaz hayâsızlıktan ve kötülükten men eder." (Ankebût, 45) ayetiyle açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Namaz insanı kötülükten ve fuhşiyattan alıkoyar, alıkoymalıdır. Namazı kılan insan vuramamalı, kıramamalı, sövememeli, dövememeli. Namaz insana bir yön, bir düstur, bir edep, bir usul, bir erkan vermeli. Orucu niçin tuttuğumuzu anlatan ve Ramazan'da sık sık gündeme gelen ayette Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: "Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki takvaya erersiniz." Ayette

geçen "umulur ki takvaya erersiniz" ifadesiyle oruç ile takva arasındaki ilişki vurgulanıyor. (Bakara, 183)

Takva en öz haliyle Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmaktır. İbadeti gerçekleştirdiğimizde, namazı kıldığımızda, orucu tuttuğumuzda, haccı yaptığımızda, zekâtı verdiğimizde biz âbid olmuş oluyoruz. Ama amaç ibadeti yerine getirip âbid olmak değil. Âbid olmak bir araç, asıl maksat ubudiyet sahibi olmak, abd olmaktır. Kelime-i şehadette Peygamber Efendimiz için abd ifadesini öne çekerek "*abduhu ve rasuluhu*" denir. Ubudiyet iman ve ibadet ile elde edilen kulluk bilincinin hayatın kılcallarına nüfuz ettirilmesidir. İbadet, anlamını hayatın içinde bu ubudiyet ile tamamlar. Allah'a kulluk için yapılan bir ibadet şeklen tamamlandığında, o ibadetle elde edilen ruh ve mantık insanın ibadet dışı hayatını da yönetir ve yönlendirir. Öyle ki insan ayaktayken, otururken, yatarken, günlük işlerini icra ederken Allah'ın kulu olduğu şuurunu asla kaybetmez.

"*İyyâke na'budu*" ifadesinde "*iyyâke*" kelimesinin "*na'budu*" ifadesinden önce gelmesi anlama "sadece" manası katar. Bundan dolayı anlam "Biz sadece sana kulluk ederiz." olur. Yani biz namazı sadece ama sadece Allah için kılarız, orucu Allah için tutarız, zekâtı verdiğimiz zaman, sağ elimizin verdiğinden sol elimizin haberi olmayacak şekilde Allah için veririz. Her ibadetimizi, gösteriş için, duyulsun diye, bilinsin diye, parmakla gösterilelim diye değil samimi bir şekilde Allah'ın rızası için ifa ve icra ederiz. İbadetlerin ifasında bu amacın kaybedilmesi riya olarak isimlendirilir. Riyanın nelere mal olabileceğini anlamak için en iyi bildiğimiz surelerden biri olan Maun suresinden örnek verelim: Allah surenin dördüncü ayetinde buyuruyor ki: "*Feveylün lilmusallîn*" (Maûn,

4) "Vay haline o namaz kılanların" Bir âbid düşünün ibadet ediyor, namaz kılıyor ama riya için. Allah azze ve celle buyuruyor ki: Yazıklar olsun o namaz kılanlara. "*Ellezîne hum an salatihim sâhûn*" (Maûn, 5) "Onlar namazlarının özünden uzaktırlar." Namazın ruhundan gaflet içinde olmak ne fena bir şey. Riya yapıyor. "*Ellezîne hum yurâûne*" (Maûn, 6) "Onlar halka gösteriş yapıyorlar." Onun için "sadece sana kulluk ederiz" ifadesinde imandan sonra bir müminin kalbinin en önemli özelliği olan ihlasın varlığını hissediyoruz.

Peygamber Efendimiz (sav) buyuruyor ki: "Üç kişi vardır. Cehennem azabı onlarla başlatılır. Onlar adeta cehennemin çırasıdır. Bir şehit getirilir, güya şehittir. Allah azze ve celle ona sorar: 'Canını ne için feda ettin?' O da der ki: 'Allah'ım senin dinin yüce olsun diye, senin rızan için.' Allah cevap verir: 'Yalan söylüyorsun. İnsanlar senin için, senden sonra ne kadar da cesur, kahraman bir insandı." desinler diye bunu yaptın. Onun bağının üstüne bağ vurulur ve ateşe atılır. Sonra ilimle meşgul bir alim getirilir. 'Niçin ilim talim ve teallüm ettin?' diye Allah ona da sorar. 'Senin rızan için yaptım.' der o kimse. Allah der ki: 'Yalan söylüyorsun. İnsanlar senin için, 'Ne kadar bilge birisiydi.' desinler diye bunu yaptın.' Onun da bağının üstüne bağ vurulur ve o da ateşe atılır. Ve malını mülkünü harcamış, zekatını vermiş, sadakasını vermiş, infak etmiş bir zengin getirilir. Allah ona da sorar: 'Niçin infak ettin?' O da der ki: 'Allah'ım senin rızan için.' Allah buyurur ki: 'Hayır, insanlar senin için ne kadar da cömert birisiydi, deyip seni övsünler, seni parmakla göstersinler diye yaptın.'" (Müslim, İmâre, 152) Şu hâlde "*iyyâke*" "sadece sana" demek, "Ben kıldığım namazı sadece senin için kalırım. Ve sokakta yürürken bir tebessümümü, bir yardımımı, bir infakımı, hayatın içerisinde yaptığım bütün

hayırları, karşılığını sadece ama sadece Allah'tan bekleyerek yaparım." demektir. Onun için "*iyyâke na'budu*" çok büyük bir sözdür ve varlığımızın anlam ve amacına odaklanmayı, bu şuurun farkında olmayı ifade eden en temel cümledir. O'na kulluk için geldik. Sadece O'na kulluk için.

Fatiha suresinin beşinci ayetinde, وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ / "Sadece senden yardım dileriz." diyoruz. Allah kime yardım eder? Kur'an'ı gözümüzün önünden geçirelim; Allah azze ve celle kullarına yardım eder. Allah ibadet ve ubudiyet boyutuyla kulluk sorumluluklarını yerine getiren, iman eden, namazını kılan, orucunu tutan, zekatını veren ve ibadetlerin hedeflediği ahlaki erdemleri bir karakter özelliği haline getiren kullarına yardım eder.

Allah azze ve celle bir ayette buyuruyor ki: "Ey iman edenler! Siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder." (Muhammed, 7)

Allah'a yardım etmek ne demektir? Allah'ın emirlerine uymak, O'nun "gözetin" dediği, fakirleri, garipleri, mazlumları korumak, kollamak, onlara kol kanat germek, infak etmek, tasaddukta bulunmak, zekâtı vermek, İslam dininin hakikatlerini insanların akıllarına ve gönüllerine yerleştirmek için gerekli bütün düşünce ve davranış çabasını ortaya koymak, azim ve kararlılıkla bu yolda ilerlemek, demektir. Böyle bir kimse Allah'ın dinine yardım etmiş demektir. Allah da böyle bir kişiye ve kahir ekseriyeti bu kişilerden oluşan toplumlara yardım eder.

Mademki gerçek gücün, kudretin sahibi ve âlemlerin Rabbi Allah'tır. Mademki ceza gününün, mükafat gününün sahibi O'dur. Mademki biz sadece O'na kulluk ederiz, o halde biz sadece O'ndan yardım dileriz. Çünkü gücün, kudretin,

gerçek hakimiyetin sahibi Allah'tır. Onun için biz O'ndan yardım dileriz. Çünkü O bir kimseye yardım ettiğinde O'na galip gelecek hiç kimse yoktur. Böyle buyuruyor ayette: "Allah size yardım ederse artık sizi yenecek hiçbir kimse yoktur; eğer sizi yardımsız bırakırsa O'ndan sonra size kim yardım edebilir? Müminler yalnız Allah'a güvensinler." (Âl-i İmrân, 160) Onun için özelde Peygamberimiz ve genelde de bütün peygamberler, "Benim başarım Allah'ın yardımına bağlıdır." (Hûd, 88) ayetini düstur edinmişlerdir. Yani benim muvaffakiyetim, benim başarım, ancak ve ancak Azîz ve Celîl olan Allah ile kaimdir. Biz ahiretteki ve dünyadaki muvaffakiyetlerimiz için her daim Allah'tan yardım dileriz, dilemek zorundayız. Allah bunu bir şiar, bir karakter özelliği olarak önümüze koydu. Bu hakikati bütün boyutlarıyla kavramak çok mühimdir. Bir insanın ahiretle ilgili ayetleri okuduğu zaman ruhbanlaşması, dünyayı terk etmesi matlup bir şey değildir. Dünyayı ihmal etmeden, dünyayı ve ahireti dengede götürmek önemlidir. Sadece ama sadece Allah'tan yardım dilerken, bu konuda Allah'a dua ederken, muradımızı Allah'tan talep ederken, esbaba tevessül etmeyi bırakmamak, sebepler alemine yönelmeyi ihmal etmemek, gayreti, çabayı ve tedbiri göz ardı etmemek çok önemlidir.

Hasta bir insan düşünün. Allah'a dua ediyor: "Sadece Senden yardım dilerim, Allah'ım bana şifa ver." diyor ama yanı başındaki hastaneye gitmiyor, doktora müracaat etmiyor, doktorun yazdığı ilacı kullanmıyor, eczaneye uğramıyor, çaba ortaya koymuyor. Böyle bir insan hakikatte Allah'tan yardım istemiyor, bütün boyutlarıyla yardım talep etmiyor demektir. "*İyyake nestaîn*" Arapçada bir fiil kipi, bir fiil formdur. Bu form talep ifade eder, dua anlamı içerir. Biz Allah'tan bir konuda yardım istediğimiz zaman, kavlî dua-

nın yanında fiilî duayı da yerine getirmediğimiz müddetçe bu yardım talebinin gerçek manasına ulaşmış sayılmayız. Onun için "Ben yardımı sadece Allah'tan isterim." demek doktora tevessül etmeyeceksin, hastaneye gitmeyeceksin, ilaç kullanmayacaksın, demek değildir. Duanın, yardım talebinin kavlî yönünün, Allah'a yalvarma yakarmanın yanında fiilî sahada, o yardımın gelmesi için gerekli bütün şartları, sebepleri bulmak, bilmek ve kullanmak da kulun boynunun borcudur ve bu da "*İyyâke nestaîn*/Sadece senden yardım dileriz" ayetinin kapsamına dahildir.

Altıncı Ayet

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

"Bizi doğru yola ulaştır."

Birbirinden farklı ve çoğu birbirine taban tabana zıt düşünce sistemlerinin, felsefelerin, bakış açılarının kol gezdiği kaotik bir dünyada yaşıyoruz. Herkesin tuttuğu bir yol, benimsediği bir ideoloji var. Bu ideolojiler çoğu zaman taban tabana zıt bir yapıya sahip ama en tuhafı, hiç kimse tuttuğu yolun eğri olduğunu, sorunlu olduğunu, insana ne vaat ettiğini, bu vaatlerinden ne kadarını gerçekleştirebileceğini, modern çağın yetersiz, travmatik ve oldukça sorunlu insan karakterinin yüksek bir şahsiyete nasıl dönüştürülebileceğini gerçekten tatmin edici bir şekilde açıklamıyor, açıklayamıyor. Fakat kör bir taassupla herkes kendi görüşünü ve düşüncesini bütün benliğiyle sahiplenmeye çalışıyor. Kimse ayranım ekşi demiyor.

İnsan arayış içinde olan, aramakta olan bir varlık. Çünkü Allah azze ve celle bizi bu dünyaya gönderirken aramaya ve bulmaya çalışan bir fıtrat ile yarattı. Bu arayışın en önemli ve belki de nihai hedefi insanın, kendisini yoktan var eden, ona sayısız imkân ve nimetleri bahşeden yaratıcısını bulmasıdır.

Aramak ve bulmak için çabalamak insan kimliğinin en güçlü ve baskın çizgilerinden biridir. Şair diyor ki;

Neyi arar ki bedenim
Kan donduran şu ayazda,
Rükusuz, secdesiz benim
Saf tuttuğum şu namazda,

Kıyısında bir denizin
Aradığım benim Musa,
Sonu gelmez serzenişin
Hüznüyüm ben tıka basa

Aradığım her yerinde,
Biraz eski biraz huzur,
Dibi delinmiş gemide,
O gemiyi delen Hızır,

Şimdilerde aradığım,
Biraz yerdir biraz feza,
Benim gökte aradığım
Yerde kaybettiğim İsa.

Herkes bir şey arıyor; kimi asayı, kimi Musa'yı, kimi İsa'yı... Türlü türlü izmleri, felsefeleri ya da hedonist bir mantıkla zevk şekillerini, zevk yollarını deneyen insan aslında farkında olsun ya da olmasın, bilinçaltında ya da bilinçli olarak gerçek mutluluğu, o mutluluğa götüren yolu arıyor. Belki de sadece bu yaşamda değil, ölümden sonraki hayatta da mutlu olmak için bir arayış içindedir insan. Peki insan aradığına nasıl ulaşacak? "Nasıl" sorusu çok önemli. Hedefe

ulaşmak için bir yol lazım. Şimdiye kadar bazı ayetlerde insanın arayış çabasını, arayış gayretini konuştuk.

Baştan alacak olursak, benim şeytandan ve şeytanın koordine ettiği nefisten, heva ve hevesten, dünyanın süfliyatından Allah'a sığınmam, korunmam lazım. Nasıl? Besmelede ifade ettiğimiz üzere hayatımın tamamını, Allah'ın razı olduğu bir şekilde geçirmem lazım. Nasıl? O'na gereği gibi hamd etmem, bunu yapabilmek için de O'nu gereği gibi tanıyabilmem lazım. O, âlemlerin Rabbi'dir. Bütün kâinatı yoktan var eden, varlığını devam ettirebilmesi için bütün varlığa inayet eden O'dur. Onun varlık sahasındaki tecellilerini derinlemesine düşünmeden O'nu gereği gibi marifet edebilmek ve dolayısıyla da O'na hakkı layıkıyla hamd etmek mümkün değildir. Aynı şekilde Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın sonsuz merhametinden bir nebze nasipdar olmadan, o merhameti kuşanıp ve gönlümüzde tecelli ettirip bütün varlığa rahmet ve merhametle davranmadan, yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmeden, O'nun dünyanın ve ahiretin, maddenin ve mananın, görünenin ve görünmenin, şehadetin ve gaybın mülkünü elinde bulundurduğunu, her işin sonunun O'na râci olduğunu, dünya ve ahiret mutluluğumuzu belirleyecek olan nihai hükmün sahibinin O olduğunu bütün benliğimizle idrak etmeden ve bu idrakin gereklerini yaşama dönüştürmeden doğru yolu bulmak ve doğru yolda kalmak, kalabilmek mümkün değildir. Tam da bundan dolayı ve bu aşamada Rabbimiz bize Fatiha suresinin altıncı ayetinde istikameti bulabilmek ve müstakim olabilmek için bir dua öğretiyor. Bu dua Mushaf-ı Şerif'in kapağını açan bir Müslüman'a Allah'ın öğrettiği ilk duadır. Ve belki de dünya ve ahiretin gerçek mutluluğunu insana sağlaması sebebiyle Kur'an'ın içindeki ve insanın hayatındaki en mühim dua

budur. Allah bu ayette buyurmuş oluyor ki: "Ey kullarım! Bana yalvarın, bana dua edin ve deyin ki: اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ Bizi sırat-ı müstakime ilet Allah'ım."

Allah azze ve celle insana, akıl, kalp ve vicdan gibi pek çok kabiliyeti ihsan etmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi varoluşunun anlam ve amacını gerçekleştirmesi için insana verilen bütün kabiliyetler ancak vahiy ile anlamlıdır. Allah'ın kelamı olan vahiyden ve onu insanlara tebliğ eden Peygamber Efendimiz'in sünnetinden yüz çeviren toplumlar doğru yoldan sapmış ve insan onuruna yakışmayan süfli bir hayatın içerisinde varoluş amaçlarını heder etmişlerdir. Meselenin bu yönünü anlayabilmek için Kur'an gelmeden önceki cahiliye dönemine bakmak yeterlidir. Cahiliye dönemi insanlık namına önemli olan bütün değerlerin tepetaklak edildiği zifiri karanlık bir buhran devridir. Kendi eliyle put yapan, kendisi yapıp kendisi tapan, üvey annelerine babalarının vefatından sonra nikah kıyan, birbirlerinin namusuna göz koyan, kız çocuklarını diri diri toprağa gömen, bunu da bir meziyet zanneden, çalan çırpan, vuran kıran insanların kol gezdiği bir devir.

İçinde bulunduğumuz şu modern zaman da Rönesans ve Reformla birlikte başlayan ve kutsalın hayat saflarının dışına tard edilmesiyle sonuçlanan modern cahiliye de bunun bir başka örneğidir. İnsanlığın şu anda yaşadığı psikolojik travma, sosyolojik travma, ahlaki travma, tam bir cahiliye hastalığının göstergesidir. Bu sözü çok seviyorum. Modern insanın kutsaldan arındırılmış profan dünyada sözüm ona gerçek mutluluğu bulmaya çalışırken, yağmurdan kaçarken nasıl doluya tutulduğunun, tutunduğu dalların birer birer nasıl elinde kaldığının, iflasın eşiğine nasıl geldiğinin göstergesi olan bir söz: Hobbes diyor ki: "İnsan insanın kurdudur."

Yüce Yaratıcısı'ndan ve O'nun nizamında yüz çevirmiş olan insanın içler acısı bir betimlemesidir bu. Halbuki insan önce Allah'ın kulu sonra da insan insanın dostuydu hem kendi cinsine hem de bütün varlığa insan bu nazarla bakardı. Ateist yaklaşımların fikir çekirdeğini oluşturduğu modern dünya, seküler pedagojiler, hunharca kurgulanmış izim ve ideolojilerle insana korkunç bir kâbusu yaşatmakta, gün be gün insanı bir uçurumun kıyısına doğru sürüklemekte, insanlık yavaş yavaş ölmektedir. Hani şair diyor ya:

Bu zamanlar o ateş söndü
Aletler bozuk gittiği dükkanlardan büsbütün harap döndü
Ve artık dün dündü, bugün günlerden başka bir gündü
Önce hem zanaat hem şahsiyet yerde süründü
Sonra biri diğerine bin bir kahırla öldü
İşte böyle, şahıs bâkî kalsa da şahsiyet ölür
Ardından da insanlık her geçen gün sizlere ömür
Duymuyor mu bu insan kulağının hâlâ nesi var
İnsanlığın canı çıktı minarelerde sala sesi var.

Kur'an'ın bizim idrak iklimimize yerleştirdiği en önemli hakikatlerden birisi şudur: Allah azze ve celle sadece yaratan değil aynı zamanda yol gösterendir. Hz. Musa (as) Firavun'a Allah'tan bahsederken onun şöyle dediğini Kur'an bize aktarıyor: "Musa, "...Rabbimiz her şeye özüyle ve biçimiyle varlık veren, sonra da (her varlığa) yol gösterendir..." (Tâhâ, 50)

Benim Rabbim, bizim Rabbimiz öyle bir Rab'dir ki her şeyi yaratmıştır. Canlı olsun cansız olsun, insan olsun, hayvan olsun, bitki olsun, bütün varlığı yaratan Rab'dir o. Ve sonrasında da onlara hidayeti lütfeden yani varlık sahasında var ettiği her varlığa neyi, niçin ve nasıl yapması gerektiğini

bildiren, yön gösteren, yöneten ve yönlendiren O'dur. O'nun yönlendirmesine nasıl mazhar olacağız? Yönümüzü nasıl bulacağız? Dünyanın ve ahiretin mutluluğunu nasıl elde edeceğiz? Nasıl hazreti insan olacağız? Rabbimizin bizi bu dünyaya gönderiş amacını gerçekleştirip halîfe-i rûyi zemin/ Allah'ın bu yeryüzündeki halifesi olma bahtiyarlığını nasıl kazanacağız? Az evvel söylediğimiz إِيَّاكَ نَعْبُدُ / "Yalnızca sana kulluk ederiz." sözünün sırrına nasıl ereceğiz? İbadet sahibi bir âbid, ubudiyet sahibi bir abd nasıl olacağız? Dağların, yerlerin ve göklerin yüklenmekten korktukları, tir tir titredikleri o ağır yükün, bizim omuzlarımıza bırakılmış bu mesuliyetin gereklerini nasıl yerine getireceğiz? Zayıf bir varlık olan insan, kendi kendine yeten bir varlık değildir. Ayet-i celilede, "Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizlersiniz. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir ve mutlak kemaliyle hep övgüye lâyık olan O'dur." buyuruyor. (Fâtır, 15)

İnsan Allah'a muhtaçtır. Allah, insanı, mutlak kudret sahibi olan Zâtı'nı bulsun ve O'na kulluk etsin diye bu tabiatta yaratmıştır. Bir mahluk olarak halıkımızı, bir mevcut olarak mucidimizi, mabudumuzu, rabbimizi bulabilmemiz için O'nun bize gösterdiği, bizi ilettiği bir yola ihtiyacımız var. O'nun bize yol göstermesine ihtiyacımız var. O bize yol göstermeden bizim yolu bulmamız, O'nu bilmemiz ve O'na ulaşmamız imkansızdır. İşte "*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*" ayetinde O'nun bize yol göstermesi, dalaletten kurtarıp hidayete sevk etmesi için bir niyaz, bir yakarış vardır. Bu yolun adı ayette "sırat-ı müstakim" olarak zikredilir. Sırat-ı müstakim "dosdoğru yol" demektir. Elbette ki yollar vardır, elbette ki düşünce sistemleri vardır, akıl vardır ama akl-ı selim vardır; kalp vardır ama kalb-i selim vardır; yol/sırat vardır, ama

yolun doğrusu vardır. İşte Allah bu ayette hakikate ulaştıran yolu sırat-ı müstakim olarak ifade etti.

Hem beşinci hem de altıncı ayette tekil "ben" zamirinin yerine çoğul "biz" zamirinin kullanılmasında çok derin hikmetler yatar. Hem "sadece sana kulluk ederiz ve sadece senden yardım dileriz." ayetinde hem de "bizi dosdoğru olan yola ilet." ayetinde zikredilen "biz" zamiri kesreti değil vahdeti, enaniyeti değil, ümmet şuurunu bize telkin ediyor. Çünkü Allah celle ve a'lâ hazretleri müminleri tanımlarken buyuruyor ki: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ (Hucurât, 10) "Müminler ancak kardeştirler." إِخْوَةٌ, çoğul bir kelimedir. Bunun tekili اخْ kelimesidir ve "kardeş" demektir. Arapçada kardeş kelimesinin iki tane çoğulu vardır. Bir tanesi anne baba bir kardeş manasında, aynı anneden aynı babadan doğmuş kardeşler demek olan "*ihvetun*" kelimesidir. Bir de kardeş kelimesinin "*ihvan*" şeklinde aynı yolu tutan, aynı meşrebi, aynı inancı, aynı ideolojiyi, aynı mefkureyi benimseyen yoldaşlar anlamında bir çoğulu daha vardır. Enteresan bir şekilde ayette, "*inneme'l mu'minune ihvan*" müminler aynı yolun yolcusu, aynı düşüncenin, aynı inancın müntesipleridir, manasında olan "*ihvan*" kelimesini kullanması beklenirken Allah celle ve a'lâ hazretleri müminleri ve dolayısıyla onların arasındaki ilişkiyi tarif ederken, إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ buyurdu. "Müminler aynı anne babadan doğmuş öz kardeşler gibidir." Yani biz iman ettiğimizde bir maneviyat denizinin damlası, bir ulvi ağacın yaprağı, bir manevî bedenin azası durumuna geliriz. Öyle ki doğuda diken batsa, batıda kan damlar, kan damlamalı. Batı kan ağlasa doğu kan kusar. Çünkü Peygamber Efendimiz (sav) müminleri tanımlarken müminleri tek bir bedenin uzuvları/"*kecesedin vahidin*" (Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66) olarak tanımlar. Kur'an-ı Kerim de müminleri ifade ederken

بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ (Saff, 4) "Sımsıkı örülmüş duvarın birbirine kenetli tuğlalarına" benzetiyor. Müminler topluluğunun, ümmet-i Muhammed'in böyle olması gerektiğini ifade ediyor.

İnsanın insanın kurdu olduğu şu modern zamanda, müminlerin şu hadisin anlamını yeniden düşünmesi gerekiyor. Peygamber Efendimiz (sav) buyurdu ki: "Sizden birisi kendisi için istediği bir şeyi kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz" (Müslim, Îmân, 71-72) Sen kendin için ne istiyorsun? Dünyanın hayırları bakımından, ahiretin hayırları bakımından, herhangi bir menfaat ve yarar bakımından kendinle ilgili muradın nedir? Peygamberimiz buyuruyor ki: "Bir mümin kendisi için istediği o şeyi kardeşi için de istemedikçe gerçek manada mümin olamaz." Ve burada diğerkâmlığın temel prensibini ortaya koyuyor.

Biz duygusunda ne vardır?

Biz duygusunda merhamet vardır, muhabbet vardır, samimiyet, sadakat, vefa, cömertlik, misafirperverlik, tevazu, affetmek, rıfk, hüsn-ü zan vardır.

Islah edilmemiş, tezkiye ve terbiye süreçlerinden geçmemiş "ben" duygusunda ise haset vardır, nefret vardır, ihanet, istihza, kibir, gıybet, iftira, aldatmak ve bencillik vardır. Onun için bu ayet-i celile Kur'an'ın özü olması bakımından inananlarla ve diğer müminlerle ilişkimizde bize muhteşem bir ufuk açıyor. Yani sen hidayeti bile talep ederken, bunu şahsi bir mesele olarak göremezsin. Çünkü Allah beni doğru yola iletmiş olsa benim eşim ne olacak, benim kızım ne olacak, üst komşum ne olacak, alt komşum ne olacak, babam, annem, teyzem, halam, amcam, dayım, diğer sevdiklerim ne olacak? Bu dünyada da ahirette de bir insanın tek başına mutluluk hayali Kur'an'a göre merdud bir olgudur. Çünkü

Kur'an'a göre mutluluk sadece psikolojik bir olgu değildir. Mutluluk aynı zamanda sosyolojik bir olgudur. Yani sadece sizin bu dünyada iyi olmanız, sadece sizin cennetlik olmanız size kifayet edecek bir mutluluk değildir. Sizin eşinizi, çocuğunuzu, ailenizi, sevdiklerinizi de bu hidayet sisteminin içinde düşünmenizi ve onlar için de dua etmenizi öğütlüyor ayet. Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun." (Tahrîm, 6) Ehil, en dar anlamıyla ailenizi, en geniş anlamıyla akrabalarınızı, arkadaşlarınızı, dostlarınızı, sevdiklerinizi, tanıdıklarınızı, cem-i cümle sizinle ilişkili bütün insanları içerisine alan kadrajın en geniş noktasıdır. Sadece, "kendinizi" yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateşten koruyun, demiyor Allah, "kendinizi ve ehlinizi" yakıtı insanlar ve taşlar olan bir ateşten koruyun, buyuruyor. Onun için Allah azze ve celle burada belki ben duygusundan biz duygusuna, bencillikten diğerkâmlığa, ben(lik) duygusundan biz(lik) duygusuna giden bir ahlaki sistemi, müminin en önemli karakter özelliği olarak önümüze koymuş oluyor.

"Bizi sırat-ı müstakime ilet" ayetindeki Allah'ın iletmesi bir boyutuyla bizi o yola girmeye müsait bir altyapı ve fıtratla yaratması demektir. Yarattı işte. Görmek için göz verdi, işitmek için kulak verdi, tefekkür etmek için akıl verdi, idrak ve iman etmek için kalp verdi; yetmedi kitaplar indirdi, yetmedi peygamberler gönderdi. Ve Kur'an'dan bahsedecek olursak: "En doğru olana iletir." (İsrâ, 9) Yolların içerisinde en doğru yola ileten kitap, bir hidayet pusulası, bir hakikat rehberidir Kur'an. Ve aynı zamanda, Allah azze ve celle kitabında Peygamberimizi şöyle vasfediyor: "Gerçek şu ki sen onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun." (Mü'minûn, 73) Sırat-ı müstakime ileten bir peygamber gönderdi. Bunların hepsi "Allah'ım

bizi sırat-ı müstakime ilet." ifadesinin bir unsurudur. Ve Allah indirdiği Kur'an ve gönderdiği Hz. Muhammed (sav) aracılığıyla insanlara hidayet etmiştir.

Biz Kur'an'ı, Hz. Peygamberin nebevi şahsiyetinden, nebevi karakterinden ayrı bir yerde düşünmüyoruz, düşünemiyoruz. Bizim böyle düşünmemize Kur'an-ı Kerim izin vermiyor. Çünkü biz Kur'an'a baktığımızda pek çok yerde Allah'ın, Hz. Peygambere itaati kendisine itaat olarak ifade ettiğini, Hz. Peygambere biat edenlerin, ona söz verenlerin aslında Allah'a söz vermiş olduklarını ifade ediyor. Mesela "Sana yeminle bağlılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah'a vermiş oluyorlar." (Fetih, 10) Bu bağlamda Allah azze ve celle pek çok ayetle Peygamber Efendimiz'i (sav) kendi zatıyla, Ona itaati kendisine itaat ile birlikte yan yana zikrediyor. Biz Kur'an'a baktığımız zaman, Peygamber Efendimiz'e uymak dediğimiz şeyin Kur'an'a ve dolayısıyla da sırat-ı müstakime uymanın bizatihi kendisi olduğunu görüyoruz. Kur'an-ı Kerim bizi Peygamber Efendimiz'e yönlendiriyor. Hatta kıyamet günü bazı insanlardan bahsederken Allah azze ve celle buyuruyor ki: "O gün, (dünyada iken) haktan sapmış kişi ellerini ısırarak şöyle diyecek: Keşke peygamberle birlikte aynı yolda olsaydım!" (Furkân, 27) Ayetten anlıyoruz ki kıyamet günü bazı insanlar hüzünlerinden, pişmanlıklarından, nedametlerinden parmaklarını ısıracaklarmış. Bir insan ne zaman parmağını ısırır? Çok dehşetli veya çok mahzun bir tablo karşısında insan kendinden geçer ve parmağını ısırıp ah vah edecek duruma gelir. Bu insanlar diyecekler ki: "Keşke biz dünyada iken Peygamber (sav) ile birlikte bir yol tutmuş olsaydık." Allah celle ve a'lâ hazretleri kitabını insanlara inzâl ederek bir yol ortaya koymuştur. Yol Kur'an'ın yoludur. Fakat bu kitap Ka'be'nin damına inmemiştir. Bu

kitap Peygamber (sav) Efendimizin kalbine indirilmiş; Onun kişiliğine, kimliğine, benliğine, etine, kanına, oturmasına, kalkmasına, aile reisliğine, komşuluğuna, devlet yöneticiliğine, ticaretine, ahbaplığına, her şeyine nüfuz etmiş ve ortaya ahlakı Kur'an olan mümtaz bir şahsiyet çıkmıştır. Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra sahabe-i kiram Efendimiz Hz. Aişe annemize, "Allah Resulü'nün ahlakı nasıldı?" diye sormuşlar. Şöyle cevap vermiş: "Onun ahlakı tepeden tırnağa Kur'an'dı."

Peygamber Efendimiz geldiğinde Medine'de ehli kitap vardı. Onlara, "Kur'an'a uyun Müslüman olun" dediğinde, Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya inananlar; "Biz Allah'ı çok seviyoruz. Onun için senin dinine uyamayız." dediler. Bu ifadeyi kullanırken belki de gerçekten samimiydiler. Fakat Allah azze ve celle buyurdu ki: "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir." (Âl-i İmrân, 31) Bir insanın Allah hakkındaki sevgisi, o insan peygambere uymuyorsa karşılıksızdır, boştur, platoniktir, monologdur, tek taraflıdır. Allah onu sevmiyordur. Allah bir insanı ne zaman sever? Allah bir insanı o insan Hz. Peygamber'in yoluna, sünnetine, Onun Kur'an'ı açıklamak ve anlatmak bağlamında ortaya koyduğu sözlü, takrirî ve fiilî sünnetine uyduğu anda sever. "Seni sevmek benim dinim, imanım/İlahi dini imandan ayırma" diyen Eşrefoğlu Rumi hazretlerinin bir ifadesi vardır. Diyor ki: "Bir alimin iki temel görevi vardır. Bir, Allah'ı insanlara sevdirecek." Bu kolay olanıdır; Allah'ın yeri, göğü nasıl yarattığını, insanı var etmekle insana nasıl ikramda bulunduğunu anlatırsınız o insan Allah'ı sever. İnsanın içerisinde yaratıcıya karşı tabii bir iç itilim vardır zaten. Bu bir... Bir de demiş ki: "Bir alimin bir görevi daha vardır ki o da insanları Allah'a

sevdirecek." "Nasıl olacak bu?" diye sormuşlar. Diyor ki: "Ben insanları Hz. Peygamberin sünnetine uydururum. Ben onları sünnete uydurduğum zaman, ayette geçen 'Siz peygambere uyarsanız, Allah da sizi sever.' ayetinin gereğini yerine getiririm, böylece insanları Allah'a sevdirmiş olurum."

Sırat-ı müstakim dediğimiz dosdoğru yolun birinci ayağı Kur'an-ı Kerim, ikinci ayağı ise Peygamber'in (sav) hayatı ile Kur'an'ı açıklamasıdır. Kur'an'da, "Sen elbette üstün bir ahlâk üzeresin." (Kalem, 4) ayetinde ifade edilen hakikat Efendimizin hayatıdır. Belki de bundan dolayı Peygamber Efendimiz ashab-ı kirama vefatından önce şu öğüdü vermiştir: "Ben size iki şey bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız müddetçe asla doğru yoldan sapmazsınız. O iki şey Allah'ın kitabı olan Kur'an ve benim sünnetimdir." (Muvatta', Kader, 3) Dolayısıyla "Bizi sırat-ı müstakime ilet" dediğimiz zaman "Bizi Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in sünneti seniyyesine ilet." demiş oluyoruz. Bu da hatırda kalmalı.

Yedinci Ayet

صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْۙ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ

"Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, kendilerine gazaplandıklarının ve dalalette olanların yoluna değil."

Allah azze ve celle sırat-ı müstakimin tarifini yapıyor. Zihinlerde muğlak ve müphem bir nokta bırakmak istemiyor. Bize önce Kendisine kulluk yapmamızı, hamd etmemizi, Kendisine sığınmamızı ve Kendisinden yardım dilememizi emretti; şimdi de yol gösteriyor. Ve şöyle deyin diyor: اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ "Allah'ım bizi sırat-ı müstakime ilet." Herkes benim yolum en doğru yol, derken Allah katında bir yolun doğruluğunun kriteri nedir? Dosdoğru yolun biraz daha açılması gerekiyor, bu tanımın netleştirilmesine ihtiyacımız var. Ve Allah tanımı netleştiriyor:

صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ "Allah'ın kendilerine nimet verdiklerinin yoludur bu yol." Eşya zıddı ile kaimdir, prensibince bunların karşısında konumlanan zümreler, müstakim olmayanların yolunu ifade ediyor. Bu yol Allah'ın kendilerine nimet verdiklerinin yoludur. Bu yol Allah'ın kendilerine gazaplandıklarının ve istikametten sapmış olanların yolu değildir. Buradaki kilit kavram, "Allah'ın kendilerine nimet

verdiği kimseler." ifadesidir. Bu ifadenin kilit kavramı da "nimet"tir.

Nimet nedir? Allah azze ve celle bir insana mal verir, bu bir nimettir. Evlat verir, bu bir nimettir. Güç, kuvvet, güzellik verir... Bunların hepsi birer nimettir. Bu nimetlerin sahibi olan, bu nimetlerin sahibi olmakla insanlık tarihinde ön plana çıkan ama Allah tarafından helak edilen kimseler vardır; Karun bir örnektir, Firavun bir örnektir, Bel'am bir örnektir. O halde nimet bunların dışında bir şey olmalı. Allah'ın kendilerine nimet verdiğini ifade ettiği ve bu nimet sebebiyle yollarının en doğru yol olduğunu belirttiği bu bahtiyarların mazhar oldukları nimet herhangi bir nimet değildir. Ne olabilir? Biraz Kur'an çerçevesinde düşünelim. Bu nimetlerin hepsine sahip bir adam düşünelim; malı olsun, mülkü olsun, gücü olsun, orduları olsun. Bu adam bir denize dalsın, bir denizde boğulsun, boğulmak üzere olsun, son nefesini alsın, son nefesini versin ve bir insanın sahip olabileceği en büyük nimetin ne olduğunu bize ifade ve itiraf etsin. Firavun'dan bahsediyorum. Kızıldeniz'de boğulmak üzereyken son nefesini verdiğinde, son nefesini aldığında şöyle söyledi: "İsrailoğulları'nın iman ettiği Allah'a ben de şimdi iman ettim ve Müslüman oldum." (Yûnus, 90)

Firavun bir faninin sahip olmak isteyeceği her türlü maddî imkana sahipti. Fakat son anda boğulurken bu nimetlerin hiçbirinin bir işe yaramadığını, gideceği o ahiret aleminde sadece iki nimetin iş gördüğünü fark etti ve "İman ettim..." dedi. Bir de "Ben artık Müslümanlardanım..." dedi. Böylece maddî her türlü nimeti tatmış olan ve dahi kendisine ilâhlık payesini bile layık gören Firavun son nefesinde bir insanın sahip olabileceği en değerli iki nimeti ikrar ve itiraf etti: İman ve İslam. Ölüm anı çok istisnai bir andır. Ölmek üzere

olan bir kimse geriye doğru yaşadığı hayatın tamamıyla ilgili oldukça anlamlı, değerli, bütüncül ve hakkaniyetli bir değerlendirme yapabilir. Eğriyi doğrudan, hakkı batıldan, değerli değersizden daha net ve daha objektif bir şekilde ayırabilir. Çünkü ölüm gözden perdeleri kaldırır, kulaktan ağırlıkları çeker alır, insanın kalbindeki mührü söker atar. Bu sebeple insan benliği ölüm anında hakikatin bütün çıplaklığıyla tecellisine mazhar olur. Çünkü ölüm bir son değildir. Akan zaman insanı ölüme, ölüm ise insanı Allah'a götürür. İnsanın ruhu kabzedilmeye başladığında insan artık dünyada iken imana konu olan gaybi hakikatlerin birer birer gözünün önünde tecelli edişine şahitlik eder. Bu da elbette insanın aklını başına getirir fakat bu aşamadan itibaren yapılan imanın, yaşanan pişmanlığın, alınan ibretin hiçbir değeri yoktur. Bir faninin özlem duyup da sahip olmak isteyebileceği bütün maddî nimetlere sahip olan Firavun, ölüm tecrübesini yaşamaya, başka bir ifadeyle ölmeye başladığında, gözünden perdeler kalkıp da hakikate vakıf olduğunda bize dünya ve ahiret mutluluğunu gerçek anlamda sağlayabilecek bu iki nimeti ifade etti.

Şu hâlde "Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimseler" iman nimetiyle mümin, İslam nimetiyle Müslüman bir şahsiyete sahiptir. Yani biz Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerin tam bir İslam ve teslimiyet ile yani imanın gereklerini, eylem dünyasında gereği gibi hayatiyete geçirme konusunda örnek olduklarını görüyoruz. Nihayetinde "yol" ifadesi soyut bir kavramdır ve bir miktar kapalılık ifade edebilir. Üstelik şu yeryüzünde her insanın içselleştirdiği, benimsediği, üzerine toz kondurmadığı bir yolu vardır. Ve biz çok iyi biliyoruz ki insanların tuttuğu yollar içerik ve hedef bakımından çoğu zaman birbirine taban tabana zıttır.

Şu hâlde Allah azze ve celle katında makbul ve muteber olan, bizi Allah'a ulaştıracak yolun alameti nedir? Bu ayette Allah azze ve celle dosdoğru yolu, o yolda giden yolcuyla tanımlamış ve hiçbir şüphe kalmayacak şekilde yolun doğrusunu eğrisinden, hak olanını batıl olanından ayırmıştır. Dosdoğru yol Allah'ın kendilerine nimet verdiklerinin yani İslam ve iman nimetiyle müşerref olanların yoludur.

Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Ve ona iki yolu göstermedik mi?" (Beled, 10) Ve başka bir ayette, "O halde artık isteyen kendisini rabbine götürecek bir yol tutsun." (Nebe, 39) buyuruyor. İki yol var insanın önünde. Bu iki yol arasında tercih yapmak, yollardan birisine karar vermek ve o yol üzerinde ilerlemek, insanın imtihan edilen bir varlık olmasının temel unsuru ve kaçınılmaz sonucudur. İnsan bir kavşak noktasındadır. Sağında bir yol vardır. Bu yol Allah'ın kendilerine nimet verdiklerinin yoludur ve insanı alır ebedî mutluluğa götürür. İnsanın diğer tarafında da bir yol vardır. Bu yol şeytanın insanı davet ettiği, heva ve hevesinin, dünyanın süfliyatının yoludur. İnsan bu kavşak noktasında yer alır. Cehenneme götüren bu yoldan geçenler var. Firavun bu yoldan geçmiştir. Nemrut bu yoldan geçmiştir. Karun, Haman bu yoldan geçmiştir. Diğer yoldan da geçenler var; Hz. Âdem ve ondan itibaren bütün peygamberler, Allah dostları ve onlara gönül verenler bu yolun yolcularıdırlar. Bu yol Allah Resulü'nün yoludur. Bu yol Hz. Ebubekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin yoludur. İnsan bu yol kavşağında bir karar makamındadır.

Sırat-ı müstakim, birisinin usul ve esaslarını kafasına göre tayin ettiği, kurallarını, kaidelerini keyfi olarak tespit edip belirlediği herhangi bir yol değildir. Kendilerine nimet verilenler de sıradan kimseler değildir. Nisa suresinin 69.

ayetinde Allah azze ve celle kendilerine nimet verilenlerin kimler olduğunu açık bir şekilde ifade etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehitlerle ve salih kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır!" Bu ayetin iniş sebebiyle ilgili olarak ashab-ı kiram diyorlar ki: Bir gün Peygamberimize bir zat geldi ve Ona şu soruyu sordu: "Ya Resulallah! Ben seni çok seviyorum. Bazen birkaç gün meclisine uğrayamıyorum. Evimde seni o kadar özlüyorum ki kendimi can havliyle senin mescidine zor atıyorum. Senin hicranına, senden uzak kalmaya dayanamıyorum. Fakat sen öleceksin, ben de öleceğim ve sen cennete girdiğinde ben de cennete girmiş olsam bile biliyorum ki sen Allah'ın peygamberlere vadettiği çok özel bir makamda olacaksın ve ben seni belki cennette de göremeyeceğim. Ben senin hasretine nasıl tahammül edeceğim?" Çok enteresandır. Ashab-ı kiram ile Peygamber Efendimiz arasındaki ilişkiye bir ad verecek olsak buna aşk ve muhabbet ilişkisi demek uygun olur. Çünkü aşk insanın kendi benliğini, kendi varlığını aşan bir yöneliş halidir. Yunus Emre diyor ki: "Dört kitabın manasını tahsil ettim, okudum. Aşka gelince durdum; bir uzun hece imiş." Ashab-ı kiram Peygamber Efendimiz'e, "*fidâke ebî ve ümmî ya Resulallah*" "Anam, babam, canım, malım, mülküm, ailem, evladım sana feda olsun ya Resulallah!" derken bu aşkı ifade ediyorlardı. Peygamber Efendimiz'e sahabe-i kiramdan bu zat gelip de durumunu arz edince, ashab-ı kiram diyorlar ki: "Nisa suresinin 69. ayeti indi ve hem bu zata hem de bunun gibi düşünen ashabın tamamına bir teselli verdi, onların gönüllerine su serpti." Yani ayet demiş oluyor ki eğer siz kıyamet günü peygamberlerle, sıddîklerle, şehitlerle ve

salihlerle birlikte olmak istiyorsanız Allah'a ve peygamberine itaat edeceksiniz ki o da sizi cennette onlarla bir araya getirsin, buluştursun, sonsuza kadar ayırmasın; sonsuza kadar sürecek bir muhabbeti, bir ünsiyeti size ihsan eylesin.

Eşya zıddı ile kaimdir. Siz beyazı tanımlıyorsanız siyahı da beraberinde tanırsınız ve tanımlarsınız. Hakkı batıla kıyasla tanımladığınızda hak daha net bir hale gelir. Onun için Allah azze ve celle rızasını kazanacağımız yolun sırat-ı müstakim olduğunu ifade ettikten sonra eşya zıddıyla kaimdir ilkesince bu yolun hangi yol olmadığını bize ifade etti ve buyurdu ki: غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ "Bu yol Allah'ın kendilerine gazaplandıklarının ve dalalette olanların yolu değildir."

"*Mağdûb aleyhim*/Allah'ın kendilerine gazaplandıkları" ve "*dâllîn*/sapkınlık üzere olanlar" Allah'ın kendilerine nimet verdiklerinin dışındaki kimselerdir." Onların zıttıdırlar. Allah'ın kendilerine gazaplandığı ve dalalette olan kimseler peygamberin hasmı olan kimselerdir. Allah'ın kitabının hasmı olan kimselerdir, sıddîklara, Allah Resulü'nün ashabına, Allah'ın dinini, peygamberin mesajını tasdikleyenlere savaş açan, onlarla kavgalı olan kimselerdir. Şehitler özelinde düşünürsek şehitlere hasım olan, onları katleden eşkıya bu sınıfa girer, bu yolun yani gazap ve dalalet yolunun yolcusudurlar. Bu yolun sonunda onları bekleyen cehennemdir. Ve salihlerle bir davası olan, onların mallarına, canlarına kasteden, itibar suikastı yapan, onları bir nefret objesi haline dönüştürmeye çalışanlar da aynı şekilde bu yolun yolcusudurlar.

"*Mağdubi aleyhim*" demek Allah'ın kendilerine gazaplandığı kimseler, demektir. Bunlar kimdir? Peygamber Efendimiz'in bir hadis-i şerifi vardır. Efendimiz "*mağdubi aleyhim*"i Yahudiler, "*Dâllîn*"i de Hristiyanlar olarak ifade

etmiştir. (Müsned, IV, 378; Tirmizî, Tefsîr, 2) Gerçekten de biz Kur'an'ı incelediğimiz zaman Allah'ın gazabına uğradılar ya da Allah onlara gazaplandı, ifadelerinin çoğunluğunun Yahudiler için kullanıldığını görürüz. Allah'ın Kur'an'da gazaplandığı kişilik çoğunlukla Yahudi karakteridir. Çünkü onlar peygamberlerini öldürmüş, pek çok mucize gördükleri halde buzağıya tapmış ve şirk koşmuşlardır. Bugün dünya üzerinde nerede bir zulüm, bir kaos, bir kargaşa, bir terör varsa bunların doğrudan veya dolaylı olarak sebebinin Siyonizm ve Yahudiler olduğunu söyleyebiliriz. Meselenin özünün kavranması için özellikle Filistin'e ve Gazze'ye bakmak yeterlidir.

Fatiha suresinde genele delalet eden bir kelime yapısıyla "*mağdûb aleyhim*" Allah'ın ayetlerini inkâr eden, onlarla alay eden, peygamberlerine saygısızlık gösteren, türlü türlü şekillerde insanlara zulmeden, haddi aşan, tuğyana düşen herkesi kapsar. Mesela Kur'an-ı Kerim'de münafıkların "*mağdub aleyhim*" olduğunu görürüz. Yani inkârını gizleyip mümin gibi görünen ve içlerinde inananlara karşı kin ve nefret besleyen münafıklar Fetih suresinde "*mağdub aleyhim*" olarak ifade edilir. Allah azze ve celle münafıklardan bahsederken buyuruyor ki: "Allah onlara gazap etmiş, kendilerini lânetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir varış yeridir!" (Fetih, 6) Allah hakkında tartışanların da mağdub aleyhim olduğunu Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz. Mesela bir ayet-i celilede buyuruyor ki: "O'nun çağrısı (birçok insan tarafından) kabul edildikten sonra Allah hakkında tartışmaya kalkışanların delilleri rableri katında geçersizdir. Üzerlerine gazap çökmüştür ve onlar için çetin bir azap vardır." (Şûrâ, 16) Yine aynı şekilde haddi aşanların, tağut olanların, tuğyana düşenlerin, hiçbir sınır tanımadan insanlara haksızlık yapanların, zulmedenlerin, Allah'ın koyduğu sınırları çiğneyenlerin

tamamının da aynı şekilde mağdub aleyhimin içerisinde girdiğini görüyoruz.

Peki *dâllîn* nedir? *Dâllîn* aslı ve özü itibariyle inanç bakımından, ibadet bakımından, ahlak bakımından sapmış olan kişilerin tamamını ifade ediyor.

Dalalet inanç, ibadet ve ahlak bakımından istikametten sapmış olan olanların genel adıdır. Fakat biraz önce zikrettiğimiz hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz, dalalette olan kimseleri özel mana ile tefsir etmiş ve onların Hıristiyanlar olduğunu belirtmiştir. Evet... Bütün Hıristiyanlar dalalettedirler. Çünkü Hz. İsa'ya Allah'ın oğlu diyerek tevhit inancından sapmışlardır. Doğru inanç doğru ibadetin, doğru ibadet de doğru bir ahlaki yaşantının kıstasıdır. Tevhidin yerine teslise inanan, baba, oğul ve kutsal ruh dogmasıyla gerçek imandan uzaklaşan bütün Hıristiyanlar dalalettedir. Peygamber Efendimiz'in bu ayette geçen "*dâllîn*" ifadesine Hıristiyanlar manasını vermesinden hareketle tefsir alimleri tevhit inancından sapmış olan bütün dinlerin ve bu dinlerin müntesibi bütün dindarların dalalette olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla dosdoğru yol, özelde Yahudilerin ve Hıristiyanların genelde de Allah'ın gazabına uğrayan ve tevhit inancından sapan hiçbir dinin, hiçbir zümrenin, hiçbir kimsenin yolu değildir. Bu yol Allah'ın Resulü'ne düşmanlık edenlerin yolu değildir, bu yol Ebu Cehil'in yolu değildir, Ebu Leheb'in yolu değildir. Bu yol 19. yüzyılda İngiliz senatosunda kalkıp da Kur'an'ı elinde tutup, "Bu Kitab'ı Müslümanların elinden almadığınız müddetçe onlara galip gelemezsiniz." diyen İngiltere'nin, Birleşik Krallığın 19. yüzyıldaki sömürgeler bakanı Lord Gladstone'un yolu değildir. Bu yol İsveçli, Peygamber Efendimiz'e (sav) hakaret eden Lars Vilks'in, peygamber düşmanlarının, şehit düşmanları-

nın, salihlerin düşmanlarının yolu değildir. Bizim yolumuz peygamberlerin, sıddîkların, şehitlerin ve salihlerin yoludur. Biz onları severiz, onların duygu, düşünce ve davranışlarını, hayata bakışlarını kendimize rehber ediniriz. Bizim yolumuz Allah'ın kendilerine gazaplandıklarının, dalalete düşmüş olanların, Yahudilerin, Hıristiyanların, Allah'ı yanlış tanıyan, O'na yanlış inanan, şirk üzere ibadet eden, kötü ahlak sahibi kimselerin yolu değildir.

Altıncı ve yedinci ayet, belki de bir Müslüman'ın hayatındaki en önemli duayı ihtiva ettiği için surenin sonunda âmîn denir. Bu ifade Kur'an'dan değildir. Fakat Peygamberimiz bu sureyi okuduğunda ve yaptığı duaların sonunda "*âmîn*" derdi, ashabının da aynı şekilde âmîn demesini isterdi. (Buhârî, Tefsîr, 1)

Bu kelime Arapçada inanmak ve güvenmek anlamına gelen "emn" kökünden türemiştir. Fatiha suresinin sonunda ya da bir duanın akabinde kullanıldığında "duamızı kabul et" anlamına gelir. Bu ifadedeki hitap doğrudan yüce Allah'adır. Çünkü dua kulun doğrudan Allah'a yönelmesi ve hacetini O'na arz ederek O'ndan yardım dilemesidir. Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Bana namazda ya da bir duadan sonra, Allah tarafından âmîn demek nimeti verildi. Bu, Musa müstesna benden önce kimseye verilmemişti; Musa dua eder, Harun da *âmîn* derdi. Siz de duanızı *âmîn* ile bitiriniz! Bu suretle Allah onu kabul eder." (Süyûtî, el-Câmi'u'ş-şağîr, I, 38)

Peygamber Efendimiz'i örnek alan ashab dualarını *âmîn* ile bitirirler ve bunu diğer insanlara da tavsiye ederlerdi. Onlar bu ifadeyi adeta sayfaya vurulan bir mühür gibi görürlerdi. Ebu Züheyr bu konuyla ilgili başından geçen bir hadiseyi etrafındakilere şöyle anlatmıştı: "Bir gece Resulullah

(sav) ile dışarıya çıkmıştık. Devamlı ve ısrarla dua eden bir adamın yanına geldik. Bunun üzerine Peygamber (sav) durup onu dinlemeye başladı ve "Eğer mühürlerse, kazandı." dedi. Cemaatten birisi, "Ne ile mühürleyecek?" diye sorunca, Efendimiz (sav), "Âmîn ile. Eğer âmîn ile mühürlerse kazandı." diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e (sav) soru soran kişi, dua eden adama gidip dedi ki, "Ey filân, 'âmîn' ile bitir ve müjdeye nail ol!" (Ebu Davud, Salat, 167)

Dolayısıyla "Allah'ım bizi dosdoğru yola ilet, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; kendilerine gazaplandıklarının ve dalalette olanların yoluna değil" duası âmîn ifadesiyle mühürlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM
YEDİ ŞAHSİYET

Fatiha suresi üzerinde yeniden düşünüyoruz. Onu bambaşka bir bakış açısıyla yeniden anlamaya, anlamını bambaşka bir azim ve kararlılıkla hayatımızda yeniden inşa etmeye çalışıyoruz. Fatiha Kur'an'ın özüdür. O özü idrak etmek, özün temsil ettiği Kur'an'ın bütününü idrak etmektir. Kur'an'ın bütününü idrak etmek ise hayatın anlam ve özüne nüfuz etmektir. Bu sure Kur'an'ın özü olduğu için bu sureyi anlamak ve yaşamak Kur'an'ın ahlakıyla ahlaklanmaktır. Düşüncelerimizi, duygularımızı, niyetlerimizi, isteklerimizi, emellerimizi, amellerimizi, hayallerimizi değiştirecek olan feyiz kaynağı Kur'an'dır. Aradığımız değişim ve gelişimin sırrı Allah azze ve celle'nin kelamında gizlidir. Onu keşfetmek ve fark etmek varoluşumuzun anlam ve amacını idrak etmenin olmazsa olmaz yoludur.

Daha önce de ifade ettik: "Fatiha" açan demektir. Ama sadece mushafı değil aynı zamanda insanı da açan, açıklayan ve tanımlayan demektir. Allah azze ve celle bu sure aracılığıyla bizi, bizim kimliğimizi, kimleliğimizi yani kimlerle birlikte bulunmamız gerektiğini ve kimlerden uzak durup, kimlerle yol yürümememiz gerektiğini açıklar. Bu sure yedi ayettir. Bu yedi ayete serpiştirilmiş yedi şahsiyet söz konusudur. Çalışmamızın bu bölümünde yedi ayetten oluşan Fatiha

suresini farklı bir bakış açısıyla bu yedi şahsiyet üzerinden değerlendirmeye çalışacağız.

Bu şahsiyetler bağlamında biz kimiz, kimleyiz ve kimle değiliz? Bu soruların cevapları üzerinde düşünmeye çalışacağız.

1. Peygamber Şahsiyeti

"*Ellezîne en'amte aleyhim*/Kendilerine nimet verilenler" dört şahsiyetten oluşur. Kur'an bir kısmı diğer kısmını tefsir eden bir kitaptır. Kendilerine nimet verilenlerin kim olduğunu Nisâ suresinin 69. ve 70. ayetlerinde Allah azze ve celle şöyle ifade ediyor: "Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddîklar, şehidler ve sâlihlerle beraberdir; bunlar ne güzel arkadaştır! Bu lütuf Allah'tandır; bilen olarak Allah yeter."

Yedi ayetten oluşan Fatiha suresinde yedi şahsiyet vardır. Bunların dördü "*ellezîne*" ifadesinin içinde gizlidir. Bu ifadedeki ilk şahsiyet peygamber şahsiyetidir.

Öncelikle şunu ifade edelim; bütün varlık yaratılmıştır, sonradan var olmuştur. Yani cemi cümle mükevvenat hâdistir. Zaman ilerledikçe bilimsel keşiflerle, araştırmalarla, bulgularla bu hakikat açık bir şekilde gözler önüne seriliyor. Bu, Kur'an'ın öteden beri ifade ettiği, bizim de itikat ettiğimiz bir hakikattir. Bütün varlığın bir başlangıcının, dolayısıyla da bir sonunun olduğunu bilim açık bir şekilde tespit ediyor. Varlığın yaratılması, ademden vücuda, madumdan mevcuda çıkartılması, çok büyük bir mevzudur. Fakat Kur'an-ı Kerim'de varlığın; göklerin, yerin yaratılmasından daha büyük

bir mevzu vardır ki o da insanın yaratılmasıdır. Cem-i cümle varlığın, evrenin, göklerin, yerin insanlardan hangisinin daha güzel amel edeceğini görmek için yaratıldığını ifade ediyor Allah celle ve a'lâ hazretleri. (Hud, 7)

Gerçekten insanın yaratılması çok büyük bir mevzudur. Çünkü insan, Allah'ın isim ve sıfatlarının kendisinde en fazla tecelli ettiği varlık olarak ahsen-i takvîm ve ekrem-i mevcûdâttır. İnsanın yaratılması kadar büyük bir olay daha vardır ki o da Azîz ve Celîl olan Allah'ın bu mukayyet âlemde insanların arasından birini seçerek, Ona (sav) vahiy indirmesidir. Allah'ın emir ve yasaklarını bir insana bildirmesi gerçekten çok muhteşem bir mevzudur. Emir ve yasaklar bütünü dediğimiz vahiy ile gelen hakikatin ağırlığı Kur'an-ı Kerim'de şöyle bildirilir: "Eğer o hakikat bir dağın başına indirilseydi sen dağı yerle yeksan olmuş bir şekilde görürdün." (Haşr, 21) Allah'ın kullarının arasından birini seçmesi, Ona diğer insanlara tebliğ etmek üzere emir ve yasaklarını bildirmesi gerçekten de çok büyük bir hadisedir. Allah azze ve celle ile Peygamber'i arasında bir bilgilendirme yani tebliğ ilişkisi vardır. Peygamber Allah'tan aldığı emir ve yasakları insanlara tebliğ eder ve biz bu tebliğ sayesinde bir insanın peygamber olduğunu biliriz.

Nübüvvet iddiasında bulunan bir insanın gerçekten Allah'ın peygamberi olduğunu tespit edebilmemiz için Allah'ın o insanın peygamberliğine verdiği bir muvafakatname olması gerekir. Bu muvafakatnameye "mucize" diyoruz. Şair diyor ki:

"Ey taşların içindeki yakut,
Haydi budur beklenen vakit, davran,
Ey küllerini gark olan, silkin ve aydınlan
Cemi cümlenin kulağı sende bugün

Ve hutbene meftun hurma kütüğünün
O bile seni duyar haydi kalk, kalk ve uyar

Uyardı (Peygamberimiz) bir devirde ki
Sariye "ile'l-Cebel' sözünü ta İran'dan duyardı
Ama en yakındaki, en yakından duymadı
Sözün en güzeline uymadı.
Şair dediler, kâhin dediler, mecnun dediler, sihirbaz dediler
Ama Peygamber demediler."

Ve Allah azze ve celle söze girdi, bir ayet inzâl etti: Sana "şair" diyen, "kâhin" diyen, "sihirbaz" diyen "mecnun" diyen ama "peygamber" demeyen o insanlara de ki: "Eğer Allah dileseydi ben size Allah'ın ayetlerini okuyamazdım. Siz nereden bileceksiniz o zaman hakikati? Hakkın yolunu nereden bileceksiniz? De ki: Ben sizin içinizde bir ömür kaldım akletmiyor musunuz?" (Yunus, 16)

Bazı tefsir âlimlerimiz Peygamber Efendimiz'in nübüvvet öncesi hayatından Onun "Ben peygamberim" demeden önce kavminin içerisindeki yaşamından hareketle diyorlar ki: "Bu ayette Allah azze ve celle, Kur'an'ın ilahi sahihliğine bir hüccet, bir burhan, bir delil olarak Peygamber Efendimiz'in nübüvvet öncesi ve elbette ki nübüvvet sonrası hayatının nezihliğini, letafetini, istikametini, ahlakını bir delil olarak getirmiştir.

Şimdi ben desem ki: "Ben Musa'yım. Bende Tevrat var" Siz bana asayı sorarsınız. "İşte asam" desem. "İşte Kızıl Deniz! Yar bakalım." dersiniz. "Ben İsa'yım. Bende İncil var." desem, bana "Ölüleri dirilt de biz İncil'in gerçekten Allah'ın kelamı olduğunu anlayalım." dersiniz. Şimdi öyle bir hakikat kar-

şımıza çıkıyor ki bu ayet-i celîlede adeta Allah azze ve celle, Kur'an'da Peygamber Efendimiz'in ahlakını nübüvvet öncesi yaşayışını ve nübüvvetle birlikte vahyin karakter inşasına mazhar olmuş ilk muhatap olarak Peygamber Efendimiz'in ahlak-ı hamidesini Kur'an'ın ilahi sahihliğine bir delil, bir hüccet, bir burhan olarak gösteriyor. "Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz'in (sav) en büyük mucizesidir." Bu cümle elhak doğrudur ama eksik bir cümledir: "Kur'an-ı Kerim'in en büyük mucizesi de Peygamber Efendimiz'dir, Peygamber Efendimiz'in ahlak-ı hamidesidir." Özellikle Kur'an-ı Kerim'de, Peygamber Efendimiz'in sürekli Allah ile birlikte itaat edilmesi gereken bir merci olarak gösterilmesi, eğer bir insan Allah'ı seviyorsa bu sevgisinin monolog bir sevgi olarak kalmaması için başka bir ifadeyle Allah'ın da onu sevmesi için Peygamber'e ittibanın, Efendimiz'e (sav) tabiiyetin Kur'an'da defaatle farklı şekillerde vurgulanması önümüze şöyle bir hakikati koyuyor: Peygamber Efendimiz geçmiş zamanda ve modern zamanda da birtakım yaklaşım sahiplerinin iddia ve ima ettiği gibi sadece bir ulak, sadece bir tebliğci değildir. Kur'an-ı Kerim'i incelediğimiz zaman Peygamber Efendimiz'in vahyi almada ve vahyi insanlara aktarmada, anlatmada, yaşamada ve yaşatmada on özelliğinin özellikle ön plana çıkartıldığını görüyoruz.

Bunlardan dördünün doğumla başladığını ve Peygamber Efendimiz'in (sav) vahye mazhar olmasıyla birlikte artık daha da tekâmül ederek devam ettiğini görüyoruz. Peygamber Efendimiz nübüvvet öncesi hayatında da ismet ile masumdu; kavminin yaygın edepsizliklerinden korunmuştu. Fetanet ile fatindi, Peygamber Efendimiz'in Allah vergisi özel bir idrak kabiliyeti, bir feraset, bir basiret yeteneği vardı. Peygamber Efendimiz sıdk ile sadıktı; dosdoğru bir yaşam sürmüştü

Efendimiz (sav) ve emanet ile emindi. Öyle ki kavmi Onu daha nübüvvet öncesinde bile örnek olarak gösteriyordu. Örnek olarak gösterdiklerini sonra örnek almadılar; bu ayrı bir mülahaza konusudur. Fakat Peygamber Efendimiz'in nübüvvetinden önce Allah tarafından Onun (sav) nübüvvet öncesi hayatının bir burhan, bir delil olarak Kur'an'ın ilahi sahihliğine bir kanıt olarak sunulması, Peygamber Efendimiz'in nübüvvet öncesi hayatının alelade bir hayat olmadığını göstermesi bakımından çok önemlidir. Vahiyden önce -belki fıtrî belki daha farklı bir yolla- Allah celle ve a'lâ hazretleri, birtakım tecelli ve tasarruflarıyla Peygamber Efendimiz'i adeta ilahi bir terbiyeden geçirmişti. Hira inzivaları, Efendimiz'i Hira'ya çeken ve orada eğiten, belki de peygamberliğin ileri düzeydeki anlam ve amaçlarına hazırlayan ilahi bir rahle-i tedrisattı. "Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi de pek güzel kıldı." (Süyûtî, Câmiu's-Sağîr, I, 12) hadisinin de bir bakıma ifade ettiği mana budur.

Çok dikkatimi çeker: Dağın başında, halvettesiniz ve etrafınızda hiç kimse yok. Aylar boyunca orada ibadet etmişsiniz. Ve bir gece, gecenin derununda ibadet halindeyken bir ses duyuyorsunuz:

"*İkra!*" "Oku!"

Peygamber Efendimiz, kendisinin nasıl bir göreve hazırlandığını, nasıl bir noktaya iletileceğini zihinsel olarak bilmiyor olabilir fakat Efendimiz'in bilinçaltı, Peygamber Efendimiz'in ruhi melekleri Allah celle ve a'lâ hazretleri tarafından bu halvette ve nübüvvet öncesinde birtakım farklı tecellilerle nitelikli bir hazırlık sürecinden ve mahiyetini ancak Allah'ın bildiği terbiye ve tezkiye merhalelerinden geçmiştir.

Allah azze ve celle insana şah damarından bile daha yakındır. Allah insanın gönül dünyasında bizim çoğu zaman kestiremediğimiz, tespit edemediğimiz pek çok yönden ve yoldan tasarruflarda bulunur. O, insanı aynı zamanda içeriden de olgunlaştıran bütün kemâlin, füyûzâtın sahibidir. Peygamber Efendimiz (sav) Hira inzivaları sırasında, bu sürecin ne ile sonuçlanacağını, sonucun ne olacağını biliyor ve bekliyor değildi. Fakat Peygamber Efendimiz'in (sav) bilinçaltı ve ruhi melekeleri Allah tarafından nübüvvetin anlam ve amaçlarına öyle bir hazırlanmıştı ki Cebrail (as) Peygamber Efendimiz'e (sav) geldiğinde, Ona "*İkra!*" "Oku!" dediğinde, Peygamberimiz belki de hiç kimsenin göstermeyeceği bir soğukkanlılık, bir vakar ve teenni ile "Ben okuma bilmem" dedi. Efendimiz'in yerine bu dünyadaki en metanetli insanı koyun, bir dağın başında, böyle bir halvette, bir yalnızlıkta iken bulunduğu ortamda birisi ona "Oku!" dese belki o, aklî dengelerini kaybeder, belki "kaçayım" derken dağdan bayırdan kendisini atardı. Dolayısıyla Peygamberimizin Cebrail (as) ile ilk karşılaşması, bu esnadaki soğukkanlılığı Hira inzivalarının onun ruh köklerinde inşa ettiği yüksek duygu ve tahammül gücü hakkında fikir vermektedir.

Efendimiz'in (sav) nübüvvet öncesi hayatı, Allah'ın birtakım tecellileriyle Onu eğiten, terbiye eden ve nübüvvetin anlam ve amaçlarını yüklenebilecek kabiliyetlerle Onu peygamberliğe hazırlayan bir süreçti belki de... Onun Hira inzivalarının nübüvvete yakın bir zamanda sıklaştığını ve uzadığını, özellikle peygamber olmasına yaklaşık altı ay kala Peygamber Efendimiz'in rüyalarının nasıl değiştiğini, bir rüya gördüğünde adeta sabahın aydınlığı gibi nasıl tecelli ettiğini Aişe annemiz Efendimiz'den bize aktarıyor. Dolayısıyla "Peygamber Efendimiz" denildiğinde bir müminin gönül

ufkunda "Kur'an'la ve dinle, İslam ile Allah'la ilişkimiz" bakımından zihnimizde on özelliğin belirmesi gerekiyor ki bunlardan dördü bu Peygamber Efendimiz'in nübüvveti öncesinde Allah'ın terbiyesinden geçmesinin emareleri olan dört özelliktir:

Peygamberimiz sıdk ile sadıktır, emanet ile emindir, fetânet ile fatindir ve ismet ile masumdur. Bunlar peygamber şahsiyetinin, Peygamberimizin şahsiyetinin temel karakter özellikleridir. En nihayetinde Peygamber Efendimiz "Oku" emriyle birlikte daha sonraki süreçte artık risalet sahibi bir resul, nübüvvet sahibi bir nebi olmuş ve tebliğ görevine başlamış. Çünkü Allah azze ve celle Ona şöyle buyurmuş: "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et." (Maide, 67) Peygamber Efendimiz tebliğcidir. Dolayısıyla beşinci özelliği tebliğdir. Efendimiz (sav) Allah'ın emir ve yasaklarını bir taraftan insanlara ulaştırırken, bir taraftan da insanları bir davet sistemi içerisinde vahye ulaştırmayı çalışmıştır. "Tebliğ" sadece mesajı insanlara ulaştırmayı ifade etmez. Aynı zamanda tebliğ ettiği mesajın gereklerini kendi hayatında tatbik ederek, insanların arasında iman, amel ve güzel ahlak ile insanlara örnek olup onların gönüllerine girip onları da mesaja ulaştırmak, böylece vahye dayalı bir hayat sürerek insanları ilahi hakikatlere götürmeyi de ifade eder. Yani tebliğ hem vahyi insanlara hem de insanları vahye ulaştırmak demektir.

Bu günlerde modernitenin temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp önümüze koyduğu cümle şudur: Peygamber (sav) sadece bir ulak, haşa bir postacı, bir tebliğcidir. İnsanlara vahyi sadece tebliğ etmiştir. Ondan sonra da arkasını dönüp gitmiştir. Sanki böyle bir hadise resmediliyor. Kur'an-ı Kerim'de: "Peygambere düşen apaçık tebliğdir." (Mâide, 92) şeklindeki ayetlere

de parçacı bir şekilde yaklaşıldığında Peygamberimizin bu tür ayetlerden hareketle sadece bir tebliğci olduğu söylenebilir. Fakat bağlam demek, anlam demektir. Bağlamın analizi anlamın idrakini beraberinde getirir. Efendimiz'in tek vazifesinin tebliğ olduğunun ifade edildiği ayetlere baktığımızda muhatap kitlenin Efendimiz'in davetine olumlu cevap vermedikleri, amiyane tabiriyle "Nuh deyip peygamber demedikleri" bir bağlam görürüz. Mesela Allah azze ve celle, Âl-i İmrân suresinin yirminci ayetinde "... Eğer onlar yüz çevirirlerse sana düşen şey ancak tebliğ etmektir." buyurur. Maide suresinin 92., Nahl suresinin 82., Ankebut suresinin 18., Teğâbun suresinin 12. ayetlerinde Peygamberimizin sadece tebliğ görevinin olduğu belirtilirken bu durum muhatapların Onun tebliğine hiçbir şekilde olumlu cevap vermemeleri özelinde zikrediliyor.

Muhataplar tebliğe iman ile cevap vermemişlerse Peygamberimiz tebliğ metodunu değiştirmekten başka ne yapabilir! Fakat muhatap toplum, Peygamber Efendimiz'in tebliğine iman ile cevap vermişse Peygamber Efendimiz'in tebliğden hemen sonra "tebyin" vazifesinin ortaya çıktığını görüyoruz. Hz. Peygamberin görevi bir boyutuyla Kur'an'ın lafzını ulaştırmaktır ki buna "tebliğ" deriz. Diğer boyutuyla da anlamı ulaştırmaktır ki buna da "tebyin" deriz. Tebyin Peygamberimizin altıncı görevidir. Peygamber Efendimiz Kur'an-ı Kerim'in manasını beyan etmiştir. Açık bir şekilde Kur'an-ı Kerim'de bu hakikate delalet eden pek çok ayet vardır. Mesela bir ayet-i celîlede "İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana zikri indirdik." buyuruluyor. (Nahl, 44)

Bir kısım tefsir âlimleri der ki: Allah azze ve celle bu ayette iki tane indirilen şeyden bahsediyor. Bunlardan biri "zikir" dir

ve peygambere indirilmiştir. Diğeri ise insanlara indirilmiştir. Peygamber Efendimiz'in kendisine indirilen zikir ile insanlara indirilen şeyi beyan etme vazifesi vardır. Onun için bazı tefsir âlimlerimiz diyorlar ki burada Peygamber Efendimiz'e indirildiği ifade edilen ve kendisiyle insanlara indirilen şeyi izah ettiği o zikir, hikmet bilgisidir. Hikmet, Hz. Musa'ya (as) Tevrat ile birlikte verilen "furkan"dır. Hikmet Hz. Davud'a (as) Zebur ile birlikte verilen faslu'l-hitâb'tır. Hikmet Hz. Yusuf'a vahiy ile birlikte verilen te'vilü'l-ehâdistir. Hikmet özelde Peygamberimizin genelde bütün peygamberlerin vahyi Allah celle ve a'lâ hazretlerinden almada ve anlamada, aktarmada, yaşamada ve yaşatmada Allah'ın onlara verdiği bir yeti ve yetkidir. Nahl suresinin 44. ayeti şu şekilde bitiyor: "Ve bir de umulur ki insanlar düşünürler." Peygamber Efendimiz'e indirilen bu ilmin insanların Kur'an üzerinde ve belki varlık üzerinde derli toplu ve çelişkilerden uzak bir şekilde düşünmelerinin de bir vesilesi olduğu belirtiliyor.

Ayette geçen "zikir" vücuh/çok anlamlı bir kavramdır. Kur'an-ı Kerim'i incelediğimiz zaman zikrin bir boyutuyla Allah'ı dil ile telaffuz etmeyi, terennüm etmeyi, bir boyutuyla namaz ibadetini, bir boyutuyla Kur'an'ı, bir boyutuyla da sünneti ifade ettiğini görüyoruz. Aslında zikir dediğimizde dil ile Allah'ı anmayla başlayan, namaz, oruç ve hac gibi ibadetleri içine alan bize Allah'ı hatırlatan, bizim de kendisiyle Allah'ı hatırladığımız her şey anlaşılır. Burada zikir Peygamber Efendimiz'e (sav) verilen hikmet bilgisini ifade eder. Belki Efendimiz bundan dolayı, "Bana Kur'an'la birlikte Kur'an'ın bir misli daha verildi." buyurur. (Ebu Davud, Sünnet, 6) Peygamber Efendimiz'in bir beyan konumu vardır ve Efendimiz (sav) Kur'an-ı Kerim'i insanlara beyan etmiştir. Mesela Peygamber Efendimiz'e bir ayet-i celîle iniyor: "Şüp-

hesiz, Allah ve melekleri Peygambere salat ve selam ederler. Ey iman edenler! Siz de Ona salat ve selam edin." (Ahzab, 56) Bu ayet indiği zaman ashab-ı kirâm Peygamber Efendimiz'in yanına gelip kendisine nasıl salat ve selam edilmesi gerektiğini soruyorlar. Peygamber Efendimiz bir müddet sükût ediyor ve sonrasında bir rivayete göre, "*Allâhumme salli alâ seyyidinâ Muhammedin*, deyin" buyuruyor. Bir başka rivayete göre de Peygamber Efendimiz ashab-ı kirama Salli ve Barik dualarını öğretiyor.

Allah azze ve celle vahiy yoluyla "anlatan"dır. Peygamber Efendimiz "anlayan", vahiy de "anlatım"dır. "Anlatan"ın yani Allah'ın vahiyle yani "anlatım"la kastettiği şey "anlam"dır. Peygamberimizin Allah'ın, muradına ulaşması, Onun "anlama"sının Allah'ın "anlatım"ına muvafık olmasına bağlıdır. Bunun olabilmesi ve Peygamberimizin vahyi anlama çabasında herhangi bir beşerî zihnin düşebileceği yanılgılara düşmemesi için Onun anlama faaliyetinin bizzat "anlatan" yani Allah tarafından yönetilmesi ve inşa edilmesi gerekir. Bundan dolayı Kıyame suresinde de ifade edildiği gibi Allah, Peygamber Efendimiz'e Kur'an'ın lafzını inzal ederken manasını da Onun kalbine, nebevi bilincine yüklemiştir. Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Onu zihnine bir an önce kaydetmek için, okumada acele etme. Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir. O halde onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et. Sonra onu 'anlatmak/beyan etmek' elbette bize aittir." (Kıyâme, 16-19)

Peygamber Efendimiz'e Kur'an'ın lafzıyla birlikte Kur'an'ın beyanı da geldiği için onun hayatında şöyle bir kare göremezsiniz: Peygamber Efendimiz'e bir ayet inmiş ve Efendimiz bu ayeti nasıl anlayacağını kara kara düşünüyor. Böyle bir manzara yok. Şöyle bir manzara da göremezsiniz:

Peygamber Efendimiz'e bir ayet inmiş, Peygamberimiz o ayeti ashab-ı kirama tebliğ etmiş, sonra Efendimiz mescidin bir köşesine çekilmiş ve ashab-ı kiram da mescidin diğer köşesinde, "Bu ayetin manasını nasıl anlayalım?" diye kendi aralarında bir fikir teatisinde bulunuyorlar. Çünkü ashab-ı kiramın asr-ı saadette Kur'an'ı anlaması, Peygamber Efendimiz'in hayatından Kitab'a doğrudur. Bu ifade çok önemlidir. Yani Peygamber Efendimiz ashab-ı kirama bir ayet tebliğ ettiğinde onlar doğrudan Onun (sav) hayatına, sözlerine, uygulamalarına bakarlardı. Oradan çıkarttıkları anlamla ayeti okur ve o anlamla hayatı inşa ederlerdi. Bugün sünneti tahrif edip onu önemsizleştirmeye dayalı eğilimlerinin hiçbirinin Kur'anî bir referansı; ilmî ve ahlaki temeli yoktur.

Şöyle bir örnek verelim: Sizinle birlikte Ürdün'e gittik. Çünkü Allah azze ve celle Kur'an'da buyuruyor ki: "Yeryüzünde gezin ve Allah'ın dinini yalanlayanların akıbetleri görün." (Al-i İmran, 137) Gittik, Sodom ve Gomore'yi göreceğiz. Kur'an'da ayetler var. Kavimlerin nasıl helak olduklarından bahsediyor. Semûd kavimini göreceğiz. (Fecr, 9) Vadilerde kayaları oyup, evler yapmışlar ama azgınlıkları sebebiyle helak olmuşlar. Şimdi in cin top oynuyor onların medeniyet merkezlerinde. Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Ben bunlardan ayetlerde bahsediyorum ama gidin, gezin ve Allah'ın dinini yalanlayanların akıbetini görün." Şimdi biz gittik ve geziyoruz oralarda biri ile karşılaştık; bize dedi ki:

"Siz kimsiniz?"

"Biz Müslüman'ız."

"Ben de Müslüman'ım. Ne yapıyorsunuz burada?"

"Biz Semûd kavmini, Semûd kavminin, Sodom ve Gomora'de Lut kavminin nasıl helak olduğunu daha iyi anlamak

için buraya geldik de burada araştırma yapıyoruz, buradan Kur'an'ı anlamaya çalışıyoruz." dediğimizde o kimse bize:

"Kardeşim siz Kur'an'a dönün. Siz Kur'an Müslüman'ı değil misiniz?" dese biz de ona deriz ki:

"Bizi buraya Kur'an gönderdi. Kur'an, 'Beni daha iyi anlayabilmeniz için gidin, gezin onların enkazlarını görün. Allah'ın onları nasıl silip kazıdığını, tarihin çöplüğüne nasıl gömdüğünü görün ve Kur'an'ı daha iyi anlayın; hayatı hakikati daha iyi anlayın." dedi.

Oraya gidişimiz nasıl Kur'an'ın içerisinde bir faaliyet ve bu Kur'an'a bağlılığımızın bir nişanesi ise sünnete müracaatımız, Peygamber Efendimiz'in sünnetine uymamız da aynı şekilde bizi Kur'an'ın yönlendirmesiyle ilgilidir. Bunu çok iyi idrak etmemiz ve anlamamız gerekiyor. Çünkü Kur'an'da defalarca Hz. Peygambere ve Onun sünnetine uymamız emrediliyor.

Hz. Peygamber'in tebliğden sonra altıncı vazifesi beyan etmek yani tebyindir. Fakat Kur'an'ı incelediğimiz zaman Efendimizin çok geniş bir öğretim faaliyeti gerçekleştirdiğini görüyoruz. Talim Peygamberimizin yedinci vazifesidir. Hz. Peygamber ümmetine, muhataplarına Kitab'ı ve hikmeti öğretti. Efendimiz bir muallimdir. Peygamber Efendimiz yeri gelmiş sözlü beyanlarıyla mesela ümmetin kendisine nasıl salat ve selam getirmesi gerektiğini öğretmiş, yeri gelmiş tatbikatı ile göstermiştir. Mesela Allah azze ve celle: "İmkân bulanların gelip, Allah'ın evini haccetmeleri Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır." ayeti indikten sonra Peygamber Efendimiz: "Gelin hac ibadetinizi nasıl yapacağınızı benden öğrenin." buyurmuştur. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz

(sav) ile ashab-ı kiram arasındaki ilişki bir boyutuyla da talim-taallüm ilişkisiydi.

Kur'an-ı Kerim'i incelediğimiz zaman Peygamber Efendimiz'in aynı zamanda "müzekki" şeklinde ifade edilen bir tezkiye aksiyonunun, bir terbiye faaliyetinin olduğunu açık bir şekilde görüyoruz. Bu, Efendimizin sekizinci vazifesidir. Mesela Peygamber Efendimiz (sav) insanların ruhlarını arındırmış, onların gönül dünyalarında günaha karşı meyli kesmek için hem nasihatleriyle hem de manevî hayatının oluşturduğu feyiz ve canlılıkla ashabını arındırmıştır.

Peygamber Efendimiz psikolojik, sosyolojik ve biyolojik açıdan bir insandı. Peygamberimiz biyolojik açıdan bir insandı; mesela doğdu, yaşadı, uyudu, uyandı, yedi, içti ve refik-i a'lâya intikal etti. Psikolojik açıdan bir insandı; üzüldü, sevindi, korktu, heyecanlandı, kaygılandı. Sosyolojik açıdan bir insandı; evlendi, komşuluk yaptı, devlet başkanlığı yaptı, arkadaşları oldu, ashabı oldu. Evet... Peygamber Efendimiz biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan bir beşerdi. Fakat vahye mazhar bir peygamber olmasının Ona (sav) sağladığı terakki eşikleri, deneyim süreçleri Peygamber Efendimiz'i sıradan bir insandan ayıran en önemli noktadır.

Onu sıradan bir insan olmaktan ayıran en önemli özellik, vahye mazhar olmasının Onun benliğinde inşa ettiği derin karakter çizgileridir. Bu karakter çizgilerinden fışkıran feyiz ve canlılığın ashabın terbiyesinde muhteşem izleri ve etkisi görülür. Bu iz ve etki ile O, ashabıyla her daim bir ilişki içerisindeydi. Bu ilişki sohbet ilişkisidir. Peygamber Efendimiz'in bu yöntemle yetiştirdiği insan karakterinin adı sahabidir. Sahabi, "sohbetle yetişen insan" demektir. Peygamberimizin, ashabıyla beraberliğe dayalı sohbeti bizzat

bir terbiye ve tezkiye niteliğine sahipti. Kur'an-ı Kerim'de Allah azze ve celle şöyle buyurur: "Ey iman edenler müttaki olun! Ve sadık kimselerle beraber olun." (Maide, 35) Çünkü iyi insanlarla beraber olmak salt bilgisel alışverişin ötesinde bir mahiyet ve maiyet taşır. Bu ayet bir hal transferi ve o yakınlığın meydana getirdiği birtakım metafizik etmenlerin de etkisiyle Peygamber Efendimiz'in ruhlardaki tesiri hakkında da fikir vermektedir.

Peygamber Efendimiz'in Kur'an-ı Kerim'deki konumuna baktığımız zaman dokuzuncu özelliğinin Onun (sav) temsil kabiliyetinin olduğunu görüyoruz. Temsil, misallendirme yani ete kemiğe büründürmek, somutlaştırmak demektir. Kur'an-ı Kerim'de inanç ile ilgili ayetler vardır: Nasıl bir mümin olacağız? Kur'an'da ibadet ile ilgili ayetler var: Nasıl bir âbid olacağız? İbadetin ruhunu hayata taşıyıp nasıl ubudiyet sahibi bir abd olacağız? Nasıl güzel ahlak sahibi olacağız? Bütün bunlarla ilgili Peygamber Efendimiz'in temsil misyonu Allah'ın muradının ete kemiğe bürünmesidir. Bu çok önemli bir özelliktir, çünkü ayet-i celîlede Ahzap suresinin 21. ayetinde Allah azze ve celle buyuruyor ki: "İçinizden Allah'ın lütfuna ve ahiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki Resulullah'ta güzel bir örneklik vardır." Kim ki öldükten, etleri, kemikleri toprak olduktan sonra Allah'ın onu topraktan dirilteceğine, karşısına dikileceğine, yaptıklarının hesabını soracağına itikat etmişse, her kim ki ahiret gününe iman ediyorsa, her kim ki Allah'ı çokça zikrediyorsa Hz. Peygamber'de onun için bir "üsve" vardır. Üsve kelimesi eski sözlüklerimizde ilaç manasındadır. Kelimenin etimolojik yapısı ve Peygamber Efendimiz'e izafesi çok anlamlıdır. Üsve, ilaç demektir, şifa demektir, deva demektir ve deva olan bir kimse bir boyutuyla da kendisine

uyulacak bir numune-i imtisal demektir. Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz'i örnek almayı imanın zorunlu ve olmazsa olmaz sonucu saymıştır. Ashab-ı kiram Peygamber Efendimiz'in bu yönünü bildiği için onlarla Peygamber Efendimiz arasında tam bir uyum, tam bir aynileşme, özdeşleşme, ittiba ilişkisi meydana gelmiştir.

Beni çok etkiler: Medine'ye beş kilometre mesafede bulunan bir mescid vardır, ismi mescid-i kıbleteyn vardır. Rivayete göre Efendimiz (sav) bir gün öğle veya ikindi namazını kıldırdığı sırada ashab-ı kiram da arkasında saf tutmuştu. Peygamber Efendimiz uzun bir zaman kıblenin değiştirilmesini temenni etmişti. Bu durum Kur'an'da bildiriliyor. (Bakara, 144) Çünkü Yahudiler EEfendimiz'i eleştiriyor ve şöyle diyorlardı: "Hem yeni bir din getirdiğini iddia ediyor hem de bizim kıblemize yöneliyor." Vahiy salt Allah'ın tasarrufudur. Vahyin periyodunu, içeriğini, zamanını, yoğunluğunu, kısalığını, uzunluğunu mutlak manada Allah azze ve celle belirler. Şöyle düşünülebilir: Peygamber Efendimiz kıblenin değiştirilmesini istiyor. Efendimiz namaz kıldırıyor, Allah da Ona (sav) namazdayken vahyediyor: "Yönünü Mescid-i Haram'a çevir." "Namaz bittikten sonra vahyetseydi olmaz mıydı?" diye düşünülebilir. Hayır! Vahiy salt Allah'ın tasarrufudur. Vahyi, Peygamber Efendimiz'in bilinçaltı ve bilinç dünyası organize etmez. Peygamber Efendimiz namazda iken hatta Aişe annemizin ifadesiyle Efendimiz bazen bir parça kemiğin üzerindeki bir miktar eti yerken de vahiy geldiği olurdu. Peygamber Efendimiz'e vahiy geliyor. Vahiy salt Allah tasarrufu olduğu için namazın ortasında geliyor ve Peygamber Efendimiz Mescid-i Haram'a doğru dönmeye başlıyor. Hadiseyi düşünelim: Peygamber Efendimiz o sırada şöyle düşünmüyor: "Vahiy geldi bana ama şu selamı

vereyim de akşam namazında artık Mescid-i Haram'a yönelerek namaz kılayım." Peygamberimiz böyle düşünmüyor ve namaz esnasında Kâbe istikametine dönmeye başlıyor. Bu, Peygamberimizin Allah'ın emrine nasıl ittiba ettiğini gösteren muhteşem bir fotoğraftır. Bir de ashab-ı kirâmın Peygamber Efendimiz'e nasıl ittiba ettiğinin fotoğrafı var bu hadisenin içerisinde. Bir an Efendimiz'in arkasında olduğumuzu düşünelim. Onunla birlikte namaz kılıyoruz. Peygamber Efendimiz ikindi namazını kılarken dönmeye başlıyor. Bu sırada ashab-ı kiram ne yapıyor dersiniz? Biz olsak, "Galiba Efendimiz rahatsızlandı, bir yere gidiyor. Acaba bir şey mi oldu? Acaba burnu kanadı da abdesti mi bozuldu ki?" gibi pek çok düşünce zihnimize üşüşür. Belki bugünkü seküler zihniyetimizle Efendimiz dönerken biz yine Mescid-i Aksa istikametinde takılı kalabilirdik ama ashab-ı kiram öyle yapmıyor. Ne yapıyor? Peygamber Efendimiz dönmeye başladığında hiç sorgusuz sualsiz onlar da Peygamberimizle birlikte dönmeye başlıyor. Halbuki o âna kadar Efendimiz hiç böyle bir şey yapmamış. Peygamberimizin namazda sağa sola döndüğü vaki değil. Ashab-ı kiramın Efendimiz'e ittiba ilişkisi muhteşem bir sadakat ve bağlılık ilişkisidir. Bu sebeple Allah celle ve a'lâ Ona ittibayı imanla özdeşleştirmiş, müminlere Ona (sav) tabi olmayı farz kılmıştır. Bu noktanın üzerinde düşünmemiz gerekiyor.

Peygamber Efendimiz'in onuncu özelliğinin teşri yönü olduğunu görüyoruz. Bu, gerçekten Efendimizle ilgili üzerinde ileri geri konuşulan mevzulardan bir tanesidir. Peygamber Efendimiz'e (sav) Allah bazı haram ve helalleri izah etme, beyan etme yetkisi vermiştir. Bu, Peygamber Efendimiz'in kendi beşerî perspektifinden, beşerî içtihadıyla Allah'a rağmen yaptığı bir faaliyet değildir. Hatta Kur'an-ı Kerim'de

ehl-i kitap eleştirilirken Allah azze ve celle şöyle buyurur: "Ehl-i Kitap'tan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resulü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dine uymayan kimselerle, yenilmiş olarak ve kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın." (Tevbe, 29) Ayette Allah haram kılma ifadesini Peygamber Efendimiz'e de izafe etmiştir.

Allah azze ve celle Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimiz'in lisanından insanlara şöyle söylemesini istiyor: "... Ben ancak bana vahyedilene uyarım. Ben yalnızca açık bir uyarıcıyım." (Ahkâf, 9) Ayette ittiba olarak ifade edilen Peygamber Efendimiz'in davranışlarının, tasarruflarının, dinî karakterdeki eylemlerinin kaynağının vahiy olduğu bildiriliyor. Mesela ümmetin erkeklerine altın ve ipeği yasaklaması, ehlî eşeklerin etlerinin haram kılınması ya da köpek dişi ve pençeleri olan hayvanların etlerinin haramlığıyla ilgili Peygamber Efendimiz'in tasarruflarına ve beyanlarına baktığımızda bunların vahye râci olduğunu söyleyebiliriz. Fakat şunu bilmek gerekir ki vahiy, sadece Peygamber Efendimiz'e gelen ve mushafın iki kapağı arasında bulunan Fatiha ile Nas sureleri arasındaki bir olgudan ibaret değildir. Vahiy-i gayri metlüv olarak tanımlanan bir vahiy çeşidi daha vardır.

Tahrim suresinde anlatılır; Peygamber Efendimiz zevcelerinden birine bir sır verdi ve onu, "Sakın kimseye söyleme." diye tembihledi. Annemiz de gitti bu sırrı başka biri ile paylaştı. Allah azze ve celle bu hadiseyi Efendimiz'e bildirdi. Peygamberimiz (sav) de annemize, "Ben sana bu sırrı kimseyle paylaşma dedim. Niçin paylaştın?" diye sordu. Bunun üzerine annemiz; "Bunu sana kim söyledi? Bundan haberinin olmasına imkân yok" dedi. Peygamberimiz buyurdu ki: "Bunu bana her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah bildirdi." (Tahrîm, 3) Kur'an-ı Kerim'i incelediğimiz

zaman Allah'ın Peygamberimize bu hadise ile ilgili verdiği bilgileri göremiyoruz. Ama Peygamberimiz buyuruyor ki: "Bana bu bilgiyi Allah verdi." Bu bilgiyi Peygamberimize Allah bildirdiğine göre, bu bildirmeyi biz Kur'an'da göremediğimize göre Allah'ın Peygamberimize çeşitli hikmet, hakikat ve malumatları bildirdiği bir irtibat vasıtasının daha olması gerekir. İşte bu gayr-i metluv vahiydir. Bu da şunu gösteriyor: Peygamberimizin Allah ile irtibatı ya da Allah'ın Peygamber Efendimiz'e verdiği malumatlar sadece Kur'an ile sınırlı değildir. Bu, sünnetin vahye râci olması, Allah'ın iradesinden ve onayından geçmesi sonucunu doğurur. Peygamber Efendimiz bir hata yaptığında vahiy tarafından uyarılıyor. Mesela; Niçin âmâya yüzünü astın? Niçin helal olan bir şeyi kendine haram kıldın? Niçin münafıklara izin verdin? O halde Peygamber Efendimiz'in ikaz edilmediği bütün söz, fiil ve takdirleri vahyin onayından geçmiştir; kabul edildiği için takriri ya da bâtınî vahiy statüsü kazanır.

Bir de Kur'an'da Allah celle ve a'lâ Peygamber Efendimiz'i bir ayette beş özelliğiyle zikreder ve şöyle buyurur: "Ey peygamber! Seni bir şahit, bir müjdeci, bir uyarıcı, Allah'ın izniyle Allah'a çağıran bir davetçi ve ışık saçan bir güneş olarak gönderdik." (Ahzâb, 45-46) Peygamberimiz, Allah'ın son kelamıyla insanları uyardığının şahididir. Şahit aynı zamanda bir hadiseyi gören ve yaşayan kimseyi de ifade eder. Bu anlamıyla Peygamberimizin şahit olması, Onun tebliğ ettiği hakikatleri yaşayarak insanlara bildirmesini yani numune-i imtisal olmasını ifade eder. Peygamberimiz bir müjdecidir. İnsanlar Allah'ın emirlerine uydukları takdirde bu dünyada ve ahirette verilecek ödüllerle onları müjdelemiştir. O aynı zamanda bir uyarıcıdır. İnsanlar inkâr ve isyan ettikleri takdirde onları bu dünyada, ölüm esnasında ve kıyamet ile

başlayacak ahiret hayatında bekleyen azapları ve tehlikeleri bildirmiştir. Peygamberimiz insanların hidayete ermesi, dünya ve ahiretlerinin mamur olması için çok yönlü ve büyük gayret ve özveriye dayalı bir davet aksiyonu ortaya koymuş, Allah'ın izin verdiği bir üslup ve mahiyet ile insanları hakka ve hakikate davet etmiştir. Ayetin sonunda Peygamberimiz için çok müstesna ve onore edici bir ifade daha kullanılmıştır. Allah Peygamberimizi "*sirâc-ı münîr*/parlak ve aydınlatan bir güneş" olarak tabir etmiştir. Bu ifade beni çok etkiler. Peygamberimizin, hidayetin ve istikametin mihenk taşlarından ve en güçlü vesilelerinden biri olması bundan daha muhteşem bir ifade ile anlatılamazdı.

Bu ne demektir? Peygamberimiz güneştir. Güneş ne işe yarar? Güneş ışıtır. Hz. Peygamber, gözümüzün nurudur. Feraset kaynağıdır Peygamberimiz. Ona yaklaştığında hak ile batılın, zehirle şifanın, eğri ile doğrunun arasındaki farkı idrak edersin. Abdurrahim Karakoç diyor ki:

"Beden ölür çürür, cana bakın siz.
Kim kiminle yürür, ona bakın siz.
Bırakın dönsün dönme dolaplar
Haktan hakikatten yana bakın siz."

İnsanın gözünün feri gitmişse nasıl hakka, hakikate bakacak? Hz. Peygamber gözümüzün nurudur, o bir güneştir. Sonra güneş ısıtır. Muhabbetimizin, geçinilebilir bir insan olmamızın, geçimli olmamızın vesilesi Onun ahlakıyla ahlaklanmaktır. Hz. Peygamberden uzaklaşmak ısıdan uzaklaşmak olduğu için adama buz kestirir. İnsan geçimsiz biri olur gider. Onun için bir insanın evinde huzursuzluk varsa şunu bilsin ki Hz. Peygamber ile arasına kara kediler girmiştir.

Çünkü o alemlere rahmettir. Onun sünnetine uymak insanı merhametli, müşfik ve muhabbetli yapar.

Güneş başka ne yapar? Besler. D vitamini problemi yaşayanlara doktor güneşe çıkacaksın, diyor. Çünkü vücut D vitamini sentezlemiyor. Güneş enerji kaynağıdır, besler. Hz. Peygambere yaklaşmak motivasyondur; enerjiyi, aşkı artırır. Ondan uzaklaşan kimse canlı cenazeye dönüşür, bitap düşer. Bir hadis vardır: "İstanbul (Konstantiniyye) muhakkak fethedilecektir. Onu fetheden emîr ne güzel emîr, onu fetheden ordu ne güzel ordudur." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 335) Efendimizin bir sözüyle bir çağ açılmış, bir çağ kapanmış; Konstantiniyye'ye onlarca sefer düzenlenmiştir. Hz. Peygamberin övgüsüne mazhar olan komutan ve asker olabilmek için İslam dünyası oraya akmıştır. Peygamberimiz motivasyon kaynağıdır. Ona yaklaştığında canlanırsın. Onun için ayette Allah azze ve celle diyor ki: "Ey iman edenler! Sizi hayat verecek şeylere çağırdığında Allah ve Resulü'nün çağrısına icabet edin." (Enfal, 24) Peygambere icabet etmek, Ona uymak, ihya kaynağına yaklaşmak olduğu için insana can(lılık) verir. Hz. Peygamber motivasyon kaynağıdır.

Buhari'nin Cabir'den (ra) aktardığı bir hadis vardır: Bir gün Peygamber Efendimiz uyurken iki grup melek başında toplanmış ve kendi aralarında konuşmaya başlamışlar. Meleklerden bir grup diğerine Peygamberimizi göstererek: "Şu yerde yatana bakın, uyuyor." demişler. Diğer grup melek, "Baksanıza, bunun sadece gözleri uyuyor, bunun kalbi uyanık." demiş. Soruyu soran melekler, cevap veren meleklere, Peygamber Efendimiz'i kastederek, "Bu yerde yatanı bir şeye benzetecek olsanız neye benzetirdiniz? Onun hakkında bir misal verseniz, nasıl bir misal verirdiniz?" diye sormuşlar. Sorunun muhatabı olan melekler demişler ki: "Bir padişah

var, bir saray inşa etti ve o sarayda bir ziyafet düzenledi. Sonra insanların arasına bir ulak, bir elçi gönderdi ve o elçi insanlara şöyle hitap etti: 'Ey insanlar şu sarayda düzenlenmiş bir ziyafet var yetişin, ondan istifade edin.' Diğer grup melek bu cevabı duyunca demişler ki; 'Verdiğiniz misali açıklayın, izah edin ki o da anlasın.'"

Bu arada küçük bir izah yapayım; İslam alimleri diyor ki, vahiy Peygamberimizin kalbine indirilmiştir ve vahyin iniş zamanını, periyodunu, muhtevasını, hacmini mutlak anlamda belirleyen Allah'tır. Çünkü vahiy salt Allah'ın tasarrufudur ve her an Peygamber Efendimiz'e gelmeye müsaittir. Başka bir deyişle Peygamberimizin kalbi her an vahye mazhar olabilecek bir durumda bekler. Uyku hali bile bundan müstesna değildir. Çünkü rüya, peygamberlere vahyin geliş yollarından biridir. İşte tam da bu sebeplerden her ne kadar Peygamberimizin biyolojik olarak gözleri uyusa da manevî açıdan gönlü her daim şuur halindedir. Efendimiz, "Benim gözlerim uyur kalbim uyumaz." (Buharî, Menakıp, 24) şeklinde bu hakikati ifade etmiştir. Dolayısıyla meleklerin ve onların kendi aralarındaki konuşmalarının gayb olduğunu düşündüğümüzde hadisin râvisi olan Cabir'in (ra) Peygamberimizin bilgilendirmesi olmadan bu olaya vakıf olması, Peygamberimizin de kalbi uyanık olmadan bu hadiseden haberinin olması mümkün değildir.

Tekrar hadise dönelim: Melekler: "Bu misali açıklayın ki o da anlasın" dediklerinde sorunun sorulduğu melekler demişler ki: "O saray cennettir, saraydaki ziyafet İslam'dır, o ziyafete insanları davet eden ulak işte şurada yaratandır." Ve melekler Peygamberimizle ilgili hiçbir Müslüman'ın unutmaması gereken, Efendimiz'e atfettiği değer ve konumu yeniden inşa etmesini ve temellendirmesini sağlayacak muhteşem

bir tespit daha yaptılar ve dediler ki: "*Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem farkun beynennâs*/ Hz. Peygamber insanların arasındaki farktır." Bu ifade çok önemlidir. Meleklerin tespitiyle Peygamberimiz şu hayatta hakla batılın, eğri ile doğrunun, iyiyle kötünün, saadetle şekavetin birbirinden ayrıldığı bir mihenk taşı, bir kıstas, adeta bir turnusol kağıdıdır. Ve bu özellik Onun kalbine Kur'an'ın indirilmesinin en özgün sonuçlarından biridir. Bizim Peygamberimizle Kur'an arasındaki ilişkiye dair vurguladığımız en önemli hususlardan biri, Kur'an'ın Onun kalbine indirilmesidir ki bu ayetle de sabittir. Bunun çok özel bir anlamı vardır. Vahyin Onun kalbine indirilmesi, kalbin insan benliğinde manevî dünyanın merkezi olması sebebiyle, Kur'an'ın aslında Onun karakterine inmesi anlamını taşır. Böyle olunca Kur'an'ın temel özellikleri Peygamberimizin karakter dünyasında vücut bulmuş ve böylece Onun ahlakını Kur'an yapmıştır. Vahyin Onun kalbine inmesiyle Kur'an'ın her bir özelliği, Peygamberimizin şahsiyetinde bir karakter özelliği olarak tecelli etmiştir. Örneğin Yasin suresinin beşinci ayetinde Kur'an'ın Azîz ve Rahîm olan Allah'ın indirdiği izzet ve rahmet yüklü bir kitap olduğu ifade edilir. İzzet yüklü olan Kur'an Peygamberimizin kalbine indiğinde onu aziz kılmıştır. Öyle ki Müslümanların en zayıf olduğu dönemlerde bile Efendimiz (sav) Mekke'nin zalim ve zorba müşriklerinin karşısında dik durmuş, asla bir eziklik ve zafiyet sergilememiştir. Bu Azîz olan Allah'ın izzet yüklü bir şekilde Onun kalbine indirdiği vahyin en güçlü sonuçlarından biridir. İzzet yüklü Kur'an Peygamberimizi aziz kılmıştır. Aynı şekilde rahmet ve merhamet yüklü olan Kur'an-ı Kerim ayette de ifade edildiği üzere Onu âlemlere rahmet kılmıştır. Bu ifade ettiğim durum beşer üstü bir kaynaktan doğan vahyin bir beşere intikal ettiğinde onda mevcut

kıldığı muazzam değişim, gelişim ve terbiyenin kimyasını, iç yapısını ve ıslah aksiyonunu göstermesi bakımından çok önemlidir.

Allah azze ve celle, Bakara suresinin 185. ayetinde Kur'an'ın en önemli özelliklerinden birinin de "furkan" yani hakla batılı birbirinden ayırmak olduğunu vurgular. Dolayısıyla furkan olan Kur'an, Efendimizin kalbine inince Onu hakla batılın birbirinden ayrıldığı bir fark kılmıştır. Evet... Peygamberimiz farktır ve Ona yaklaşmak farka yaklaşmak anlamına geldiği için insanı farklı kılar, farkındalık sahibi kılar. Ondan uzaklaşmak farktan uzaklaşmak olduğu için insanı "farksız" kılar. Öyle ki insan fark olan Peygamberimizden uzaklaştığından dolayı etrafındaki herhangi bir varlıktan farksız bir duruma gelir. Etrafındaki herhangi bir cisimden, herhangi bir hayvandan farksız olur. Bugün insanın, insanın kurdu olduğu, tarihte hiç olmadığı kadar insanın bu yeryüzünde zalim ve mazlum olduğu, türlü türlü zulmün afakı sardığı şu modern cahiliye karanlığında insanlığın yaşadığı travmanın temel sebebi fark ve farkındalık kaynağı olan Hz. Peygamber'den uzaklaşmış olmasıdır. Çünkü insanlar ondan sadece abdest almayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi, kurban kesmeyi, hac yapmayı değil aynı zamanda samimiyeti, merhameti, rahmeti, muhabbeti, sabrı, müsamahayı, saygıyı, özveriyi, empatiyi, komşusu aç iken tok yatmamayı, kendisi için istediği şeyi kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmayacağını ve daha nice nice erdemleri de öğrenecekti. Modern pedagojiler ve eğitim sistemleri bakımından hayal bile edilemeyen şu erdemlerin yok olması insanlığın yok olmasıyla aynı anlama gelir. Onun için insanlar, insanlıklarını kaybettiler. Ondan sebep insan, insanlıktan çıktı.

Peygamberimiz, farktır ve Ona yaklaşmak farka yaklaşmak olduğu için insanı farklı ve farkındalık sahibi kılar. Mesela insan öncelikle kendisini fark eder. Kendisinin ne kadar aciz ve naçiz bir kul olduğunu, bir damlacık sudan görmez iken görür, işitmez iken işitir, düşünmez iken düşünür, idrak ve iman etmez iken idrak ve iman eder bir hale gelmesinin sebebini, sebeplerin arkasındaki müsebbibi, Rabbini fark eder. Doğumu fark eder, hayatın anlam ve amacını ve ölümü fark eder. Zamanın kendisini ölüme, ölümün ise Rabbine götürdüğünü en derinden idrak eder. Yüksek duygu ve düşünceleri beraberinde getiren bu fark ediş hali her bir unsuruyla insanı iç dünyasının derinliklerinde öğütleyen, ıslah eden, terbiye eden, hakka ve hakikate irşat eden bir muallim olur. Peygamberimiz insana kendisini fark ettirir.

Sonra Efendimiz insana eşini fark ettirir: Eşinin Allah'ın emaneti olduğunu, hak ve hakikat yolunda onun gönlünü hoş etmeden Allah'ı kendisinden razı edemeyeceğini, dünyada ve ahirette mutlu olamayacağını fark ettirir.

Sonra Peygamberimiz insana evladını fark ettirir: Evladının kendisinin malı, mülkü, memlukü değil, ahiret sermayesi, ahiretin sadaka-yı cariyesi ve Allah'ın emaneti olduğunu idrak ettirir.

Sonra Peygamberimiz insana annesini, babasını fark ettirir: Annesinin, babasının yaşlılıklarında omzunda bir yük, sırtında bir kambur değil cennet sermayesi, en kısa yoldan insanı cennete, cemalullaha, Allah'ın rızasına ulaştıran en güçlü vesile olduğunu gösterir. Peygamberimiz insana havadaki kuşu, yerdeki taşı, taşın üstündeki karıncayı fark ettirir. Öyle ki insana; "Deme incitmem karıncayı bile/Karınca incinir 'bile'den bile" diyeceği bir letafeti, bir nezaketi,

bir istikameti, bir kerameti insana ihsan eder. Demem o ki meleklerin de tespitiyle Efendimiz farktır, Ona yaklaşmak farka yaklaşmak olduğu için insana doğumun, yaşamın, ölümün, sonrasının ve enva-i çeşit hakikatin perdesini aralar, hikmetlerini fark ettirir.

Peygamberimize yaklaşmak soyut ve manevî bir durumdur. Şu hâlde bu yaklaşma nasıl olacak? Salat; bağ, bağlılık demektir. Kelimenin çoğulu salavattır. Mahiyetleri farklı olmakla beraber salat hem Allah'la hem de Peygamberimizle olan bağı ifade eder. Allah ile olan bağı ifade eden salat namazdır; Peygamberimizle olan bağı ifade eden ise salavattır. Bir Müslüman, peygamberine dört şekilde salavat getirir: Dilin salavatı... Bu çokça "*Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammed*" demektir. Bu salavat Müslüman'la peygamberi arasında kurulan zaman ve mekân üstü bir bağdır. Bir kimse Peygamberimize ne kadar çok salat ve selam getirirse o kadar Ona yaklaşır. Aklın salavatı ise tefekkürdür. Hz. Peygamber'i tanımak, Onun hayatını bilmek, hadislerine vakıf olmaktır. Onu tanımak, Onun hayatında tecelli eden hikmetler üzerinde tefekkür etmek bir tür salavattır ve bizi Hz. Peygamber'e yaklaştırır. Bu tanıma ve marifet hali muhabbetin temelidir. Tanımazsan sevemezsin. Peygamberimizi tanımazsak sevemeyiz. Marifet, beraberinde muhabbeti getirir. Muhabbet ise kalbin salavatıdır. Kalbimizde Peygamber Efendimiz'e beslediğimiz muhabbet, samimiyet, saygı ve sadakat gibi kalbî her eylem Peygamber Efendimiz'e yakınlaşma vesilesidir ve topyekûn kalbin salavatı sayılır. Bir de organların, onlardan sadır olan davranışların salavatı vardır ki o da Hz. Peygamber'in sünnetine ittiba, Onun ahlakına iktida, Onun hassasiyetleriyle ittikadır. Dolayısıyla gerek kalbine vahyin indirilmesiyle ahlakının tamamının Kur'an olması, gerekse

Allah'ın, hakkında "Muhakkak ki sen dosdoğruyu yola iletirsin." (Şûrâ, 52) buyurması sebebiyle Peygamberimiz Fatiha suresinin yedi ayetinin içindeki yedi şahsiyetin odak şahsiyeti olarak önümüze konulmuştur.

Bu, birinci şahsiyettir.

2. Sıddîk Şahsiyeti

Fatiha'daki "*ellezîne*" ifadesinde bulunan ikinci şahsiyet "sıddîk" şahsiyetidir. Sıddîk doğruluk ve güvenilirlik anlamına gelen "sıdk" kökünden türemiştir. Arapçada kullanıldığı şekliyle anlamda çokluğu ve zirveyi ifade eder. Yani sıddîk, çok doğru ve çok güvenilir kimse demektir. Kelimenin sadece doğru olmak değil, aynı zamanda doğrulamak ve tasdik etmek manası da vardır. Bu anlamı merkeze aldığımızda sıddîk, Peygamberimizin Allah'tan getirdiklerini hiçbir şüpheye mahal kalmayacak şekilde gönülden kabul edip onaylayan kimse demektir. Peygamberlerin de imanla mükellef olduğunu düşündüğümüzde, Allah'ın bildirdiklerini onların gönülden onaylamaları onları da sıddîk yapmıştır. Bu sebeple Kur'an'da Hz. Yûsuf (Yûsuf, 46), Hz. İbrâhim (Meryem, 41) ve Hz. İdris (Meryem, 56) için de bu ifade kullanılır ve onların hak ve hakikat karşısında doğruluklarına, dürüstlüklerine ve güvenilirliklerine vurgu yapılır.

Nisâ suresinin 69. ayetinde sıddîklerin, peygamberler ifadesinden sonra zikredilmesi bu kavramın peygamberlerin dışındaki kimseler için kullanıldığını gösterir. Bu itibarla bir ayette Allah azze ve celle şöyle buyurur: "Allah'a ve peygamberlerine (böyle) iman edenler var ya, işte onlar rableri katında sıddîklar ve şehidler mertebesindedirler. Mükafatları

ve nurları (ahirette) onları bekler. İnkâr edip ayetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliktirler." (Hadîd, 19) Sıddîk şahsiyetinin dar, geniş ve en geniş olmak üzere üç farklı düzlemde üç farklı anlamı söz konusudur. En dar anlamıyla sıddîk Hz. Ebubekir'i, geniş anlamıyla Peygamberimizin Allah'tan getirdiklerini tasdik eden ashab-ı kiramın tamamını, en geniş anlamıyla da onlara sıdk-u sadakat ile ittiba eden, gönüllülerinde Efendimizin risaletine dair hiçbir şüphe barındırmayan, Onu gönülden tasdik eden bütün Müslümanları ifade eder.

Hadislerde bu ifade özellikle Hz. Ebubekir için kullanılır. Çünkü o mirac olayı başta olmak üzere gayba dair haberleri hiç tereddütsüz tasdik etmiş. Müşrikler, Peygamberimizi kastederek ,"Senin arkadaşın bir gecede şunları şunları yapmış," diye onu İsra ve Miraç hakkında şüpheye düşürmeye çalıştıklarında; 'O söylüyorsa doğrudur.' diyerek ortaya koyduğu gönülden tasdik tavrı sebebiyle bizzat Peygamberimiz tarafından ona sıddîk lakabı verilmiştir. (Müsned, IV, 4) Hz. Ebubekir, Peygamberimiz tebliğe başladığında Ona iman eden hür erkeklerin, raşit halifelerin, aşere-i mübeşşerenin ilkidir. Hicret esnasında Peygamberimizin refiki olduğu için Kur'an-ı Kerim'de "...mağarada bulunan iki kişiden biri..." (Tevbe, 40) olarak zikredilir.

İslâm'dan önce de saygın, dürüst, kişilikli, putlara tapmayan ve evinde put bulundurmayan "hanif" bir tacir olan Ebubekir, bütün servetini, kazancını İslâm için harcamış, kendisi de sade bir şekilde yaşamıştır. Hayatı boyunca Peygamberimizin yanından ayrılmamış ve Onunla hiç kopmayan çok sağlam bir dostluk kurmuştur. Peygamberimiz de onun görüşlerine önem verdiği için önemli meselelerde kendisiyle istişarede bulunmuş ve hatta bundan dolayı Hz. Ebubekir'e, "Peygamber'in veziri" denilmiştir. Peygamberimizin dave-

tinin ilk yıllarında Müslüman olanlar bir tereddüt evresi yaşamışlar fakat Hz. Ebubekir hiçbir tereddüt göstermeden Ona iman etmiştir. Peygamberimiz de onun için "Bütün insanların imanı bir kefeye, Hz. Ebubekir'inki bir kefeye konsa, onun imanı ağır basardı." buyurmuştur. (Tuhfetu'l-Ahvezî, 7/298) Hatta Efendimiz, hicret emrini alıp Ebubekir'e gelerek ona beraberce hicret edeceklerini söyleyince onun, sevinçten ağlamaya başladığı anlatılır. (İbn Hişâm, es-Sire, II, 485)

Peygamber Efendimiz vefatından önce, hastalığı esnasında Hz. Ebubekir'in faziletine dair mescitte bir konuşma yapmış, hasta yatağındayken onu ısrarla çağırtmış ve yerine imam tayin etmiştir. Efendimiz, yine hastalığı esnasında evlerin mescide açılan bütün kapılarının kapatılmasını, sadece Hz. Ebubekir'in evinin kapısının açık bırakılmasını istemişti. Vefat ettiğinde ise, Peygamberimizin vefat haberini duyan Hz. Ebubekir, Efendimizin yanına gelmiş, Onu alnından öperek şöyle demiştir: "Anam babam sana feda olsun. Yaşamında ne kadar güzelsen ölümünde de o kadar güzelsin. Seninle peygamberlik sona erdi. Ya Muhammed! Rabbinin katında bizi unutma; hatırında olalım ..." dedi. Sonra dışarı çıkıp insanlara şöyle hitap etti: "Ey insanlar, Allah birdir ve O'ndan başka ilah yoktur. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah apaçık hakikattir. Her kim Muhammed'e kulluk ediyorsa bilsin ki onun ilahı ölmüştür. Ve her kim ki Allah'a kulluk ediyorsa bilsin ki şüphesiz Allah diridir, bâkîdir ve ebedîdir." Ve sonra şu ayeti okudu: "Muhammed sadece bir elçidir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse siz ökçelerinizin üzerinde geriye mi döneceksiniz? Kim ökçesi üzerinde geriye dönerse Allah'a hiçbir ziyan veremez. Allah şükredenleri mükafatlandıracaktır." (Âl-i İmrân, 144) Allah'ın kitabına ve Resulullah'ın sünnetine

sarılan doğruyu bulur, o ikisinin arasını ayıran sapıtır. Şeytan, Peygamberimizin ölümü ile sizi aldatmasın, dininizden saptırmasın. Şeytanın size ulaşmasına fırsat vermeyiniz" (İbn Hişâm, es-Sire, IV, 335) Hz. Ebubekir'in Peygamberimizin vefatı gibi büyük bir matemin içinde sergilediği tavır onun "sıddîk" lakabına ne denli ehil olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Hatta bu konuşmanın ardından Hz. Ömer ve orada bulunan diğer sahabe hemen ona biat etmiştir. Hz. Ebubekir de tıpkı Peygamberimiz gibi 63 yaşında vefat etmiş ve vasiyeti gereği Onun omuz hizasına defnedilmiştir. Böylece sıdku sadakate dayalı dostlukları hayatta olduğu gibi ölüm sonrasında da devam etmiştir. Onun sıddîkliği, onu Peygamberimizden sonra ümmetin en değerlisi kılmıştır. Dolayısıyla Fatiha suresinde Allah'ın; dosdoğru yolu, kendilerine nimet verdiklerinin yolu olarak tanımladığı ayetteki ikinci şahsiyet olan "sıddîk" şahsiyeti anlam ve mahiyetini Hz. Ebubekir'in kişiliğinde tecelli ettirmiştir. O, sıddîklerin piridir.

Bu, "sıddîk" kelimesinin en dar anlamıdır. Geniş anlamıyla bu kelime Peygamberimizi gönülden tasdik eden ashabın tamamı için de kullanılır. İslami kaynaklarda sahabi, "Hz. Peygamber'i mümin olarak gören ve Müslüman olarak ölen kimse" şeklinde tanımlanır. Bir insanın mümin olarak Peygamberimizi görmesi, Peygamberimizin de onu görmesiyle adeta aralarında manevî bir ilişki, manevî bir bağ kurulur. Sahabi sohbet yöntemiyle Efendimizin inşa ettiği insan karakterine tekabül eder.

Peygamber Efendimiz'in Kur'an'da ifade edilen pek çok özelliği vardır. Allah, Peygamberimizi pek çok yönden Kur'an'da över, ona medh u senada bulunur. Ama Efendimizin teşrif edilmesi konusunda Kur'an'da kullanılan en üst düzey kavram, "*rahmeten lil âlemin*"dir. Efendimiz alemlere

rahmettir. Rahmetin Peygamber Efendimiz'den (sav) diğer insanlara intikal etmesi için kullandığı yöntemin adı sohbet, bu yöntem sonucu yetişen insan şahsiyetinin adı sahabidir. Sohbet bir yönüyle bir mükaleme, bir muhadese, bir konuşmadır. Diğer yönüyle ise bir yönden psikolojik, bir yönden sosyolojik ve hatta bir boyutuyla varoluşsal ve ontolojik bir ilişki biçimidir. Peygamber Efendimiz bu sohbetle, bırakın insani seviyeyi, hayvani seviyenin fersah fersah altındaki bir toplumu çölün bereketsiz kumlarının arasında Allah'ın kendilerinden razı olduğu kul örnekleri haline getirmiştir. Sohbet insanı inşa eden, pişiren, olgunlaştıran, tekâmül ettiren bir ilişki biçimidir. Peygamberimizle ashab-ı kiramın arasındaki ilişki sohbet ilişkisidir.

Peygamberimizin zamanına kadar pek çok medeniyet kuruldu, pek çok hükümdar, devlet başkanı geldi geçti. Bu medeniyetleri incelediğiniz zaman ihtişamlı şehirler görürsünüz. Mesela Ad kavmine bakarsanız İrem şehrini görürsünüz. Allah azze ve celle Fecr suresinde ifade ederken buyuruyor ki: Ad kavmi İrem'i inşa etmiş. Semud kavminden bahsederken buyuruyor ki: Semud kavmi kayaları oyup ev yapmış, binalar inşa etmiş. Firavun'dan bahsederken şöyle buyuruyor: "Piramitleri olan Firavun." O da piramitleri inşa etmiş. Efendimizden önceki medeniyetlere baktığınız zaman büyük büyük binalar görürsünüz. Peygamberimizin Medine'sinde iki katlı bir bina bile görmekte zorlanırsınız. Çünkü Efendimiz bütün yatırımını insana yapmıştır. Ashab-ı kirama yapmıştır, insan inşa etmiştir. Efendimiz bir hac yaptı ve bu Onun ilk ve son haccıydı. Bu hac sırasında "Veda Hutbesi" olarak meşhur olan bir hutbe irad etti ve orada şöyle buyurdu: "Burada bulunanlar bulunmayanlara ulaştırsın!" Adeta maddenin merkezindeki atomun ateşlen-

mesiyle başlayan bir inkişaf reaksiyonu gibi ashab-ı kiram bu emrin peşine düştü ve insanlara bir hidayet rehberi oldu. Tam da Efendimizin ifade ettiği gibi gökteki yıldızlar gibi oldular. Hangisine tutunursanız hakka, hakikate, hidayete ulaşırsınız.

Peygamber Efendimiz yatırımını insana yaptı ve o insanlar cihanı mamur kıldılar. Diyarbakır'da 541 sahabe kabrinin olduğundan bahsedilir. Mekke ve Medine'den sonra en çok sahabe kabrinin bulunduğu yer Diyarbakır'dır. Diyarbakır neresi? Mekke, Medine neresi? Bana sorsanız; deseniz ki nerede ölmek isterdiniz? Hemen derdim ki Medine'de. Peygamber Efendimiz'in dizinin dibinde vefat etmeyi, Baki kabristanlığına gömülmeyi isterdim. Ebu Eyyub el-Ensari nerede vefat etti? Medine neresi? İstanbul neresi? Onlar kendi manevî konforlarını, kendi ruhi konforlarını değil, Allah Resulü'nün gösterdiği yolda "olmayı" değil o yolda "ölmeyi" seçtiler.

Beni çok etkiler. Hazreti Ömer (ra) bir gün maiyetiyle birlikte otururken, yanlarında bulunan zatlardan birine sormuş: "Şimdi dua kapısı açılsa, Allah sana dese ki: Dile benden ne dilersen. Ne dilersin?" O zat demiş ki isterdim ki bir oda dolusu altınım olsun. Bir oda dolusu daha olsun. Bir oda dolusu altınım daha olsun. Ben de o altınları Allah'ın yolunda cihana infak edeyim, Allah'ın yolunda harcayayım. Ben bunu dilerdim." Hz. Ömer başka birine aynı soruyu sormuş; o zat da demiş ki: "Benim de bir oda dolusu gümüşüm olsun. Bir oda dolusu daha, bir oda dolusu daha. Onları Allah'ın yolunda infak edeyim, isterdim." Hz. Ömer susmuş. Derin bir sessizlik olmuş. Etraftakiler anlamışlar ki müminlerin emiri bu sorunun kendisine de sorulmasını istiyor. Ve sormuşlar. Demişler ki: "Ey müminlerin emiri! Dua

kapısı açılsa, Allah sana da dese ki: Dile benden ne dilersen. Ne dilerdin?" Dicle'nin kıyısında kurdun kaptığı kuzunun vebalini değil omuzlarında, iliklerinde hisseden, "Alın elinize buğday çuvallarını, gidin dağlara, taşlara, serpin kurtlara, kuşlara... Bilad-ı İslam'da kıtlık varmış da kuşlar açlıktan ölmüş, demesinler" diyen Hz. Ömer şu cevabı vermiş: "Allah bana deseydi ki: Dile benden ne dilersen. Bir dua hakkım olsaydı ben de isterdim ki: Benim bir oda dolusu Huzeyfe bin Yeman'ım olsun, bir oda dolusu Muaz bin Cebel'im olsun, bir oda dolusu Ebu Ubeyde bin Cerrah'ım olsun. Ben de onları cihana göndereyim ve onlar Kur'an'ı, İslam'ı, Hz. Peygamber'in sünnetini, davetinin ruhunu insanların akıllarına, kalplerine, gönüllerine kazısın."

Sahabe-i kiram deyince Peygamber Efendimiz'in davetinin, Efendimiz'in tebliğinin, irşadının şah eseri olan insanlar gelmeli aklımıza. Allah azze ve celle bir ayette buyuruyor ki: "Biz peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık." Bütün peygamberler bizim için Allah'ın elçileri olmak bakımından eşittir. Ayırım yapmayız. Birini makbul, diğerini merdut görmeyiz. Ama peygamberlerin arasında fazilet farkı vardır. Peygamberlerin arasını ayırmayacağımızı her gün yatsı namazından sonra Bakara suresinin 285 ve 286. ayetlerini okurken ifade ediyoruz. Ama bir fazilet farkının olduğunu da bu ayet ifade ediyor. Bu fazilet farkının sebebini anlatırken de Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Allah peygamberlerin bazılarıyla konuşmuştur. Peygamberlerin bir kısmını da derecelere yükseltmiştir." Öyle görünüyor ki Allah'ın bir peygambere yaşattığı manevî tecrübe o peygamberin Allah katındaki üstünlüğünün bir simgesidir. Bu peygamberlerin içerisinde en üst düzey manevî tecrübeyi yaşayanın Efendimiz (sav) olduğunu düşünüyorum. Çünkü Efendimiz yaşadığı

İsra ve Miraç tecrübesiyle hiçbir peygambere nasip olmayan bir vuslata erdi. Süleyman Çelebi hazretleri'nin dediği gibi:

Ermedi evvel gelen bu devlete,
Kimse layık olmadı bu rif'ate.
Şeş cihetten ol münezzeh zülcelâl
Bî kemû keyf ona gösterdi cemal

Önce gelen hiçbir peygamber, Efendimiz'in nail olduğu bu İsra ve Miraç nimetine nail olmadı. Peygamber Efendimiz muhteşem bir manevî tecrübe yaşadı. Bazı İslam alimleri diyorlar ki bir peygamberin Allah katındaki üstünlüğü o peygamberin yaşadığı manevî tecrübenin büyüklüğüyle ölçülür. Bir peygamberin yaşadığı manevî tecrübenin büyüklüğü de o peygamberin inşa ettiği birey ve toplum yapısıyla ölçülür. Peygamber Efendimiz'in inşa ettiği sahabe nesli Peygamberimizin (sav) mürebbilik, müzekkilik, eğitimcilik, muallimlik yönünün tecellisidir. Peygamber Efendimiz'in en büyük tecellisi, Onun eğiticilik yönünün ete kemiğe bürünmüş hali olan sahabe-i kiram, rıdvanullahi aleyhim ecmain'dir.

Kur'an'da sahabe-i kiram ile ilgili olarak iki hususun ön plana çıkartıldığını görürüz. Sahabe-i kiramı ensar ve muhacir olarak ikiye ayrılıyor. Muhacir, Allah rızası için yurtlarını, evlerini, barklarını, sevdiklerini terk eden insanlar, Müslümanlar. Ensar da onlara değil evlerini, sinelerini açan ev sahibi müminler, evet. Allah azze ve celle buyuruyor ki: وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ Sahabe-i kiramı ensar ve muhacir olarak ikiye ayırdıktan sonra onların en önemli özelliğinin وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ olmak olduğunu belirtiyor. Yani sahabe-i kiramın karakteristik özelliği olan السَّابِقُونَ öne geçenler, الْأَوَّلُونَ ise ilkler demektir. Yani bu iki ifade "ilk öne çıkanlar" anlamına gelir. Allah bir emir verdi. Kim var? Hz.

Peygamber bir emir işaret buyurdu. Bir iş var, bir taş var. Altına değil elin, gövdenin girmesi gerekiyor. Bir yük var, omuz atılması gerekiyor. Sahabe-i kiramın Allah'ın emirlerine, Peygamber Efendimiz'in tavsiyelerine, onlara yüklediği yükümlülüklere, vazifelere bakışı budur. Onlar ilk öne çıkanlar olmuşlardır. Yani bir zorluk, bir meşakkat, bir cihat, bir savaş, bir musibet, bir çile, bir infak olduğunda onlar kuytularda sinip geri geri adım atan kimseler değildi. Onlar öne çıkan kimselerdi. Sahabe-i kiramın birinci özelliği öne çıkan olmaktı. Yani yüke doğru adım atmak. Belki bu, Üstad Necip Fazıl'ın "kim var?" dendiğinde "sağına soluna bakmadan ben varım diyen gençlik" dediği şeydir. İlham noktası burasıdır.

Burdayım de ararlarsa,
Doğru söyle sorarlarsa,
Tabutuna sararlarsa,
Bayrak senden incinmesin

diyen Abdurrahim Karakoç merhumun da belki ilham noktası budur.

Sahabe-i kiramın birinci özelliği öne çıkan olmaktır. İkinci özelliği olarak da şunu görüyorum: Sahabe Allah Resulü'ne, "Anam, babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü!" derlermiş. Yani onlar fedakâr insanlardı. Yeri geldiğinde mallarından, yeri geldiğinde canlarından, değer verdikleri her şeyden vazgeçecek kadar kendilerini bu yola adamışlardı. Bir gün tabiinden bir zat Hz. Ali'ye soruyor: "Hz. Peygamber'i nasıl severdiniz?" Hz. Ali (ra) diyor ki: "Biz Hz. Peygamber'i çölde susuz kalmış birisinin suyu sevdiği gibi severdik." Çölde susuz kaldığın zamanı düşün. Ciğerin yanmış susuzluktan. Onlar fedakâr, diğerkâm insanlardı. Bir ayette Allah azze ve

celle buyuruyor ki: "Sevdiklerinizden infak etmedikçe iyiliğe ulaşamazsınız." Onlar bu hakikatin farkındaydılar. Onlar zamanlarından infak ettiler, ömürlerinden infak ettiler, cemi cümle varlıklarından infak ettiler ve Allah'ın kendilerinden, kendilerinin de Allah'tan razı olduğu kul örnekleri haline geldiler.

Peygamber Efendimiz onları övdü: "Ashabım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz." dedi. Bize düşen, yapmamız gereken nedir? Bu çağda sahabe hakikatinin bizim için ifade ettiği güncel mesaj nedir? Tevbe suresinde Allah onlarla ilgili olarak buyuruyor ki: وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ Allah sadece sahabe-i kiramdan razı olmadı. رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ifadesini sadece sahabe-i kiram için kullanmadı. Aynı zamanda kıyamete kadar onlara ihsan ile iyilik ile sıdk ile ittiba eden herkes için kullandı. رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ifadesi وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ ifadesinden sonra zikrediliyor. Bu şu demektir: Hangi çağda, hangi zamanda olursa olsun bir insan sahabe-i kiramın yoluna ittiba etmiş ise bu insan Allah'ın rızasını elde etme imkanına kavuşmuş demektir. O kapıyı açmış, o kapıyı bulmuş demektir.

Şöyle düşünelim: Allah, hidayet rehberi ve bir hakikat çağrısı olan bir kitap indirdi. وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ (Yunus, 57) Göğüslerin içinde bulunan, insanın başına bela bütün hastalıklar için bir ilaç, bir deva indirdi. Kalbine Kur'an inmiş olan Efendimiz, hayatı Kur'an olan Efendimiz, bir süt kazanının içerisindeki bir yoğurt kitlesinin sütü fermente edip yoğurda dönüştürdüğü gibi bir nesli hidayete kesti. Ve Peygamber Efendimiz'den (sav) bize gelen o miras, ashab-ı kiram üzerinden onların emekleri, çabaları, gayretleriyle bir yol oldu. Kur'an bunu, "*sebilü'l mümin*" olarak isimlendirdi. (Nisâ, 115) Ve

o yol bize kadar bu şekilde geldi. Modern zamanda insanlar örnek bunalımı yaşıyor. Tabiat da boşluk kaldırmıyor. Bugün Müslümanlar, müminler, gençler, Müslümanların nesilleri o model boşluğunu batıl mefkurelerle, batıl şahsiyetlerle doldurmaya çalışıyor. Bugün aslında aradığımız ruh, bizi Kur'an'ın aydınlığına ulaştıracak olan yol, Efendimiz tarafından her biri yıldız olarak ifade edilen sahabe şahsiyetlerini analiz etmekle, onların Hz. Peygamber'den aldıkları karakter özelliklerini, feyzi, aşkı tespit etmekle mümkün. Her bir sahabi, Hz. Peygamberin (sav) bir yönünü, Ondan fışkıran nurun bir boyutunu, nebevi şahsiyetin bir karakter çizgisini ifade ediyor.

Demem o ki Tevbe suresinin ilgili ayetinin devamında, "Onlara ihsan ile ittiba edenlerden de Allah razı olmuştur." buyuruluyor ve bu ayet bizi tanımlıyor. Kur'an Peygamberimizin kalbine indirildi. Peygamberimiz bir nesli inşa etti. "Sahabe-i kiram nesli" diyoruz biz buna. Sahabe-i kiram neslinin bir sonrasına "*tabiin*" diyoruz. Niçin? Çünkü tabiin nesli ashab-ı kirama ittiba etti, onlara uydu. Bir sonraki nesil, önceki nesle uydukları için onlara "*Etbau't tabiîn*" diyoruz. Ve bu şekilde devam eden ittiba sistemi bugüne kadar geldi. Bugün şu çağda yaşayan Müslümanlar olarak kendimizi tanımlayacak olsak, 14 asırda kaç nesil geçtiyse o kadar, biz o kadar *etba-u etba-ı etba-ı etba-i tabiîn*'iz. Onlarla aramızdaki sıdku sadakat ilişkisini kuran temel unsur muhabbettir. Biz Peygamberimizi severiz, Peygamberimizi seven ashabını da severiz.

Peygamberimiz bir gün ashabını bazı konularda ikaz ederken, orada bulunanlardan biri kalkıp, "Kıyamet ne zaman?" diye sordu. Efendimiz böylesine ani bir çıkıştan ve sorudan hoşlanmadı. Sahabe soruyu soran zatın susmasını ve oturma-

sını söyledi. Az sonra adam tekrar kalkıp aynı soruyu sordu. Bir müddet sonra o zat sorusunu üçüncü defa tekrarlayınca Peygamberimiz ona, "Sen kıyamet için ne hazırladın?" buyurdu. Efendimizin bu sorusu üzerine adam başını önüne eğdi ve "Ya Resulallah! Çok fazla orucum, namazım ve sadakam yok. Fakat ben Allah'ı ve Resulünü seviyorum." dedi. Bedevinin bu sözü üzerine Resulullah, "Sen sevdiklerinle berabersin." buyurdu. (Buhârî, Ahkâm, 10) Sahabeden orada bulunanlar, "Peki bizim durumumuz nedir ya Resulallah?" deyince Peygamberimiz, "Sizler de öylesiniz." buyurdu. (Buhârî, Edeb, 95) Olanları anlatan Enes b. Mâlik, ashâbın Müslüman olmalarından sonra en çok sevdikleri olayın bu olduğunu ifade eder ve şöyle der: "Ben de Allah'ı, Resulü'nü (sav), Ebubekir'i ve Ömer'i seviyorum. Onlar kadar amel etmiş olmasam da (ahirette) onlarla beraber olmayı umuyorum." (Müslim, Birr, 163) Hem Peygamberimize hem de Onun ashabına duyduğu muhabbet, insanı hayırlı ve güzel işlere sevk eden bir iç itilim vazifesi görür. Ve bu sıddîkiyet, onlardan, sıdk ile onlara tabi olan diğer müminlere nüfuz eder. Bir defasında Peygamber Efendimiz abdest almıştı. Yanındaki sahabe Onun abdest suyundan alıp yudumlamaya başladılar. Bunun üzerine Resulullah, "Sizi bunu yapmaya sevk eden şey nedir?" diye sordu. Sahâbîler, "Allah ve Resulü'nün sevgisi." dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, "Eğer Allah ve Resulü'nün de sizi sevmesini istiyorsanız size bir şey emanet edildiğinde ona riayet edin, konuştuğunuz zaman doğru söyleyin ve komşularınızla iyi geçinin." buyurdu. (Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat, VI, 320) Dolayısıyla Hz. Ebubekir "sıddîk"tir. Peygamber Efendimiz'e "anam babam sana feda olsun," diyen, Onu gönülden onayladıkları ve bu onayı sadece dilleriyle değil, aynı zamanda eylemleriyle ve yaşam tarzlarıyla da ete kemiğe büründükleri için ashab-ı

kiramın tamamı da "sıddîk"tir. Ve Tevbe suresindeki ayette bahsedildiği üzere Peygamberimizin ashabına iyilik, ihsan, sevgi ve saygı ile uyan, kıyamete kadarki bütün Müslümanlar da Peygamberimizin mesajını şek ve şüpheden uzak bir şekilde gönülden tasdik ettikleri ve bu tasdikin gerekleriyle hayatlarını inşa ettikleri müddetçe sıddîktirler.

3. Şehit Şahsiyeti

Kendilerine nimet verilenlerin ve dolayısıyla da Fatiha suresinin üçüncü şahsiyeti şehittir. Şehit, bir olayı gören, tanıklık eden, bir yerde hazır bulunan, bir hadiseyi yaşayan kimse demektir. Bu kelime dilsel yapısı itibariyle hem gören/şâhid hem de görülen/meşhûd anlamına gelir. Şehidin kelime anlamı budur. "Şehid" kelimesinin kavramsal anlamı ise, Allah yolunda öldürülen kimse demektir. Gören anlamına göre şehit, şahadetinin ilk ânında, Allah'ın kendisine vaat ettiği nimetleri gören ve o nimetlerden istifade etmeye başlayan kimsedir. Görülen manasına göre ise Allah'ın vaat ettiği nimetlere nail olmasına Allah ve meleklerin şahitlik ettiği kimse demektir.

Evet... Fatiha suresinde sırat-ı müstakimin şehitlerin de yolu olduğu ifade ediliyor. Dolayısıyla şehitleri tanımak, onları sevmek, onların, uğruna canlarını feda ettikleri değerleri muhafaza etmeyi bir yaşam ülküsü haline getirmek, Müslüman karakteri üzerinde bizzat bir inşa faaliyeti gerçekleştirir.

Hafıza-yı beşer nisyan ile malüldür, der eskiler. Bu şu demektir; insanın aklı eskir, inançları eskir, hayalleri, hatıraları, hafızası eskir. İnsan eskiyen bir giysiyi çıkartıp çöpe attığı gibi insanın bilinci, belleği, ruhu güncellenmeyen hatıraları çöpe atar. Çok dikkatimi çeker Kur'an-ı Kerim'de

pek çok ayette Allah celle ve a'lâ hazretleri Peygamberimize ve O'nun özelinde müminlere geçmiş bazı peygamberleri, Allah katındaki mükerrem, muhterem bazı kimseleri hatırlamasını emreder. Mesela "Kitapta Meryem'i de okuyup an. Hani o, evinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti." (Meryem, 16) buyurur Allah. Meryem suresinde Hz. Meryem kıssası uzun uzun anlatılır. Onun, ailesinden ve şehir ahalisinden uzak bir yere çekilişi, kendisini orada ibadete verişi, sonra Cebrail'in (as) ona gelişi ibret dolu mesajlarla aktarılır. Dolayısıyla bütün boyutlarıyla Hz. Meryem'i ve başından geçenleri hatırlamanın, hayalinde canlandırmanın insanın kişilik inşasında ve şahsiyet yapılanmasında inşa edici bir role sahiptir.

Bir insanın en önemli salih amellerinden biri nisyandan uzak durmasıdır. Unutmak insanı içten içe çürütür. Hafıza-yı beşer nisyan ile maluldür, demek nisyanla hastadır, demektir. Bir kimse için "malulen emekli oldu" denildiğinde o kimsenin hastalık veya sakatlık sebebiyle çalışamaz hale geldiği anlatılmak istenir. Evet, normal insanların hafıza-yı beşeri nisyan ile maluldür ama "müminin hafıza-yı beşeri irfan ile mamurdur." Kur'an bunu gerçekleştirmek, hafızamızı mamur kılmak, unutturmamak istiyor. Mesela Kur'an-ı Kerim bize Allah'ı unutturmamak istiyor, Peygamber Efendimiz'i, diğer peygamberleri, salihleri ve şehitleri unutturmamak, her daim hatırlatmak istiyor. Bundan dolayı Kur'an'ı bir adı da "zikir"dir. Kur'an, unutmaması gerekenleri her daim insana hatırlatır. Elbette ki insan Kur'an'la irtibatını koruduğu müddetçe.

Şehit "gören" demektir, demiştik. Allah yolunda öldürülene "ölü" değil "şehit" denmiştir. Çünkü şehit, vefatının ilk anından itibaren Allah'ın kendisine vaad ettiği cenneti

görmüş, nimetlere ermiştir. Yasin suresinin ikinci sayfasında Habîb-u Neccâr'dan bahsedilir. Allah azze ve celle bir şehre üç peygamber göndermiştir. O kavim inkâr ve zulümlerinde inat edip peygamberleri öldürmeye niyetlenince şehrin uzak tarafından bir adam, Habîb-u Neccâr gelmiş ve peygamberlere destek olmuştur. Habîb-u Neccâr kavmi tarafından şehit edilirken şöyle demiştir: "Keşke kavmim, Allah'ın beni affettiğini ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi." (Yasin, 27) Nimet daha vefat ederken başlamıştır Habîb-u Neccâr için. Onun için adı şehittir. Allah'ın yolunda ölen, fisebilillah canını feda-i can eden herkesin adı, her müminin namı şehittir.

Biz günde 5 defa kırk vakitte 40 defa Fatiha okuyoruz. Adını koyalım o halde: Fatiha suresi bir şahadet deklarasyonudur. Fatiha Suresini okuyan her mümin sırat-ı müstakimde olma arzusunu, emelini ve bu yolun şehitlerin yolu olduğunu deklare etmiş olur. Kendisinin de bu yolun yolcusu olduğunu yani günü geldiğinde bu yolda canını feda eden şehitler gibi canını feda edeceğini ifade ve ilan etmiştir. Onun için biz Allah'ı unutamayız. Allah'ı unutursak, kendimizi kaybederiz. Biz Kur'an'ı unutamayız. Kur'an'ı unutursak kendimizi kaybederiz. Biz rehberimiz, önderimiz Efendimiz'i (sav) unutamayız. Onu unutursak insanlıktan çıkarız, kendimizi kaybederiz. Biz şehitleri unutamayız, şahadeti unutamayız. Çünkü müminin hafıza-yı beşeri irfan ile mamurdur. Biz Bedir'i unutamayız, Uhud'u unutamayız. Mü'min için Bedir ve Uhud bugün bir şey söyler. Arif Nihat Asya merhum öyle söylüyor:

Dinleyene hâlâ çöller ses verir:
"Yâley!" kesilir, uğultular gelir.
Mersiye okur Uhûd, kaside söyler Bedir

Sen de bir hac günü, başta Muhammed yanında
Ebubekir
Gidenlerin yüz bin olup dönüşünü
Destan yap ey şehir!

Biz şehadeti unutamayız, biz şehitleri unutamayız, Uhud'u unutamayız, Bedir'i unutamayız, Allah'ın Arslan'ı Hz. Hamza'yı unutamayız. Biz şüheda-yı Bedir'i, şüheda-yı Uhud'u unutamayız, biz Malazgirt'i unutamayız. Biz İstanbul'u, feth-i Konstantiniye'yi ve dahi bütün şüheda ile simgeleşmiş Ulubatlı Hasan'ı unutamayız. Çünkü Ulubatlı Hasan sadece İslam'ın sancağını surlara dikmemiştir, kıyamete kadar kendi yolundan gidecek, kendisine özlem ve muhabbet besleyecek müstakbel ve muhtemel bütün müminlerin gönlüne dikmiştir. Onun diktiği sancak hem fethin hem de şehadetin sancağıdır.

Onun için biz Ulubatlı'yı unutamayız. Hamzalar hâlâ yaşıyor, Ömerler hâlâ yaşıyor. Biz Hz. Ömer'i unutamayız. Bir bakarsın ki Hz. Ömer Ulubatlı olmuş sancağı surlara dikmiştir, bir bakarsın o, Mecidiye tabyasında, Çanakkale'de tam da Ocean Zırhlısı'nın önderlik ettiği düşman sürüsünün gemileri boğazı geçip bu vatana, bu millete musallat olacakken Seyit Onbaşı olmuş, iki yüz küsur kiloluk bir top mermisini sırtlamış. "Attığın zaman sen atmadın Allah attı." (Enfal, 17) ayeti onun elinde tecelli etmiş, Ocean zırhlısını vurmuş, denizin dibine gömmüş, bir milletin kaderi Azîz ve Celîl olan Allah'ın izni ve iradesiyle onun elinde yeniden tecelli etmiştir. Biz Seyit Onbaşı'yı unutamayız, Ulubatlı'yı unutamayız. Biz Ömer Halisdemir'i unutamayız. O'nu unutursak kendimizi kaybederiz. Biz 15 yaşında vefat eden Eren Bülbül'ü unutamayız. Özellikle son on yıldır adına Z kuşağı

dedikleri gençliğin durumu çok konuşuluyor. Şer odakları ümitsizlik pompalıyor. Bu konuda ümitleri kırmayı başardılar. Gençlik elden gitti, yaklaşımı oluştu. Elbette ki gençliği tehdit eden sıkıntılar, izimler, ideolojiler, nefsanî, şeytani ve beşerî akımlar, tehlikeler her zamanda olduğu kadar bu zamanda da var. Bu zamanda belki biraz daha fazla var ama ümitsizlik yok. Eren Bülbül gibi bir genç PKK'lı teröristlerin yerini polise ve oradaki askere haber vermiş ve kendisi de yerlerini gösterirken şehit olmuşken önümüzde böyle bir tablo varken Eren Bülbül'ü unutursan o zaman ümitsizliğe düşersin, ümidini kaybedersin. Çünkü Eren Bülbül ümittir ve iyi ki vardır. İyi ki varsın Eren Bülbül. Öyle bir insan ki hiç kimse de demiyor ki, "İyi ki varsın!" demiştir ve Allah o sözün tefsirini öyle yaratmıştır ki bugün milyonlar "İyi ki varsın Eren Bülbül" diyorlar. "İyi ki varsın ya Hamza!" "İyi ki varsın ey Ulubatlı Hasan!" "İyi ki varsın Seyit Onbaşı!" "İyi ki varsın Ömer Halisdemir!" "İyi ki varsın Eren Bülbül!" "İyi ki varsın Ferhat Gedik!"

Ferhat Gedik kim? Eren Bülbül ön plana çıktı mekânı âlî olsun. Ferhat Gedik de onun üzerine kapanan ve feda-ı can eden şehidimiz. Astsubay Kıdemli başçavuş, benim lise arkadaşım, sıra arkadaşım. Aynı lisede okuduk, aynı sınıftaydık. Kırk bir yaşında idi şehit olduğunda. Vücudundan kırk bir kurşun çıkartılmış. Yaşadığı her yıla bir bedel olarak vücudundan kırk bir tane kurşun çıkartıldı. Unutamayız; unutursak kendimizi kaybederiz. Eren Bülbül'ü unutursan ümidini kaybedersin; Ferhat Gedik'i unutursan mücadele azmini kaybedersin. Şehitleri unutursak kanımız kurur, ocağımız söner, bayrağımız iner, ezanımız diner. Ömer Halisdemir'in erkek kardeşi anlatmıştı: Ömer'in şehadeti 15 Temmuz gecesi yaklaşık 02.20'de gerçekleşmiş. Ona şehâdet emrini veren

Zekai Aksakallı Paşa sabah yaklaşık 09.40 gibi onun naaşının yanına gelmiş. 15 Temmuz, hava çok sıcak ve insan bedeni hızlı bir şekilde kokuşmaya müsait. Fakat Ömer'in yanına geldiklerinde ne üzerinde bir sinek ne de başka bir haşarat görmüşler. Şehidimizin mesai arkadaşlarından birisi onun yanına geldiğinde bir de bakıyor ki binlerce karınca onun naaşının etrafında toplanmış ve bir halka kurmuşlar. Önce karıncaların bir ölünün bedenine musallat olmak maksadıyla toplandığı düşünülmüş ama karıncaları şöyle bir dağıtmaya kalktıklarında, onların yine aynı şekilde Ömer Halisdemir'in naaşının başında saf tuttukları görülmüş. Bu, Allah'ın ibretlik olaylarından biridir. Bir de Ömer'in gözleri şahadetinden sonra açık kalmış. Arkadaşları defalarca uğraştıkları halde kapatmaya muvaffak olamamışlar. Zekai Paşa özel kuvvetler karargahına geldiğinde doğrudan Ömer'in yanına gelmiş, ellerini açıp dua etmiş. Sonra Ömer'in açık olan gözlerini kapatmış ve "Seni ve senin gibi yiğitleri unutursak kanımız kurusun." demiş. Ve anlatıldığına göre Ömer'in gözleri bir daha açılmamış.

Burada gören için muhteşem kanıtlar deliller, işaretler vardır. Bana Âsım b. Sâbit'i hatırlatır, özellikle de karıncaların adeta onun naaşını korumak için etrafında saf tutmaları. Âsım b. Sâbit, Akif'in "Âsım'ın nesli" ifadesiyle kastettiği, Peygamber Efendimiz'in ashabından genç bir sahabidir. Bedir'de çıkar karşımıza. Peygamber Efendimiz ona sorar: "Âsım bu müşriklerle nasıl mücadele edelim?" Müşrikler kalabalık, müminler onların üçte biridir. Âsım b. Sâbit şöyle cevap vermiş:

"Ya Resulallah! Oklarımız var oklayalım. Oklarımız bitene kadar teslim olmayalım. Kollarımız var taşlayalım, yamacımıza sokmayalım. Mızraklarımız kırılana kadar bunlarla mü-

cadele edelim. En sonunda kılıçlarımızı çıkartalım kınından ve kılıçlarımız elimizde pare pare olana kadar bunlara teslim olmayalım." Peygamberimiz bu ifadeleri duyunca işte cihat budur, savaşmak böyle olur, buyuruyor. Dediği gibi yapıyor Âsım ve o şekilde bir mücadele ortaya koyuyor Âsım b. Sâbit Uhud'da, Bedir'de o kadar çok müşriğin canını yakıyor ki müşrikler Mekke'de şöyle bir yemin ediyorlar: "Vallahi biz bu Âsım'ı yakalamadan, onun kafasını kesmeden, kafatasını güneşte kurutup, kafatasıyla şarap içmeden içimizdeki bu intikam ateşi sönmeyecek." Âsım bunları duyuyor. Günlerden bir gün bir kabile Peygamber Efendimiz'den kendilerine İslam'ı anlatması için bir davetçi grubu istiyor. Peygamber Efendimiz de Âsım b. Sâbit'in de içinde bulunduğu Suffe ashabından üzerine titrediği âlim sahabelerden bir grubu gönderiyor. Reci kuyularının yanına geldiklerinde hain bir pusunun içine düşüyorlar. Yüzlerce müşrik içlerinde Âsım b. Sabit'in de bulunduğu on küsür kadar sahabenin etrafını sarıyor. Âsım, Bedir'de Peygamberimize harbi ve mücadeleyi tarif ettiği gibi arkadaşlarına diyor ki: "Oklarımız bitene kadar, kılıçlarımız kırılana kadar, mızraklarımız kırılana kadar teslim olmayacağız." Sonuna kadar mücadele ediyor. En sonunda müşrikler onu uzaktan ok atarak şehit ediyorlar. Onun mübarek başı yere düşmeden şöyle dua ettiğini nakleder İslam kaynakları: "Allah'ım bunlar şimdi benim başımı kesip, onu güneşte kurutup, kafatasımla şarap içeceklermiş. Allah'ım benim vücudum benim namusumdur, benim vücudumu onlara tarumar ettirme." Mübarek başı öylece düşüyor ve şehit oluyor. Müşrikler onun naaşına yaklaşıp, meş'um emellerini uygulamak istediklerinde bir arı sürüsü peydah oluyor ve arı sürüsü müşrikleri onun naaşına yaklaştırmıyor. Sonra diyorlar ki: "Gece olduğunda bu arı

sürüsü gider biz o zaman onun cesedini alır, istediğimizi yaparız." Gece olduğunda yağmur yağıyor ve onun naaşını sadece Allah'ın bildiği bir yere alıyor ve götürüyor. İslami kaynaklara "Âsım kim?" diye soracak olursanız size der ki: "Şehit olduğunda arıların vücudunu koruduğu ve müşriklere tarumar ettirmediği sahabiyi mi kastediyorsun?" Âsım bu. Âsım'ın şehit olduğunda arılar onun etrafında saf tutar, bu zamanda bir kimse Âsım'ın nesli olduğunda da karıncalar ibret olsun diye onun etrafında saf tutar. Sen bunu ferasetle baktığında görürsün. Çünkü her şahadet bir ayettir, her şehit doğru yerden bakan için bir ayettir. Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun şiirinin çok severim. Bu şiir bana Asım'ı hatırlatır. Diyor ki şair:

Şu yeryüzü er meydanı,
Gönül sevmez her meydanı
Yüreksize yorgan döşek,
Koç yiğite ver meydanı.

Ey içi boş, dışı süslü!
Eli kirli, yüzü paslı!
Yetişsin Asım'ın nesli,
Etsin sana dar meydanı!

Geldiği gün kutlu çağrı,
Bas, titresin yerin bağrı.
Doğu'dan batıya doğru,
Bir yay gibi ger meydanı.

Bak neler var dünlerinde,
Acı, tatlı günlerinde...

Dumlupınar önlerinde,
Mehmetçik'ten sor meydanı.

Yeryüzünde kalsan da tek,
Eğme boyun, öpme etek!
Çin seddinden, Nemçe'ye dek,
Yeni baştan sar meydanı.

Sancaklar kalmasın aysız,
Boz Oklar Üç Oklar yaysız
Soyunu bilmeyen soysuz,
Düşmanına kor meydanı.

Ayrılık can paresidir,
Sıla, gurbet çaresidir,
Ahi Evran töresidir,
Yarenlerle yar meydanı.

Geçmişi bir düşün hele,
Hatırana neler gele
Dar boğazda Çanakkale,
Tarihin en zor meydanı.

Git danış büyük ceddine,
Sor doğuda Çin seddine,
Girmek kimlerin haddine,
Sen açmazsan bir meydanı!

İtibar olmazsa ere,
Düşmana kim göğüs gere?
Kör döğüşü olan yere,
Derler elbet kör meydanı!

Uyanınca senin özün,
Gerçekleşir Allah sözün...
Olur bir gün şu yeryüzün,
İnsanlığın hür meydanı!

Evet... Şehitleri unutursak kanımız kurur, ocağımız söner. Şehitlerin gözlerinin açık gitmemesi için onların aziz hatıralarına canımız pahasına hürmet etmek ve onların, uğruna canlarını feda ettikleri değerler için bizim de onlarla aynı yolda, aynı azim ve kararlılıkta olduğumuzu tüm cihana ilan ve ifade etmemiz gerekir. Fatiha suresi aynı zamanda şehâdet yolunun yolcularının suresidir. Fatiha okumak şehadete niyet etmek demektir. Fatiha'yı okumak şehitleri unutmamak demektir.

İnsan en çok neyi unutur? Canlılar içerisinde öleceğini bilen tek varlık insanmış ama ölümü en çok unutan da insanmış. İnsan en ölümü, öleceğini unutur. Onun için rabıta-ı mevt vardır. Adam olmanın, Allah'ın rızasını kazanmanın, ahlakı bir seviyeye getirmenin yolu ölümü çokça düşünmekten geçer. Ashab-ı kiram bir defasında Peygamberimize sormuşlar: "Mü'minlerin en zekisi kimdir?" Peygamberimiz (sav) buyurmuş ki: "Ölümü çokça düşünendir." Düşündüm tamam bitti mi? Hayır. "Ölümden sonrası için de en çok hazırlık yapandır." demiş Peygamberimiz. İnsan en çok ölümü unutur, insan en çok ölüyü unutur. Şehitleri hiç unutmamamız lazım. Çünkü şahadet ölüm değildir, unutamazsın. Çünkü şehit ölü değildir, unutamazsın. Orada yaşayan birisi var, unutamazsın. Haramdır, şehide ölü demek haramdır. Allah bunu Kur'an'da nehyetmiştir: "Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat

siz bilemezsiniz." (Bakara, 154) Onlar ölümü tatmadan ölümsüz hayata adım atmışlardır, onlar ölümsüzdür.

Bir dönem sapkın ideoloji sahipleri asilik yolunda, eşkiyalık yolunda ölmüş kimseler için "filan kimse ölümsüzdür" derlerdi. Bu hakikati olmayan bir kelamdır. Çünkü hakikatin sahibi olan Allah celle ve a'lâ hazretleri kimin ölümsüz olduğunu Kur'an'da ifade etmiştir. Kur'an'a göre şehitler ölümsüzdür. Hz. Hamza ölümsüzdür mesela. Ulubatlı Hasan ölümsüzdür. Ömer Halisdemir ölümsüzdür. Fethi Sekin ölümsüzdür. Eren Bülbül ölümsüzdür. Ferhat Gedik ölümsüzdür ve bayrak uğrunda, ezan uğrunda, Kur'an uğrunda, vatan uğrunda feda-i can eden bütün müminler, bütün Mehmetçik ölümsüzdür.

"Vatan için ölmek" de fisebilillah kavramının içerisindedir. Vatan nedir? Vatan canla döşenmiş bir arsada, kanla karılmış bir harç ile bina edilmiş, demiri kemikten tuğlası etten bir mekân-ı mukaddestir ki onun içerisinde can emanettedir, din emanettedir, Kur'an emanettedir, ezan emanettedir. Akif merhumun dediği gibi; "Vatanın varsa berhudar olursun, vatanın yoksa tarumar..." Suriye'yi gördük, Irak'ı gördük. Oradaki kadınların, çocukların düştüğü durumları gördük. İzzet ve şeref sahibi bir Müslüman'ın, bir erkeğin asla görmek istemeyeceği tabloların nasıl yaşandığına şahitlik ettik. İmanımız kadar özgürüz ve hürriyetimiz kadar müminiz. Bizim hürriyetimiz imanımızdan gelir. 15 Temmuz'un ruhu imanla, ölüme atfedilen anlamla ilgilidir; vatana, bayrağa, bayrakla ezana, bayrakla Kur'an'a, bayrakla dine, eş zamanlı bir şekilde atfedilen anlamla ilgilidir. Hürriyetimiz kadar müminiz ve imanımız kadar özgürüz. İkisi birbirinden ayrılmaz.

Bir pencere açılsa, şehit ne hissediyor, görsek. Ne düşünüyor, bilsek... Âl-i İmrân suresinden okuduğum ayetin devamı, şehidin duygu durumunu anlatır. Şehitler nasılmış, ne hissederlermiş? Buyuruyor ki ayetin devamında: "Allah'ın kendi ihsanından verdiği nimetler sebebiyle mutludurlar, memnundurlar, sevinçlidirler. Arkalarında onların yolunu takip eden ama henüz şehit olmamış yakınları sebebiyle de mutludurlar." Kimden bahsetti ayet? Bizden bahsediyor inşallah. Yani biz mademki Fatiha okuyoruz, mademki günde beş vakitte, kırk rekatta Fatiha okuyoruz, mademki bir insana 40 defa deli desen deli, veli desen veli olur, madem ki Fatiha bir şahadet deklarasyonudur, mademki günü geldiğinde ben de şehit olma azmindeyim, niyetindeyim, diyoruz. Bu ayet şimdi bizden bahsediyor. Şehitler bizden dolayı da mutluymuş. Niçin? Bize de artık korku olmayacak, şehit olursak biz de artık hüzünlenmeyeceğiz. Çünkü ölümün, kabrin, kabirde sorgunun, sualin bir korkusu vardır. Efendimiz bir gün şehit olan bir sahabe vesilesiyle buyuruyor ki: "Şehitler kabrin fitnesinden, korkusundan da muaftırlar." Sahabe-i kiram soruyorlar: "Onlar kabrin fitnesinden de mi muaflar?"

Peygamberimiz buyuruyor ki: "Kılıçların onların başları üzerinde şakırdaması onlara fitne olarak yetti, onlar imtihanlarını verdiler."

Kurşunlar vızıldadı onların kulaklarında. Modern zamandaki şehitlerimizin ifadesiyle top mermisinin karşısında durmak, bir helikopterden açılan makineli tüfeğin karşısında durabilmek her türlü imtihanın ötesinde en büyük imtihan. Onun için şehide korku yoktur. Şehitler arkalarından kendilerini takip eden mümin kardeşleri için de korkunun olmamasından dolayı sevinçlidirler. Bir de hüzün yoktur. Sevdiklerinden, yakınlarından ayrılık hüznü yoktur. Çünkü

Allah öyle nimet verir, öyle nimet verir ki eşinden, dostundan, ahbabından ayrılmanın hüznünü bile unutturur. Bundan sebep "Ölüp de Allah katında hayırlı bir mertebeye erişen kullar içinde, şehitten başka hiç kimse -kendisine içindekilerle birlikte dünya verilecek olsa bile- yeniden dünyaya gelmek istemez. Şehit, şehitliğin ne kadar üstün bir mertebe olduğunu gördüğü için, dünyaya dönüp bir kez daha şehit olmak için can atar." (Müslim, İmâre, 121)

Şair diyor ki: "Neler yapmadık ki şu vatan için; kimimiz öldük kimimiz nutuk söyledik." Vatan için bir şey yapmak sadece şehit olmak değil, şehit olmaya hazır olmak ve sadece nutuk söylemek değil, gerektiğinde söylediklerini hayata geçirme azmini, iradesini, niyetini içinde taşımak demektir. Onun için şehitlerin izinde bugün yapmamız gereken nedir? Süt liman bir ortamda, tozpembe hayallerin havada uçuştuğu bir mekânda, bir coğrafyada yaşamıyoruz; etrafımız bir ateş çemberi. Her an patlamaya hazır saatli bombalarla, mayınlarla döşenmiş bir coğrafyanın içerisindeyiz. Bize diş bileyen şer odakları her gün yeni bir oyunla birliğimizi, beraberliğimizi bozmaya çalışıyor. Daha yeni 15 Temmuz'u yaşamışken, yeni tehlikeler de kapıda iken her mümin bir defa gönlünden bu niyeti, şehit olma niyetini almalı diyor Fatiha Suresi bize.

Bir hadiste Peygamberimiz buyuruyor ki: "Bir mümin düşünün ki gönlünden bir kez olsun şehit olmayı geçirmeden ölmüş. Bu adam cahiliye ölümlerinden bir ölüm üzere ölmüş demektir." Mü'min ömrü hayatında bir defa da olsa gönlünden bunu geçirecek yani yarın bir gün işler bozulur, sahaya inmek, canını feda etmek gerekirse ben de canımı veririm; vatan için, bayrak için, ezan için, Kur'an için diye gönlünden o niyeti tutacak. Şehadete niyet etmek sünnettir.

Zira Efendimiz (sav) bir defasında şöyle buyurmuştur: "Bu canı bu tende tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp öldürüleyim sonra diriltileyim, sonra öldürülüp tekrar diriltileyim, sonra öldürülüp tekrar diriltileyim, daha sonra tekrar öldürüleyim ve diriltileyim! (Bunu ne kadar da çok isterdim)" (Buhârî, Temennî, 1) Hatta "Kim içtenlikle Allah'tan şehit olmayı dilerse yatağında bile ölse Allah onu şehitlerin makamlarına ulaştırır." buyuruyor Peygamberimiz. (Müslim, İmâre, 157) Çünkü "*Niyetü'l mü'mini hayrun min amelihi*/Mü'minin niyeti amelinden daha hayırlıdır." Niyettir asıl önemli olan, amel sonra gelir.

Müminlerin en önemli özelliği hedeflerinin, gönüllerinin, duygularının bir olmasıdır. Bu halleriyle onlar bir vücudun uzuvları gibidir. Bu ruhla yaşar, bu ruhla savaşır, bu ruhla ölürler. Bu birlik hali Kur'an'da şöyle ifade edilir: "Hiç şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, duvarları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever." (Saff, 4) Evet... Müminler bu ruhla yaşar, bu ruhla ölür ve hatta bu ruhla dirilirler: "Allah yolunda yaralanan her bir yaralı muhakkak kıyamet gününde yarası kanayarak gelir. Rengi kan rengi, kokusu ise misk kokusudur." (Buhârî, Sayd, 31) Şehitlerin duygu durumundan bahseden ayete değindik. Onların, uğruna feda-i can ettikleri değerleri sahiplenmek, şehitlerin yolunda olduğumuzun bir emaresidir. Allah yolunda savaşanların kanı azizdir, hatıraları azizdir, geride bıraktıkları emanettir. Öyle ki Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: "Savaşa çıkan mücahidlerin (geride bıraktıkları) hanımlarının namusu, geride kalan erkekler için annelerinin namusu gibidir. Geride kalanlardan kim bir mücahidin ailesine bakmayı üstlenip sonra da ona ihanet ederse kıyamet günü o mücahit için durdurulur ve mücahit onun amelinden dilediğini alır. Siz ne düşünüyor-

sunuz? (Yaptığı işin cezasız kalacağını mı zannediyorsunuz?)" (Müslim, İmâre, 139) Demem o ki şehadet, Allah'ın canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın aldığı müminlerin zulüm ve zalim karşısındaki en önemli refleksi ve aksiyonudur. Allah'ın şehitleri ve şehadete niyetlenenleri mazhar kıldığı cennet ve rıdvân-ı ekber olduğu için ve bu nimetlere insanı vasıl kılan en güçlü vesile de şehadet olduğundan şehitler ve şehadete niyetlenenler "*ellezîne en'amte*"nin içine girmiştir. Bu sebeple Fatiha suresindeki üçüncü şahsiyet şehittir. Allah bizi onların zümresine dahil eylesin.

Âmîn.

4. Salih Şahsiyeti

"*Ellezîne*" ifadesindeki dördüncü şahsiyet salihlerdir. Salih, kelime anlamı olarak iyi, doğru, yararlı, uygun, faydalı, güzel, işe yarar, bozukluk ve kötülükten arınmış ve uyumlu manalarına gelir. Bu anlamıyla salih bir kimse yukarıda zikredilen sıfatlarla muttasıf olan ve fasit olmayan, kötü ve çirkin duygu, düşünce ve davranışlardan sakınan kimse demektir. Kelimenin kökü olan sulh fesadın, salih de fasidin zıddıdır. Kur'an'da genellikle sâlih/sâlihât ifadeleri iman ile birlikte zikredilir. Bu her türlü salih amelin kaynağının iman olmasıyla ilgilidir. Allah yüze yakın ayette, "iman eden ve salih amel işleyen kimseler" buyurarak iman etmekle salih amel işlemeyi yan yana zikretmiştir. Bu itibarla salih kimse Kur'an'da Allah'ın emirlerine uyan ve yasaklarından sakınan adil, iyi, erdemli, hayırlı ve imanlı kimseyi ifade eder.

İnsan kötü ve fesat işler yapa yapa fasit ve kötü bir kimse olur. Bunun tam tersi iyi ve salih işler yaptıkça salih bir kimse olur. Çünkü her davranışın bir ruhu vardır. Ortaya konan bir davranışın mahiyeti ve davranışı yapan kimsenin niyeti o kimsede bir şahsiyet inşa eder. İnsan şahsiyeti hayatı boyunca işlenen iyiliklerin ve kötülüklerin toplam neticesidir. Şahsiyet bir anda var olmadığı gibi bir anda da yok olmaz. Şahsiyet yapılanması uzun bir süreç ve serencam gerektirir.

Dolayısıyla insanın iman ve ihlasla yaptığı her iş, her davranış salih ameldir ve insanı salih yapar. Hastalığı ağırlaşan Sa'd b. Ebi Vakkâs, kızından başka varisi olmadığı için malının üçte birini sadaka olarak vermek isteyince Peygamberimiz ona şöyle buyurdu: "Vârislerini zengin bırakman, insanlara el açan fakirler olarak bırakmandan daha iyidir. Allah'ın rızasını kazanmak için vereceğin her nafaka, hatta hanımının ağzına koyduğun her lokma, sana sevap kazandırır." (Muvatta', Vasiyyet, 3) Dolayısıyla bir insanı salih yapan şey sadece imanı ve bu imana bağlı olarak eda ettiği ibadetleri değil aynı zamanda iyi niyet ve iyi davranış yaklaşımını hayatının tamamına egemen kılmasıdır. Bu davranışlar, dünyadayken insanın ruhuna huzur ve yaşama sevinci verdiği gibi vefatından sonra da ona fayda sağlamaya devam eder ve onu terk etmez. Çünkü Peygamberimiz buyuruyor ki: "Üç şey ölüyü (mezara kadar) takip eder; ikisi geri döner, biri kalır. Ailesi, malı ve ameli onu takip eder. Ailesi ve malı geri döner, ameli kalır." (Müslim, Zühd, 5)

Salih fert ve toplumlara Allah dünya ve ahirette büyük mükafatlar vaat etmiştir. "Allah, içinizden iman edip salih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi, onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına, onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaatte bulunmuştur. Onlar, bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar..." (Nûr, 55) "Erkek veya kadın, kim mümin olarak salih amel/iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükafatlarını, yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz." (Nahl, 97)

Kur'an'da salih kelimesinin çok anlamlı bir kavram olduğunu görürüz: "Salih" kavramıyla hem peygamberler hem

de onların dışındaki kimseler kastedilir. "*Ellezîne*" ifadesinde var olan diğer üç zümre; yani peygamberler, sıddîkler ve şehitler de Kur'an'a göre birer salih insan şahsiyetidir. Fakat salihlerin Nisa suresinin 69. ayetinde müstakil olarak zikredilmesi onların bu zümrelerin dışında bir gruba delalet ettiğini gösterir. Başta da ifade ettiğimiz gibi bu zümre güçlü bir iman, güzel amel ve ahlak-ı hamide sahibi şahsiyetlere delalet eder. Bunlar ilim, irfan ve aksiyonlarıyla hem kendilerine hem de başkalarına faydalı olan özel insanlardır. A'râf suresinin 196. ayetinde Allah azze ve celle Peygamberimize şöyle söylemesini emreder: "Şunu bilin ki benim velim, kitabı indiren Allah'tır. O, salihleri dost edinir." Bu ayetten hareketle salihlerin Allah'ın emirlerine tam manasıyla uyan ve yasaklarından kaçınan, güzel ahlak sahibi Allah dostları olduğunu söyleyebiliriz. Allah dostu kavramı "veliyyullah" veya "halîlullah" şeklinde kullanılır. Nitekim bir hadisinde Peygamberimiz de kendisini halilullah olarak ifade etmiştir. (Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 6)

Temel bir hakikat olarak şunu ifade edebiliriz: Allah'a hakkı layıkıyla iman edip bu imanın gereklerini yerine getiren her mümin Allah'ın dostudur. "Allah iman edenlerin dostudur; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin velileri ise sahte tanrılardır; onları aydınlıktan çıkarıp karanlıklara sokarlar. İşte bunlar ateşliklerdir, bunlar orada devamlı kalıcıdırlar." (Bakara, 257) Genel durum bu olmakla beraber güçlü bir iman ve ibadet hayatı ve yüksek ahlaki yaşam bazı insanları Allah katında kurbiyet sahibi kılar ve bunlar "Allah dostları" olarak ifade edilir. Bu hakikati ifade sadedinde Efendimiz (sav) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Allah şöyle buyurdu: "Kim benim bir velî kuluma (dostuma) düşmanlık ederse, ben de ona harp ilan ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım

şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığınırsa muhakkak onu korur ve kollarım..." (Buhârî, Rikâk, 38)

Üstad Necip Fazıl salihlerin yani Allah dostlarının durumunu bir şiirinde şöyle ifade etmiştir:

O erler ki, gönül fezasındalar,
Toprakta sürünme ezasındalar.

Yıldızları tesbih tesbih çeker de
Namazda arka saf hizasındalar.

İçine nefs sızan ibadetlerin,
Birbiri ardınca kazasındalar.

Günü her dem dolup her dem başlayan,
Ezel senedinin imzasındalar.

Bir ân yabancıya kaysa gözleri,
Bir ömür gözyaşı cezasındalar.

Her rengi silici aşk ötesi renk;
O rengin kavuran beyzasındalar.

Ne cennet tasası ve ne cehennem,
Sadece Allah'ın rızasındalar.

Salihler Allah'a kurbiyetin etkisiyle diğer insanlar için bir feyiz ve motivasyon kaynağı olan mümtaz şahsiyetler-

dir. Öyle ki Peygamberimiz bir hadisinde böyle kimselerin temel özelliğinin insanlara Allah'ı hatırlatmaları olduğunu belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: "Bazı insanlar Zikrullahın anahtarıdır. Bunlar görülünce, Allah hatırlanır." (Mecmau'z-Zevaid, 10/78) Mevlâna, Yunus Emre, Tapduk Emre, Şeyh Edebali, Hacı Bayram-ı Veli, Akşemseddin ve daha niceleri vefatlarının üzerinden asırlar geçmesine rağmen halâ insanlığa bir ışık ve feyiz kaynağı olmaya devam eder. Dolayısıyla Fatiha suresinde Allah'ın kendilerine nimet verdiğini ifade ettiği kimselerin dördüncüsü salih şahsiyetidir.

5. "Mağdûb Aleyhim" Şahsiyeti

Fatiha suresindeki beşinci şahsiyet mağdûb aleyhim'dir. Bu da Allah'ın kendilerine gazaplandığı kimseler, demektir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu ifade Allah'ı gazaplandıran bir isyanı, bir zulmü yapan her asi ve zalimi kapsamakla birlikte Peygamberimiz bu kimselerin Yahudiler olduğunu ifade etmiştir. (Müsned, IV, 378) Gerçekten de Allah'ın gazabına uğramış kimselerden bahseden ayetlere baktığımızda bu kimselerin çoğunlukla Yahudiler olduğunu görüyoruz. Hz. Musa İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden kurtardığında Allah'ın emriyle onları Kudüs'ü fethetmeye teşvik etti. Fakat onlar Kudüs'te çok zorba bir kavmin var olduğunu ileri sürerek oraya girmek istemediler. Bundan dolayı da Allah'ın gazabına uğrayıp kırk yıl çölde yaşamaya mahkûm edildiler. Bu hadise ayetlerde şöyle ifade edilir:

"(Musa dedi ki) Ey kavmim! Allah'ın sizin için (vatan olarak) yazdığı kutsal topraklara girin, sakın geri dönmeyin, sonra kaybedenler siz olursunuz. Dediler ki: 'Ey Musa! Orada zorba bir topluluk var, onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla giremeyiz. Ama oradan çıkarlarsa biz hemen gireriz.' Korkanlar arasından Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu iki (yiğit) adam şöyle dedi: 'Kapıdan üzerlerine hücum edin; oraya girdiğiniz an artık kesinlikle siz galipsiniz. Eğer mü-

minler iseniz ancak Allah'a güvenin.' İsrailoğulları, 'Ey Musa! Onlar orada bulundukları sürece biz oraya asla girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin, savaşın; biz burada oturacağız!' dediler. Musa, 'Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu yoldan çıkmış kavim arasında sen hükmet.' dedi. Allah azze ve celle buyurdu ki: 'Öyleyse onlar yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşmak üzere oradan (kutsal topraklar) kırk yıl mahrum bırakılmışlardır. Artık sen yoldan çıkmış toplum için üzülme!'" (Mâide, 21-26)

İsrailoğulları Allah'ın gazabına uğramalarından dolayı çölde cezalarını çekerken, sergiledikleri edepsizlikler sebebiyle yeniden gazab-ı ilâhiye uğradılar. Bu durum da Bakara suresinin 61. ayetinde şöyle ifade edilir:

"Hani siz, 'Ey Musa! Biz bir tek yiyecekle dayanamayacağız. Bizim için Rabbine dua et de bize toprağın mahsullerinden; sebzelerinden, kabakgillerinden, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bitirsin.' demiştiniz. Musa ise, 'İyiyi kötü ile değişmek mi istiyorsunuz? Şehre inin; istedikleriniz orada var.' dedi. Zillete, fakru zarûrete mahkûm oldular; Allah'ın gazabına uğradılar. Bu durum, Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmelerinin, bütün bunlar da isyan etmeleri ve haddi aşmalarının sonucuydu."

Yine Yahudilerin Allah'ın peygamberlerini öldürmeleri, Peygamberimizin davetine karşı, "Kalplerimiz perdelenmiştir." demeleri, bildikleri ve tanıdıkları hak kendilerine geldiği halde bile bile hakkı inkâr etmeleri, kendilerini, davalarını, inançlarını dünyevi çıkarlar için satmaları sebebiyle nasıl gazab-ı ilahiye uğradıkları Kur'an'da şöyle ifade edilir:

"Andolsun biz Musa'ya kitabı verdik. Ondan sonra da art arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da açık

kanıtlar verdik ve onu Rûhu'l kudüs ile destekledik. Ama ne zaman size bir peygamber nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirdiyse büyüklendiniz, kimini yalanladınız, kimini de öldürdünüz. Doğru değil mi? Yahudiler 'Kalplerimiz perdelidir!' dediler. Aksine, inkârları sebebiyle Allah onlara lânet etmiştir; o yüzden çok az inanırlar. Onlara Allah katından ellerindekini (Tevrat) doğrulayan bir kitap gelince, daha önce kâfirlere karşı zafer isterlerken işte şimdi bilip tanıdıkları (Kur'an) kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Allah'ın laneti böyle inkârcılaradır. Allah'ın, kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kıskandıkları için Allah'ın indirdiğini inkâr ederek kendilerini harcamaları ne kötü! Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır. Kendilerine, 'Allah'ın indirdiğine iman edin.' denilince, 'Biz sadece bize indirilene inanırız.' derler ve ondan başkasını inkâr ederler. Hâlbuki o Kur'an, kendi ellerinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelmiş hak kitaptır. (Resulüm!) Onlara de ki: 'Şayet siz gerçekten inanıyor idiyseniz daha önce Allah'ın peygamberlerini neden öldürüyordunuz?'" (Bakara, 87-91)

Gerçekten de Kur'an'ı incelediğimiz zaman Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri, peygamberlerini öldürmeleri, isyan edip haddi aşmaları, (Âl-i İmrân, 112), buzağı heykeline tapmaları (A'râf, 152) gibi pek çok sebepten Allah onlara lanet etmiş ve onlardan bazı grupları maymunlara ve domuzlara çevirmiştir. (Mâide, 60)

Yahudiler bugün dünya üzerinde çok geniş bir etki alanına sahiptir. Ve az ya da çok her milleti, her devleti, her ülkeyi etkilemişlerdir. Çünkü Yahudilerin bir dünya hakimiyeti ütopyaları vardır. Hz. Nuh'un oğlu Sâm'ın neslinden geldiklerini iddia ettikleri için kendilerine Samiler de denmiştir. Hz. İbrahim'in iki oğlu vardı: Biri Hz. İshak, diğeri de Hz.

İsmail. Yahudiler kendilerini Hz. İshak'a dayandırırlar. Hz. İshak Yahudilerin Hz. İsmail de Arapların atası kabul edilmiştir. Yahudiler kendilerini Hz. Âdem'in çocukları olarak görmezler. Onlar Hz. Havva'nın iblisle münasebeti sonunda var olan bir nesil olduklarını iddia ederler. İblis İslam'da olduğu gibi, Yahudilikte melun ve kötü bir şahsiyet değildir. O meleklerin hocasıdır. Allah iblisi ateşten, Hz. Âdem'i ise topraktan yaratmıştır. Şeytanî bir yaklaşımla Yahudiler ateşin topraktan üstün olduğunu, bundan dolayı da ateşten yaratılmış şeytanın neslinden geldikleri için kendilerinin bütün insanlardan daha değerli olduklarını iddia ederler. Ve bütün insanların, Yahudilere hizmet etmek için yaratılmış varlıklar olduğunu düşünürler. Kendilerini yeryüzünün ve yeryüzünde bulunan her şeyin gerçek sahibi olarak görürler. Bundan dolayı da Yahudi olmayan birinin malını, canını, namusunu kendilerine helal görürler. Çünkü Yahudiler kendilerinin, diğer insanların ellerinde bulunan şeylerin gerçek sahipleri olduklarına inanırlar. Bu sebeple onların mallarını ve gerekirse canlarını almak için her yolu meşru görürler. Bu yaklaşımlarıyla Yahudiler anti hümanisttirler.

Yeryüzünün ve insanların, kendilerine hizmet etmek için yaratıldığını düşünen Yahudiler bütün dünyada yönetimi kontrollerinde tutmak için devletlere de borç vererek onları kontrol altında tuttular. Böylece ağır mali yük altında ezilen devletler para ve gücü elinde bulunduran Yahudi gerçek ve tüzel kişilere boyun eğmek durumunda kaldılar. Dünyayı kontrol altında tutmak için Yahudilerin küresel ölçekte uyguladıkları diğer bir hain plan da sapık ve zararlı düşünce hareketleridir. Bu itibarla iğrenç libido teorisini ortaya koyan Freud, ateizmi savunan Marks, yaratıcıyı inkâr edip varoluşun tesadüflere bağlı bir şekilde evrimle gerçekleştiğini savunan

Darwin de bir Yahudi'dir. Örnekleri çoğaltabiliriz. Bunlar bir iddia ya da iftira değil, ehlince araştırıldığında ortaya çıkan hakikatlerdir. İnsani erdemleri yok eden ve insanları sapkınlaştıran her ideolojinin kurgusal arka planında mutlaka bir Yahudi parmağı vardır. Geçmişte de günümüzde de böyledir.

Onlar, mevcut toplumsal yapıyı yıkmak, istikrar ve istikameti bozmak, hakkı ve hakikati perdelemek için kendi dinî hakikatlerine aykırı inanç ve iddiaları bile ortaya koymaktan çekinmeyen, hiçbir ilke ve değer tanımayan, şeytanî hile ve desiselere dayalı bir düşünce ve strateji tarzına sahiptir. Öyle ki Peygamber Efendimiz'in Medine'sinde bulunan Yahudiler Efendimizin davetini gölgelemek, Onun ashabını İslam hakkında şüpheye düşürmek için deizmi bile iddia etmişlerdir. Halbuki bu iddiayı ortaya attıkları dönemde Tevrat ellerindeydi ve onlar bir peygambere ve Allah'ın ona vahyettiğine inandıkları halde böyle bir iddiayı savunabilmişlerdir. Bu durum onların nasıl ilkesiz ve ahlaksız bir zihniyet ve strateji dünyasına sahip olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Konuyla ilgili ayette Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: "Onlar Allah'ı gereği gibi takdir edip tanımadılar. Nitekim 'Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmedi.' dediler. De ki: 'Öyleyse Musa'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği kitabı kim indirdi?' Siz onu kâğıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de atalarınızın da bilemediğiniz şeyler (Kur'an'da) size öğretilmiştir. (Resulüm!) Sen 'Allah' de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oyalanadursunlar!" (En'âm, 91)

Araştırıldığında açık bir şekilde görülecektir ki bütün ateist, deist, determinist ve materyalist görüşler Yahudi kaynaklıdır. Fakat hiçbir Yahudi bu sapkın görüşlere itibar etmez ve onlara inanmaz. Çünkü bu heretik yaklaşımların

tamamı bütün dünyayı adeta bir hayvan seviyesinde gören Yahudi zihniyetinin, insanları değerlerinden uzaklaştırmak, türlü türlü sapkınlıkların ve zevklerin içerisinde hedonist bir makineye dönüştürmek ve böylece kendilerine köle yapmak için oluşturdukları aparatlardır.

Onlar insanlar üzerinde tahakküm edebilmek için gıda sektörünü de tekellerine almışlar ve böylece Allah'ın en çok gazaplandığı günahlardan biri olan karaborsacılığı bir karakter özelliği haline getirmişlerdir. Karaborsacılık bir Yahudi karakteridir. Ayrıca tekellerine aldıkları gıdaların çeşitli koruyucular ve katkı maddelerle yapılarını bozarak dünya üzerinde kalp ve damar, şeker, tansiyon ve kanser olmak üzere çeşitli hastalıkların salgın düzeyinde artmasına sebep olmuş ve sözüm ona bunları tedavi etmek için büyük bir ilaç sektörünü devreye sokarak bunun üzerinden hayal edilemeyecek miktarlarda paralar kazanmışlardır. Burada kurulan lanetli döngü adeta bir girdap gibi günbegün büyümüş ve insanlığı tehdit eden bir noktaya ulaşmıştır. Kur'an'da nesilleri ve gıdayı bozduğu için Allah'ın gazabına uğramış bu şahsiyet şöyle ifade edilmiştir: "İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatı konusundaki sözleri senin hoşuna gider; o, hasımların en yamanı olduğu halde kalbinde olana Allah'ı şahit de tutar. Hâkimiyeti ele aldığında ise ülkede bozgunculuk çıkarıp ürünleri ve nesilleri bozmaya/ifsat etmeye çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez. Ona, 'Allah'tan kork!' dense gururu kendisini günaha sürükler. Ona cehennem yeter! Orası ne kötü bir yataktır!" (Bakara, 204-206)

Evet... Fatiha suresindeki beşinci şahsiyet "mağdûb aleyhim"dir. Ve ayetin genel anlama delaleti bakımından Allah'ı gazaplandıracak her işi yapan herkes bu ifadenin içine dahil olur. Mesela Allah'ın elçisine muhalefet edip, onun davet

ettiği tevhide inat şirki savunan (A'râf, 71-72), bir mümini kasten öldüren (Nisâ, 93), Allah yolunda cihat etmekten kaçan (Enfâl, 16), Allah'a iman ettikten sonra yeniden küfre dönen (Nahl, 106), haddi aşıp azgınlık yapan (Tâhâ, 80-81), Allah'ın varlığı ve birliği hakkında şüphe uyandırmak için tartışmaya giren (Şûrâ, 16), münafıklık yapan, nifak çıkartan, şirk koşan ve Allah hakkında kötü zanda bulunan (Fetih, 6) herkes bu ifadenin muhatabıdır.

Genel anlam bu olmakla birlikte daha önce de ifade ettiğimiz gibi Peygamber Efendimiz "*mağdûb aleyhim*" ifadesini Yahudiler şeklinde tefsir etmiştir. Gerek bu ifadenin Kur'an'da ağırlıklı olarak Yahudiler için kullanılması, gerekse bugün/2024 yılının Ağustos ayı itibariyle İsrail devletinin Gazze'de yaptığı soykırımda çoğu kadın ve çocuk kırk binden fazla masumu katletmesi, bu savaşı Orta Doğu'nun tamamına yayarak arz-ı mev'ûd emeline ulaşabilmek için bölgesel ve küresel bir kaos çıkartmaya çalışması ve her araştırmacının bildiği ve kolaylıkla ulaşabileceği yukarıda zikrettiğim hususlar sebebiyle Yahudilerin bütün dünyada küresel bir kötülük hareketini organize etmeleri gibi sebeplere baktığımızda Efendimiz'in (sav) bu beyanının 21. yüzyılın dünyasında nasıl tecelli ettiğini açık bir şekilde görüyoruz. Allah şerlerinden ümmet-i Muhammed'i korusun.

Âmîn. Yâ Muîn.

6. "Dâllîn" Şahsiyeti

Dâllîn dalalette olanlar demektir. Dalâlet ya da dalâl kelimeleri; kaybolmayı, şaşırmayı, yanılmayı, yolu kaybetmeyi, yoldan çıkmayı ifade eder. Kavram olarak ise inanç, ibadet ve ahlak bakımından Allah'ın yolundan, hak ve hakikatten sapmak, istikametten çıkmak, Allah'ın emirlerine aykırı düşmek demektir. Kur'an'da en genel anlamıyla münafıkların (Bakara, 16), müşriklerin (Nisâ, 116), kafirlerin (Nisâ, 136), zalimlerin (Meryem, 38), günahı bir yaşam tarzı ve karakter özelliği haline getiren mücrimlerin (Kamer 47), Allah'ın ayetlerine inanmayıp o ayetleri sorgulayanların, Allah'ın ayetleriyle alay edenlerin (Bakara, 26), iman ettikten sonra küfre düşenlerin, imanı küfürle değiştirenlerin (Bakara, 108), Allah'ın ayetlerini gizleyenlerin, dünyanın menfaatleri karşılığında ayetleri satanların (Bakara, 174), insanları istikametten saptırıp (Âl-i İmrân, 69), sırat-ı müstakimden alıkoyanların (Nisâ 167), dalalette olanlara uyanların (Mâide, 77), Allah'ın ayetlerini yalanlayanların (En'âm, 39), nefislerinin arzularına köle olanların (En'âm, 119), beyinsizlikleri sebebiyle bilgisizce çocuklarını öldürenlerin, Allah'ın verdiği helal rızkı Allah'a iftira atarak haram kılanların (En'âm, 140), insanları bilgisizce saptırmak için Allah'a karşı yalan uyduranların (En'âm, 144), şeytanları dost edinip bir de üstüne üstlük kendilerini istikamet üzere zannedenlerin (A'râf 30), kalpleri olduğu halde

anlamayanların, gözleri olduğu halde görmek istemeyenlerin, kulakları olduğu halde dinlemeyenlerin (A'râf, 179), haram ayları helal kılanların (Tevbe, 37), dünya hayatını ahiret hayatına tercih edenlerin, insanları Allah'ın yolundan alıkoyup O'nun yolunu çelişkili ve eğri göstermeye çalışanların (İbrahim, 3), Allah ve Resulü'ne asi gelenlerin (Ahzâb, 36), Allah'a iftira atıp ahirete iman etmeyenlerin (Sebe' 8), Allah'ın zikrine karşı kalpleri katı olanların (Zümer, 22), kıyamet günü hakkında tartışanların (Şûrâ, 18), nefsinin arzularını ilah edinenlerin (Câsiye, 23), Allah düşmanlarını dost edinip onlara sevgi besleyenlerin (Mümtahine, 1) ve Allah Rasulü'nün davetine icabet etmeyenlerin (Ahkâf, 32) dalalette oldukları belirtilir.

Kur'an bütünlüğünde ifade ettiğimiz yukarıdaki ayetler aslında dalaletin çok yönlü ve en genel anlamını ifade etmektedir. Fakat Peygamberimiz "mağdûb aleyhim"i Yahudiler, "dâllîn"i de Hıristiyanlar şeklinde tefsir etmiştir. Gerçekten de Kur'an'ı incelediğimizde inanç, ibadet ve ahlak bakımından en çok sapan ve saptıran grubun Hristiyanlar şeklinde zikredildiğini görebiliriz. Kur'an'da Allah'ın onlardan söz aldığı, fakat onların Allah'a verdikleri sözü unuttukları (Mâide, 14), tıpkı Yahudilerde olduğu gibi onların da kendilerini Allah'ın oğulları ve sevgili kulları (Mâide, 18), Hz. İsa'yı ise Allah'ın oğlu olarak gördükleri (Tevbe, 30) belirtilir.

Kur'an'ın gazab-ı ilahi vurgusunda Yahudileri ön plana çıktığı gibi dalalet vurgusunda da Hristiyanlar ön plana çıkmıştır. Çünkü onlar Allah'ın peygamberini uluhiyet inancına dahil ederek üçlemeye (Trinity/teslis) dayalı ilah anlayışını savunmuşlar. Allah'ın elçisine uluhiyet isnatları ve hakk ve hakikati bizzat hakk olan bir peygamberi kullanarak ifsat etmeleri sebebiyle Kur'an'da oldukça ağır bir şekilde tenkit ve ikaz edilmişlerdir:

"Allah, Meryem oğlu Mesîh'in kendisidir." diyenler, hiç şüphesiz kafir olmuşlardır. Oysa Mesîh, "Ey İsrâiloğulları! Benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin." demişti. Bilinmeli ki her kim Allah'a ortak koşarsa Allah ona cennet yüzü göstermeyecek ve onun varacağı yer cehennem olacaktır. Zâlimlerin yardımcıları da olmayacaktır. Andolsun ki; "Allah üç unsurdan biridir." diyenler de kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir tek Tanrı'nın dışında hiçbir ilâh yoktur. Şayet bu dediklerinden vazgeçmezlerse, böylece kâfir olanları elem verici bir azaba çarptırılacaklardır. Hâlâ Allah'a tövbe edip O'nun bağışlamasını dilemeyecekler mi? Allah çok bağışlamakta, çok esirgemektedir. Meryem oğlu Mesîh sadece bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Onun annesi dürüst ve inançlı bir kadındır. İkisi de yiyip içen birer insandı. Bak, âyetleri onlara nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl saptırılıyorlar! De ki: "Allah'ı bırakıp da size zarar da veremeyen yarar da sağlayamayan varlıklara mı kulluk ediyorsunuz! Allah her şeyi işitmekte ve bilmektedir." De ki: "Ey Ehl-i kitap! Hakkın sınırlarını aşarak dininizde aşırılığa gitmeyin. Daha önce kendileri saptığı gibi birçoklarını da saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluluğun keyfî istek ve arzularına uymayın." (Mâide, 72-77)

Hıristiyanların düştüğü en büyük dalalet Allah'a çocuk isnat etmek olmuştur. Allah'a çocuk isnadı günahı hakkında Kur'an'da zikredilen ifadeler başka hiçbir cürüm için zikredilmemiştir. Allah ayette buyuruyor ki: Rahmân çocuk edindi" dediler. Hakikaten çok çirkin bir iddia ortaya attınız. Öyle ki bundan dolayı neredeyse gökler çatlayacak, yer ortasından yarılacak, dağlar yıkılıp çökecekti! Çünkü Rahmân'a çocuk yakıştırıyorlar. Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına yakışmaz." (Meryem 88-92)

Hz. İsa, muhataplarına tevhidi tebliğ ettiği halde ilk ekümenik konsillerde baba-oğul-kutsal ruh inancı temellendirilmiştir. Bu üç bir, bir de üç idi. Hıristiyanların tevhitten ayrılarak teslis inancına düşmelerinin en önemli sebebi Pavlus'tur. Onun Yeni Ahit içinde yer alan mektupları ve özellikle Galatyalılar'a Mektubu'nda hem teslîsin açık izleri hem de "Oğulun, insanların günahlarına kefâret olmak üzere kurban olduğu" ifadesi yer almaktadır (1/2-5). Pavlus, Hıristiyanlara işkence eden militan bir Yahudi iken milâdın 38. yılında, güya mâna âleminde Hz. İsa'yı görmüş, Hıristiyanlığı kabul etmiş, bundan sonra bir "aziz" gibi davranarak kilisenin kurallarını koymuş, diğer İncil yazarlarını etkilemiş ve İsa'nın tanrı olduğu inancını yaymıştır.[1] Hatta Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevi*'sinde anlattığı tarihsel bir hikâye vardır. *Mesnevi* şârihlerinin bazıları Taassup Yüzünden Hristiyanları Öldüren Yahudi Padişahın Hikâyesi'nde Hristiyanların arasına bid'at ve tefrika aşılayan Yahudi vezirin Pavlus olduğu kanaatindedirler.

Görüldüğü üzere Hristiyanların tevhit inancından teslis inancına sapması ve Allah'ın elçisi olan Hz. İsa'yı beşerî hürriyetinden tecrit ederek Allah'ın oğlu iftirasında bulunmaları ve buna bağlı olarak doğrudan şirke dayalı bir ibadet düzeni benimsemeleri sebebiyle onlar "dâllîn" olarak isimlendirilmişlerdir. Dolayısıyla Fatiha suresindeki altıncı şahsiyet Hristiyan şahsiyetidir. Hıristiyanların teslis inancına sapmalarının en önemli sebebinin Yahudi dönmesi Pavlus olduğunu düşündüğümüzde onların dalalete düşmelerinde Yahudi entrikalarının önemli bir rolü olduğu da ortaya çıkmış oluyor.

---

1 Bkz. Kur'an Yolu Tefsiri, Nisâ, 171.

7. "Biz Şahsiyeti"

Fatiha suresi sadece mushafı değil aynı zamanda bizi de açıyor ve açıklıyor. Ve adeta bir ayna gibi bizim kim olmamız gerektiğini ve kimliğimizi bize yansıtıyor. Surede kendimizi buluyoruz, kendimizi görüyoruz. "*İyyâke na'budu ve iyyâke nestaîn*/ Sadece sana kulluk eder ve sadece senden yardım dileriz" ve "*İhdinâ's-sırâta'l-müstakim*/ Bizi dosdoğru yola ilet" ayetlerinde "Biz" şahsiyetiyle kastedilen bizim ta kendimizdir.

Neden "Ben" Değil de "Biz"?

Elbette burada sadece sana kulluk ederim ve sadece senden yardım dilerim, şeklinde "ben" şahsiyetinin değil, "Biz" şahsiyetinin vurgulanması çok önemli bir anlama işaret eder. Çünkü bir insan iman ettiğinde bir vücudun uzvu gibi olur. İman adeta bir sinir sistemi gibi müminleri birbirine bağlar ve onları ortak duygu, düşünce, davranış ve amaçlar doğrultusunda yek vücut kılar. Peygamberimiz buyuruyor ki: "Müminler, birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer." (Buhârî, Edeb, 27)

Bu sebeple surede ortaya çıkan son şahsiyet "ben" üzerinden değil "biz" üzerinden ifade edilmiş ve böylece hangi coğrafyada ve hangi etnik aidiyette olursa olsun, aynı Allah'a iman eden, aynı peygambere ittiba eden ve aynı kıbleye yönelen bütün müminlerin en üst düzey bağ olan "iman" aracılığıyla ümmet oldukları vurgulanmıştır. Muhabbet ve merhamet, imanın müminler arasında doğurduğu en güçlü bağdır. İman mutlak anlamda bu bağı inşa etmiş olmalıdır. Eğer bir kimse iman ettiğini iddia ettiği halde kendisi gibi iman eden diğer Müslümanlara karşı merhamet ve muhabbet hissetmiyor ise onun imanında yapısal ve işlevsel bozukluk var demektir. Çünkü Peygamberimiz (sav) buyurmuştur ki: "İman etmedikçe cennete giremezsiniz, aranızda sevgi ve muhabbeti ikame etmedikçe de iman etmiş olmazsınız." (Müslim, İmân, 93)

Hepimiz, "Müminler ancak kardeştirler." (Hucurât, 10) ayetini biliriz. Ayette kardeşler ifadesi "ihvetun" şeklinde geçmiştir. Bu çoğul bir kelimedir, tekili "أَخٌ/eh" kelimesidir; "kardeş" manasına gelir. Kardeş kelimesinin Arapçada bir çoğulu daha vardır ki o da "*ihvân*"dır. "*İhvetun*" ana baba bir kardeşleri, "*ihvân*" ise inanç ve ideoloji ortaklığını, aynı duygu ve düşünce üzerinde bulunmakla meydana gelen yoldaşlığı ifade eder. Müminler aynı inancın paydaşları olduğu için ayette onların "*ihvân*" şeklinde ifade edilmesini beklerdik. Fakat Allah inanç ve fikir yoldaşlığı anlamındaki bu kelimeyi değil, aynı anne babadan doğmayı ifade eden "ihvetun" kelimesi kullanılmıştır. Bununla da müminlerin adeta aynı anne babadan doğmuş öz kardeşler gibi olduğunu belirtmiştir.

Şu halde "ben şahsiyeti" yerine "Biz şahsiyeti"nin kullanılması müminlerin birbirine; iyi niyet, merhamet, muhabbet, emanet, samimiyet, sabır, sadakat, vefa, diğerkâmlık,

affedicilik, tevazu ve hoşgörü ile davranmasını öğütlerken aynı zamanda kötü niyet, gaddarlık, zulüm, nefret, ihanet, riyakarlık, tahammülsüzlük, bencillik, kibir, alay etme, itibar suikastı yapıp nefret objesi haline getirme, su-i zanda bulunma, iftira atma, haset etme, yalan söyleme ve ayıpları araştırıp ifşa etme gibi iman bağını zedeleyecek her türlü olumsuz tavır ve davranışı reddeder. Onun için ben değil, biz diyebilmek, benliğin değil bizliğin farkına varabilmek, her biri ayrı kafadan ve gönülden bir duygu ve düşünce içinde değil aynı vücudun uzuvları gibi olabilmek çok büyük bir mevzudur; çok büyük ve derin anlamlar içerir.

Elbette Allah azze ve celle, bu ifadelerle bir muallim olarak bize Kendisine nasıl niyazda bulunmamız gerektiğini öğretiyor. Fakat Kur'an'ı açtığımızda ve onu okumaya başladığımızda ilk surede Allah'ın sözü bize getirmesi, kendisine nasıl yalvarıp yakarmamız gerektiğini bildirmesi bizi kendimize getirmek, kendimizin farkına vardırmak, bu sureyi okuyanın, surede ifade edilen hakikatleri algılayıp icaplarını yerine getirmesi gerekenin biz olduğumuzu ifade etmek içindir. Biz bu sureyi okuyanız, Allah'ı kendisine Rab, O'nun kelamını önüne ışık edinenleriz.

"Yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz, bizi dosdoğru yola ilet." ifadeleriyle ortaya çıkan "Biz" şahsiyeti, surenin her ayetinden bir veya birkaç şahsiyet özelliği alır. Böylece Kur'an'ın özü olan bu suredeki hakikatleri bir karakter özelliği haline getirdiğinde Kur'an'ın ahlakıyla ahlaklanmış olur. Bu sure, kendimizi fark etmemiz, kendimizi bulmamız, Kur'an'ın ahlakıyla ahlaklanmamızın ip uçlarını taşır.

Biz Şeytandan ve Masivadan Allah'a Sığınırız

"Biz" şahsiyeti olarak biz, Kur'an'ı bir hidayet rehberi ve hakikat çağrısı olarak görürüz. Onu sadece dilimizle kıraat etmeyiz, aynı zamanda tefekkür ederek aklımızla, hissederek gönlümüzle, amel ederek davranışlarımızla tilavet ederiz. Çünkü biliriz ki Kur'an dosdoğru yolu gösteren bir istikamet pusulası, göğüslerin içinde bulunan türlü türlü manevî hastalıklar için bir şifa, yolların en güzeline ve düzgününe ileten bir vasıta, Allah'ın yeryüzüne sarkıttığı bir kurtuluş ipi, bir sefine-i necattır. Kur'an Allah'ın hikmet ve hakikat yüklü kelamı olduğu için onu can kulağımızla dinleriz. Bunlardan sebep mushafı açtığımızda "Kur'an okuyacağın zaman kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığın." (Nahl, 98) ilahi fermanı gönlümüzün baş köşesinde durduğu için Allah kelamını okurken bile şeytanın vesveselerine maruz kalabileceğimizin farkında oluruz. Kur'an okurken bile onun aklımızı bulandırma ve bundan dolayı Kur'an'ı doğru anlamamızı engelleme ve dolayısıyla da bizi istikametten saptırma ihtimalinden Allah'a sığınırız. Biz şeytandan ve onun elebaşılığını yaptığı her türlü fitnenin, fesadın şerrinden Allah'a sığınarak sadece Fatiha'yı ve Kur'an'ı değil, aynı zamanda kendimizi, kâinatı ve cemi cümle mükevvenatı okuruz, okumaya gayret ederiz.

"Şüphesiz şeytan sizin için bir düşmandır. Öyle ise (siz de) onu düşman tanıyın. O, kendi taraftarlarını ancak alevli ateşe girecek kimselerden olmaya çağırır." (Fâtır, 35) Rabbimiz Kur'an'da böyle buyurur. Peygamber Efendimiz'in ifadesiyle o, insanın damarlarında, kanın dolaştığı gibi dolaşan (Buhârî, Ahkâm, 21) çok tehlikeli bir düşman. Şeytan, insana türlü şekillerde vesvese vermeye çalışır ve böylece onun iman ve itaat bilincini yaralayarak onu inkâr ve isyana sevk eder. Vesvese

hakikati olmayan vehimler, şüpheler, çelişkiler ve kararsızlıklardır. Vesvese insanın benliğinde istemsiz bir şekilde ortaya çıkar; onu zararlı, kötü düşünce ve davranışlara sevk etmeye çalışır. İnsanın benliğinde meydana gelen bir duygu ve düşüncenin vesvese olup olmadığının temel bir ölçütü vardır: Eğer bir duygu ve düşünce insanı Allah'ın rızasına aykırı bir davranışa itiyorsa o, vesvesedir; şeytan kaynaklıdır.

Şeytanın vesveselerine kapı aralayan şey insanın taşıdığı manevî zafiyetler ve işlediği günahlardır. İnsan manevî açıdan kuvvetlendiğinde ve günahları terk edip takva sahibi olduğunda vesveseler de onun benliğindeki etkisini kaybetmeye başlar. Temel mantığı itibariyle vesveseler şeytanın, insanın zafiyetlerini kullanarak ona korku, hüzün ve sıkıntı vermesi ve böylece insanın kulluk bilincini zayıflatarak onu Allah'ın yolundan saptırmasıdır. Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyuruyor: "Âdemoğluna şeytan da melek de yaklaşır. Şeytanın yaklaşması, kötülüğe yönlendirmek ve hakkı yalanlatmak şeklindedir. Meleğin yaklaşması ise iyiliğe yönlendirmek ve hakkı doğrulatmak şeklindedir. Kim böyle (meleğin telkinini) hissederse bunun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamd etsin. Kim de diğerini (şeytanın vesvesesini) hissederse, taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın." Peygamberimiz bu ifadelerinden sonra şu ayeti okumuştur: "Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği telkin eder. Allah ise size katından bir mağfiret ve bir lütuf vaat eder. Allah her şeyi ihata eden ve her şeyi bilendir." (Bakara, 268; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an, 2)

Peygamber Efendimiz şeytanın vesvesesine karşı bizi böyle uyarmıştır. Elbette bizim bu uyarının gereklerini yerine getirebilmemiz için içimizde doğan herhangi bir olumlu veya olumsuz düşünceyi öncelikli olarak tespit etmemiz lazım. Bunun için de her daim duygu ve düşüncelerimizi

tarassut etmemiz, kendimizle ilgili farkındalık düzeyimizi yükseltmemiz, kendi kendimizin farkında olmamız gerekir. Ve şunu her daim hatırda tutmak gerekir ki vesvese vermesi konusunda şeytana kapı aralayan bizzat insanın kendisidir. Somut bir örnek verecek olursak şeytan insana namazda bile vesvese vermek ister. Bu konuda Peygamberimiz buyuruyor ki: "Şüphesiz şeytan âdemoğlu ile kalbi arasına girer ve kişi kaç rekat kıldığını bilemez. İşte, kaç rekat; üç mü, yoksa dört mü kıldığını hatırlayamayan kimse (tahiyyâta) oturduğunda iki defa secde etsin." (Buhârî, Sehiv, 6) Mesela insan sofra kurulmuş iken aç karınla, tuvalete gitme ihtiyacı varken ya da uykulu bir vaziyette namaza durmuşsa bizzat şeytanın vesvesesine davetiye çıkartmış demektir. Daha önce ifade etmiştik: Peygamberimiz besmele çekilmeden yenen yemekten şeytanın da yiyeceğini belirtmiştir. Bir kimse besmelesiz yemek yemeyi adet haline getirirse şeytanın yeme içmesinde ona ortak olması ilerleyen zamanlarda şeytanla kronik bir dostluğu beraberinde getirir ve bu kimse şeytanın vesveselerinin karşısında savunmasız bir duruma düşer.

Ayrıca şeytanın telkinlerine uyularak işlenen her bir günah insanı Allah'tan bir adım uzaklaştırıp şeytana, şeytani tabiata bir adım yaklaştırır ve hatta arada sürekli etkileşime dayalı manevî bir bağ oluşur. Mesela şeytanın en çok hoşuna giden günahlardan birisi israf etmektir. "İsraf değersiz bir amaç uğruna fazla mal harcamak, harcamada haddi aşmak, meşru bir amaç için bile olsa harcanması gereken ölçüden fazlasını harcamaktır." İsrafı bir yaşam tarzı haline getiren kimse bu günah sebebiyle şeytana o denli yaklaşır ki adeta onun kardeşi olur. Bu sebeple Allah azze ve celle şöyle buyurur: "Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma! Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan

da Rabbine karşı çok nankördür." (İsrâ, 26-27) İşlediği bir günah sebebiyle insanın şeytana yaklaşmasıyla ortaya çıkan durum Kur'an'da kardeşlik kelimesiyle ifade edildiği gibi bazen de arkadaşlık şeklinde ifade edilir: "Allah'a kulluk edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez. Bunlar cimrilik eden ve insanlara da cimriliği tavsiye eden, Allah'ın kendilerine lütfundan verdiğini gizleyen kimselerdir. Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık. Ve bunlar Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için sarf edenlerdir. Bir kimsenin arkadaşı şeytan olursa o ne kötü bir arkadaştır!" (Nisa, 36-38) Kur'an'a göre içki, kumar, putlar ve fal oklarının şeytanın pis işlerinden olarak tanımlanması da aynı şekilde bu günahların işlenmesinde şeytanın etkisini göstermek içindir.

Peygamber Efendimiz bir defasında şöyle buyurmuştur: "Hiçbiriniz yoktur ki, bir şeytanın (veya cinin) tasallutuna maruz kalmamış olsun." Bunun üzerine ashâb "Buna sen de dâhil misin?" diye sorunca, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "Evet, ama Allah şeytana karşı bana yardım etti. O da bana boyun eğdi." (İbn Hanbel, I, 257) Âişe annemiz, Peygamber Efendimiz'le ilgili şöyle bir olay nakleder: "Bir gece Allah Resulü yanımdan kalktı ve dışarı çıktı. Onu kıskanmıştım. Az sonra geldiğinde benim tavrımı gördü ve 'Ne oldu Âişe? Kıskandın mı yoksa?' diye sordu. 'Benim gibi biri senin gibi birini nasıl olur da kıskanmaz?' dedim. Bunun üzerine Resulullah (sav); 'Şeytanın mı geldi yoksa?' dedi. Ben de 'Ey Allah'ın Elçisi! Benimle birlikte bir şeytan mı var ki?' diye sordum 'Evet!' dedi. 'Peki, her insanla birlikte

bir şeytan var mıdır?' diye sordum. 'Evet!' cevabını verdi. 'Seninle de mi Ya Resulallah?' dedim. 'Evet! Fakat Rabbim ona karşı bana yardım etti ve o (bana) teslim oldu.' dedi." (Müslim, Sıfâtü'l-münâfikîn, 70) Şeytan insanın o kadar peşindedir ve o kadar sinsice ona vesvese verir ki Peygamberimizin ifadesiyle, kişi namaza durduğunda en olmadık şeyleri onun aklına getirerek namazdaki huzurunu ve huşûunu engeller. İnsan eğer düşüncesine ve iradesine sahip olmazsa şeytan o kimsenin yakasını kaç rekat namaz kıldığını bilmez hale getirene kadar bırakmaz. (Buhârî, Ezân, 4) Diğer taraftan da çirkin işleri süsleyip hoş göstererek onu harama yönlendirir, hatta inkâr bataklığına sürükler.

Şeytanın insan üzerindeki oyunlarından birisi de telbîs denilen, batılı suret-i haktan gösterme çabasıdır. Yani şeytan insanı günahlara sevk etmek için batılı hak, zehri şifa, eğriyi doğru, düşmanı dost, kurdu kuzu gibi gösterir. O, Allah'ın huzurundan kovulduğunda şöyle demiştir: "Ey Rabbim, beni azdırdığın şeye (rahmetinden kovmana) karşılık ben de yeryüzünde onlara işledikleri günahları süsleyeceğim, hepsini azdıracağım." (Hicr, 39) "Madem ki, beni azdırdın, ben de gidip senin doğru yolunun üzerinde onlar için pusuya yatacağım. Sonra (pusu kurup) onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen onların çoğunun şükretmeyeceğini göreceksin." (A'râf, 16-17) Şeytan bu sözünü yerine getirmek için var gücüyle çabalayıp durur. Tehlikenin büyüklüğü sebebiyle Allah Kur'an okurken bile onun şerrinden kendi Zatı'na sığınmalarını müminlere emretmiştir. İnsan hiçbir zaman ve hiçbir yerde şeytanın hile ve aldatmacasından güvende değildir.

Hz. Ali'nin (ra) ifadesine göre bir zamanlar âbid ve zahit bir zat varmış. Onu gözüne kestiren bir kadın bir gün süsle-

nip yanına gelmiş ve onu yoldan çıkartarak onunla birlikte olmuş. Kadın bu birliktelikten hamile kalmış. Bunun üzerine şeytan o âbid zatın yanına gelerek "Eğer kadının yakınları bu işten haberdar olursa seni rezil ederler." demiş ve kadını öldürmesi için vesvese vermiş. Bunun üzerine adam kadını öldürmüş ve gömmüş. Bu durumu fark eden insanlar cezalandırmak için adamı yakalamışlar. Şeytan bu zata yeniden gelerek, "Ben, süslenip sana gelen kadınım. Hadi şimdi bana secde et ki, seni bu insanlardan kurtarayım." demiş. Adam kendisini cezadan ve rezil olmaktan kurtarması için şeytanın telkine uymuş ve ona secde etmiş. Böylece şeytanın verdiği vesveseyle Allah'ın emrine aykırı bir iş yapan bu âbid zat en sonunda şeytana taparak hem dünyasını hem de ahiretini berbat etmiş. Hz. Ali bu hadiseyi aktardıktan sonra Haşr suresinden şu ayeti okumuş: "(Yahudileri savaşa teşvik eden) münafıkların hâli ise, tıpkı şeytanın hâli gibidir. Çünkü şeytan insana 'inkâr et' der, o inkâr edince de 'Ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım' der!" (Haşr, 16; Hâkim, Müstedrek, IV, 1422)

Bu kadar tehlikeli ve bu denli sinsi bir varlık karşısında Allah'a sığınmaktan başka bir çaremiz yoktur. Bundan sebep Kur'an'ı okumaya, Fatiha suresini tilâvet etmeye istiazeyle, kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınmayla başlamak bizde, "Biz şahsiyeti"nde iltica özelliğini inşa etti. Şeytanın şerrinden rabbimize sığınmak Fatiha suresindeki ilk şahsiyet olan "Biz"in, biz şahsiyetinin ilk özelliğidir. Yani biz, zafiyetimizin, eksiklerimizin, rabbimize ne kadar mecbur ve muhtaç olduğumuzun farkında olan bir şahsiyete sahibiz. Biz Rabbimize muhtaçlığımızı iliklerimize kadar hissediyoruz. Hani şair diyor ya:

"Ondan gayrı yoktur çare
İblis davetçidir nâre
İmanı kemiren fare
Bunu sen de biliyorsun"

Şeytanın şerrinden korunmak için O'na sığınmaktan başka bir çıkar yolumuz olmaması sebebiyle Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Eğer şeytandan bir fitleme seni dürtüklerse hemen Allah'a sığın! Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir. Takva sahipleri, içlerine şeytandan gelen bir saptırıcı fikir doğduğunda O'nu düşünüp hemen gerçeği görürler." (A'râf, 200-201) Ayette "Biz şahsiyeti"nin sığınma özelliğinin yanında 201. ayette "تَذَكَّرُوا" şeklinde ifade edilen derinlemesine düşünme ve kavrama yoluyla şerri ve şeytanın hilesini fark etme de bizim diğer bir karakter özelliğimizdir.

İman bizi, "Biz şahsiyeti"ni Allah'ın sevdiği ve razı olduğu bir kul haline getirmenin anahtarıdır. İman bir boyutuyla insanın hayırlara yönelmesini sağlar, diğer boyutuyla da şerlere karşı bir zırh vazifesi görür. Şeytanın tahakkümüne karşı da iman bizim en önemli silahımızdır. Bu sebeple Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Gerçekte, şeytanın, iman etmiş ve Rablerine güven bağlamış olanların üzerinde bir nüfûzu/etkisi yoktur." (Nahl, 99) Ayette şeytanın iman sahipleri üzerinde bir etkisinin olmayacağı ifade edildikten sonra bir de tevekkül zikredilir. Yani bütün benliğimizle imanın gereklerini yerine getirdikten sonra Allah'a dayanmak, sebepler aleminde gerekli tedbirleri aldıktan sonra sonucu, muvaffakiyeti O'na bırakmak, neticeyi O'ndan beklemek yani tevekkül etmek şeytanın vesveselerine karşı güçlü bir kalkandır. Burada "Biz şahsiyeti"nin iman ve tevekkül olmak üzere iki özelliği daha karşımıza çıktı.

"Ve de ki: "Rabbim! Şeytanların gizli kışkırtmalarından sana sığınırım. Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım rabbim!" (Mü'minun, 97-98) Şeytanların tahrik ve vesveselerine karşı Kur'an okumanın bizatihi kendisi de insan için bir sığınma vesilesidir. Muavvizeteyn sureleri indikten sonra Peygamberimiz şeytan da dahil olmak üzere manevî kötülüklerin tamamından bu iki sureyle Allah'a sığınmıştır. Peygamberimiz de "İnsanlar bu iki duadan daha faziletli başka bir dua ile Allah'a sığınmış olmazlar." buyurmuştur. (Nesâî, İstiâze, 1) Efendimiz aynı zamanda İhlas suresinin de şeytanın vesveselerine karşı bir kalkan olduğunu belirtmiştir. (Ebû Dâvûd, Sünnet, 18) Bir zat Abdullah İbn Abbas'a gelerek yaşadığı birtakım vesveselerden bahsetti. Bunun üzerine İbn Abbas, "Eğer içine bu konularda bir şüphe gelirse, 'Allah hem Evvel'dir, hem Âhir'dir. Hem Zâhir'dir, hem Bâtın'dır. O her şeyi bilendir, de.' diye eklemişti." (Ebû Dâvûd, Edeb, 109) Dolayısıyla şeytanın vesveselerine karşı en güçlü silah Allah'ı zikretmek ve Allah'ın zikir olarak ifade ettiği kitabını çokça okumaktır. Çünkü şeytan Allah'ın anıldığı yerden kaçar. (Ebû Ya'lâ, Müsned, 7/ 278) Bu sebeple Zuhruf suresinin 36. ayetinde Allah azze ve celle şöyle buyuruyor: "Allah'ın zikrinden yüz çeviren kimseye bir şeytan tahsis ederiz; artık bu onun arkadaşıdır." Dolayısıyla bütün boyutlarıyla ve çeşitleriyle zikir şeytana karşı bir kalkandır. Zikrin olduğu yerde şeytan barınamaz.

İstiazenin bizde oluşturduğu sığınma duygusu sadece şeytanın şerrinden sığınma ile sınırlı değildir. İstiaze aynı zamanda bozgunculuktan, münafıklıktan, kötü ahlâktan, fakirlikten, yokluktan ve zilletten, haksızlık etmekten ve haksızlığa uğramaktan; kulağımızın, gözümüzün, dilimizin, kalbimizin, aklımızın, düşüncelerimizin, şehvetimizin şerrinden; acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan,

ihtiyarlıktan, kabir azabından, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten, fayda vermeyen ilimden, kabul olunmayan duadan, her türlü afetten ve felaketten, her türlü hastalıktan, delilikten, ömrün sonunda bunamaktan, fakirlikten, yokluktan, zilletten, haksızlık etmekten ve haksızlığa uğramaktan, kıtlıktan, açlıktan, kötü kaderden, şiddetli belalardan, nimetlerin yok olmasından, ansızın gelecek cezandan, günaha girmekten, borç altında ezilmekten, gam ve kederden, çaresizlik ve tembellikten, korkaklık ve cimrilikten, güç sahibi olan kişilerin zulmüne uğramaktan, hayatımızın acı bir felâketle son bulmasından, yıkıntı altında kalmaktan, yüksek yerden düşmekten, suda boğulmaktan, yangından, ölüm anında şeytanın gelip bizi aldatmasından, savaş esnasında düşmandan kaçarken ölmekten, zehirli hayvanların sokmasıyla ölmekten, kem gözlerden, kem sözlerden de Allah'a sığınmaktır. Burada zikrettiğimiz, şerrinden Allah'a sığınılması gereken her olumsuz durum bizzat Peygamberimiz tarafından ifade edilmiş ve O (sav) bahsi geçen her kötü durumdan rabbine sığınmıştır. Bundan dolayı sığınmak bizim temel karakter özelliğimizdir. En külli manasıyla ve Peygamberimizin ifadesiyle Allah'ın gazabından rızasına, cezasından affına, O'ndan yine O'na sığınırız. (Müslim, Salât, 222)

Dolayısıyla şeytan tehlikesinin farkında olmak, onun şerrinden korunmak için bütün benliğimizle Allah'a sığınmak, güçlü bir iman, Allah'a dayanmak/tevekkül etmek, derinlemesine tefekkür etmek/tezekkür, her daim zikirle meşgul olmak ve şeytan için benliğimizde etki alanları oluşturacak davranışlardan kaçınmak "Biz şahsiyeti" için isitiazede ortaya çıkan temel karakter özellikleridir.

Biz Allah'ı ve O'nun Yardımını Hissederek O'nun Rızası İçin Amel Ederiz

Hatırlayalım; Efendimiz "*Bismillâhirrahmânirrahîm* ile başlanmayan her anlamlı iş, bereketsiz ve sonuçsuzdur." buyurmuştur. (Süyûtî, el-Fethü'l-Kebîr, II, 303) Kur'an Allah'ın yeryüzündeki en yüksek ve yüce tecellisidir. Bir insanın Allah kelamı olan Kur'an'ı okuması ve anlaması kadar önemli bir mevzu söz konusu değildir. Çünkü o bir hidayet rehberi ve hakikat çağrısıdır. Yani kendisine besmeleyle başlanacak işlerin en önemlisi Kur'an'ı okumak ve anlamak olduğu için mushafın ve Fatiha'nın ilk ayeti besmeledir.

Daha önce ifade etmiştik: Besmelenin "be"si üç anlam ifade eder ve her bir anlam "Biz" şahsiyetine birer karakter özelliği ekler. "Be"nin ilk anlamı "maunet" yani yardım demektir. Biz bir işin başında besmele çektiğimizde o işte başarılı olabilmek, hayır ve berekete erebilmek için Allah'tan yardım talep etmiş oluruz. Bundan sebep "Biz şahsiyeti" kendi acizliğinin, Allah'ın kudretinin son derece farkındadır. Bu farkındalık onda sadece Allah'ın yardımına muhtaç olduğuna dair bir acziyet, Allah'ın dışında hiç kimseye muhtaç olmadığına dair de bir kudret oluşturur.

"Be"nin ikinci anlamı "maiyettir" demiştik. Maiyet, birliktelik ve beraberlik, demektir. Yani bir kul besmeleyi her çektiğinde Allah'ı hatırlar, onun kendisiyle, kendisinin de onunla birlikte olduğu gerçeğini en derinden hisseder. Kur'an'ın bize vermek istediği marifetullah şuurunun temel düsturlarından biri Allah'ın insana şah damarından bile daha yakın olduğu, onun iç sesini bile duyduğu, aklından geçen düşüncelere, gönlünden geçen duygulara vakıf olduğudur. İnsanın çektiği her besmele insana şah damarından bile daha

yakın olan Allah'a onu bir adım daha yaklaştırır. Bu karakter özelliği zikre tekabül eder. Yani "Biz" karakteri aynı zamanda zâkir bir şahsiyeti ifade eder. İnsanı her daim zikir üzere kılan besmele, insana Allah'ı hatırlatmasıyla insanın ömrüne ve işlerine bereket ve hayırlar getirir. Musibet ve kaos anlarında bu zikir hali ve dolayısıyla besmele insanın içerisinde bir bilinç, gözünde bir feraset ve ufkunda bir nur olarak ona yol gösterir, insan için sürekli bir huzur vesilesi olur. Çünkü Kur'an'da "Kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur/mutmain olur." buyurulmuştur. (Ra'd, 28)

İnsanın Allah'ı zikretmesi ile bulduğu huzurun sebebi zikrin Allah ile kul arasında bir iletişim kanalı, zaman ve mekân üstü bir bağ, ilahi nimetlere ulaşmasını sağlayan bir köprü olmasıdır. Çünkü Allah azze ve celle buyurmuştur ki: "Siz beni anın ki ben de sizi anayım." (Bakara, 152) Bu ayeti gerçek anlamıyla düşündüğümüzde; biz Allah'ı anıyoruz ve o da bizi anıyor. Bu gerçekten muhteşem bir şeydir. Konuyla ilgili Peygamber Efendimiz de bir hadis-i kutside Allah'ın şöyle buyurduğunu belirtmiştir: "Yüce Allah buyuruyor ki: Kulum beni nasıl düşünüyorsa ben öyleyim. O beni anarken ben onunla beraberim. O beni kendi başına anarsa Ben de onu kendim anarım. O beni bir topluluk içinde anarsa, ben onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. O bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim." (Müslim, Zikir, 2) Bu durumun insanın mana aleminde oluşturduğu feyiz, bereket ve motivasyonun bedeli biçilemez. Dünyada insana bu duyguyu yaşatacak başka hiçbir alternatif yoldan bahsedilemez.

Zikir konusunda gaflete düşenler bu dünya hayatında çok şey kaçırır. Mademki zikir en büyük feyiz ve saadet kayna-

ğıdır, o halde gaflet de en büyük mahrumiyettir. Allah azze ve celle Kur'an'da, böyle bir mahrumiyet yaşamaması için müminleri ikaz eder ve bir ayette şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Mallarınız ve evlâtlarınız sizi, Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Her kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir." (Münâfikûn, 9) Müslüman'ın en önemli özelliği gafletten uzak durması ve her daim aklını ve gönlünü Allah ile meşgul etmesidir. Öyle ki helal türünden dahi olsa hiçbir dünyevi iş mümini Allah ile meşgul olmaktan alıkoymaz, alıkoyamaz. Bu durum ideal mümin şahsiyetinin en temel özelliklerinden biri olduğundan Allah bu vasfa sahip kimseleri Kur'an'da medh-ü sena eylemiştir: "Ticaretin de satımın da kendilerini Allah'ı anmaktan, namazı hakkıyla kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoyamadığı, gözlerin ve gönüllerin dehşetle sarsılacağı bir günden korkan kişiler; Anarlar ki, Allah kendilerini, yaptıklarından daha güzeli ile ödüllendirsin, daha fazlasını da lütfundan versin. Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır." (Nûr, 37-38)

Maddenin katı, sıvı ve gaz olmak üzere üç hali olduğu gibi insanın da üç halinden bahsedebiliriz. O ya ayaktadır ya oturur ya da yatar. İşte zikir bizim hayatımızda o denli bir bengi suyu ve ihya kaynağıdır ki Allah müminin her hal ve durumda kendisini zikretmesi gerektiğini Kur'an'da şöyle ifade etmiştir: "Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru!" (Âl-i İmrân, 191) Bundan dolayı Peygamberimiz her hal üzere Allah'ı zikretmiş, ashabına da bunu tavsiye etmiştir. Aişe annemiz onun hakkında "Allah'ı sürekli zikrederdi." demiştir. (Müslim, Hayız, 117) Onun hayatını incelediğimizde her anının zikir

üzere olduğunu görüyoruz. Peygamberimiz giyinirken, bir yokuşu inerken ya da çıkarken, binitine binerken, yatağına yatarken, yemeğe başlarken, uykudan uyandığında özellikle besmele çekerek Allah'ı anardı. Dolayısıyla Fatiha suresinde besmele "Biz" şahsiyetine, her daim kendisiyle şuurlu olacağı zikir özelliğini ekler. Zakir olmak da biz şahsiyetinin temel karakter özelliklerinden biridir.

Besmelenin "be"sinin "Biz" şahsiyetine katkı sağlayan üçüncü anlamı da "hilafet"tir. İnsan yeryüzünde Allah'ın halifesidir. Bu hakikat Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir. İnsanın bu yeryüzünde Allah'ın halifesi olması hayır ve iyiliklerle bu yeryüzünü maddî ve manevî açıdan imar etmesi, mamur kılması, yaptığı her salih amelle yaratılışının anlam ve amacını gerçekleştirmeyi gaye edinmesi, her iyiliği Allah adına, O'nun rızasına ulaşmak için yapmasıdır. Bu bakımdan "be"nin "Biz" şahsiyetine eklediği özellik ihlas ve samimiyettir. Yani yaptığımız işi dünyevi ve sufli bütün maksatlardan, riyadan/gösterişten ve süm'adan/nâm salma gayesinden uzak bir şekilde sadece Rabbimizin rızasını gözeterek yapmamızdır. İhlas ve samimiyet, bir müminin kalbinin imandan sonraki en önemli değeridir. Çünkü Allah iman olmadan bir iyiliği kabul etmediği gibi ihlas olmadan da yapılan herhangi bir ameli kabul etmez. Peygamber Efendimiz (sav) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Allah, samimiyetle sadece kendisi için ve rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder." (Nesâî, Cihâd, 24) İhlas sahibi olmak bütün çağlar boyunca İslam'a müntesip peygamberlerin ve ümmetlerinin genel karakter özelliği olmuştur. Bu özellik Kur'an'da "*muhlisîne lehü'd-dîn*/din namına değer taşıyan her şeyi Allah için yapanlar" şeklinde ifade edilir. Üzerinde toz zerreleri bulunan bir kaya düşünün. Sonra bu kayanın üzerine bir yağmur yağdığını hayal edin.

Bu yağmur sonrası kayanın üstünde o toz zerrelerinden eser kalır mı? İşte ihlas olmadan yapılan bir amelin ahiretteki etkisi ve insana faydası böyledir. Yani kocaman bir hiç. Bu benzetme bizzat Kur'an'da yapılır. (Bakara, 264) Dolayısıyla insanın herhangi bir ameli işlerken taşıdığı niyeti, maksadı, kastı çok iyi tespit etmesi ve riyakarlıkla yapılan bir işin keskin sirkenin küpünü yiyip bitirdiği gibi amellerin sevabını yok edeceğini her daim hatırında tutması gerekir.

Başlangıçta da ifade ettik; amel sadece görünen zahiri davranışlardan ibaret değildir. İnsanın, benliğinde yerleşmiş duygu ve düşünceler de birer amel hüviyeti taşır. Bunlara batını ameller denir. Bu ameller zahirî amellerin sebebini ve başlangıcını teşkil eder; dolayısıyla Allah katındaki makbuliyetini belirler. Bir zahiri amel şeklî şartlarına uygun bir şekilde ifa edilse de, başlangıcı itibariyle ihlas ve samimiyete dayanmıyor ise dinî açıdan hiçbir anlam ifade etmez. Amele mührünü vuran kalbin taşıdığı niyettir. Belki de bundan dolayı Peygamber Efendimiz "Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar." buyurmuştur. (Müslim, Birr, 34) Niyetlerin salih olması yani iyi niyetli olmak o kadar önemlidir ki bazen insan ihlasla hedeflediği bir ameli gerçekleştirmeye muvaffak olamaz. Mesela şehit olmaya niyet eder ama bunu gerçekleştirebileceği bir ortam bulamadığı için şehit olmaz ve normal bir şekilde vefat eder. Peygamberimiz böyle bir kimse için buyuruyor ki: Her kim şehit olmayı Allah'tan samimiyetle isterse, yatağında ölse bile Allah onu şehitlerin derecesine ulaştırır." (Müslim, İmâre, 157) Hatta hatırlayalım; mazeretleri sebebiyle Tebuk gazvesine katılamayanlar için Peygamberimiz (sav) buyurmuştu ki: Vallahi, siz Medine'de öyle bir topluluk bıraktınız ki onlar sizin yürüdüğünüz bütün yollarda, sarf ettiğiniz her malda

ve geçtiğiniz her vadide sizinle (ecirde) beraberdiler." (Buhârî, Meğâzî, 82) İhlas, samimiyet ve iyi niyet o kadar önemlidir ki insana katılamadığı bir savaşta cihat sevabını kazandırır. Hatta şunu da ekleyelim ihlasla yapılan az amel riyakarlıkla yapılan çok amelden daha hayırlıdır. Şu hâlde o meşhur hadiste Peygamberimizin de ifade ettiği gibi din tek kelimedir: Samimiyet, Allah'a, Kitabı'na, Resulü'ne, Müslümanların idarecilerine ve bütün Müslümanlara (Müslim, Îmân, 95) ve hatta muhatap olduğumuz bütün varlığa karşı...

Biz Abdulhamîd'iz

Fatiha suresinin ikinci ayeti "Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." Surenin ikinci ayetinin Allah'a hamd etmekten bahsetmesi çok anlamlıdır. Çünkü Peygamberimiz besmele olmadan başlanılan her iş bereketsizdir dediği gibi "Allah'a hamd ile başlanılmayan her önemli iş de noksandır/bereketsizdir." buyurmuştur. (İbn Mâce, Nikâh, 19)

Hamd; mükemmellik ifade eden sıfatlarla Allah'ı övmek, O'nun yüceliğini beyan etmek ve tazimde bulunmak, demektir. Kur'an'da yerde ve göklerde var olan bütün mevcudatın ve mahlukatın Allah'ı hamd ile tesbih ettiği ifade ediliyor: "Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan her şey O'nu tesbih eder. Her şey O'nu hamd ile tesbih eder. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız." (İsrâ, 44) Dolayısıyla bütün varlıkta tecelli eden övgülerin gerçek sahibi, onları var eden Yüce Allah'tır. Belki de bu sebepten O'nun isimlerinden birisi de "Hamîd"dir. Hamîd, içinde hiçbir yerginin bulunmadığı bütün övgülerin sahibi olan ve övülen demektir. Dolayısıyla "Biz" şahsiyeti Allah'a hamd eden, bu hamdin gereklerini yerine getiren, el-Hamîd olan Allah'a kulluk eden yani "abdülhamîd" demektir. Dolayısıyla Fatiha suresinin ikinci ayetinin "Biz" şahsiyetine

sağladığı karakter özelliği hamde layık olana kulluk etmek yani "abdülhamîd" olmaktır.

Peygamberimizin hayatını incelediğimizde Onun hem nimet hem de musibet zamanı her daim Allah'a hamd ettiğini görüyoruz. Belki de bundan dolayı İslam alimleri şükrün nimet zamanı, hamdin ise hem nimet hem de nikmet zamanı gerçekleştirilmesi gereken küllî bir hal olduğunu ifade etmişlerdir. Efendimiz (sav); "*Elhamdülillahi alâ küll hâl*/ Her hal ve durumda Allah'a hamdolsun" şeklinde niyazda bulunmuştur. (İbn Mâce, Edeb, 55) Bir hadisinde de (Kıyamet gününde) cennete ilk çağrılacak olanlar, bolluk zamanında olduğu gibi darlık zamanında da Allah'a hamd edenlerdir." buyurmuştur. (Hâkim, Müstedrek, II, 706) Hatta Peygamberimiz hamdin önemini ve mükafatını Allah ile melekleri arasında geçen bir konuşma özelinde şöyle anlatmıştır: "Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Yüce Allah meleklerine, 'Kulumun çocuğunu elinden aldınız, öyle mi?' diye sorar. Onlar da 'Evet.' diye cevap verirler. Allah Teâlâ, 'Kulumun gönül meyvesini mi kopardınız?' diye sorar. Melekler, 'Evet.' diye cevap verirler. Yüce Allah tekrar, 'Kulum o zaman ne dedi?' diye sorar. Melekler, 'Sana hamd etti ve '*İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.* (Biz Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz.)' dedi.' diye cevap verirler. O zaman Allah Teâlâ şöyle buyurur: '(Öyleyse) kulum için cennette bir köşk yapın ve ona 'Hamd Köşkü' adını verin.'" (Tirmizî, Cenâiz, 36) Peygamberimizin bildirdiği bu olay hem hamdin nimet ve musibet zamanında ve her hal ve her durumda müminin sahip olması gereken bir erdem olduğunu ifade ediyor hem de hamdin Allah katındaki karşılığını gösteriyor.

İnsanın, Rabbine yönelişini ifade eden kıraat, zikir, şükür, dua gibi bazı temel kavramlar vardır. Hamd de bunlardan biridir. Bu kavramların temel özelliği, insanın bu kavramların

gereklerini yerine getirmesi bakımından insan varlığında dört boyutta vücut bulmasıdır. Daha sade bir ifadeyle bir insan Allah'a bir boyun borcu olan hamdini dört şekilde gerçekleştirir:

Bunların ilki dilin hamdidir. Dil ile gerçekleştirilen hamd Allah'ı sürekli olarak övmek, onu tesbih etmek, eksik ve noksan sıfatlardan tenzih etmek, O'na tazimde bulunmak demektir. Bu, dilin hamdidir. Bunun Allah katında küçümsenemeyecek bir sevabı vardır. Efendimiz (sav) bu konuda buyurmuştur ki: "'*Elhamdülillâh*' mizanı doldurur. '*Sübhânallâh*' ve '*Elhamdülillâh*' göklerle yer arasını doldururlar..." (Müslim, Tahâret, 1) "Kim, günde yüz defa '*Sübhânallâhi ve bihamdihî*' (Allah her türlü eksiklikten uzak ve çok yücedir. O'na hamd ederim.) derse denizin köpüğü kadar bile hatası olsa silinir." (Müslim, Zikir, 28)

İkincisi aklın hamd etmesidir ki bu da Allah'ı tanımak, marifetullah sahibi olmak, O'nun yüceliği üzerinde düşünmek, varlığına bir alamet kıldığı âlemle O'nun gücü, ilmi, kudreti ve iradesi arasındaki bağı fark etmektir. Bu da aklın Allah'a hamd etmesidir.

Üçüncüsü kalbin hamdidir. Kalbin Allah'a hamd etmesi insanın, Allah'ın nimetlerini, merhametini, ihsanını, ikramını fark etmesiyle ona karşı kalbinde hissettiği sevgi ve bağlılık duygusudur. Bu da hamdin çok önemli bir boyutudur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi hamdin bu kalbî boyutu her türlü salih amelin sebebini ve başlangıcını ifade ettiği için Allah tarafından yüksek düzeyde önemsenir. Hamdin kalpteki mevcudiyeti ile ortaya çıkan muhabbet Kur'an'da müminlerle Allah arasındaki ilişki bakımından imandan sonraki en güçlü ve kuşatıcı bağ olarak gündeme getirilir

ve buyurulur ki: "İnsanlardan kimileri vardır ki, Allah'tan başka bazı varlıkları Allah'a denk tanrılar sayar da bunları Allah'ı sever gibi severler. İman edenler ise en çok Allah'ı severler..." (Bakara, 165)

Bir de davranışların hamdi vardır ki o da Allah'ın hükmüne uymak, O'nun yasaklarından uzak durmaktır. Evet... Hamîd Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Ve çift yönlü iki mana ifade eder. Biri övülen diğeri de övendir. O'nun en çok övdüğü âlemlere safa Hz. Muhammed Mustafa'dır. Efendimizin isimlerinden olan Ahmed, Muhammed ve Mahmûd, "çok övülen, övülmüş" demektir. Onu övmesinin bir simgesi olarak Allah ona "Makâm-ı Mahmûd/övgüye lâyık makam'ı (İsrâ, 79) ve hamd sancağını vermiştir. (Tirmizî, Menâkıb, 1) Allah tarafından Efendimiz'e ihsan edilen bu nimetler adından da anlaşılacağı üzere hamîd olan Allah'ın mahmûd olan Peygamberimize övgüsünün bir göstergesidir. Allah'ın övgüsü Peygamberimizin şahsında somutlaşmış, ete kemiğe bürünmüştür. Bundan dolayı abdulhamîd olan bir müminin davranış dünyasında hamdin ete kemiğe bürünebilmesi için Peygamber Efendimiz'e uyması, Onu kendisine rehber alması gerekir. İnsan ancak bu şekilde hamdin hakikatini ve gereklerini idrak ve ifa etmiş olur.

Evet... Fatiha'nın ikinci ayetinin "Biz" şahsiyetine sağladığı karakter özelliği "abdulhamîd" olmaktır. Ayette hamdin Allah'a mahsusiyeti temellendirilirken O'nun âlemlerin Rabbi olduğu ifade edilir. Yani Allah'ın övgüye nasıl layık olduğu O'nun âlemlerin Rabbi olmasıyla, başka bir deyişle O'nun rububiyetinin âlemdeki delilleri üzerinde düşünmekle anlaşılır. Rabb; Allah'ın bütün varlığı yaratmasını, yaşatmasını, eğitmesini ve yönetmesini ifade eder. Onun bu özelliklere sahip rububiyeti âlemde yani en küçük parçasından devasa

kozmik varlıklara kadar her şeyde tecelli eden ilahi irade, kudret, ilim ve yaratma ile görünür hale gelir. Bu tecelliyi görmek, görmeye çalışmak, bu maksatla tefekkür etmek insandaki hamd duygusunu geliştirdiği için Allah azze ve celle pek çok ayette müminlere varlık üzerinde tefekkür etmelerini emreder: "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda akl-ı selim sahipleri için elbette ibretler vardır. Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler (ve şöyle derler:) 'Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru!'" (Âl-i İmrân, 190-191) İnsan mevcudat üzerinde tefekkür ederek bu tecelliyi gördüğü oranda hamde, hamdin hakikatine erer. Hamdin hakikatine erdiği oranda da el-Hamîd olan Allah'ın kulu/abdulhamîd olur. Fatiha suresinin ikinci ayetin bu kısmı insanda varlık üzerinde derinlemesine bir tefekkür karakteri oluşturur. Yani "Biz şahsiyeti" aynı zamanda tefekkür karakterine sahiptir.

Biz Abdurrahîm ve Abdurrahmân'ız

Fatiha suresinin üçüncü ayetinde ise Allah'ın Rahmân ve Rahîm olduğu ifade edilir. İkinci ayetle bağlantılı olarak bu ayette aslında Allah'ın hamde layık olması, O'nun aynı zamanda Rahmân ve Rahîm olmasıyla da ilişkilendirilir. Surenin üçüncü ayeti "Biz şahsiyeti" üzerinde abdurrahmân ve abdurrahîm karakterlerini inşa eder. Daha önce de ifade etmiştik Rahmân sıfatı Allah'ın bütün varlığa hiçbir ayrım yapmaksızın merhametini, rahmetini ve nimetini bahşetmesini ifade eder. Dolayısıyla "Biz şahsiyeti" Rahmân olan Allah'ın kulu olarak bütün varlığa adalet, hikmet, merhamet ve muhabbet ile muamele eden bir karakter özelliğine

sahiptir. Bu, Yunus Emre'nin "Yaratılanı severiz Yaratan'dan ötürü" dediği hakikatin ta kendisidir.

Ayette Allah'ın zikredilen diğer ismi ise Rahîm'dir. Rahîm ise Kur'an'da da ifade edildiği üzere Allah'ın rahmetinin özellikle müminlere olan tecellisini ifade eder. Dolayısıyla bu ayet bizde Rahîm olan Allah'ın kulu olarak aynı Allah'a iman ettiğimiz, aynı kitaba bağlandığımız, aynı peygambere uyuduğumuz ve aynı kıbleye baş koyduğumuz diğer Müslümanlara iyi niyet, muhabbet, merhamet, samimiyet, hasbilik, sabır, sadakat, cömertlik, diğerkâmlık, vefakârlık, kadirşinaslık, affedicilik, tevazu, iyilik, doğruluk, güzellik, müsamaha, yumuşaklık ve hüsn-ü zan ile davranmamızı öğütler. Diğer yandan art niyet, kin, nefret, riyakarlık, samimiyetsizlik, tahammülsüzlük, ihanet, pintilik, bencillik, nankörlük, vefasızlık, kibir, fesat, yalan, hoşgörüsüzlük, alay etmek, iftira atmak, dedikodu yapmak, su-i zan beslemek, aldatmak, istismar etmek ve zulmetmek gibi bütün olumsuz karakter özelliklerinden de "Biz"i nehyeder.

Kur'an'ın ilk ayetinin besmele olduğunu ve Allah'ın, kendisini ilk ayette rahmet ve merhamet üzerinden tanımladığını, bir hidayet rehberi olan Kur'an'ı rahmetinin bir tecellisi olarak indirdiğini ve Peygamber Efendimiz'i alemlere rahmet olarak gönderdiğini düşündüğümüzde, merhametin Allah'a kul, Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e bende olmuş her müminin temel karakter özelliklerinden biri olması gerektiği açık bir şekilde ortaya çıkar. Allah'ın merhametine mazhar olmak ancak yaratılanlara merhametli olmakla mümkündür. Bundan dolayı Peygamber Efendimiz "...Yeryüzündekilere merhamet edin ki, Allah da size merhamet etsin." (Ebû Dâvûd, Edeb, 58); "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez." buyurmuştur. (Buhârî, Tevhîd, 2) İşte Fatiha suresinin üçün-

cü ayeti "Biz şahsiyeti"inde rahmet ve merhamet özelliklerini inşa ederek onu abdurrahmân ve abdurrahîm yapar.

Biz Abdulmelik'iz

Surenin dördüncü ayeti ise Yüce Rabbimize hamdin diğer bir gerekçesini ifade eder ve O'nun *mâliki yavmi'd-dîn*/ din gününün sahibi olduğunu belirtir. Daha önce de ifade etmiştik: Ayette geçen "dîn" karşılık demektir. Şu hâlde din günü, insanların bu dünyada yaptıkları amellerin karşılıklarını bulacakları ahiret gününü ifade eder. O gün herkes yaptığının karşılığını görecek. Öyle ki Peygamberimizin ifadesiyle boynuzsuz koyun boynuzlu koyundan hakkını alınacaktır. (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 2) Allah o gün tek hüküm sahibidir. Bu ayetin "Biz şahsiyeti"inde inşa ettiği karakter "abdülmelik"tir. Yani mademki rabbimize hamd etmemiz gerekiyor ve O'na hamd etmemizin gerekçelerinden birisi de O'nun kıyametle başlayacak olan ahiret gününün mutlak hüküm sahibi olmasıdır, şu hâlde ölüm sonrası ve ahiret günü için taşıdığımız kaygının "biz"i hayırlara ve iyiliklere sevk etmesi gerekir. Rabbimiz böyle buyuruyor: "Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefsine kötü arzuları yasaklayana gelince, onun barınağı da şüphe yok ki cennetin ta kendisidir." (Nâziât, 40-41)

Ahiret günü güzel bir şekilde dirilmek için güzel bir şekilde ölmek, güzel bir şekilde ölmek için de güzel bir şekilde yaşamak gerekir. Ahiret inancı ve onun benliğimizde inşa ettiği uhrevi kaygı; güzel bir şekilde yaşamanın, güzel bir şekilde ölmenin ve ebedî mutluluğa mazhar olmak için güzel bir şekilde dirilmenin en güçlü vesilelerinden biridir. Peygamber Efendimiz bir defa hac yapmıştı. Kendisine eşlik eden ashabıyla birlikte Arafat'a çıkmıştı. Peygamberimizin

yakınında devesinin üstünde oturan bir sahabi devesinden düştü ve boynu kırılarak öldü. Efendimiz (sav) buyurdu ki: "Onu su ve sidr ile yıkayın, iki ihram bezi ile kefenleyin. Ona koku sürmeyin ve başını örtmeyin. Çünkü kıyamet günü o, lebbeyk diyerek diriltilecektir." Efendimizin yanındaki bu sahabi güzel bir şekilde, lebbeyk diyerek dirilecek. (Buhârî, Cenâiz, 19) Çünkü o güzel bir şekilde öldü. Güzel bir şekilde ölebilmek için de iman etti ve kendisi Peygamberimizin yaptığı hacca katılmasını ve Onunla birlikte bulunmasını sağlayacak bir hayat sürdü. Bu dünya hayatının bir sonunun olduğunu fark etmek, ecelin insana her an gelebileceğini bilerek tûl-i emelden uzak durmak, her an ölüme hazırlıklı bulunmak, her an ölecekmiş gibi yaşamak ahiret inancının "biz"de oluşturduğu temel özelliklerdir.

Peygamberimizin kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa şunları şunları yapsın ya da şunları şunları yapmasın şeklinde hadisleri vardır. Efendimizin bu hadisleri uhrevi kaygının davranış psikolojisi üzerindeki belirleyici rolüne işaret eder. Mesela Efendimiz (sav) buyurmuştur ki: "Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafirine ikram etsin... Komşusunu rahatsız etmesin... Ya hayır söylesin ya da sussun." (Ebû Dâvûd, Edeb, 122, 123) "...Asla içki içilen sofrada oturmasın!... Hamamda peştamalsiz yıkanmasın...", (İbn Hanbel, I, 20) "Eşit miktarda olmadıkça altına karşılık altını satmasın..." (İbn Hanbel, IV, 110) "Zina etmesin, taksim edilmemiş ganimet malını satmasın, Müslümanlara ait ganimet elbiseyi giyip eskiterek geri vermesin, Müslümanlara ait ganimet hayvanına binip zayıflattıktan sonra iade etmesin," (İbn Hanbel, IV, 108) "Mekke'de kan dökmesin ve Mekke'nin ağacını kesmesin..." (Buhârî, İlim, 37)

Peygamberimizin yukarıda örneklerini verdiğimiz ifadeleri ahiret inancının insan hayatını adeta manevî bir sinir

ağı gibi nasıl kuşattığını ve insanı hamamda peştemalsiz gezmek gibi çok da önemsenmeyen küçük kusurlardan bile nasıl uzak tuttuğunu, hayra bir motivasyon, şerre ise bir fren olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bundan sebep surenin dördüncü ayetinin "Biz şahsiyeti"ne telkin ettiği uhrevi kaygı ya da başka bir ifadeyle abdülmelik olmak Peygamberimizin ifadesiyle kişinin kendisini hesaba çekmesini, ölümden sonrası için çalışmasını, günahlara dalıp da Allah affeder diye düşünerek acziyete ve tembelliğe dûçar olmamasını (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 25) ömrünü nerede ve nasıl tükettiğinden, gençliğini nerede ve nasıl geçirdiğinden, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, öğrendiği bilgilerle yaşayıp yaşamadığından hesaba çekilmedikçe o şiddetli hesap gününde hiçbir tarafa hareket edemeyeceğini fark etmesini" (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 1) ölümü çokça hatırlama ve ölümden sonrası için ciddi bir hazırlık yapma şuurunu (İbn Mâce, Zühd, 31) beraberinde getirir. Ayetin bize yüklediği bu uhrevi kaygı ahirette kalıcı mutluluğa ulaşmanın, Allah'ın rızasını ve cenneti kazanmanın en önemli unsurudur.

Biz biliyoruz ki bu dünya bizim asıl yurdumuz değildir. Sonsuz bir alemden bu dünyaya bir imtihan için gönderildik. Biz bu dünyada seferiyiz; bu dünya hayatında seferdeyiz. Havaya atılan bir taşın yere düşmeye mecbur ve mahkûm olması gibi, her doğan ölmeye, her gelen gitmeye mecbur ve mahkumdur. Mademki bir defa doğuyoruz, bir defa yaşıyoruz ve bir defa ölüyoruz şu hâlde bu dünya hayatını güçlü bir uhrevi kaygının eşliğinde itina ve ihtiyat ölçüsünde yaşamamız gerekiyor. Peygamberimizin şu ifadesi ne kadar da anlamlıdır: "Dünyada (kimsesiz) bir garip gibi yahut bir yolcu gibi ol!" (Buhârî, Rikâk, 3) Dünyayı ahiretin tarlası olarak görmek ve tokgözlü bir şekilde, zahit bir üslupla hayat sür-

mek bu ayetin "biz"de oluşturduğu temel karakter özelliğidir. Sanıldığının aksine zahid bir şekilde hayat sürmek dünya hayatını çekilmez bir hale getirmez. Aksine hiçbir nimetle elde edilemeyecek bir huzuru, sükuneti, sekineti ve mutluluğu beraberinde getirir. Bu hakikati ifade sadedinde Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "Kimin kaygısı ahiret olursa Allah onun zenginliğini kalbine yerleştirir, iki yakasını bir araya getirir ve dünya zelil bir şekilde ona gelir. Kimin kaygısı da dünya olursa Allah onun fakirliğini iki gözü arasına koyar ve onun iki yakasını bir araya getirmez; kendisine ancak onun için takdir edilen dünyalık ne ise o gelir." (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 30)

Dolayısıyla dördüncü ayet "Biz şahsiyeti"nde ölümün bir son olmadığı, ölümden sonra bir dirilişin, bir hayatın, bir hesabın, bir azabın bir mükafatın olduğu şuurunu inşa eder. Ve insanı tûl-i emelden uzak bir şekilde, ölümün her an gelebileceğinin farkında olarak, Allah'ın emirlerine uygun ve yasaklarından sakınarak, ahiret hayatının önceliklerini dünya hayatının önceliklerinin üstünde tutarak zahit bir hayat yaşama duygusunu yani takvayı inşa eder.

Biz İbadet Sahibi Bir Âbid, Ubudiyet Sahibi Bir Abdiz. Biz Sadece Allah'tan Yardım Dileyen el-Müstaîn'iz

Beşinci ayet: "*İyyâke na'budu ve iyyâke nestaîn*/yalnız sana kulluk eder yalnız senden yardım dileriz." Ayetin ilk ifadesi olan "*İyyâke*" "yalnızca sana" demektir. Ayetin "yalnızca sana" şeklinde başlaması, Allah'ın, müminden böylesine bir ifadeyle dua ve niyaz etmesi çok anlamlıdır. Çünkü kulun, Rabbine dua ederken "Sen" ifadesini kullanması, içinde hiçbir şüphenin bulunmadığı yakînî bir imanın göstergesidir. Başka bir deyişle "Sen" ifadesi Allah'ın varlığına ve birliğine

zan ve şüpheden uzak bir şekilde iman etmiş bir müminin ifadesidir. Dolayısıyla "*iyyâke*" ifadesinde Allah'ı karşısında görüyormuşçasına yani ihsan üzere yapılan bir iman, bir dua, bir niyaz ve bir yöneliş hali söz konusudur.

Surenin ikinci ayetinden bahsederken ifade ettik: İkinci ayet "Biz şahsiyeti"nde hamd etme, her hal ve durumda Allah'a senada bulunma, O'nu yermeme, olumsuz sıfatları O'na isnat etmeme karakterini inşa etmişti. Allah'ın hamde niçin layık olduğunu belirtirken O'nun âlemlerin Rabbi olduğunu ve kâinatta O'nun ilminin, iradesinin, yaratmasının ve kudretinin izleri ve işaretleri bulunduğunu ve bir kulun bu iz ve işaretler üzerinde ne kadar derinlemesine tefekkür ederse o denli yüksek bir marifetullah duygusuna ereceğini, dolayısıyla da hamdin künhüne o derecede vakıf olacağını belirtmişti. İnsan aklını kullandığında, yer ve göğün yaratılışı ve yoktan var edilişi üzerinde Kur'an'ın kılavuzladığı şekilde düşündüğünde, mevcut ile mucit, yaratılan ile yaratan arasındaki ilişkiyi çok boyutlu olarak keşfettiğinde varlık sahasında Allah'ın rububiyetini ve uluhiyetini temaşa etmiş olur. Bu durum insana kendisini ve maddeyi aşma, kendisinin ve maddenin ardındaki asıl sebebe, sebeplerin ardındaki müsebbibe vakıf olma imkanı verir. Bu noktada insan sanattan hareketle sanatkarı, eserden hareketle müessiri, mevcuttan hareketle mucidi idrak ettiği için adeta Allah'ı görmüş gibi olur.

Konuyu şu örnekle somutlaştıralım: Burnumuzla, kulağımızla, yüzümüzle, gözümüzle, göz bozukluğumuzun derecesiyle uyumlu bir gözlük yapan bir gözlükçünün mutlaka var olması gerektiğini akıl tespit eder. Çünkü gözlükle göz arasındaki ilişki tesadüf olamaz. Tesadüf gözlük ile göz arasındaki tenasübü açıklamaya yetmez. Dahası gözlüğü bir

gözlükçünün yaptığına inanmak için gözlükçüyü görmek icap etmez. Aynı şekilde bugün bilimsel olarak tespit edilen ve bütün madde dünyasının yaklaşık on üç buçuk milyar yıl önce büyük bir patlamayla var olduğunu ve bu patlamayla maddenin, mekânın, zamanın, enerjinin, hareketin, muhteşem bir intizamın, insicamın ortaya çıktığını ifade eden bilimsel tespitler bizi Allah'ı görmesek de görmüş gibi kılar. Elbette ki aklımızı ve tefekkürümüzü kullanmak şartıyla... Belki de bundan dolayı tahkiki olarak iman eden bir kimsenin ilk sözü "*Eşhedü*" diye başlar. Bu ifade "görüyorum" demektir. Yani yakini bir iman mertebesinde insan adeta ve sanki Allah'ı görüyormuş gibi olur. Surenin beşinci ayetinin ilk ifadesi olan "*iyyâke*", temelinde derin bir tefekkürün bulunduğu tahkiki ve hakiki bir imanın deklarasyonudur.

Bir de "yalnızca sana" demek olan bu ifade aynı zamanda ihlası, samimiyeti ve içtenliği de yeniden "Biz şahsiyeti"nde pekiştirir. İhlas ya da samimiyet yani bir ibadeti ya da bir iyiliği olumsuz etki alanlarının ve ajanlarının tamamından bağımsız olarak sadece ama sadece Allah rızası için yapmak demektir. Bu düstur sadece müminin ibadetinin değil aynı zamanda bütün hayatının da kurucu ilkesidir. Bu ilke zayi edildiği andan itibaren yapılan hiçbir işin Allah katında bir makbuliyeti söz konusu değildir. Peygamberimize bir adam gelerek şöhret ve mal için cihat eden kimsenin durumunu sordu. Efendimiz de "Onun için hiçbir şey yoktur." dedi. Adam sorusunu üç defa tekrarladı. Peygamberimiz de cevabını üç kez tekrarladı ve ardından şöyle buyurdu: "Allah, ancak samimiyetle sadece kendisi için ve rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder." (Nesâî, Cihâd, 24)

Dolayısıyla "*İyyâke na'budu*" yalnızca sana kulluk ederiz manasının yanında, ihsan üzere yani biz seni görmesek de

senin bizi gördüğünü en derinden hissederek, ihlas, samimiyet ve huşû ile sana kulluk ederiz, demektir. Daha önce de ifade ettik: *Na'budu* fiili iki kökten gelebilir. Birincisi ibadet, diğeri de ubudiyet. İbadetler belli bir zamanda ve belli esaslar üzerinden ifa edilen belirli davranışlardır. Tahkiki bir iman ve buna bağlı huşû ile yerine getirilen her ibadet insanı Allah'a yaklaştırır ve insan başka hiçbir şeyle elde edemeyeceği manevî bir tecrübeyi ibadetler aracılığıyla yaşar.

Kulluğun bu anlamı yani ibadet "Biz şahsiyeti"nde âbid karakterini inşa eder. Yani insan ibadet etmekle âbid olur. Fakat ibadetler sınırlı bir zamanda yapılan belirli davranışları içerdiği için ve insanın hayatının tamamı da insana kulluk için verildiğinden bir insanın Allah'a kulluğu ibadetlerle sınırlı olamaz. Bundan dolayı ibadetlerin ruh ve mantığının hayatın kılcalllarına ve hiçbir kör nokta bırakmayacak şekilde tamamına adeta bir sinir ağı gibi egemen kılınması gerekir. Başka bir deyişle örneğin namaz kılan bir Müslüman kıldığı namazın ruh ve mantığını aile hayatına, iş hayatına ve diğer faaliyet sahalarına yansıtıp Müslümanca bir duruş sergilemediği müddetçe onun namazı tekâmül etmez ve eksik kalır. Hatırlayalım Allah Cuma suresinde müminlere "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır." (Cuma, 9) buyurmuştur. Namaz sonrası için de yine müminlere hitaben şöyle buyurur: "Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasip arayın. Allah'ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz." (Cuma, 10) Cuma suresinin dokuzuncu ayetinde cuma namazı zikir kavramıyla ifade edilir. Namaz bittikten sonra müminlerin rızıklarını kazanmaya çalışırken meşgul olmaları gereken durum da yine zikir olarak ifade edilmiştir. Zikrin biri mabette ibadet

diğeri de günlük hayatın içerisinde ubudiyet olmak üzere iki boyutu vardır. İşte ubudiyet ibadetin telkin ettiği yüksek ideyi ve yüce ahlakı bir karakter özelliği haline getirip yaşamın tamamına egemen kılmaktır. Bu anlamıyla ubudiyet ibadetin ve dolayısıyla da insanın var oluşunun anlam ve amacını teşkil eder. Kur'an'da genelde peygamberler özelde de Peygamber Efendimiz için "abd" ifadesinin kullanılması onların gerçek bir kul olmalarıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla Fatiha suresinin beşinci ayetinin ilk bölümü "Biz şahsiyeti" üzerinde ibadet ile âbid, ubudiyetle de abd olma özelliğini inşa eder.

Beşinci ayetin ikinci kısmı ise "*iyyâke nestaîn*/sadece senden yardım dileriz"dir. Bu da "Biz şahsiyeti"ne bir beşer olarak kendi zayıflığını ve acziyetini ve istimdatta bulunulacak tek mercinin Azîz ve Celîl olan Allah olduğunu gösterir. İbn Abbas diyor ki: Bir gün Peygamberimizin binitinin arkasında otururken bana dedi ki "Evlâdım! Sana bazı sözler öğreteceğim: Allah'ı(n hakkını) koru ki O da seni korusun. Allah'ı(n hakkını) koru ki Onu hep yanında bulasın. Bir şey isteyeceğinde Allah'tan iste. Yardım dileyeceğinde Allah'tan yardım dile. Şunu bilmelisin ki bütün toplum (varlık âlemi) bir konuda senin yararına bir şey yapmak için bir araya gelse, ancak Allah yazmışsa sana destek verebilirler. Yine (bütün varlık âlemi) bir konuda sana zarar vermek için bir araya gelse, ancak Allah yazmışsa sana zarar verebilirler..." (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 59) Bakara suresinin 153. ayetinde Allah kendisinden nasıl yardım istememiz gerektiğini bize öğretiyor ve buyuruyor ki: "Ey iman edenler! Sabır ve namazla yardım dileyin. Şüphesiz Allah sabredenlerin yanındadır." Evet, ayette Allah'tan yardım isteme konusunda iki yol belirtiliyor. Bu iki

yol aynı zamanda yalnızca senden yardım dileriz, ayetinin "Biz şahsiyeti"nde inşa ettiği iki özelliğe karşılık gelir.

Birinci yol şudur: Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Sabırla benden yardım dileyin." Sabır, zorluklar karşısında insanın itaat duygusunu ve kulluk bilincini koruması ve o zorluğu ortadan kaldırmak için hem maddî ve manevî çerçevede gayrete ve mücadeleye devam etmesi hem de Allah'a tevekkül ederek istimdatta bulunmasıdır. İslam alimleri sabrın musibetlere, haramlara ve insanların ezalarına karşı olmak üzere çeşitli türlerinden bahsetmişlerdir. Bazıları da "Ailene namazı emret, sen de ona sabret." (Tâhâ, 132) ayetinden hareketle ibadetlerin sürekliliği karşısında yılgınlık ve bitkinlik duygusuna kapılmamayı da sabrın içine dahil eder. Sabır zorluklar karşısında pes etmemek, kulluk ve mücadele bilincini kaybetmemek olduğu için insan sabrettiğinde, maruz kaldığı zorlukların hikmetlerini fark edecek, her zorlukla birlikte kulluk bilincinin geliştiğini ve benzer musibetler karşısında direncinin arttığını görecektir. Fakat bu basiret ve feraset halini elde etmek zaman ve süreç gerektirir. İşte sabır bu süreç içerisinde insanı ferasete taşıdığı için Peygamber Efendimiz tarafından bir nur ve bir ışık olarak ifade edilmiş ve Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "...Namaz bir nurdur, sadaka bir burhandır, sabır bir ışıktır..." (Müslim, Tahâret, 1) Sabrın sosyal ilişkilerdeki anlamı öfkelenmemektir. Bir insan eşine, evladına, anne babasına, amir ise memurlarına, hoca ise öğrencilerine karşı sabırlı olur ve öfke kontrolü sağlarsa sabır o kimseye pek çok hayırları beraberinde getirir ve ona hakikatin inceliklerini görme imkanını sağlar. Bundan dolayı Peygamberimiz kendisine gelip de nasihatte bulunmasını isteyen bir sahabiye "Öfkelenme!" buyurmuş, sahabi soruyu tekrarladıkça Peygamberimiz de aynı şekilde cevabı tekrar-

lamıştır. (Buhârî, Edeb, 76) Başka bir hadisinde de "Güçlü kimse, insanları güreşte yenen değil, bilakis öfke anında kendisine hâkim olandır." buyurmuştur. (Müslim, Birr, 107) Sabır insanın imtihan için gönderildiği bu dünya hayatında, imtihanın zorlukları karşısında en büyük tutanak noktası ve Allah'ın yardımına ermenin en güçlü vesilesidir. Bu konumuyla sabır en büyük nimettir. Peygamberimiz, "Kim sabrederse, Allah ona dayanma gücü verir. Kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ikram verilmemiştir." (Müslim, Zekât, 124) buyuruyor.

Ayette Allah'tan yardım talep etmenin ikinci yolu da namaz olarak ifade edilir. Namaz bir insanın Allah'tan yardım talebini O'na arz etmesinde muhteşem bir olanak sağlar. Çünkü namaz kulun Rabbine en yakın olduğu secde ânını içinde barındırır. Peygamberimizin ifadesiyle kulun rabbine en yakın olduğu an secdedir. Namaz müminin miracı ise secde de müminin kâb-ı kavseyni gibidir. Namaz insanı kötülükten ve çirkinlikten alıkoyduğu ve adeta insanın içinde her gün 5 defa arandığı bir nehir gibi olduğu için insanı temizler. Günahlarından, Allah'ın razı olmadığı huy ve davranışlardan temizlenen insan da O'nun yardımına mazhar olur. Dolayısıyla "Biz şahsiyeti"nin iki temel özelliği daha ortaya çıkmış oldu: Sabır ve namaz. Bu iki özellik bizim dünya ahiret saadeti ve muvaffakiyeti için ihtiyaç duyduğumuz ilahi yardıma vasıl olmamızı sağlayan iki önemli yoldur.

Biz el-Muhtedî ve el-Müstakîm'iz

"Bizi sırat-ı müstakime ilet" ayeti de "Biz şahsiyeti"nin sahip olduğu el-Müstakim karakterini ve bu karaktere sahip olmak için Allah'ın hidayetine, yol göstermesine olan ihtiyacını ifade eder. Hidayet iyiye ve güzele sevk etmek, yönlendirmek, rehberlik etmek, ışık tutmak ve iletmek demektir.

İslam alimleri Allah'ın insana dair dört çeşit hidayetinden bahseder. Hidayetin ilki Allah'ın insanı varoluşunun anlam ve amacını gerçekleştirecek yani kulluk yapacak donanımda yaratması; ona görmesi için göz, işitmesi için kulak, tefekkür etmesi için akıl, idrak ve iman etmesi için kalp vermesidir. Bu, hidayetin fıtri boyutudur. Fakat bu yeterli değildir. İnsan hakkı ve hakikati bulup dünya ve ahiret mutluluğunu elde edebilmek için bundan daha fazlasına ihtiyaç duyar. Bu da hidayetin ikinci türünü ifade eder. Hidayetin bu boyutu Allah'ın kitap indirerek ve peygamber göndererek insanı doğru yola, hakka ve hakikate sevk etmesidir. Hidayetin üçüncü çeşidi ise vahiy ve peygamber karşısında insanın samimi bir duruş sergilemesi, vahyin gerektirdiği şekilde tefekkür ederek hakikati bulmaya çabalaması sebebiyle Allah'ın o kimseye imanı nasip etmesi ve kalbinde birtakım yüksek duygu ve düşünceleri inşa etmesidir. Sevk etmek anlamına gelen hidayetin dördüncü türü ise Allah'ın insanı cennete ve ebedî mutluluğa iletmesidir. Dolayısıyla fıtrat üzere yaratılmış olan insan "Allah'ım bizi dosdoğru yola ilet." dediğinde bütün fıtri donanımını Rabbinin rızasına uygun bir şekilde kullanma, indirdiği vahye ve gönderdiği peygambere uyma ve böylece cennete ve ebedî nimetlere ulaşma konusunda Allah'tan yardım talep etmiş olur. Dolayısıyla bütün bu anlamları merkeze alarak diyebiliriz ki "*ihdinâ*" demek "Biz"i, bizim şahsiyetimizi mühtedi kıl, demektir.

Hidayetin kök anlamı "iletmek"tir. İnsanın fıtri donanımını hakkı layıkıyla kullanabilmesi, iman ve salih amele muvaffak olabilmesi ve böylece dünyada ve ahirette gerçek mutluluğa ulaşabilmesi için onun bir yola, bir usule, bir yönteme sahip olması, daha doğrusu insanı kendisinden daha iyi tanıyan rabbinin onu dosdoğru bir yola sevk etmesi gerekir.

Bu yolun adı Fatiha suresinin altıncı ayetinde sırat-ı müstakim olarak ifade edildi. Bu da biraz önce ifade ettiğimiz gibi "Biz şahsiyeti"ne mühtedi ve müstakim özelliklerini ekledi.

Burada bir tespitimi paylaşmam gerekiyor: Kur'an Peygamberimizin kalbine inince Kur'an'ın kendi nev'i şahsına münhasır özellikleri Peygamberimizin karakterine eklemleniyor ve hayat içerisinde ete kemiğe bürünüyor. Kur'an, ayetlerle sabit Azîz olan Allah'ın indirdiği izzet yüklü, aziz bir kitaptır. (Yâsîn, 5) Peygamberimizin kalbine inince Kur'an Peygamberimizi Azîz kılıyor. Kur'an Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın merhamet yüklü olarak indirdiği bir kitaptır. Kur'an Peygamberimizin kalbine inince O'nu âlemlere rahmet kılıyor. Kur'an إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ "Yolların içerisinde en doğru yola ileten bir kitap." Kur'an Peygamberimizin kalbine inince onu hâdi/hidayete iletici kılıyor. وَاِنَّكَ لَتَهْدِّي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (Şura, 52) Allah Peygamberimize böyle buyuruyor: "Sen sırat-ı müstakime götürürsün, sen sırat-ı müstakimin dosdoğru yolun rehberisin, kılavuzusun."

Kur'an-ı Kerim'in en önemli özelliklerinden biri Kur'an'da, شِفَاء لمَا فِي الصُّدُورِ "Kalplerdeki hastalıklara bir şifa" (Yunus, 57) olarak ifade ediliyor. Kur'an-ı Kerim göğüslerin içinde bulunan, insanı içten içe sıkıştıran, afakını bunaltan bütün travmaların, bütün psikolojik inkırazların, krizlerin, çıkmazların, açmazların, yolsuzluğun, kaybolmuşluğun, her türlü sorunun şifası, derdin devasıdır. Kur'an kendisini böyle tanımlıyor. İnsanın gönlü bir hastalıklar membaıdır. Kur'an'da on bir yerde, "Onların kalplerinde hastalıklar var" diyor. Kimlerin? İnançsızların. Kimlerin? Günahı bir yaşam düsturu haline getirmiş mücrimlerin. Demek ki manevî hastalıklar var ve Kur'an şifa. Şifa olan Kur'an Peygamberimizin kalbine inince, Onu (sav) üsve yapıyor. Şifa olan Kur'an Peygamberimizin

kalbine inince Peygamberimizi dertlere derman yapıyor. Üsve kelimesinin eski sözlüklerdeki bir anlamı da "deva"-dır, "çare"dir. "Hz. Peygamber ve evlilik hayatı", "İyi bir eş olmak ve Hz. Peygamber", "İyi bir evlat olmak ve Hz. Peygamber", "İyi bir tüccar olmak ve Hz. Peygamber" diyoruz. Çünkü vahiy Peygamberimizin kalbine inince Onu (sav) bir deva kıldı. İçimizdeki, psikolojimizdeki, sosyolojimizdeki, aile hayatımızdaki, toplum hayatımızdaki, adını bildiğimiz bilmediğimiz ama yaşadığımız, müptela olduğumuz bütün hastalıkların devası, şifası Hz. Peygamber'dir. 1400 küsur yıl sonra bile dönüp dönüp Efendimiz'e müracaat etmemizin sebebi budur. Bir insanın önünde Peygamberimiz'in ahlakı dururken başka bir doktrin, başka bir disiplin, başka bir "izm", başka bir felsefe, başka bir çare araması kolaycılıktır, şaşkınlıktır.

İstikamet meselesini tanımlarken derler ki: "İstikamet; tutarlı, sürekli, bütüncül kulluktur." Yani tutarsızlıklar, çelişkiler, devamsızlık ve kesintiler, hayatın bir alanında Allah'ın emirlerine uyarken başka bir alanda onun emirlerine aykırı davranmak, haramlara düşmek, bir öyle bir böyle davranmak istikamet ile bağdaşmaz. Bir gün Hz. Ebubekir şöyle bir bakmış Peygamber Efendimiz'e, saçında sakalında aklar görmüş: "Kocadın ya Resulallah! Yaşlanmışsın ne oldu?" diye sormuş. Peygamberimiz (sav) de buyurmuş ki: "Beni Hud Suresi ve ona benzeyen sureler kocattı." (Tirmizi, Tefsîr, 56) Ona benzeyen sureler hangileri? Mürselat, Nebe', Vâkıa, Kıyâme sureleri... Ne var bu surelerde? Ümmetinin Allah'ın emrine isyan ettiklerinde dünyada çarptırılacakları azaplar ve ahirette onları bekleyen tehlikeler var. Peygamberimizin aslında geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilmiş, Fetih suresinde Allah azze ve celle böyle buyuruyor. (Fetih, 2) Bu

sureleri okurken Peygamberimizin kendi zatıyla ilgili bir kaygısı yok. Efendimiz ümmetini düşündüğü için bu sureler Peygamberimizin saçına, sakalına ak düşürmüş. Şu hakikati ortaya koymamız gerekiyor: Maalesef Peygamberinin okuduğunda ümmeti için kaygılanması sebebiyle saçına, sakalına ak düşüren sureler, ümmetin kılını kıpırdatmadığı için ümmet bugün bu durumda. Bu hakikati Üstad Necip Fazıl çok net ve çok sert ifade etmiştir: "Bizler maalesef ayakları şişene kadar namaz kılan bir peygamberin, gözleri şişene kadar uyuyan ümmetiyiz."

Bu örnekleri çoğaltabiliriz: Hatırlayalım müşrikler Peygamberimizi ve ashabını davalarından vazgeçirmek için onlara türlü zulümler yaptılar. Fakat bunlardan bir sonuç alamayınca bir gün Peygamberimizin yanına giderek ona dediler ki: "Seni Mekke'nin en güzel kadınlarıyla evlendirelim, dön davandan. Sana Mekke'nin yönetimini ve hazinelerini verelim, dön davandan." Peygamberimizin onlara verdiği cevap aklımızın bir ucunda, kalbimizin derinliklerinde bir düstur olarak durur. Efendimiz buyurdu ki: "Siz benim bir elime Güneş'i öteki elime Ay'ı koysanız ben bu davadan dönmem." Şimdi bir eline Güneş'i öteki eline Ay'ı koysan davasından dönmeyecek bir peygamberin ümmetinin bir eline altını, öbür eline gümüşü; bir eline euro'yu, öbür eline doları; bir eline petrolü öbür eline doğalgazı koyunca ümmet, peygamberinin dönmem dediği yoldan döndü, o yolda babasını tanımayacak, neredeyse hiçbir değeri hesaba katmayacak bir duruma geldi. Düştüğümüz yer burasıdır. Kur'an'a açmamız gereken pencere burasıdır. Duygularımızı, duygu dünyamızı, kalbimizi Kur'an'a yaslamamız gerekiyor.

Peygamberimiz (sav): "Beni Hud Suresi ihtiyarlattı." deyince sahabeden birisi sormuş: "Ya Resulallah! Bu Hud

suresinde sizi ne ihtiyarlattı? Neresi?" İstikametle ilgili ayeti okumuş Efendimiz (sav). Hud suresinin 112. Ayeti. Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol, seninle birlikte tövbe eden bütün Müslümanlar da bütün müminler de seninle birlikte dosdoğru olsunlar ve doğrulduktan sonra eğrilmeyin. Doğruluktan sonra düz durun, Allah'ın emrinin dışına çıkmayın. Tuğyana düşmeyin. Haddi aşmayın. Allah yaptıklarınızı görür." (Hud, 112)

Allah azze ve celle, Peygamberimize "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." buyuruyor. Emreden âmir Allah celle ve a'lâ emredilen memur Peygamberimiz'in şahsında kıyamete kadarki müstakbel ve muhtemel ümmet-i Muhammed, emir ise Kur'an. Doğru olacağım ama ben doğruyum, gayet iyiyim. Doğruluk dediğin bu şey Kur'an'a ne kadar uyuyor? Allah'ın kelamına ne kadar uyuyor? Hz. Peygamberin üslubuna ne kadar uyuyor? "O çok önemli değil; ben falan izm, falan ideolojinin, falan felsefenin gereği olarak iyiyim, doğruyum." Ayet diyor ki: "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!" Bu şu demektir: Bir insanın bu dünyada yaratılışının anlam ve amacını idrak etmesi, bunun gereklerini yerine getirmesi, dosdoğru bir kul olabilmesi vahye boyun eğmesine bağlıdır. Bu çok net bir bilgidir. Delilim: Fetret dönemlerine, vahyin kesildiği dönemlere bakın. Cafer-i Tayyar, Hz. Ali'nin kardeşi Cafer b. Ebi Tâlib, Habeşistan'a hicret ettiklerinde, Necâşî sordu: "Niçin geldiniz? Derdiniz nedir?" O da dedi ki: "Ey Kral! Biz cahiliye halkı olarak putlara tapardık, ölü eti yerdik (gıyaplarında insanları karalardık), fuhuş yapardık. Akrabalık bağlarını koparır, komşularımıza kötülük ederdik. İçimizden güçlü olan zayıfı ezerdi. Allah bize elçisini gönderinceye kadar durumumuz böyleydi. Onun soyunu, dürüstlüğünü, iffetini ve güvenilirliğini biliyoruz. O, bizi Allah'a, O'nun birliğini

tanımaya ve O'na ibadet etmeye, bizim ve atalarımızın Allah'ın dışında taptığımız taşları ve putları bırakmaya davet etti. Doğru sözlü olmamızı, emaneti sahibine vermemizi, akrabalık bağlarını yaşatmamızı, komşuya iyilik etmemizi, insanların canlarına ve mahremiyetlerine saldırmaktan kaçınmamızı emretti. Bize hayâsızlıkları, yalan şahitliği, yetim malı yemeyi, masum kadınlara iftira atmayı yasakladı. Yalnız Allah'a ibadet etmemizi ve O'na şirk koşmaktan kaçınmamızı emretti, namaz kılmamızı, oruç tutmamızı ve zekât vermemizi emretti. Biz de Onu tasdik ettik, Ona inandık ve ittiba ettik. Artık yalnız Allah'a ibadet ediyor ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmuyoruz. Onun bize yasakladığı şeyleri yasak bildik, helal kıldıklarını da helal bildik. İşte bu yüzden kavmimiz bize düşman oldu. Dinimizi bırakmamız, zamanında meşru gördüğümüz şeylere yeniden dönmemiz için bize işkence ettiler. Bize baskı ve zulüm yapıp zor durumda bırakmaları, dinimiz yaşamamızı engellemeleri üzerine ülkenize sığındık." (Nîsâbûrî, Ğarâibu'l-Kur'an, II, 183)

Hz. Cafer'in ifadeleri vahiy olmadığında insanlığın düşeceği durumu gösteriyor. Hûd suresinin 112. ayetinin birinci kısmı diyor ki: "Bir insan vahiyden uzaklaştığı oranda eğrilir, Kur'an'a yaklaştığı oranda doğrulur, Hz. Peygambere yaklaştığı oranda doğrulur." Sürekli okunan bir hadis vardır: "Her âdemoğlu hata eder..." (İbn Mâce, Zühd, 30) Çünkü içimizde çok tehlikeli bir varlık olan nefis var, dışımızda belalı bir düşman; şeytan var ve dünyanın süfli cazibeleri. Bütün bunların karşısında insan günaha düşüyor, düşüyoruz, düşeceğiz. Düşmüyoruz, dediğimiz an bile düşüyoruz. Ne yapmak gerekiyor? Günaha düşmek, eğilmektir. Günahtan kurtulmak için yapılan tövbe doğrulmaktır. Tövbe, istikamete girmektir. Ayette "Seninle birlikte tövbe edenler" buyuruldu. İnsan

bir günaha düştüğünde günahı oranında Kur'an'dan kopar, Peygamberden, Onun yolundan uzaklaşır. Bir insan günahtan tövbe ettiği an tekrar o manevî mesafe kapanır; tekrar Allah'a, tekrar peygamberine yaklaşır. Bizim dindarlığımız kendi kendine bir dindarlık değildir. Ayette seninle birlikte tövbe edenler buyurulması bizim dindarlığımızın, Müslümanlığımızın tek başına ve ferdi bir olay olmadığını, aksine Efendimizle birlikte olmak ve Ona uymak ile Allah katında meşru ve makbul bir mertebeye yükseldiğini belirtiyor.

Ayetin devamında Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Haddi aşmayın, sınırları zorlamayın." Allah bir had belirlemiş; onun arkasında bir tehlike var. Daha da ötesinde bir ateş, bir azap var. Sınırları zorlamayın. Tövbe ettikten sonra tekrar günaha dönmeyin.

Hud suresinin 112. ayetinin son kısmı, "Niçin istikamet üzere olacağız?" "Niçin günahlara batmayacağız, uzak duracağız?" sorularının gerekçesini anlatıyor: İman çıkıyor karşımıza. Azîz ve Celîl olan Allah'a iman... Çünkü ayet şöyle bitiyor: إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ "Allah yaptıklarınızı görüyor."

Allah'a iman. Bir insan kendisini niçin doğru olmak durumunda hisseder? Çünkü biz Allah'ın bizi gördüğüne inanıyoruz. Ayette buyuruyor ki: "Allah yaptıklarınızı görüyor." Şimdi yaptıklarımız ikiye ayrılıyor. Zahirî ve batını ameller. Mesela Müslüman cebinden parayı çıkarttı, fakire verdi; gördüm. Bu zahiri bir ameldir. Bir de insanın iç dünyasında, onun aklında ve kalbinde, düşünce ve duygu planında bazı eylemler ve aksiyonlar vardır ki onlar asla dışarıdan görünmez ve bilinemez. Fakat Allah insana şah damarından daha yakın olduğu için benliğinin derinliklerindeki her türlü duygu ve düşünceyi, niyet ve yönelişi bilir: "İnsanı biz yarattık ve

elbette içinden geçenleri biliriz; biz ona şah damarından daha yakınız." (Kaf, 16) Dışardan görünen her davranış kameralar tarafından kayıt altına alınıyor. Ama ayette Allah Teâlâ hazretleri diyor ki: "Biz insanın iç sesinin ona ne fısıldadığını da biliyoruz." Şimdi bir Müslüman düşünün ki Allah onun kalbini de gönlünü de biliyor. İnsanın gönlüne iki türlü duygu geliyor. Biri gelip geçiyor; insan bundan sorumlu değil. Bir duygu geldi içime; "*Sübhanallah*" dedim, tövbe ettim, geçti. Ama bir duygu geldi, geçmedi kaldı. Adeta bağdaş kurdu, kalbinin orta yerine oturdu. Kin, nefret, haset, düşmanlık gibi içeride beslediğimiz duygular ve düşünceler bizi içeriden yönetmeye başlıyor. Onun için bir Müslüman iman ettiğinde Allah'ın hem görünen hem de görünmeyen amellerini bildiğini idrak ettiği an, göz-gez-arpacığı düzeltiyor, hizaya giriyor ve istikamet sahibi oluyor.

"Gönül âyinesin sûfî.
Kılar isen eğer sâfî.
Açılır sana bir kapı.
Ayân olur Cemâlullah."

İman olmadan istikamet olmaz. İman istikametin manivelasıdır.

Allah'a iman bir. İman ve istikamet arasındaki ilişkinin ikinci maddesi meleklere imandır. Biz meleklere iman ettik. Ne zaman? Uzun zaman önceydi. İman ettik, yaptığımız iman orada öylece kaldı.

Peki, gönlümüzdeki imanı zinde midir, aktif midir? Allah azze ve celle buyuruyor ki:

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ (Kaf, 17) "Sağında solunda oturmuş iki alıcı (yaptıklarını) alıp kaydeder."

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ(Kaf, 18) "O hiçbir söz söylemez ki yanında çok dikkatli bir gözetleyici olmasın!"

Bir kelâm, bir iş insanın ağzından çıktığı an kayıtlara geçirilir. Bu bizim amel defterimizde kayıt altına alınır. İman istikametin kurucu unsurudur. İkinci madde meleklere imandır; bunun üzerinde imanımızı somutlaştıracağız. Bir iş yapacağız, lambalar sönmüş durumda kameralar kayıt dışı. Safkan yalnızlık yoktur, safkan tek başına kalmışlık yoktur, safkan inziva yoktur; her an yanı başımızda iki tane melek var. İki kişi elinde kayıt cihazıyla yakınımızda olsa bu kadar rahat olabilir miyiz? İnsanlar bu kadar rahat arsızlık, hırsızlık, huysuzluk yapabilir mi? Bütün mesele iman meselesidir. Kaybettiğimiz yer burasıdır.

Sonraki unsur kitaplara imandır. Bizim kitabımız bizatihi bir istikamet kaynağıdır. "Kuşkusuz bu Kur'an en doğru olana iletir." (İsra, 9) Kur'an'a yaklaşan doğrulmaya, ondan uzaklaşan uzaklaştığı oranda eğrilmeye başlar.

Sonra peygamberlere iman. Bizim bir rehberimiz var, bir önderimiz var. Nevzuhur bir dindarlık ortaya koyuyor değiliz, ilk Müslüman değiliz biz. Allah'ın Müslümanlığını onayladığı ve kendisini eğittiği, terbiye ettiği bir önderimiz var bizim. Dördüncü madde peygamberlere imandır.

Beşinci madde, ahirete iman. Biz ahirete inanıyoruz. Yani doğrulmamızın, istikameti bulmamızın geçerli sebebi budur. Çünkü ölüm bir son değil. Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur. Ölümden sonra bir hayat var. Mevlâna hazretlerinin ifadesiyle, "Bu tarafta gözünü yumdun mu öteki tarafta açacaksın." Çok enteresan ölülerin Allah'la konuşmasından bahsediyor Kur'an. Ölmek üzere olan ya da ölmüş kimselerin Allah'a

konuşacağından bahsediyor. Ölüm gözden perdeyi kaldırır. Ölüm kalpten mührü söker, kulaktan ağırlıkları alır. İnsan Allah'la konuşur. Mesela Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin, "Rabbimiz! Bize kısa bir süre daha ver de senin davetine uyalım, peygamberlere tâbi olalım" diyecekleri ve onlara, "Sizin için bir yok oluş bulunmadığına daha önce yemin etmemiş miydiniz?" diye sorulacağı güne karşı insanları uyar." (İbrahim, 44) Dolayısıyla beşinci madde, ahirettir. Ahiret var. Nasıl eğri olabilirim?

Altıncı madde, kaza ve kadere iman. Bu dünyada başımıza sıkıntılar geliyor, geldi, gelmeye devam edecek. Bu mevzuyu istikametle ilişkilendiriyorum. Bir insana musibet geldiğinde afakı bulanır, Allah'a isyan etmeye namzet bir hâle gelir. Allah onun için uyarıyor, diyor ki: "Biz sizi mallardan, canlardan, ürünlerden eksiltmeyle deneyeceğiz; korkuyla deneyeceğiz. Sabredenleri müjdele." Bizim kaza ve kader inancımız bize diyor ki: Sık dişini! Kolay zamanda kulluk yapmak kolay ama zor zamanda eğrilmemek için kadere iman, takdire rıza gerekir.

Demem o ki iman bizatihi istikametin kaynağıdır. Neden? Çünkü iman Kur'an'a göre kalbe girer. Kur'an bunu bize böyle söylüyor. وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ (Hucurat, 2) Kur'an, "İman henüz sizin kalbinize girmedi." diyerek iman henüz kalplerini yerleşmediği halde "iman ettik" diyenleri uyarıyor. İmanın merkezi kalptir. Kalp önemlidir. Niçin? Eskiler kalple ilgili şöyle bir cümle kurarlar ve derler ki: "Kalp, organların komutanıdır." Diğer organlar onun askerleridir; kalp "yap" der, onlar da yapar. İman kalbe girdiğinde bizim komuta merkezimize girer ve buradan bizi istikamete sokar.

Bir müminin kalbinde iman varsa sözü müstakim olmalı. Kur'an istikametle sözle başlar; söz müstakim olacak. Niçin? Çünkü Efendimiz buyurmuştur ki: "İnsanları en çok cehenneme sokan şey namus mefhumu ile iki dudak arasıdır." Şems-i Tebrizi şöyle söylüyor:

Sözü süz de söyle gönlü bulandırmasın.
Sözü diz de söyle kulağa inci diye takılsın.

Söz çok önemli; ağızdan çıkan söz çok bağlayıcıdır. Efendimiz bir hadiste buyuruyor ki: "Bir insanın kalbi istikamet bulmadan imanı; lisanı istikamet bulmadan da kalbi istikamet bulmaz." Kalple dil arasında çok güçlü bir bağlantı vardır. Bu bağlantıyı keşfetmemiz gerekiyor. Ağzımızdan çıkanı kulağımızın duyması gerekiyor. Çok hoşuma gidiyor, Âşık Sefai diyor ki:

Sinedeki bağın lalesi solmaz,
Dağlar su vermezse deryalar dolmaz.
Bağbansız bahçenin meyvesi olmaz,
Kökü kurur gider dal yarasından.

Dallar kurur ise yeşermez olur,
Meyveyi özünden devşirmez olur,
Ataşı dilinden düşürmez olur
Közün kavurduğu kül yarasından.

Küller közün son andaki cismidir,
Sefai özünün fani ismidir,
Söz odur ki gönüllerin resmidir,
Lokman naçar kalır dil yarasından.

"Söz odur ki gönüllerin resmidir/ Lokman naçar kalır dil yarasından." Evet... Dil gönlün ifadesi, söz özün ibaresidir. Dilini tutan cennete gitme konusunda büyük bir imkân elde etmiştir. Onun için sözün istikameti olacak, söz müstakim olacak ağzımızdan çıkanı kulağımız duyacak, yalan olmayacak, dolan olmayacak, sövmek saymak olmayacak.

"Ele geleni yersen,
Dile geleni dersen,
Halkı gıybet edersen,

Sen derviş olamazsın"

diyor Yunus Emre. Söz müstakim olacak. Sonra göz müstakim olacak. Bu ne demektir? Göz bakmaması gerekene bakmayacak, görmemesi gerekeni görmeyecek. Allah'ın haram kıldığı bir şeye bakmayacak. Sonra göz müminin ayıbını aramayacak. Hucurat suresinde bir kelime vardır; "Ayıpları araştırmayın." Gözünüz ayıp aramasın. Kazara gördüğünde o ayıbı ört. Çünkü hadiste buyuruyor ki: "Bir insan bir mümin kardeşinin ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıplarını örter."

Cahiliye döneminde kız çocuklarını gömüyorlar. Baba, kız çocuğunu annesinden zorla koparıyor, alıyor, götürüyor yarım metrelik bir çukur kazıyor ve içine gömüyor, alelacele üstünü kapatıp bir de üzerinde tepiniyor. Bir an önce ölsün de çok acı çekmesin diye. İnsan vahiyden, peygamberden, hidayetten yoksun olduğunda dengeler ve değerler böyle tepetaklak olur. Fert ve toplum değersiz ve dengesiz hale gelir. Peygamberimiz: "Bir mümin kardeşinin ayıbını gördüğünde onun ayıbını ifşa etmemişsen, ilan edip de el âleme maskara etmemişsen, örtmüşsen: "Sen, cahiliye döneminde elini uzatıp mezara gömülmüş bir kız çocuğunu oradan kurtaran

kimse gibisin." buyuruyor. Gözün istikameti çok net. Göz müstakim olmadan gönül müstakim olmaz, gönül müstakim olmadan da insan istikameti bulamaz.

"Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar." (Nur, 30)

"Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar." (Nur, 31) Mü'min kadınlara söyle gözlerine sahip çıksınlar.

Göz ayıp aramayacak, göz harama bakmayacak, göz bakmaması gereken yere bakıp görmemesi gereken şeyi görmeyecek. Sözün istikameti ancak gözün istikametiyle anlamlıdır.

Sonra yüzün istikameti, yani yüz müstakim olacak. Bugün psikologlar beden dilinden bahsediyor. Yüzdeki her mimiğin bir dili vardır. Yüzün bir dili var, yüzün bir şekli, şemali, ifade ettiği bir anlam var. Onun için Kur'an-ı Kerim müminlere jest ve mimiklerini kullanma konusunda terbiye veriyor. Mesela Lokman suresinde geçen Hz. Lokman'ın (as) oğluna verdiği nasihatler meşhurdur:

"Gurura kapılarak insanlara yanağını kırıştırma." (Lokman, 18) "Ortalıkta çalım satarak yürüme." (Lokman, 18)

Yeryüzünde yürürken kollarını yanlara gere gere yerin ve göğün sahibi sanki senmişsin gibi gururla, kibirle, bencillikle kabadayı gibi yürüme.

"Muhakkak ki Allah böbürlenenleri, kibirlenenleri sevmez." (Lokman, 18)

Allah azze ve celle Müslüman'ın yüzünün ifadesine de anlam veriyor. Hümeze suresinde Allah celle ve a'lâ sureye hümezeye ve lümezeye lanet ederek başlıyor. Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar, diyor. Hümeze, bir mecliste bir kimsenin başka birini kaş göz işaretleriyle taciz etmesi, alaya alması ve küçük düşürmesidir. Allah azze ve celle bu surede

böyle bir kimseye lanet ediyor. Bundan sebep söz ve göz müstakim olduğu gibi yüz de müstakim olacak. Müslümanlık kıldan ince, kılıçtan keskince bir iştir. Yüzün istikameti nedir? Tebessüm. "Tebessüm sadakadır." buyuruyor Efendimiz (sav). Tebessüm o kadar büyük bir sadakadır ki bugün metrolarda, toplu taşımalarda veya herhangi bir ortamda herkesin yüzünü asık görürsünüz. Tebessüm etmenin çok zor olduğu bir devirde yaşıyoruz. Tebessüm yüzün sadakasıdır, tebessüm büyük sadakadır. Söz müstakim, göz müstakim, yüz müstakim olacak.

Bir de öz müstakim olacak. Özün istikameti nedir? Özümüzde iki nokta vardır: Aklımız ve kalbimiz. Aklımızda düşüncelerimiz, kalbimizde duygularımız var. Aklımızdan geçen düşünceleri kolaçan edeceğiz. Aklımızda Allah'ın rızasına aykırı düşüncelerin beslenip, semirip bizi içten içe kemirmesine izin vermeyeceğiz. Vehimden uzak duracağız, suizandan uzak duracağız, delil olmadan bir paranoya üretmeyeceğiz. İnsanlar hakkında hüsn-ü zanda bulunacağız. Aklımızı kontrol altında tutacağız. Bunlara batıni fiiller deniyor ve Allah insanı bunlardan da sorumlu tutuyor. İki yıl önce Manavgat'ta yangınlar başladı, Antalya'ya yaklaştı. Ülkemizin her yeri bir şekilde öyle ya da böyle ateşe verildi. Ormanda içki içenlerin ortada bıraktığı şişeler mercek etkisi yapıyor ve bunlara vuran güneş ışınları yangın çıkartıyor şeklinde haberler sürekli bu konuda dikkatli olunması gerektiğinden bahsediyordu. Bir gün Saklıkent'ten Antalya'nın merkezine doğru ailemle birlikte gelirken Boyalı mevkiinde bir yerde çocuklar piknik yapalım istediler. Durduk. Ormanın biraz içinde, sofra kurduğumuz yerde bir de baktık ki dört tane içki şişesi var; içilmiş bırakılmış. Her yerde yangınlar var. Biz de bu konuda çok hassasız. Eşim benden bu şişeleri

alıp biraz ilerdeki çöp konteynırına atmamı istedi. Ben de şişeleri elime alıp çöp kutusunun başına gittim. İki elimde dört tane içki şişesiyle konteynırın başındayım. Bir an düşündüm. Civardan bir sürü tanıdık gelip geçiyor. Birisi görse ve dese ki: "Hoca, aracını ormanın kuytu yerine çekmiş, iki elinde de ikişer tane içki şişesi." Gözü ve gördükleri ona bir şey söylüyor ama hakikat görülenin tam tersi. Müslüman böyle bir durumda bile suizanna düşmeyecek. Elbette öteki de insanları suizanna düşürecek şekilde şüphe mahallinde bulunmayacak. Yani akıl, akıldaki düşünceler vehimden, suizandan uzak bir şekilde müstakim olacak.

Bir de kalbin istikameti vardır. Gönlümüze gelen ama geçmeyen duygular var. Bu duygulardan Allah bizi sorumlu tutacak. "İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir." (Bakara, 284) Onun için gönül dünyamızda ne olduğuna, hangi duyguları barındırdığımıza dikkat etmek istikametin en önemli noktalarından biridir.

Şair diyor ki:

"Giden gider arkasından öyle bakıp ağlayamam,

Gönlüm ahır değil benim, malı davarı bağlayamam."

Gönlümüz ahır gibi olmamalı, diyor şair. İçerde neyin bulunduğuna, hangi duyguları beslediğimize, hangi düşünceleri büyüttüğümüze dikkat edelim. Çünkü bu içeriden kurdun ağacı yediği, yılanın insanı sokup zehirlediği gibi insanı helak eder. Koynumuzda yılan beslemeyelim. Besle kargayı oysun gözünü demiş, atalar. Bu duruma düşmeyelim.

Özetle;

Söz müstakim olacak, göz müstakim olacak, yüz müstakim olacak, öz müstakim olacak. İnsanın insanla ilişkisi,

hayatı, davranışları müstakim olacak. İnsan hayatını bir istikamete sokmadan kendisini istikamete sokamaz; bir hâkim adaletle hükmetmeden müstakim olamaz. Bir öğretmen hakkı layıkıyla öğretmeden müstakim olamaz. Bir tüccar adaletle tartmadan müstakim olamaz. "Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve müstakim/doğru terazi ile tartın." (İsra, 35) diyor ayette. Tüccarsan doğru teraziyle tartmadan doğrulamazsın. Ahmet Hamdi Akseki merhum *Asr Sûresi Tefsiri* isimli risalesinde "*ve amilu's salihati*" ayeti için diyor ki: "Bir tabibin salih ameli hastalarına muamelesidir. Allah doktora önce namazı sormayacak, önce doktorluğunun hesabını soracak. Çünkü bu hesap kul hakkına giriyor." Doktor tababetini doğrultmadan, gereği gibi muayene yapmadan müstakim olamaz. Mühendis, müteahhit inşaatını doğrultmadan müstakim olamaz; deprem olayında yaşadık ve gördük.

Peygamber Efendimiz'in sünnetine uymak, Onun değerleriyle değerlenmek, Onun derdiyle dertlenmek, Onun derdi ve değerleriyle hayata bakabilmek. "Bizi aldatan bizden değildir." diyen Peygamberimiz deprem bölgesinde enkaz alanlarında dolaşsaydı, ne derdi? Medine'nin pazarında gezerken, elini bir buğday çuvalının içerisine soktuğunda içini ıslak dışını kuru bulduğunda, "Bizi aldatan bizden değildir." diyen Peygamberimiz ne derdi? Bir kabir kazılıyor ve oğlu İbrahim'i gömecekler. Peygamberimiz kabrin içinde bir tümsek görüyor, "Onu düzeltin." diyor. Sahabe "Acaba ölünün durumuyla kabirdeki o tümsek arasında bir ilişki mi var?" diye düşünerek "Ya Resulallah bu ölüyü rahatsız eder değil mi?" dediklerinde "Hayır bu diriyi rahatsız eder. Beni rahatsız etti." diyen Peygamberimiz eksik demiri, eksik çimentoyu, kesilmiş kolonları görse ne derdi? Bir profesör çıktı, şöyle dedi: "Siz insanlara coğrafya yerine, fizik yerine,

mühendislik yerine din derslerini okutursanız işte sonuç budur." Sanki deprem bölgesinde yıkılan bütün binaların müteahhitleri müftülerdi, ustaları imamlar ve müezzinlerdi de mi sonuç böyle oldu? Bu cümleye bütün benliğimle itiraz ediyorum. Biz asıl insanlara dini öğrettiğimiz için değil aksine biz insanlara dini öğretemediğimiz için sonuç bu oldu. Biz insanlara İslam'ı, imanı, öğretebilseydik, ihsanı öğretecektik ve Allah'ın kendilerini gördüğünü iliklerine kadar hissedecekti insanlar. Onlar ihsanı öğrendiklerinde itkanı yani yaptıkları işi Allah'ın gördüğünü en derinden hissederek o işin hakkını vererek yapmayı da öğreneceklerdi. Biz bu duyguyla insanlara Hans'ın yaptığıyla Hasan'ın yaptığı arasında "Hasan yaptıysa doğrudur. Hans yapmışsa her türlü şey beklenir." dedirtecektik. Akif merhumun çok güzel bir sözü vardır. Diyor ki:

"Kaç hakiki Müslüman gördümse, hep makberdedir.

Müslümanlık, bilmem amma, galiba göklerdedir!"

Yani diyor ki: Ne kadar iyi Müslüman gördümse hepsi kabirde ölmüş durumda. Müslümanlığımız da yeryüzünde yaşanan bir şey değil, gökyüzüne kaldırılmış bir hayal gibi adeta. Yapmamız gereken istikamet dediğiniz şey nedir? İslam'ı göklerden yere indirmek, hayatımızda ete kemiğe büründürmek.

Fatiha suresindeki "Bizi sırat-ı müstakime ilet." ayeti üzerinde düşünüyoruz ve elbette bu ayette "Biz şahsiyeti"ne eklemlenen müstakim karakterini Hud Suresi 112. ayetinden bağımsız düşünmezdik, düşünmedik de. Burada bir inceliğin daha altını çizmem gerekiyor. Çoğu kimse emrolunduğun gibi dosdoğru ol, ifadesinin sadece Hud suresinde geçtiğini zanneder. Fakat durum böyle değildir. Bu ifade bir de Şura

suresinin 15. ayetinde geçer. Surenin 13. ayetinde Allah azze ve celle buyuruyor ki: "Hz. Nuh'a, Hz. İbrahim'e, Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik: Dininiz bir. Peygamberlerin dini bir. Hepsi İslam'ın peygamberi. Bundan bahsediyor. 14. ayette ise buyuruyor ki: "Ama sonrasında öyle bir nesil geldi ki kitap konusunda şüpheye düştüler." Medine civarında Efendimizin civarında yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlara bir gönderme yapıyor: "Tevrat'ta şüpheye düştüler, İncil'de şüpheye düştüler, onları tasdikleyen Kur'an konusunda şüpheye düştüler." dedikten sonra Allah azze ve celle Peygamberimize buyuruyor ki: "İşte bunun için sen çağrına devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol..." (Şura, 15) Yani davet ettiğin şeyin muhtevasını yaşa! Çünkü ondan bir ruh oluşur, o ruh söyleme vurulmuş bir mühürdür. Anlatılan şeyin evvela anlatan tarafından yaşanması söze anlam ve ruh verir ve o söz, edilen o kelâm, yapılan o nasihat bu ruh aracılığıyla muhatabın aklına ve kalbine nüfuz eder. Sistem ve denklem budur. Çok muhterem bir hocam anlatmıştı: Hz. Süleyman bir gün uçan bir halıyla kendi ülkesinin üzerinden geçerken bir taraftan da kendi mülkünün muhteşemliğine meftun bir halde, "Ne kadar güzel saraylarım var. Ne muhteşem kalelerim var. Ne muhteşem köşklerim var. Ne kadar harika havuzlarım var." diyormuş. Tam bu esnada halı eğilmeye başlamış. Hz. Süleyman demiş ki: "Halı doğrul!" Halı biraz daha eğrilmiş. Hz. Süleyman demiş ki: "Halı doğrul!" Halı biraz daha eğrilmiş, artık Hz. Süleyman düşme noktasına gelmiş bu defa demiş ki: "Ben cihan hükümdarı, Allah'ın Peygamberi Süleyman! Halı doğrul!" Halı dile gelmiş, demiş ki: "Süleyman önce sen doğrul! Bütün mülk Allah'ın. Bu mülk yeri ve göğü hükümranlığında bulunduran Azîz ve Celîl olan Rabbinin,

sen sadece emanetçisin. Süleyman önce sen doğrul!" Halımın doğrulmasını istiyorsam önce ben doğrulacağım. Halimin doğrulmasını istiyorsam önce ben doğrulacağım. Halamın, teyzemin, amcamın, annemin, babamın, evladımın, kardeşimin, eşimin, çocuğumun doğrulmasını istiyorsam önce ben doğrulacağım. Çünkü nizam-ı âlem, nizam-ı âdemdir. Âleme nizam vermek isteyen âdeme nizam verecek. Âdem benim, sensin, biziz; sözü söyleyenin bizatihi kendisidir.

Bir konferansta bazı nasihatlerde bulunmuştum. İki ay sonra bir kardeşimiz beni ziyarete geldi. Dedi ki: "Hocam evliliğim boşanma noktasına gelmişti. Yaptığınız o konuşmada Peygamber Efendimiz'den iki aktarımda bulundunuz. O tavsiyeler benim evliliğimi ipten aldı. Boşanma aşamasına gelmiştik, çocuklarımla, eşimle aram kötüydü. Siz dediniz ki: 'Peygamberimiz evine girdiğinde insanların en mütebessim ve en yumuşak olanıydı. Çok merhametli ve muhabbetliydi Peygamber Efendimiz.' Ben de Onu kendime örnek aldım, tebessüm etmeye, gülmeye başladım. Her şey değişti; eşim değişti, çocuklarımda değişiklikler oldu. Bu birincisi. İkincisi de siz dediniz ki: 'Peygamberimiz evine girdiğinde vaktini üçe ayırırmış. Üçte birini kendisine, üçte birini ailesine, üçte birini Rabbine.' Baktım ki ben de evime girdiğimde vaktimi üçe ayırıyorum: Üçte birini kendime, üçte birini kendime, üçte birini kendime. Üçte birini cep telefonuna, üçte birini televizyona, üçte birini de yemeye, içmeye, beslenmeye, giyinmeye, uymaya... Benim için çocuklarım evde yok, çocuklarım için de ben evde yokum. Meğer biz evimizi bir ev değil otel olarak kullanıyormuşuz. Acilen bu duruma da müdahale ettim, o alışkanlığımı düzelttim. Hocam gerçekten nizam-ı âlem, nizam-ı âdemmiş. Âlemi düzeltmek isteyen önce kendisini düzeltecekmiş, bunu gördüm." dedi.

Bir sokakta aralarında tatlı bir rekabet bulunan üç doktor vardı. Doktorlardan bir tanesi o rekabetin tazyiki ile tabelasına şöyle yazmış: "Ülkenin en iyi doktoru". İkinci doktor bu durumdan rahatsız olmuş. Bir gün sonra o da bir tabela asmış: "Dünyanın en iyi doktoru". Üçüncü doktor bakıyor ki tabelalar değişmiş. O da yazmış: "Sokağın en iyi doktoru". Sokağın en iyi doktoru olmadan, ülkenin ve dünyanın en iyi doktoru olamazsın. Evde istikamet üzere olmadan hiçbir yerde istikamet beklemeye hakkımız yok. Onun için Allah azze ve celle Peygamber Efendimiz'e, "İnsanları davet ederken sen de emrolunduğu gibi dosdoğru ol." buyuruyor. İnsan anlattığını yaşar ve yaşadığını anlatırsa bu yaşamsal tecrübe anlatımın içinde bir ruh olarak söze can verir, muhataba can verir ve böylece anlatan da dinleyen de müstakim olur.

Nasıl müstakim olacağız?

Birincisi, iman ile müstakim olacağız. İman istikametimizin kaynağıdır. "Mü'minim ama istikamette de olamıyorum." Peygamberimiz (sav) buyurmuş ki: "Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ederse ya hayır söylesin yahut sussun."

"Hocam hayır da söyleyemiyorum susamıyorum da."

Peygamberimiz buyurmuş ki: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden anne babasına iyi davransın."

"Hocam yapamıyorum."

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden komşusuna iyi davransın."

"Hocam müminim ama yapamıyorum."

Allah azze ve celle Nisa suresi 136. ayette şöyle buyuruyor: (Nisa, 136) Bu ifade çok anlamlı ve derindir. Kur'an'da bir yerde geçer. "Ey iman edenler! İman edin." İmanınızı yeniden kolaçan edin, tamir edin. İmanımız bizim istikametimize katkı

sağlaması gerekirken katkı sağlamıyorsa şunu bilelim ki düşüncelerimiz eskiyor, duygularımız eskiyor. Peygamberimizin ifadesiyle, "Üzerimizdeki elbisenin eskidiği gibi kalbimizde iman eskiyor." Onu yenileyin. İmanımızı öncelikle ve özellikle haramlardan uzak kalarak yenilememiz gerekiyor. Nasıl ki insan vücuduna zararlı bir yiyeceğe müptela olur ve ondan sebep bedeninde çeşitli hastalıklar baş gösterir, fakat o kimse sonra perhiz yapar ve sağlığını tehlikeye atan yiyeceklerden uzak kalırsa fıtri yapısına, sağlık ve sıhhatine yeniden kavuşur. bunun gibi günahlar da insanın kalbinde leke oluşturur. Eğer insan tövbe ve istiğfar ile günahların kalbindeki yıkıcı etkisini tamir ve tedavi etmezse imanı onu Allah'ın sevdiği ve razı olduğu işlere sevk etme kabiliyetini kaybeder. Bir de insan haramlardan uzak durmanın yanında başta ibadetler olmak üzere insanı tezkiye ve tasfiye eden amelleri işlerse bu da imanı besler ve güçlendirir. Ve bu iman, insanı iyiliklere ve hayırlara sevk eder. Böylece insan istikameti elde eder.

Nasıl müstakim olacağız, sorusunun ikinci cevabı ise Hz. İsa'nın İsrailoğullarına bildirdiği şu hakikatte gizlidir. Allah azze ve celle buyuruyor ki:

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ "(İsa dedi ki) Ey İsrailoğulları! Allah benim ve sizin Rabbiniz'dir. O'na kulluk edin. Bu dosdoğru olan yoldur." (Meryem, 36) فَاعْبُدُوهُ diyor ayette. Bu fiil iki mastardan türemiş olabilir. Mastarlardan bir tanesi ibadet. İbadet edene "âbid" derler diğeri de "ubudiyet" bu yapana da "abd" derler. فَاعْبُدُو demek, "ibadet edin" ve "ubudiyet edin" demektir. İbadet nedir? Namaz. "Namazı dosdoğru kılın". Bu ibadettir. Ubudiyet nedir? "Namaz insanı kötülükten ve fuhşiyattan alıkoyar, alıkoymalıdır."

İstikametin ikinci kaynağı, ibadet ve ubudiyettir. Eskiden tekkelerde akşam olduğunda dervişler birbirlerine iki soru sorarmış: Bir "Bugün kalp kırdın mı?" İki "Bugün namazlarını düzenli bir şekilde kıldın mı?" Derviş birinci soruya, "Evet bugün kalp kırdım." diye cevap verirse ikinci soruyu sormaya gerek duymazlarmış. "Tek bir kalbi kırdın ise şol kıldığın namaz değil" diyor Yunus Emre. Ne yapacağız? Namazı kılmak insanı doğrultur, ibadet insanı doğrultur. İbadetin anlamının hayata taşınması yani ahlaklı bir yaşam insanı doğrultur.

Nasıl istikamet üzere olacağız, sorusunun üçüncü yanıtı bizzat tefsirini yapmaya çalıştığımız Fatiha suresinin altıncı ayetidir: اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ "Allah'ım bizi sırat-ı müstakime ilet." Daha önce de ifade ettiğim gibi bu bir duadır. Daha doğrusu Kur'an'ı okumaya başlayan birine Allah'ın öğrettiği ilk duadır. Müstakim olmanın, duygularımızdaki, düşüncelerimizdeki, benliğimizin derinliğindeki, davranış dünyamızdaki eğriliklerden kurtulma konusunda dua hayati bir role sahiptir. Peygamberimiz bu konuda, "Allah'ım bana hakkı hak olarak, batılı batıl olarak göster ve hakka uymayı, batıldan sakınmayı nasip eyle." diyerek dua ederdi. Aynı şekilde "Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Benim kalbimi dinin üzerine sabit eyle." diye de niyazda bulunurdu. Çokça dua edelim.

Sonra ölüm. Ölümü gereği gibi tefekkür etmek de insanı doğrultur ve istikamete sokar. Ölümü tefekkür etmek insanın içerisindeki eğrilme isteğini, nefs-i emmâreyi, şeytanın tahriklerini söker, atar. İstikamete girebilmek için ölümü çok tefekkür etmeliyiz. Büyük zatlardan biri, öğrencileriyle bir kabrin başında durmuş, elini bir kabrin üzerine koymuş ve onlara şöyle demiş: "Bu kabir yarılsa, bu ölü dirilse ne

yapardı?" Öğrencilerden biri şöyle cevap vermiş: "Hocam öteleri gördü, kabri gördü, azabı gördü, melekleri gördü. Belki Allah'la konuştu. Bu kabir yarılsa, bu ölü dirilse hemen abdest alır, iki rekat namaz kılar, yaptığı haksızlıkları bir bir telafi eder. Yalan söylemez, günaha batmaz..." Saymış, saymış, saymış... O zat demiş ki: "Bundan geçti artık ama senden geçmedi" Ölümün bize vermeye çalıştığı temel yaklaşım, ana mesaj budur: Ölüm insanı istikamete sokar.

Müstakim olmak büyük bir çaba ve emek ister. Peki, sonuç ne olacak? İstikamete girdik, müstakim olduk. Bunun bir ödülü, bir mükafatı var mı? Evet, bunun muhteşem bir mükafatı var.

"Rabbimiz Allah'tır." deyip de dosdoğru olanlar, işte onların üzerine melekler şu müjdeyle inerler: "Korkmayın, kederlenmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin!" (Fussilet, 30)

Bir Müslüman düşünün ki "Rabbim Allah" dedi dosdoğru oldu. Mükafat nedir? İman ettiğimiz melekler gelecek ve kulağımıza bir şey fısıldayacaklarmış: "Korkmayın, rahat olun." Mümin, gözü pek insandır. Onun, gözü pekliği imanından, istikametinden kaynaklanır. Onun gönlüne melek gelir ve o anlamsız korkulardan, fobilerinden, paranoyalarından kurtulur. Sonra Melek ona "Üzülme!" der. Bazen incir çekirdeğini doldurmayacak şeylerden dolayı gönlümüz hüzün işgalindedir. Meleğin bize verdiği bu duygu; sebebi meçhul, tarifi imkansız, gönlümüzde bulunması anlamsız bir sürü hüzünlerden bizi kurtarır. Sonra "Allah'ın size vaat ettiği cennetle sevinin." der. Bakarsın müminin malı yoktur, mülkü yoktur ama içinde tarifi imkansız bir sevinç vardır. Yaşama sevinci vardır. Elon Musk'ın bir videosunu göndermişti bir arkadaşım. Bilemiyorum o video belki de yapay

zekâ ile oluşturulmuş bir kurmaca da olabilir. Çok önemli değil. Çünkü videoda verilmeye çalışılan mesaj bir kafirin dünya nimetleri karşısındaki hissiyatını anlatması bakımından hakikati ifade eder. O videoda spiker Musk'a sordu: "Mutlu musunuz?" diye. O Düşündü, düşündü, düşündü; "Sanmıyorum" dedi. "Peki, bir zamanlar mutlu oldunuz mu?" Düşündü, düşündü "Olabilir" dedi.

Yunus merhum diyor ki:

Kem durur yoksulluktan nicelerinin varlığı,
Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı.

Gönül neyle tatmin olur? Parayla, pulla, malla değil Allah'a kullukla. Kalbimizi bununla yatıştıracağız, bu hakikati, bu sözü kalbimize geçireceğiz; kalbimize söz geçireceğiz. İstikametin birinci ödülü budur. Muhteşem bir huzur, muhteşem bir kendinle bağdaşık ve barışık ruh hali.

Herkes bir şey arıyor. Hepimiz aslında -öyle ya da böyle- kâinattaki muhteşem düzen ve ritmin arkasındaki büyük gerçeği, en büyük sebebi, O'nu arıyoruz hepimiz. Azîz ve Celîl olan Allah'ı arıyoruz. Nerede bulacağız O'nu, nerede? İşte adres... Ayette Allah azze ve celle buyuruyor ki:

"Benim Rabbim dosdoğru yol üzerindedir." (Hud, 56)

Azîz ve Celîl olan Allah, sözümüz doğru olduğunda, gözümüz doğru olduğunda, yüzümüz doğru olduğunda, özümüz doğru olduğunda tepeden tırnağa, iğneden ipliğe bütün eylemlerimiz doğru olduğunda gönlümüzde öyle bir tecelli edecek ki -Peygamberimizin bir hadis-i kudsideki ifadesiyle- gören gözümüz, tutan elimiz, yürüyen ayağımız olacak. Müstakim olduğumuzda O'nu bulacağız. Veren de O'dur alan da O'dur. Verdiğine de razıyız, aldığına da razıyız.

Bizim O'na kul, O'nun bize Rab olması bize şeref olarak yetmiştir, yetecektir.

"Biz"im Yolumuz Peygamberlerin, Sıddîkların, Şehitlerin ve Salihlerin Yoludur.

Hiç kimsenin benim tuttuğum yol eğridir, demediği; hiç kimsenin ayranını ekşi saymadığı, herkesin benimsediği ideolojiyi ya da inancı en müstakim gördüğü bir çağda yaşıyoruz.

"Eğri eğri, doğru doğru,
Eğri büğrü ama yine de doğru,
Benim yolum bana doğru,
Ben yolumdan döner miyim."

Peki Allah'ın katında ne doğru? Kim doğru? İnsana dünyanın ve ahiretin mutluluğunu kazandıracak olan istikamet nasıl elde edilecek? Müstakim olduğumuzun bir kıstası, bir ölçütü var mıdır? "Onlar, iyi yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir." (Kehf, 104) ayetinde ifade edilen tehlikeli durumdan kurtulmak için bilmemiz gereken, tutulan yolun doğruluğunun mihenk taşı nedir? İşte Fatiha suresinin son ayeti istikametin, dosdoğru yolun kişiden kişiye değişmeyen somut bir tanımını ortaya koymuş oldu. Ve daha önce de belirttiğimiz gibi Allah bu ayette yolu, o yolda giden yolcu ile tanımladı. Bu yol, Allah'ın kendilerine nimet verdiklerinin yoludur. Ayetin tefsirinde de ifade ettiğimiz gibi nimet maddî ve dünyevi bir anlamdan çok manevî ve uhrevi bir manaya delalet eder. Bu nimet iman ve İslam nimetidir. Kendilerine nimet verilenler de Nisa suresinde ifade edildiği üzere peygamberler, sıddîklar, şehitler ve salihlerdir. İnsanı Allah'a, O'nun rızasına ulaştıran yol bu yoldur. Elbette eşya zıddıyla kaim olduğundan, dos-

doğru yolun tam olarak anlaşılabilmesi için Allah eğri yolun yolcularından da bahsetti ve müstakim olan yolun Allah'ın kendilerine gazaplandıklarının ve dalalette olanların yolu olmadığını belirtti. Bu ayet "Biz şahsiyeti"nde yukarıda adı geçen ve kendilerine nimet verildiği ifade edilen şahsiyetlerin duygu, düşünce ve davranışlarını kendimize örnek almamızı ve onlar gibi olmaya gayret etmemizi bize öğütler.

İnsanın fıtratında özdeşleşme ve örnek alma eğilimi vardır. Özdeşleşme, örnek alınan kimseye yakınlaşma ve bağlanma ihtiyacını beraberinde getirir. Özdeşim kurmanın temeli, örnek alınan kimse gibi duymaya, düşünmeye ve davranmaya çalışmak, kısacası onun gibi olmaya gayret etmektir. Psikolojide "idealizasyon" da denilen bu durum duygusal bir bağla yapıldığından, bizzat kendi için arzu edilen olgunluk başkası üzerinden transfer edilir; böylece kendisiyle aynileşmek istenilen örnek üzerinden bir karakter inşa edilir. İdeal bir şahsiyet inşası ancak iyi bir şahsiyet üzerinden gerçekleştirilir. Yanlış ve eksik örnekler; doğru ve kâmil benzerler meydana getiremez. İşte bu kâmil örnekler ayette dört grup insan olarak zikredilmiştir.

Fiziki, psikolojik ve sosyolojik çevrenin insan üzerinde sürekli bir etkisi vardır. Örneğin, küfrün hâkim olduğu çevrenin insan üzerinde olumsuz etki meydana getireceği Kur'an'da şöyle ifade edilir: "Nuh, şöyle dedi: Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler." (Nuh, 26-27) Hatta çevrenin; çeşitlilik ve süreklilik arz eden telkinlerle insanın karakter yapılanması üzerinde adeta bir muallim gibi tesir icra ettiğini söyleyebiliriz. Bu yönüyle gerek fizikî gerekse sosyal çevre sıradan ve sığ bir perspektiften ibaret değildir. O, kişinin karakter dünyasına

uzanan bir derinliğe sahiptir. Maddî ve manevî boyutuyla çevre ve çevrede birlikte olunan insanlar, karakter inşasında önemli bir role sahiptir. Hatta karakter inşası, ibadet yoluyla meydana geldiği gibi, aynı zamanda iyi insanlarla oluşturulan fiilî ve şahsi kaynaşma vasıtasıyla da elde edilebilir. Çünkü sohbet sârî, tabiat sâriktir. Yani insanın tabiatı birlikte olduğu arkadaşının hem iyi hem de kötü huylarından etkilenir. İyilerle sohbet de olumlu karakter özelliklerinin transfer yoluyla karaktere intikalini sağlar. Bundan sebep Allah; "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve sadıklarla beraber olun." buyurmuştur. İmam Maverd ayette geçen "sadıklar"ı; "Söz, niyet ve fiilinde; dış ve iç âleminde dosdoğru olan kişiler" olarak tanımlar. Bu tanım üzerinden diyebiliriz ki ayette ifade edilen sadıklar kendilerine nimet verilenlerin tamamına şamildir. Peygamber Efendimiz dostluğun insan hayatındaki olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsettiği bir hadisinde dostu; güzel koku satan kimseye, kötü dostu ise demir körükçüsüne benzetmiş, bunlarla beraber olmanın insanın ruh dünyasında farklı izler bırakacağını belirtmiş ve bir hadisinde de "Kişi, dostunun dini üzerinedir. Kimi dost edindiğinize dikkat edin." (Ebu Davud, Edeb, 19) buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir. Hanefi âlimi Burhaneddin Zernûcî de diyor ki: "Düzgün bir ahlaka sahip olmayan inatçı biriyle ilmî müzakerede bulunma. Çünkü insan tabiatı değişkendir ve etkilenmeye açıktır; ahlaki özellikler ise sirayet edicidir. Dolayısıyla beraberlik (ya olumlu ya da olumsuz yönden insan karakterinde) iz bırakır." (Zernûcî, Ta'lîmu'l-Müteallim s. 35.) Yani diyebiliriz ki; insan, toplumu inşa ettiği kadar toplum tarafından da inşa edilir.

Bizim Yolumuz Allah'ın Kendilerine Gazaplandıklarının ve Dalalette Olanların Yolu Değildir

Fatiha suresinin son ayetinde Allah doğruyu eğriden, hakkı batıldan, sırat-ı müstakimi sırat-ı gayri müstakimden ayırmak için manayı mefhum-i muhaliyle "Biz şahsiyeti"ne, bizim bilincimize yerleştirdi. Böylece kendilerine nimet verilenlerin; kendilerine gazap edilenlerin ve dalâlette olanların zıttı olduğu ortaya çıktı. Kur'an'ı en genel anlamıyla incelediğimizde kendilerine nimet verilenlerin, Allah'ın sevgisine mazhar, onların karşısındaki grubun da Allah'ın gazabına duçar olduklarını söyleyebiliriz. Şu hâlde bu ayet "Biz şahsiyeti" üzerinde Allah'ın sevdiklerini sevmek ve onlarla birlikte olmak, Allah'ın gazap ettiklerine buğzetmek ve onlarla dost olmamak gibi bir karakter özelliği inşa ediyor. Peygamber Efendimiz Allah'ın kendilerine öfkelendiği kimseleri Yahudiler, dalâlette olanları da Hristiyanlar olarak tefsir etmişti. Elbette ki bu anlam daha mukayyet ve muayyen bir manayı ifade ediyor fakat ayet Allah'ın gazabını hak eden ve dalalette olan diğer topluluklara şamil olmaya devam ediyor. Bu itibarla biz hem Yahudi ve Hristiyanları hem de Allah'ı gazaplandıran ve dalalette olan hiç kimseyi dost edinmeliyiz. Çünkü Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse şüphesiz o da onlardandır. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." (Mâide, 51)

Sevgi imanın en özgün sonucudur. Bundan dolayı Allah azze ve celle Kur'an'da müminlerle arasındaki en kuşatıcı bağı imandan sonra sevgi olarak ifade etmiş ve "Müminler en çok Allah'ı sever" buyurmuştur. (Bakara, 165) Allah sevgisi

"hubbullah" olarak isimlendirilir. Fakat mümin sadece Allah'ı sevmez. Kendisini, Allah'ın sevgisine ulaştıran şeyleri de sever ki buna da "*el-hubbu fillah*" denir. Mesela biz Allah için Kur'an'ı severiz, Peygamber Efendimiz'i severiz, Mekke'yi severiz, Kâbe'yi, kıbleyi, Medine'yi, bütün Müslümanları... Ezcümle bize Allah'ı hatırlatan her şeyi severiz. Demem o ki Fatiha suresinin son ayeti "Biz şahsiyeti" üzerinde imanın en deruni ve psikososyal anlamını inşa ederek Allah'ı sevenleri ve O'nun sevdiklerini sevmek, Allah'ı sevmeyenleri ve O'nun sevmediklerini sevmemek gibi bir karakter özelliği inşa eder. Belki de imandan sonra bir müminin kalbinin taşıdığı en önemli karakter özelliklerinden birisi de sevgidir. İmandan doğan sevgi bizzat bir eylem ve salih amel olarak değerlendirilir. Peygamberimiz bir gün ashabına Allah'ın katında en üstün amelin hangisi olduğunu sordu. Onlardan biri "namaz" dedi. Peygamberimiz "hayır" dedi. Diğeri çıktı "zekât" diye cevap verdi. Peygamberimiz yine "hayır" dedi. Başka biri Allah katındaki en üstün amelin "cihat" olduğunu söyledi. Peygamberimiz ona da diye cevap verince sahabe "Bizi irşat ediniz ya Resulallah; Allah katındaki en üstün amel hangisidir?" diye sorduklarında Efendimiz Allah için sevmek ve Allah için gazaplanmaktır, buğzetmektir." buyurdu. (Ebû Dâvûd, Sünnet, 2) Allah katındaki bu üstün amele ulaşabilmek için öncelikle Allah'ın kimleri sevdiğini bilmek ve Allah'ın sevdiklerini sevmek gerekir.

Peki Allah azze ve celle kimleri sever?

Allah ihsan (iyilik) edenleri sever. (Bakara, 195) Allah tövbe edenleri ve arınıp temizlenenleri sever. (Bakara, 222) Allah peygamberine uyanları sever. (Âl-i İmrân, 31) Allah takva sahiplerini sever. (Âl-i İmrân, 76) Allah sabredenleri sever. (Âl-i İmrân, 146) Allah tevekkül edip kendisine dayananları sever. (Âl-i İmrân, 159) Allah

adil davrananları sever. (Mâide, 42) Allah kendi yolunda duvarları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf tutarak savaşanları sever. (Saf, 4)

Dolayısıyla Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimseler O'nun muhabbetine mazhar olmuş kimselerdir. Belki de onlara verilen en büyük nimet muhabbetullahtır. Onları sevmek, onların duygu, düşünce ve davranışlarını örnek almak, modellemek ve böylece Allah'ın sevgisine ulaşmak bu ayetin biz de inşa etmek istediği temel özelliktir.

Peki Allah azze ve celle kimleri sevmez?

Allah saldırganları ve aşırı gidenleri sevmez. (Bakara, 190) Allah fesadı ve fesatçıları sevmez. (Bakara, 205) Allah günahkâr nankörleri sevmez. (Bakara, 276) Allah kafirleri sevmez. (Âl-i İmrân, 32) Allah zalimleri sevmez. (Âl-i İmrân, 57) Allah hiçbir haini ve günahkârı sevmez. (Nisa, 107) Allah çirkin söz söyleyeni sevmez. (Nisa, 148) Allah bozgunculuk çıkaranları sevmez. (Mâide, 64) Allah israf edenleri sevmez. (A'raf, 31) Allah kibirlenenleri sevmez. (Nahl, 23) Allah böbürlenip şımaranları sevmez. (Kasas, 76) Allah kafirleri sevmez. (Rum, 45) Allah kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. (Lokman, 18)

İşte bunlar da "*mağdûb aleyhim ve dâllîn*"in Kur'an bütünlüğünden çıkarttığımız temel karakter özellikleridir. "Biz şahsiyeti" olarak biz Allah'ı ve Allah'ın sevdiklerini severiz, Allah'a buğzedenleri ve Allah'ın buğzettiklerini sevmeyiz.

Duamız Olmasa "Biz" Ne Yapardık?

Surenin sonundaki âmin ifadesinin "Allah'ım bizim duamızı kabul et." anlamına geldiğini daha önce ifade etmiştim. Bu ifadenin "Biz şahsiyeti" üzerinde oluşturduğu karakter çizgisi her daim Rabbine dua halinde olan "dâî" şahsiyetidir.

Rabbimize dua etmek bizim yaratılışımızın temel maksatlarından biridir. Çünkü dua ibadetin özüdür. (Tirmizî, Deavât, 1) Bir ayette Allah azze ve celle buyurmuştur ki: "(Resulüm!) De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin!" (Furkân, 77) Dua Allah ile kul arasındaki en güçlü bağlardan biridir. Dua sayesinde kul Rabbine yönelme, hacetini O'na arz etme, O'nunla muhatap olma imkanını elde eder. Çünkü Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur: "Kullarım sana beni sorduklarında bilsinler ki şüphesiz ben yakınım, bana dua ettiğinde dua edenin dileğine karşılık veririm. Şu hâlde benim davetime gelsinler ve bana iman etsinler ki doğru yolu bulabilsinler." (Bakara, 186) "Bana dua edin ki duanıza icabet edeyim." (Mü'min, 60) Bu ayet, bir kul gerçekten rabbine gönülden, samimi bir şekilde ve bütün benliğiyle yönelerek dua ederse, Rabbinin mutlaka onun duasına icabet edeceğini göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü Peygamberimiz (sav) buyurmuştur ki: "Allah'a, kabul edileceğine gerçekten inanarak dua edin. Bilin ki Allah, ciddiyetten uzak ve umursamaz bir kalp ile yapılan duaları kabul etmez." (Tirmizî, Deavât, 65) "Şüphesiz Rabbiniz son derece hayâ ve kerem sahibidir. Kulu Ona elini kaldırdığı zaman, o elleri boş çevirmekten hayâ eder." (Ebû Dâvûd, Vitr, 23) Rabbimize derin bir huzur, ihlas ve samimiyet ile dua etme konusunda bu hadisler çok muazzam bir müjde ve motivasyon içerir..

Peygamber Efendimiz duanın mahiyet ve maksadının derin idrakinde olduğu için Rabbine tam bir istiğrak halinde dua ederdi. Aişe annemiz bir gece Peygamber Efendimiz'i yatakta bulamadığını, gecenin karanlığında odanın içinde Onu el yordamıyla aradığını, sonra elinin Onun ayak tabanlarına değdiğini, Onu secde halinde bulduğunu ve Efendimizin şöyle dua ettiğini bildirmiştir: "Allah'ım! Gazabından rıza-

na, cezandan affına sığınırım. Senden sana sığınırım. Sana tüm övgüleri saysam yine de bitiremem. Sen kendini nasıl övdüysen öylesin." (Müslim, Salât, 222)

Müminin her hali merhamet ve muhabbet üzeridir. O, duygu, düşünce ve davranışlarını sürekli olarak bu hal üzere tutmaya gayret eder. Öfkelendiği an öfkesi onu, ağzından çıkanı kulağı duymayacak bir hale getirmez. Dolayısıyla bir Müslüman ne kadar öfkelenirse öfkelensin merhamet ve muhabbete dayalı duanın zıttı olan bedduaya dilini alıştırmaz. Çünkü duaların kabul olduğu bir zamana denk gelen beddua insanın daha sonra derin bir pişmanlık duyacağı sonuçlar doğurabilir. Bundan dolayı Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Kendinize, çocuklarınıza, hizmetçilerinize ve mallarınıza beddua etmeyiniz. Olur ki, Allah'tan istenilenlerin ihsan edildiği bir zamana rastlarsınız da Allah dilediğinizi kabul ediverir." (Ebû Dâvûd, Vitr, 27)

Surenin sonunda "Biz şahsiyeti"nin âmin demesi sadece kendi namına bir anlam ifade etmez. Çünkü sure içerdiği ilk duada müminlere "beni sıratı müstakime ilet" değil "bizi sıratı müstakime ilet" demeyi öğretmiştir. Dolayısıyla iman ben'i biz'e, ferdi ümmete dönüştürür. İmanın varlığının ilk alametlerinden biri de diğerkamlıktır. Çünkü Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz." (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 59) İmanın sağladığı bu manevî mertebe her alanda kendisini gösterdiği gibi dua esnasında da müminin gönlünde tecelli eder. Ve o kendisi için istediği dünyevi ve uhrevi nimetleri, kendisi gibi iman etmiş mümin kardeşi için de aynı samimiyet ve ciddiyetle niyaz eder. Bu şekilde mümin kardeşi için dua eden bir kimse şunu bilmelidir ki bu yaptığı duanın maddî ve manevî faydası öncelikle ve

özellikle kendisine dönecektir. Çünkü Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "Kişinin (din) kardeşi için gıyabında (onun olmadığı yerde) ettiği dua makbuldür. O kişinin başucunda, duasına âmîn diyen bir melek bulunur. O kişi (din) kardeşine hayır dua ettikçe (görevli) melek: 'Âmîn, (din kardeşin için istediğin) hayrın misli senin için de olsun.' der." (İbn Mâce, Menâsik, 5)

Dua kulluğun özü, ibadetin bizatihi kendisi olduğundan Peygamber Efendimiz'in kulluk hayatında çok büyük bir yere sahipti. Öyle ki o hem nimet hem de musibet zamanı, her hal ve durumda Rabbine iltica ve niyaz halindeydi. Peygamberimizin Tâif tebliğine gitmesi ve orada yaşadığı sıkıntılar herkesin malumudur. Taifliler Peygamberimizin davetini kabul etmedikleri gibi ayak takımına onu taşlattılar. Allah Resulü'nü Utbe b. Rebîa ve Şeybe b. Rebîa'nın bahçe duvarına kadar takip ettiler. Bir asmanın gölgesine sığınıp oraya oturduğunda, Kureyş'in Benî Cumah kabilesinden olan bir kadınla birlikte Utbe ve Şeybe kardeşler, Peygamberimizin yanına geldiler. Onlar Peygamberimize bakarken Efendimiz (sav), Kureyşli kadına, çaresizliğini anlatmak için, "Senin bu akrabalarından çektiğim nedir?" diyebildi. Başka da bir şey söyleyemedi. Daha sonra Peygamberimiz ellerini açarak Allah'a şöyle niyazda bulundu: "Allah'ım! Güçsüzlüğümü, çaresizliğimi ve halkın nazarında hakir görülüşümü sana arz ve şikâyet ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen zayıfların Rabbisin! Sen benim Rabbimsin! Beni kimin eline bırakıyorsun? Senden uzak olan ve beni gördükçe suratını asan kimselere mi? Yoksa beni eline bıraktığın düşmana mı? Bu, senin bana karşı bir öfkenden dolayı değilse buna aldırış etmem. Fakat af ve merhametin, benim için (gazabından) daha geniştir. Senin gazabına uğramaktan, karanlıkları aydınlatan, dünya ve ahiret işlerini ıslah eden yüzünün nuruna

sığınırım! Her şey senin rızan içindir. Güç ve kuvvet ancak sendedir!" (İbn Hişâm, Sîret, II, 267-268)

Kulluğun ifadesi ve özü olan dua, Allah'a hakiki kul olan Peygamberimizin hayatının tamamına şamildi. Onun yaptığı pek çok duadan bahsedilir. Sahabe bir gün Ona gelerek, Onun dualarını ezberlemekte zorlandıklarını bildirdiler. Peygamberimiz de hem onlara hem de kıyamete kadarki müstakbel ve muhtemel bütün ümmetine rehberlik edecek bir tavsiyede bulundu ve buyurdu ki: "Allah'ım! Senden, Peygamberin Muhammed'in (sav) dilediği güzelliklerden biz de isteriz ve Peygamberin Muhammed'in (sav) sana sığındığı kötülüklerden biz de sana sığınırız. Yardım edecek olan sensin. Sonunda sana ulaşacağız. Allah'ın yardımı olmaksızın kudret ve kuvvete ermek mümkün değildir." (Tirmizî, Deavât, 88)

Bu dua her dem gönlümüzde, niyazımızda bulunmalı. Bu dua dünya ve ahretin bütün hayırlarını cemeden, muhteşem bir duadır. Biz de hem kendimiz hem sevdiklerimiz hem de bu eserimizi okuyup hayra talip olan bütün gönül dostlarımız için bu duayı şimdi yapalım:

"Allah'ım! Peygamber Efendimiz'in senden istediklerini biz de isteriz, onları bize ihsan eyle. Peygamberimizin sakındıklarından biz de sana sığınırız. Sen bizi onlardan da muhafaza eyle.

Âmin, ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l âlemin

Sonuç

Kur'an bir bidayet rehberi, bir hakikat çağrısı, her türlü manevî hastalıkların şifası, onulmaz dertlerin devasıdır. Fatiha suresi ise Kur'an'ın özüdür. Bundan dolayı bu sureyi anlamak ve gereklerini yaşamak, Kur'an'ı anlamak ve onunla amel etmek demektir. Bu sureyi hakkı lâyıkıyla okuyup, anlayıp yaşayan kimse Kur'an ahlakıyla ahlaklanmış olur. Günde beş vakitte asgari kırk rekat namaz kılıyoruz. Ve bu namazların tamamında Fatiha suresini okuyoruz. Bu surenin hayatımızda bu denli var olması onun, bizi Kur'an'ın özüne ve ahlakına ulaştırmasıyla ilgilidir.

Mushaf-ı Şerif'i açtığı için bu surenin adı Fatiha olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi Fatiha, "açan" demektir. Fakat bu sure sadece Mushaf'ı açtığı için değil, aynı zamanda insanı açtığı için de Fatiha'dır. Bu sure insanı açar, açıklar, tanımlar ve tamamlar. Fatiha'yı okuyup anlama bahtiyarlığına eremeyen kimseler kapanır, kapalı kalır, meçhulleşir ve nakıslaşır. Bu sure insan-ı kâmilin anahtarıdır. İnsanın fıtratındaki kabiliyetleri ve yetkinlikleri geliştirip Allah'a hakiki anlamda kul, Hz. Peygamber'e gerçek anlamda ümmet yapar.

Kulluk hayatın, namaz kulluğun, Fatiha da namazın ruhudur. Bu konumuyla Fatiha suresi bir insan için şu imtihan dünyasında kulluk vazifesinin ifası konusunda

yapması ve yapmaması gerekenleri bir öz ve cevher olarak içinde barındıran ve insanı var oluşunun anlam ve amacına sevk eden bir suredir. Onun iman, ibadet ve ahlaka dair ilkelerini gereği gibi özümseyen, Kur'an'ın bütününü daha nitelikli ve derinlikli bir şekilde anlama ve yaşama imkanını elde eder. Fatiha suresini anlamayanın Kur'an'dan da nasibi yoktur.

O, müminde, şeytan da dahil olmak üzere bütün şerlerden ve şerlilerden, kötülüklerden ve kötülerden Allah'a sığınma, yaptığı her hayırlı işi, Allah adına, Allah'ın yardımıyla ve O'nun her daim kendisiyle olduğu şuuruyla yapma karakteri inşa eder. "Hamd suresi" olarak da isimlendirilen bu sure insanı, Rabbini öven ve Rabbinin övdüğü bir bahtiyar haline getirir. Övgü, bilgi üzerine inşa edilir. Allah'a hakiki anlamda hamd edebilmek için O'nun âlemlerin Rabbi olduğunu anlayabilmek, ilminin, iradesinin, yaratmasının ve kudretinin varlıktaki izlerini keşfetmek ve bunların üzerinde düşünerek künhüne vakıf olmak gerekir. Bu sure bizi daha fazla tefekküre sevk eder. Bu da Allah'ı övmeye ve O'nun övgüsüne mazhar olmaya en güçlü vesiledir. Allah'ın varlığına alamet olan bütün kâinatın Allah'ı hamd ile tesbih ettiği Kur'an'da defaatle belirtilir. Ona hamd etmenin insanın da görevi olduğu vurgulanır. İnsan; diliyle sözlü olarak, aklıyla tefekkür ederek, kalbiyle muhabbet duyarak, davranışlarıyla Kur'an'a ve sünnete uyarak Allah'a hamd etmiş, hamdin gereğini yerine getirmiş, el-Hamîd olan Allah'a kulluk borcunu ödemiş ve "abdulhamîd" makamını elde etmiş olur. El-Hamîd olan Allah'ın kitabına, Ahmed-i Mahmûd-i Muhammed olan, Allah tarafından çokça övülen Peygamberinin sünnetine

uymayan bir kimsenin hamd görevini ifa ve icra etmesi mümkün değildir.

Bu sure insana rahmeti, merhameti, muhabbeti telkin ve talim eder. İnsanı "abdurrahman" kılar; bütün varlığa merhamet ve adaletle davranmayı öğretir. Yaratılanı Yaratandan dolayı sevme mertebesine yükseltir. Bu sure müminlerle iman ve kardeşlik bağı üzerinden inşa ettiği merhamet duygusuyla da insanı "abdurrahim" yapar. "Onlar birbirlerine rahimdirler/müşfiktirler." (Fetih, 29) ayetinde Hz. Peygamber'e ümmet olmanın mümtaz vasfını insana kazandırır. İnsan bu sure sayesinde Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın rahmet yüklü kitabına, O'nun âlemlere rahmet olarak gönderdiği Muhammed Mustafa'sına uymadan Allah'ın sonsuz rahmetine eremeyeceğini, yaratılanlara merhametsiz davrandığında Allah'ın gazabına uğrayacağını bilir.

Ve yine bilir ki Rabbi "din gününün malikidir"; kendisi de O'nun kuludur, abdulmeliktir. İşte bu marifet ve farkındalıkla bu sure insana doğumun, yaşamın, ölümün ve ölüm ötesinin anlamını idrak ettirir. İdrak edilen bu anlam insanı muttaki bir kul yapar. Böylece insan bütün duygu, düşünce, söylem ve eylemlerini derin ve dengeli bir uhrevi kaygının eşliğinde kulluk bilinciyle gerçekleştirir. Sadece Rabbine kulluk eder. Bütün ibadet ve ubudiyetini, her hayır ve iyiliği güçlü bir ihsan ve ihlas duygusuyla ifa eder. Hem rabbinin kudretini hem de kendi acziyetini fark ettiği için yardımı her daim Rabbinden diler. Sebepler âlemine tevessülü, Rabbine teveccühünü engellemez. Ve o vasıl olduğu her iyiliğin doğrudan ya da dolaylı olarak O'nun ikramı ve ihsanı olduğunu hiçbir zaman unutmaz.

Bu sure vasıtasıyla insan nefsin, şeytanın ve dünyanın ayartıcı cazibesi karşısında Rabbinden her daim hidayeti, kendisini dosdoğru yola/sırat-ı müstakim'e iletmesini talep eder. Fatiha insana bu yolun öylesine alelade bir yol olmadığını; peygamberlerin, sıddîkların, şehitlerin ve salihlerin yolu olduğunu, onları dost edinmesi ve örnek alması gerektiğini, bu yolun Allah'ın kendilerine gazaplandıklarının ve dalalette olanların yolu olmadığını, bunları dost edinmemesi ve örnek almaması gerektiği bilincini de insana kazandırır.

Fatiha suresi yedi ayettir. Ve bu yedi ayete serpiştirilmiş yedi şahsiyet vardır: Kendilerine nimet verilenler dört şahsiyettir. Bunlar peygamber, sıddîk, şehit ve salih şahsiyetidir. Bir de bunlarla birlikte olmayı niyaz eden "Biz şahsiyeti" var, biz varız. Diğer iki şahsiyet ise kendilerine nimet verilen o dört şahsiyetin muhalifleridir. Bunlar, dört şahsiyetin sahip oldukları iman ve İslam nimetine burun kıvırmış, savaş açmış ve düşmanlık yapmış olan inkâr ve isyan ehli kimselerdir. Allah surenin son ayetinde bunların, gazabına uğradıklarını ve dalalette olduklarını vurgular. Ve bunların yolunun yol olmadığını, gazap ve sapkınlık içinde bulunduklarını, dolayısıyla da müminlerin bunların mahiyetinden ve maiyetinden uzak durmaları gerektiğini bildirir..

Demiştik ya bu sure insanın kim olması gerektiğini, kimlerle birlikte olması ve olmaması gerektiğini açıklar ve açar. Çünkü kimlik kadar kimlelik de önemlidir. Çünkü maiyet, mahiyeti belirler. Yani kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan... Çünkü üzüm üzüme baka kararır. Mevlâna'nın kıtmir örneği her daim aklımızın baş köşesinde durmalı. Diyor ki Mevlâna: Kıtmir bir köpekti. Mahiyeti bu idi. Ama Ashab-ı Kehf ile birlikteydi. Maiyeti de buydu. Onun mahiyetini değerli kılan kendilerine nimet

verilenlerle maiyetiydi. Kendilerine nimet verilenlerle birlikte bulunmak bir hayvanı inkârcı bir insandan bile daha aziz kılarken, gazaba ve dalalete duçar olmuş kimselerle yol yürümek o kimseyi "*ke'l en'âmi bel hum edall*/hayvanlardan bile daha aşağılık" yapar.

Biz Allah'a kul, Hz. Peygamber'e ümmetiz. Biz "Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve sadıklarla beraber olun." emr-i ilahisinin gereği, kendilerine iman ve İslam nimetinin verildiği peygamber, sıddîk, şehit ve salih şahsiyetlerle yol tutmuşuz. Onların yolu dosdoğru yoldur. Bu yol bir gemi gibidir. Dünya ve ahiret mutluluğunu hedefleyen bir insan ne yapmalı, ne etmeli bu gemiye binmeyi, bu gemide olmayı, bu gemide ölmeyi başarmalıdır. Çünkü Üstad Necip Fazıl'ın da ifadesiyle, gemi sahile ulaştığında geminin kaptanı da yolcusu da faresi de paspası da kurtuluşa erer. Gemi sırat-ı müstakimdir, dosdoğru yoldur. Tapduk Emre diyor ki: "Bu yola çıkmalı, bu yoldan çıkmamalı. Çünkü bu yola çıkıp varmayan, bu yoldan çıkıp varan hiç kimse yoktur."

Allah bizi istikametten, bu yoldan ayırmasın. "Biz"i "Onlar ne güzel dostturlar." dediği peygamberlerin, sıddîkların, şehitlerin ve salihlerin yaranı, ahbabı eylesin. Cennette onlara komşuluk etmeyi bize lütfetsin. Kendilerine gazaplandıklarının dalalette olanların yolundan uzak tutsun. İstikamet üzere olabilmeyi, müstakim bir şekilde ölebilmeyi bizlere nasip eylesin. Fatiha suresi üzerinde bu kadar uzun ve yoğun düşünüp konuştuktan sonra, şu andan itibaren namazda onu her okuduğumuzda, bulunduğumuz ortamda biri her "*el-Fatiha*" dediğinde, surenin anlamını düşüne düşüne, manasını duygu ve düşüncelerimizin harmanlandığı benliğimizde en derinden hissede hissede Allah bize bu sureyi okumayı, an-

lamayı, sevdiklerimize anlatmayı ve sevdiklerimizle birlikte yaşamayı nasip eylesin.

Haydi şimdi sıcağı sıcağına Kur'an'ın özü, gözümüzün nuru bu sureyi okuyarak noktalayalım sözlerimizi.

Tüm gönül dostlarıma en içten hürmet ve muhabbetlerimi arz ederim.

"*El-Fatiha...*"

iyi ki kitaplar var...

KUR'AN'IN KALBİNE YOLCULUK

YASİN PİŞGİN

Kur'an hatırlatır... İnsanın fıtratından gelen devasa sorulara, arayışlarına cevap verir. İnsanın ruhuna, benliğinin derinliklerine hitap eder. Yeter ki insan içindeki o sese kulak verebilsin. Kur'an Peygamberimizin kalbine inmiştir; şahsiyetine ve benliğine inmiştir. Onu yemesiyle, içmesiyle, oturmasıyla, kalkmasıyla yaşayan Kur'an yapmıştır. Kur'an müminin de kalbine inmeli çünkü kalp, insanın şahsiyetinin, karakterinin, benliğinin merkezi ve başkentidir. Yasin Pişgin, Yasin Suresi tefsiri olarak hazırlanan *Kur'an'ın Kalbine Yolculuk*'ta Kur'an'dan mü'minin kalbine; mü'minin kalbinden Refîk-i A'lâ'ya uzanan yola işaret ediyor. *Kur'an'ın Kalbine Yolculuk* bu yolda gidenleri Kur'an'ın derinliklerine daldırıyor. Ta ki Kur'an'ın sırları gönüllere aşikar olsun.

iyi ki kitaplar var...

MISIR'A SULTANI KUYUDAN GELİR

YASİN PİŞGİN

İnsan düşünerek ve kendini vererek Yusuf kıssasını okuduğunda, kıssa ile kendi ruhu arasında bir med-cezir yaşar. Bu kıssa, Allah'ın bir kulunu imkânsızlığın en dibinden imkânın zirvesine nasıl ulaştırabileceğine şahit kılar muhatabını. Hz. Yusuf'u kuyudan Kral'ın sarayına taşıyan olaylar zinciri, onun gördüğü rüyanın müjdesine giden yola döşenmiş taşlar mesabesindedir adeta. Yasin Pişgin, Yusuf suresi tefsiri olarak hazırlanan *Mısır'a Sultanı Kuyudan Gelir*'de Yusuf kıssasını kendi hayatımıza taşımamızın yollarını aşikar ediyor bize. Çünkü Hz. Yusuf'un kuyudan çıkışı, aynı zamanda bizim de kendi kuy(t)umuzdan ve milyonlar içindeki yalnızlığımızdan kurtulmamızın hikmet yüklü yoludur. Can gözüyle bakan, can kulağıyla dinleyenler için elbette...

Yeni kitap önerimiz
için karekodu
telefon kameranıza
okutunuz.
Aynı karekod ile her hafta başka bir kitap

Kur'an; hayatı ve cemi cümle varlığı anlamlandırır. Hayatın anlamı ancak Kur'an ile idrak edilebilir. Efendimizin (sav) ifadesiyle, "Fatiha" Kur'an'ın özüdür. O özü idrak etmek, özün temsil ettiği Kur'an'ın bütününü idrak etmek, demektir. Kur'an'ın bütününü idrak etmek ise hayatın anlam ve özüne nüfuz etmektir.

Bu sebeple "Fatiha"yı anlamak ve yaşamak Kur'an'ın ahlakıyla ahlaklanmaktır. Kulluk hayatın, namaz kulluğun, Fatiha da namazın ruhudur.

Yasin Pişgin, ***Yedi Ayet Yedi Şahsiyet***'te, sadece Mushaf'ı değil aynı zamanda insanı da açan, açıklayan ve tanımlayan Fatiha suresinin yedi ayetini tefsir ederken, bu yedi ayetin içerisine serpiştirilmiş yedi şahsiyetin karakter özelliklerine de işaret ederek insanın kimliğine, kiminle olması ve olmaması gerektiğine vurgu yapıyor. Ta ki hayatın anlam ve özüne nüfuz edebilmenin kapıları aralansın....

İSLAMİYET

ISBN: 978-625-94242-7-9

timas.com.tr

timasyayingrubu